

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ŞANLIURFA ELLİSEKİZ MEYDANI MİMARİ DEĞERLENDİRMESİ VE
ABACILAR EVİ RESTORASYON ÖNERİSİ**

SEYDİ YÜZGÜL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE-RESTORASYON PROGRAMI**

**DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. AYTEN ERDEM**

İSTANBUL, 2011

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ŞANLIURFA ELLİSEKİZ MEYDANI MİMARİ DEĞERLENDİRMESİ VE
ABACILAR EVİ RESTORASYON ÖNERİSİ

Seydi YÜZGÜL tarafından hazırlanan tez çalışması 03.11.2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Ayten ERDEM
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Yrd. Doç. Dr. Ayten ERDEM
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Nadide SEÇKİN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. İlknur AKTUĞ KOLAY
İstanbul Teknik Üniversitesi

ÖNSÖZ

Bugüne kadar her türlü fedakârlıkla beni yetiştiren babam Hüseyin Yüzgöl ile annem Şefika Yüzgöl'e, bana her zaman destek olan amcam Ömer Yüzgöl'e ve rölöve ölçümleri sırasında bana yardımcı olan kardeşlerim Ferhat, Yusuf ve Cihat ile Mimar Osman KAZAZ' a sonsuz teşekkür ederim.

Şanlıurfa hakkında çok geniş ve derin bir bilgiye sahip olmasının yanı sıra, bu bilgi ve birikimlerini alçakgönüllükle paylaşmaktan geri durmayan Yrd. Doç.Dr. A.Cihat KÜRKCÜOĞLU' na ve Mimar Cevher İLHAN' a teşekkür ederim.

Tezimin oluşum ve gelişim sürecini yönlendiren, eleştirileriyle yol gösteren, yakın ilgisini ve değerli bilgisini esirgemeyen ve tez çalışmalarım süresince beni hoşgörü ve anlayışla karşılayan, tez hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayten Erdem'e teşekkürü bir borç bilirim.

Bilgi beceri ve tecrübelerini aktarmalarının yanı sıra bir aile ortamı sıcaklığı yaratmış olan, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Rölöve-Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

Ağustos, 2011

Seydi YÜZGÜL

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiii
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti	1
1.2 Tezin Amacı	2
1.3 Orijinal Katkı.....	3
BÖLÜM 2.....	4
ŞANLIURFA İLİ'NİN ÖZELLİKLERİ	4
2.1 Kentın Konumu	4
2.2 Kentın Fiziksel Özellikleri	4
2.3 Kentın Tarihçesi.....	5
2.4 Eski Kent Dokusu	12
BÖLÜM 3.....	15
ŞANLIURFADAKİ MEYDANLAR VE ÖZELLİKLERİ	15
3.1 Bıçakçı Meydanı	15
3.2 Su Meydanı	18
3.3 Kara Meydanı	21
3.4 Yıldız Meydanı	24
3.5 Haşimiye Meydanı.....	26
3.6 Ellisekiz Meydanı	29
3.7 Meydanların Kentsel Açından Önemleri ve Şanlıurfa Meydanlarının Değerlendirilmesi.....	29

BÖLÜM 4.....	31
ELLİSEKİZ MEYDANI	31
4.1 Ellisekiz Meydanı'nın Konumu ve Tarihi.....	31
4.2 Ellisekiz Meydanı'nın Değerleri.....	34
4.3 Ellisekiz Meydanını Oluşturan Yapılar ve Nitelikleri.....	38
4.3.1 Meydanda Yer Alan Tescilli Yapılar	38
4.3.1.1 Kurtuluş İlköğretim Okulu	38
4.3.1.2 Şeyh Saffet Tekkesi	43
4.3.1.3 Halil Felhan Evi.....	49
4.3.1.4 Abacılar Evi	53
4.3.2 Meydanda Yer Alan, Tescilli Olmayan Niteliksiz Yapılar	53
4.4 Ellisekiz Meydanı İle İlgili Saptanan Sorunlar	57
4.4.1 Yapıların Kendi Bünyelerinden Kaynaklanan Sorunlar	57
4.4.2 Meydanın Kullanımından Kaynaklanan Sorunlar	58
BÖLÜM 5.....	60
GELENEKSEL URFA EVLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ	60
5.1 Geleneksel Urfa Evlerinin Plan Özellikleri	60
5.2 Geleneksel Urfa Evleri'nde Yapım Tekniği ve Malzeme	65
5.3 Geleneksel Urfa Evlerinin Cephe Özellikleri	66
BÖLÜM 6.....	74
ABACILAR EVİ TESPİTİ VE TANIMLAMASI	74
6.1 Abacılar Evi'nin Konumu.....	74
6.2 Abacılar Evi'nin Plan Özellikleri.....	74
6.3 Yapım Tekniği ve Malzeme	99
6.4 Abacılar Evi'nin Cephe Özellikleri.....	104
6.5 Yapıda Yer Alan Değişim ve Bozulmalar	114
6.5.1 İnsan kaynaklı değişim ve bozulmalar	114
6.5.2 Doğal nedenlerle meydana gelen ve bozulmalar	116
BÖLÜM 7.....	118
ABACILAR EVİ'NİN RESTİTÜSYONU	118
BÖLÜM 8.....	130
ABACILAR EVİ İÇİN RESTORASYON ÖNERİSİ	130
8.1 Restorasyon Yaklaşımı.....	130
8.2 Fiziksel Müdahaleler.....	131
8.2.1 Kazı ve Belgeleme	132
8.2.2 Sağlama.....	132
8.2.3 Tamamlama (Bütünleme)	135
8.2.4 Temizleme	135

8.3 Yeni İşlev, Abacılar Evi'nin İşlevlendirilmesi ve Ellisekiz Meydanı İle Birlikte Değerlendirilmesi.....	136
BÖLÜM 9.....	141
SONUÇ	141
KAYNAKLAR.....	143
EK-A	145
ELLİSEKİZ MEYDANI ÇİZİMLERİ	145
EK-B	151
ABACILAR EVİ RÖLÖVE ÇİZİMLERİ	151
EK-C	165
ABACILAR EVİ MALZEME ANALİZİ	165
EK-D	179
ABACILAR EVİ BOZULMA ANALİZİ	179
EK-E.....	193
ABACILAR EVİ RESTİTÜSYONU	193
EK-F.....	208
ABACILAR EVİ RESTORASYONU	208
ÖZGEÇMİŞ.....	223

KISALTMA LİSTESİ

H.	Hicri
M.	Miladi
Ş.K.T.V.K.B.K	Şanlıurfa Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2. 1	Şanlıurfa'nın Konumu4
Şekil 2. 2	Göbeklitepe6
Şekil 2. 3	1766 Yılında Şanlıurfa, kale ve kenti çevreleyen surlar.....7
Şekil 2. 4	Halep Vilayeti, Halep, Maraş ve Urfa Sancakları 1890.8
Şekil 2. 5	Urfa Vilayeti Siyasi Haritası 19259
Şekil 2. 6	19.Yüzyıl başlarında kentin genel görünümü.9
Şekil 2. 7	Albert Gabriel tarafından çizilen 1940 yılı şehir planı10
Şekil 2. 8	Urfa Şehir Planı11
Şekil 2. 9	Urfa Şehir Planı, kentte yer alan önemli yapılar ve çalışma alanı12
Şekil 2. 10	Urfa Kalesi13
Şekil 2. 11	Harran Kapı.....14
Şekil 2. 12	Mahmutoğlu Kulesi14
Şekil 3. 1	Bıçakçı Meydanı'nın hâlihazır durumu ve analizi16
Şekil 3. 2	Bıçakçı Meydanı'ndan görünüm ve İmam Sekaki Camii17
Şekil 3. 3	Bıçakçı Meydanı'ndan görünüm17
Şekil 3. 4	Bıçakçı Meydanı'ndan görünüm18
Şekil 3. 5	Su Meydanı'nın hâlihazır durumu ve analizi19
Şekil 3. 6	Su Meydanı'ndan görünüm, Kadioğlu Cami görünümü.....20
Şekil 3. 7	Su Meydanı'ndan görünüm20
Şekil 3. 8	Su Meydanı'ndan görünüm21
Şekil 3. 9	Kara Meydanı'nın hâlihazır durumu ve analizi22
Şekil 3. 10	Kara Meydanı'ndan görünüm, Hüseyinpaşa Cami önü23
Şekil 3. 11	Kara Meydanı'ndan görünüm23
Şekil 3. 12	Yıldız Meydanı'nın hâlihazır durumu24
Şekil 3. 13	Yıldız Meydanı'ndan görünüm25
Şekil 3. 14	Yıldız Meydanı'ndan görünüm25
Şekil 3. 15	Yıldız Meydanı'ndan görünüm26
Şekil 3. 16	Haşimiye Meydanı'nın hâlihazır durumu27
Şekil 3. 17	Haşimiye Meydanı'ndan görünüm27
Şekil 3. 18	Haşimiye Meydanı'ndan görünüm28
Şekil 3. 19	Haşimiye Meydanı'ndan görünüm28
Şekil 4. 1	Ellisekiz Meydanı'nın hâlihazır durumu ve analizi32
Şekil 4. 2	Ellisekiz Meydanı'ndan görünüm33

Şekil 4. 3	Ellisekiz Meydanı'ndan görünüşler, Şeyh Saffet Tekkesi.....	33
Şekil 4. 4	Ellisekiz Meydanı'ndan görünüşler, Kurtuluş İlköğretim Okulu	35
Şekil 4. 5	Ellisekiz Meydanı'ndan görünüşler, Kurtuluş İlköğretim Okulu.....	36
Şekil 4. 6	Ellisekiz Meydanı'ndan görünüşler, Şeyh Saffet Tekkesi.....	36
Şekil 4. 7	Ellisekiz Meydanı'ndan görünüşler, Şeyh Saffet Tekkesi.....	37
Şekil 4. 8	Ellisekiz Meydanı'ndan görünüşler, Halil Felhan Evi	37
Şekil 4. 9	Ellisekiz Meydanı'ndan görünüşler, Kurtuluş İlköğretim Okulu.....	38
Şekil 4. 10	Kurtuluş İlköğretim Okulu Doğu Cephesi	39
Şekil 4. 11	Kurtuluş İlköğretim Okulu zemin katta yer alan kantin	40
Şekil 4. 12	Kurtuluş İlköğretim Okulu birinci kata çıkan basamaklar	41
Şekil 4. 13	Kurtuluş İlköğretim Okulu bahçesi ve ilave edilen ıslak hacimler	42
Şekil 4. 14	Kurtuluş İlköğretim Okulu kat planları	42
Şekil 4. 15	Şeyh Saffet Tekkesi, yapının giriş kapısı	44
Şekil 4. 16	Şeyh Saffet Tekkesi, avludan ulaşılan mutfak mekanı	44
Şekil 4. 17	Şeyh Saffet Tekkesi, kubbe altındaki ibadet ve derslik mekânları.....	45
Şekil 4. 18	Şeyh Saffet Tekkesi, doğu cephesi.....	45
Şekil 4. 19	Şeyh Saffet Tekkesi, yer alan mekânlar.....	46
Şekil 4. 20	Şeyh Saffet Tekkesi	46
Şekil 4. 21	Şeyh Saffet Tekkesi, kat planı	47
Şekil 4. 22	Şeyh Saffet Tekkesi'nin 1970'lerdeki durumu.....	48
Şekil 4. 23	Şeyh Saffet Tekkesi'nin 1970'lerdeki durumu.....	49
Şekil 4. 24	Yapının meydana bakan güney cephesi.....	50
Şekil 4. 25	Yapının avlusu ve avluda sonradan yapılmış mekânlar	50
Şekil 4. 26	Yapıya girişi sağlayan doğu cephedeki kapılar	51
Şekil 4. 27	Yapının taş konsolları üzerine yapılan betonarme konsollar	52
Şekil 4. 28	Halil Felhan Evi Zemin Kat Plan.....	52
Şekil 4. 29	Yapının meydana bakan güney cephesi.....	54
Şekil 4. 30	Yapının meydana bakan doğu cephesi.....	55
Şekil 4. 31	Yapının meydana bakan doğu cephesi.....	55
Şekil 4. 32	Yapının meydana bakan doğu cephesi.....	56
Şekil 5. 1	Yorgancı Sokaktan görünüş, taş duvarlar	61
Şekil 5. 2	Şahap Bakır Evi, avludan çıkılan merdiven, gezenek.....	62
Şekil 5. 3	Şahap Bakır Evi, avludan çıkılan merdiven	63
Şekil 5. 4	Abacılar Evi, Köşk mekanında yer alan testilik.....	63
Şekil 5. 5	Faruk Subaşı Evi, Odada yer alan niş ve camhaneler	64
Şekil 5. 6	Faruk Subaşı Evi, Oda kapısı.....	67
Şekil 5. 7	Şahap Bakır Evi, taş korkuluklar, konsollar, kuş takaları,	68
Şekil 5. 8	Şahap Bakır Evi, Bitki motifleri, rozetler ve çörtlenler	68
Şekil 5. 9	Faruk Subaşı Evi, Taş merdiven.....	69
Şekil 5. 10	Faruk Subaşı Evi, Taş basamak profili	69
Şekil 5. 11	Şahap Bakır Evi, Avluda yer alan taş su havuzu.....	70
Şekil 5. 12	Yorgancı Sokak'tan taş konsol görünüşleri	71
Şekil 5. 13	Şahap Bakır Evi, Eyvan duvarında yer alan taş işlemler	72
Şekil 6. 1	Abacılar Evi Genel Görünümü.....	75
Şekil 6. 2	Abacılar Evi'ne Kebancı Sokaktan Girişin Yapıldığı Kapı	76
Şekil 6. 3	Mutfak mekânının avludan görünüşü	77

Şekil 6. 4	Mutfak mekânının duvarları ve bozulmalar	77
Şekil 6. 5	ZK-02 Nolu avlunun görünümü	78
Şekil 6. 6	ZK-03 Nolu mekânın görünümü, yıkıntılar ve çöpler	79
Şekil 6. 7	ZK-05 Nolu mekânın görünümü	80
Şekil 6. 8	ZK-07 Nolu mekânın avludan görünümü ve taş konsollar	81
Şekil 6. 9	ZK-08 Nolu mekânın görünümü	82
Şekil 6. 10	ZK-09 Nolu mekânın görünümü	83
Şekil 6. 11	ZK-09 Nolu mekânında hazine arama amaçlı yapılan kazı	83
Şekil 6. 12	ZK-10 Nolu mekânın görünümü	84
Şekil 6. 13	ZK-10 Nolu mekânın görünümü, bozulmalar ve duman lekeleri	85
Şekil 6. 14	ZK-11 ve ZK-12 Nolu revakların görünümü ve avludaki muhdes duvar	86
Şekil 6. 15	ZK-13 Nolu avlu, avluya bakan pencereler	86
Şekil 6. 16	ZK-14 Nolu avlu, avluya bakan pencereler ve niş	87
Şekil 6. 17	ZK-15 Nolu oda ve bu odada yer alan nişler	88
Şekil 6. 18	ZK-15 Nolu odanın döşemesinde yer alan kilit taşı	89
Şekil 6. 19	ZK-16 Nolu holün ve kısmen yıkılmış olan nişin görünümü	90
Şekil 6. 20	ZK-18 Nolu holün ve kapatılmış olan kapının içeriden görünümü	91
Şekil 6. 21	ZK-18 Nolu holün ve kapatılmış olan kapının dışarıdan görünümü	91
Şekil 6. 23	ZK-19 Nolu kilerin görünümü	92
Şekil 6. 24	ZK-20 Nolu holün görünümü	92
Şekil 6. 25	1K-01 Nolu alanın görünümü, duvar izleri, bitkilenmeler	93
Şekil 6. 26	1K-02 Nolu damın görünümü ve bitkilenmeler	94
Şekil 6. 27	1K-03 Nolu terasın görünümü	95
Şekil 6. 28	1K-04 Nolu köşkün dışarıdan görünümü	96
Şekil 6. 29	1K-04 Nolu köşk mekânı ve nişler	96
Şekil 6. 30	1K-04 Nolu köşk mekânı	97
Şekil 6. 31	1K-05 Nolu dam	98
Şekil 6. 32	1K-06 Nolu dam, bitkilenmeler	98
Şekil 6. 33	1K-07 Nolu dam, bitkilenmeler ve dama çıkan taş merdiven	99
Şekil 6. 34	ZK-09 Nolu mekânında hazine arama amaçlı yapılan kazı	100
Şekil 6. 35	ZK-15 Nolu mekânda yer alan nişler	101
Şekil 6. 36	ZK-09 Nolu mekânda yer alan kapı ve pencerelerdeki ahşap hatıllar	101
Şekil 6. 37	Teras çatılı düz damlar	103
Şekil 6. 38	Kırma çatılı tek bölüm, köşk mekânı	104
Şekil 6. 39	Abacılar Evi'ne Kebancı Sokaktan Girişin Yapıldığı Kapı	105
Şekil 6. 40	Düz taş lento ile oluşturulmuş kapı ve pencere boşlukları	106
Şekil 6. 41	Kemerli kapı ve pencere boşlukları	107
Şekil 6. 42	Köşk mekânında yer alan pencereler ve havalandırma takaları	108
Şekil 6. 43	Konsollar	109
Şekil 6. 44	Batı cephede yer alan konsol izleri	110
Şekil 6. 45	Batı cephede yer alan konsol	110
Şekil 6. 46	Abacılar Evi zemin kat planı	111
Şekil 6. 47	Abacılar Evi birinci kat planı	112
Şekil 6. 48	Abacılar Evi kesit	112
Şekil 6. 49	Abacılar Evi kesit	113
Şekil 6. 50	Abacılar Evi kesit	113

Şekil 6. 51	Abacılar Evi görünüş	113
Şekil 6. 52	Abacılar Evi görünüş	114
Şekil 6. 53	Koruma Amaçlı İmar Planında Abacılar Evi	116
Şekil 7. 1	El yapımı olan “aba”	119
Şekil 7. 2	Hacı Mustafa Abacının Mührü	119
Şekil 7. 3	Yemlik bölümünden ahır bölümüne geçişin yapıldığı tünel	121
Şekil 7. 4	Abacılar Evi zemin kat planı, restitüsyon	126
Şekil 7. 5	Abacılar Evi birinci kat planı, restitüsyon.....	127
Şekil 7. 6	Abacılar Evi, kesit restitüsyon	127
Şekil 7. 7	Abacılar Evi, kesit restitüsyon	128
Şekil 7. 8	Abacılar Evi, kesit restitüsyon	128
Şekil 7. 9	Abacılar Evi, kesit restitüsyon	128
Şekil 7. 10	Abacılar Evi, görünüş restitüsyon.....	129
Şekil 7. 11	Abacılar Evi, görünüş restitüsyon.....	129
Şekil 8. 1	Hızanoğlu Camii, taş malzemede çürütme işlemi yapılması.....	133
Şekil 8. 2	Hızanoğlu Camii, taş malzemede çürütme işlemi yapılması.....	134
Şekil 8.3	Meydanla bütünleşen bir kafeterya önerilmesi	138
Şekil 8. 4	263 Ada 7 nolu parsel ve 158 Ada 43 nolu parselde bulunan yapılar	139

**ŞANLIURFA ELLİSEKİZ MEYDANI MİMARİ DEĞERLENDİRMESİ VE
ABACILAR EVİ RESTORASYON ÖNERİSİ**

Seydi YÜZGÜL

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ayten ERDEM

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Şanlıurfa İli tarihsel ve mimari verileri 12.000 yıllık bir geçmişe uzanan, farklı etnik ve dinsel grupların kültür çeşitliliğine sahip bir yerleşimdir. Bu kültür çeşitliliği sonucunda, çeşitli dönemlere ilişkin taşınır-taşınmaz birçok farklı kültür varlıklarını barındırmıştır. Kent merkezinde yer alan Ellisekiz Meydanı ile meydanda yer alan Abacılar Evi de bu kültür varlıkları arasındadır. Bu çalışmada Ellisekiz Meydanı'nın mimari özelliklerinin değerlendirilmesine ve söz konusu tarihi çevrenin sorunlarının tespit edilerek çözüm önerilerinin geliştirilmesine çalışılmıştır. Ayrıca meydanda yer alan Abacılar Evi'nin günümüzdeki hali ile özgün durumu ve restorasyon imkânlarının incelenmesi ile Ellisekiz Meydanı ile birlikte değerlendirilerek, fiziksel ve işlevsel bağlamda sürdürülebilir, bütünleşik korumanın sağlanmasına yönelik önerilerin geliştirildiği, bir tez çalışması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şanlıurfa, Ellisekiz Meydanı, Abacılar Evi, Restorasyon

ABSTRACT

DESCRIBING THE ARCHITECTURAL PROPERTIES OF ELLİSEKİZ SQUARE AND RESTORATION ABOUT ABACILAR'S HOUSE İN ŞANLIURFA

Seydi YÜZGÜL

Department of Architecture

MSc. Thesis

Advisor: Assist. Prof. Dr. Ayten ERDEM

Şanlıurfa is a city in the Southeast Anatolia Region, is a settlement which has the cultural diversity of different ethnic and religious groups whose historical and architectural datum date back to 12.000 years. As a result of this cultural diversity, there had been different movable and real estate cultural wealth which belong to these periods. Cultural wealth which is the basis of the thesis are in the Ellisekiz square in the city center and Abacılar House in the square. Describing the architectural properties of Ellisekiz square, it is defined the problems of this historical place and it is produced solution offerings with resolutions. In the thesis, a study has been carried on to define the state of the house at nowadays and observe the original state of the house at the back and it has been carried on to introduce suggestions for restoration possibilities which is evaluated with Ellisekiz square to be a physical and operational sustainable integrated protection.

Key words: Şanlıurfa, Ellisekiz Square, Abacılar House, Restoration

YILDIZ TECHNICAL UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE

1.1 Literatür Özeti

Tarihi çevre kullanıcılarının, çevre ile manevi bağlarının ve ekonomik durumlarının yetersizliği ve tarihi çevrenin korunma ve yaşatılma gereğinin bilincinde olmamaları nedeniyle tarihi doku ve yapılar için gereken müdahaleleri yapmadıkları veya yanlış uygulamalarda buldukları gözlenmektedir. Tarihi çevrelerde oluşan işlev değişimleri, eskimeler, onarım maliyetlerinin yüksekliği, koruma kanunlarının bazen yetersizliği ve bazen de oluşturmuş oldukları bağlayıcı rolleri, kentin yeni gelişim bölgelerinde oluşan, yeni yapılanmalara artan talebin etkisi gibi nedenlerle sosyal yapıyı değiştirmekte, bu sebeplerle tarihi çevre içinde kendi kaderine terk edilen yapıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böylece zamanla kent içindeki tarihi çevreler, kentsel, sosyal, kültürel-ekonomik ve mimari açıdan nitelikleri kaybetmekle birlikte sorunlu bölgeler haline gelmektedirler.

Ellisekiz Meydanı, Şanlıurfa'da yer alan diğer meydanlara oranla birçok tarihi ve kültürel özelliklerini koruyarak günümüze ulaşabilmiş, kentin en önemli meydanıdır. Kamusal bir alan olan meydan, yine kamusal olan birçok yapı ile çevrelenmiştir. Meydan'da ve yakın çevresinde Nimetullah Camii, Kurtuluş İlköğretim Okulu, Şeyh Saffet Tekkesi ve Recı Kilisesi gibi kamusal fonksiyonlara sahip yapılar yer almaktadır. Meydanın böylesine çeşitli fonksiyonlara sahip yapıları barındırması, hiç kuşkusuz onu sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda zenginleştirmektedir. Buna rağmen meydan ve meydanı oluşturan yapıların birçok sorunu bulunmaktadır. Söz konusu yapıların ve

tarihi çevrenin günümüze ulaşabilmiş olması çok önemli bir kazanım olup, meydanın korunabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi açısından önemlidir.

Meydanda yer alan sivil mimarlık örneği olan Abacılar Evi ise 18. yy yapısıdır. Yakın zamana kadar kullanılan bir yapı olmasına rağmen, değişen dünya ve yaşam koşulları sonucunda, kendi kaderine terk edilmiş ve tahrip olmuştur. Yapının birçok bölümü kısmen veya tamamen yıkılmış durumdadır. Bu olumsuzluklara rağmen yapı, birçok özelliğini koruyabilmiştir.

1.2 Tezin Amacı

Zamanla kent içindeki tarihi çevreler, kentsel, sosyal, kültürel-ekonomik ve mimari açıdan nitelikleri kaybetmekle birlikte sorunlu bölgeler haline gelmektedirler. Tarihi çevre içerisinde, eskimeler, işlev değişimleri ve ekonomik nedenlerle niteliğini koruyamayan bu tür bölgelerin ve kullanıcılarının yaşam koşullarının sağlıklılaştırılması ve bunun sonucunda tarihi mirasın gelecek nesillere aktarılmasının sağlanması gereklidir. Bu amaçlara yönelik olarak, kent merkezinde yer alan, Ellisekiz Meydanı ve Abacılar Evi'nin mevcut durumları ile mimari özellikleri araştırılmış, elde edilen bilgiler değerlendirilerek, meydanın ve yapının yaşatılarak gelecek nesillere aktarılabilmesi için uygun öneriler geliştirilmiştir.

Tez çalışması, toplam dokuz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; Çalışmanın amacı ve kapsamının belirtildiği giriş bölümüdür.

İkinci bölümde; Şanlıurfa İli'nin konumu ve fiziksel özellikleri açıklanmakta; kentin tarihsel gelişimi ile eski kent dokusuna ilişkin bilgiler verilmektedir.

Üçüncü bölümde; Şanlıurfa'nın tarihi bölgelerinde yer alan meydanlar incelenerek, bu meydanlarla ilgili bilgiler verilmektedir. Meydanların kentsel açıdan önemleri ile kentin tarihi bölgelerinde yer alan meydanların mevcut durumlarının değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Dördüncü bölümde; Kentin korunabilmiş en önemli meydanı olan Ellisekiz Meydanı, meydanın değerleri, meydanın dokusu, meydanı oluşturan yapıların mimari özellikleri ve meydanın sosyal, kültürel, ekonomik ve koruma bilinci çerçevesindeki sorunları incelenmektedir.

Beşinci bölümde; Geleneksel Urfa Evleri incelenmektedir. Urfa Evlerinin plan özellikleri, yapım tekniği ve malzemesi ile cephe özellikleri araştırılmaktadır.

Altıncı bölümde; Meydanda yer alan Abacılar Evi incelenmektedir. Söz konusu tarihi yapının rölöve raporu ile plan ve cephe özellikleri ve yapım sistemi anlatılmaktadır. Yapıda yer alan sorunlar saptanarak korumaya yönelik potansiyeller değerlendirilmektedir.

Yedinci bölümde; Abacılar Evi'nin özgün haline ilişkin araştırmalar yapılarak bu araştırmalar sonucunda yapının orijinal durumuna yönelik tespitler yer almaktadır.

Sekizinci bölümde; Abacılar Evinin korumaya yönelik sorunları ve çözüm önerilerine değinilmekte, ilgili; yasal mevzuat ve uluslar arası korumacılık prensipleri kapsamında, "sürekli" bir koruma için fiziksel ve işlevsel koruma kararları alınmaktadır. Elde edilen tüm veriler, yapının günümüzdeki yapısal durumu, çevresel gereksinimleri ve yapının programı da değerlendirilerek; doğru bir restorasyonun en önemli koşullarından biri olan yapıyı en uygun işlevlendirmeye dönük ilke ve yaklaşımlar belirlenmektedir. Ayrıca yapı meydan ile birlikte değerlendirilerek meydana diğer yapılar içinde işlevler önerilmektedir.

Dokuzuncu ve son bölümde; Çalışma kapsamında yapılan tüm araştırmalar sonucunda kültürel ortak mirasımız olan Ellisekiz Meydanı ve Abacılar Evi'nin korunmasına yönelik, sorunların değerlendirilmesi yapılarak çözüm önerileri sunulmaktadır.

1.3 Orijinal Katkı

Bu çalışma ve sonuçları, Ellisekiz Meydanı'nın ve Abacılar Evi'nin sürdürülebilir korunmasına yönelik teorik ve pratik anlamda bir katkı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca tüm araştırmacılara katkı sağlaması umut edilmektedir.

ŞANLIURFA İLİ'NİN ÖZELLİKLERİ

2.1 Kentin Konumu

Şekil 2. 1 Şanlıurfa'nın Konumu [1].

Şanlıurfa Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. $36^{\circ} 40'$ ve $38^{\circ} 02'$ kuzey enlemleriyle, $37^{\circ} 50'$ ve $40^{\circ} 12'$ doğu boylamları arasında yer alan Şanlıurfa'nın doğusunda Mardin, batısında Gaziantep, kuzeyinde Adıyaman ve kuzeybatısında ise Diyarbakır yer almaktadır. Güneyinde ise 1929 yılında yapılan Ankara Anlaşması ve 1930 Halep Protokolüyle çizilmiş bulunan Suriye sınırı ile çevrelenmiş bir sınır şehridir [1].

2.2 Kentin Fiziksel Özellikleri

Şanlıurfa, Mezopotamya adı verilen Fırat ve Dicle nehirlerinin arasında yer alan verimli toprakların bulunduğu bölgede yer almaktadır. İl, Güneydoğu Toroslar'ın orta kısmının

güney etekleri üzerindedir. İlin kuzeyinde yer alan dağlar ve yüksek tepeler güneye doğru gittikçe alçalır. Kuzeyde sönmüş bir yanardağ olan Karacadağ yer almaktadır. Güneye doğru ise Suruç, Harran, Ceylanpınar ve Viranşehir Ovaları bulunmaktadır. Bu ovaları sulama ve hidroelektrik üretimi için inşa edilen Atatürk Barajı, Fırat Nehri üzerindedir. Şanlıurfa'nın iklimi yazları çok sıcak ve kurak, kışları bol yağışlı karasal iklim özelliğindedir. Yaz sıcaklığı ve kuraklığı bitki gelişimini etkilemektedir. Bunun sonucunda ise doğal bitki örtüsü ilkbaharda yeşeren, yazları sararan bozkırdır. İl'deki yaygın bitki örtüsü kurak iklim şartlarının etkisiyle bozkırdır [1].

Şanlıurfa'nın büyük bölümü kalkerle kaplıdır. (Karacadağ civarında bazalt taş bulunmaktadır.) Urfa şehrinin kuruluşundan bu yana işlenmesi yumuşaklığından dolayı kolay olan kalkerler yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır. Kalkerli dağlar üzerinde birçok taş ocağı bulunmaktadır.

Taşın çevrede bulunması ve kolay işlenir olması, ahşap malzemenin yörede bulunmayışı sonucunda taş malzeme mimarinin temel malzemesi olmuştur. Kolay işlenebilmesi yapı cephelerinin süslenebilmesine olanak vermiştir. Süslemeli, korkuluklar, kuş takaları, konsollar yapılmış, duvar yüzeylerinde bezemeler, hayvan ve bitki motifleri işlenmiştir.

Şanlıurfa'da mimariyi etkileyen önemli etkenlerden biri de hiç kuşkusuz iklimdir. Yazların çok sıcak olması sonucu kent yerleşimi ve sokak dokuları güneşin konumuna göre yerleşim göstermek zorunda kalmıştır. Sokaklar dar tutularak doğu batı aksında oluşturulmuş ve gün içerisinde sokağa gölge düşmesi sağlanmıştır. Yapılar kargir tekniğinde taşıyıcı kalın duvarlarla oluşturulmuş ve bu sayede yapı içlerinde serin mekânlar oluşumu sağlanmıştır. Ayrıca yapılarda kapalı mekânların yanı sıra, yarı açık (eyvan, revak vb.) ve açık (avlu gibi) mekânlar oluşturulmuştur.

2.3 Kentin Tarihçesi

Urfa tarihi yaklaşık 11.500 yıllık bir geçmişe sahiptir. Urfa'nın 20 km doğusundaki Örencik Köyü yakınlarında bulunan Göbekli Tepe'de, 1995 yılında başlayan arkeolojik kazılarda, dünyanın en eski tapınağına rastlanmıştır. Burada elde edilen bulgular, Neolitik Akeramik Döneme (Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem M.Ö 9600) aittir [2]. İlk

üretimciliğe geçiş evresini temsil eden Göbekli Tepe, ilginç yapısal özellikleri olan dairesel, kare ve dikdörtgen planlı kült yapılarına sahip bir yerleşme yeridir [3].

Şekil 2. 2 Göbeklitepe (Mayıs, 2010)

Urfa, “doğu ile batıyı birleştiren ana yolların kavşak noktasında bulunuyordu. Bu nedenle de kurulduğundan kısa bir süre sonra çok önemli bir ticaret merkezi haline geldi [4]. Urfa Mezopotamya’da yer alan devletlerin ve güç mücadelelerinin etkisinde kalmış savaş ve istilalardan etkilenmiştir. Kuşatma ve fetih çabalarını engellemek için kentin yüksek bir noktasına kale yapılmış ve bu kale ile beraber kenti çevreleyen surlar inşa edilmiştir. M.S. VI. Yüzyıla ait kaynaklarda geçen Urfa surlarının ilk inşa tarihi bilinmemektedir [1].

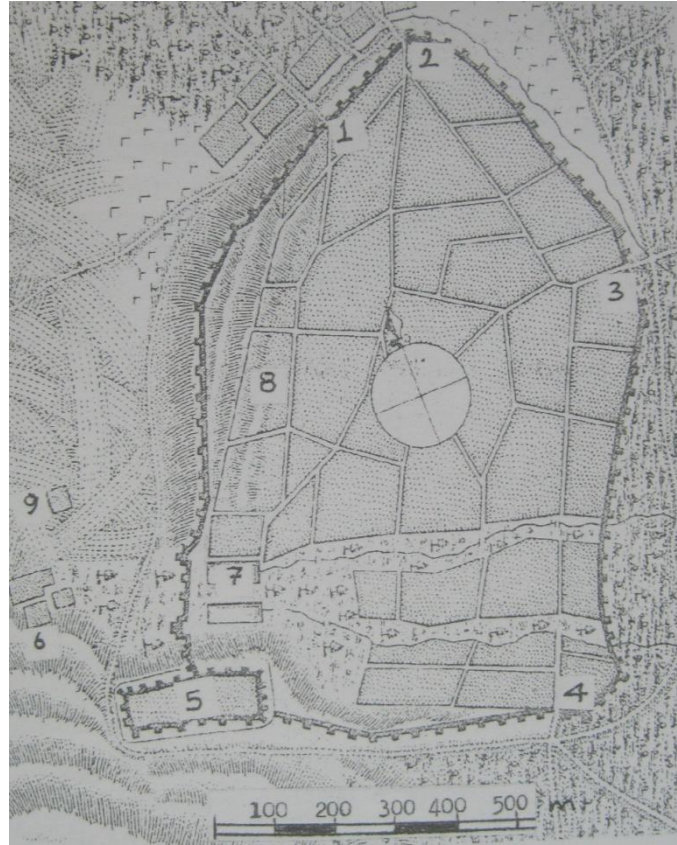
Ele geçen en eski belgelere göre; Urfa bölgesi kısmen M.Ö XXV. Yüzyılda Kuzey Suriye’de Halep yakınlarında kurulmuş Ebla Krallığının hâkimiyetine girmiştir [1].

Yerleşmeye elverişli tabii şartlara sahip olan ve tarihi ipek yolu üzerinde bulunan Urfa, sırayla Perslerin (M.Ö 600), Helenlerin(M.Ö 300), Romalıların (M.S 244-395) ve

Bizanslıların (628-639) eline geçmiştir. Daha sonraları Araplar ve Türklerde burayı ele geçirmişlerdir. Urfa Halife Ömer döneminde 639 yılında İslam orduları tarafından ele geçirilmiştir. 1071 Malazgirt Savaşından sonra Alparslan, Urfa'yı kuşatmış fakat hâkimiyet kuramamıştır. M.S 1098 yılında Urfa da haçlı kontluğu kurulmuştur. Daha sonra Musul Atabeği İmadeddin Zengi 1144'te Urfa'yı ele geçirmiştir.1182 Yılında Selhaddin Eyyübi Urfa'nın da içinde olduğu Eyyübi Devletini kurmuştur [2].

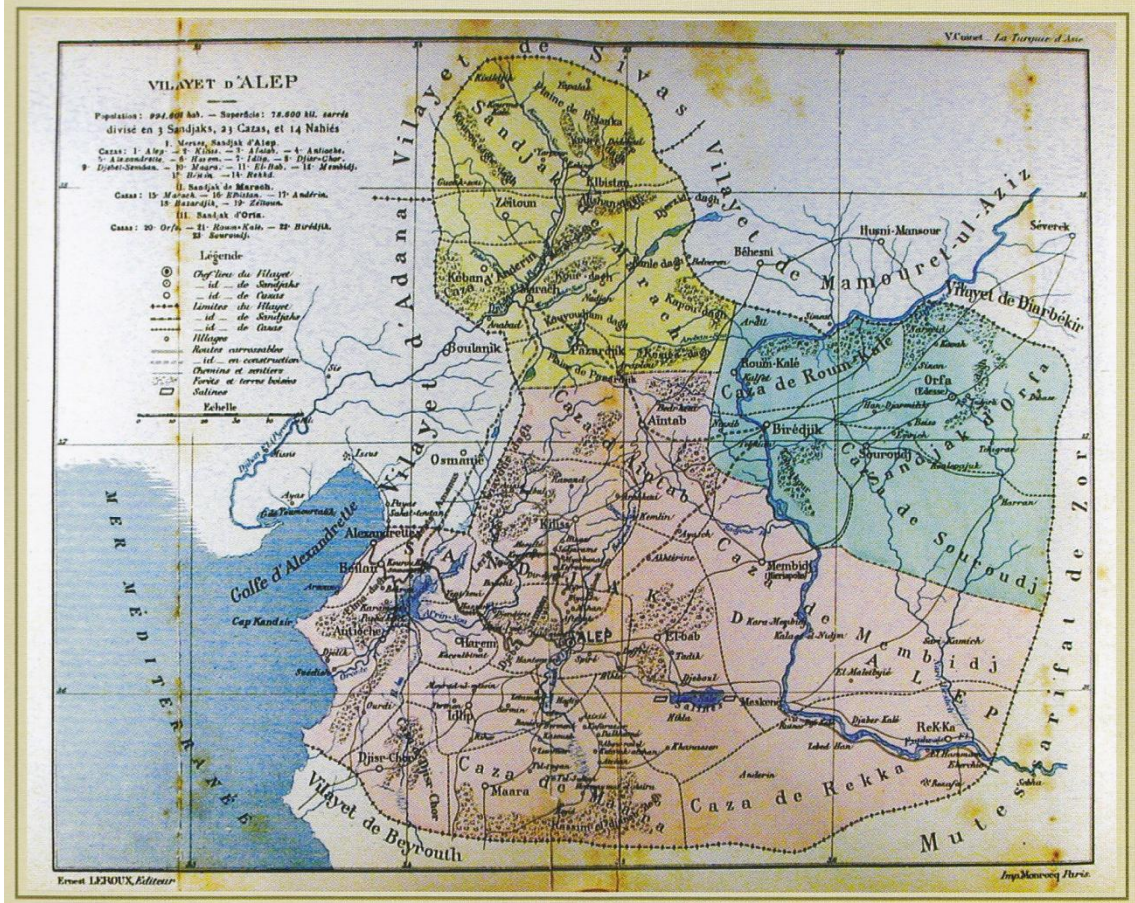
1240 ve 1250 yıllarında iki Moğol yağmasına uğrayan kente, 1260 yılında Hülagü Han tarafından büyük zarar verilmiştir. Kent, 1404 yılında Akkoyunlular'ın, 1514 yılında Safeviler'in eline geçmiş ve 1517 yılından itibaren Osmanlı topraklarına katılmıştır.

1766 Yılında Urfa'yı gezmiş olan Alman gezgin Carsten Niebuhr, Urfa kapılarını gösteren bir şehir planını çizmiştir.

Şekil 2. 3 1766 Yılında Şanlıurfa, kale ve kenti çevreleyen surlar [1].

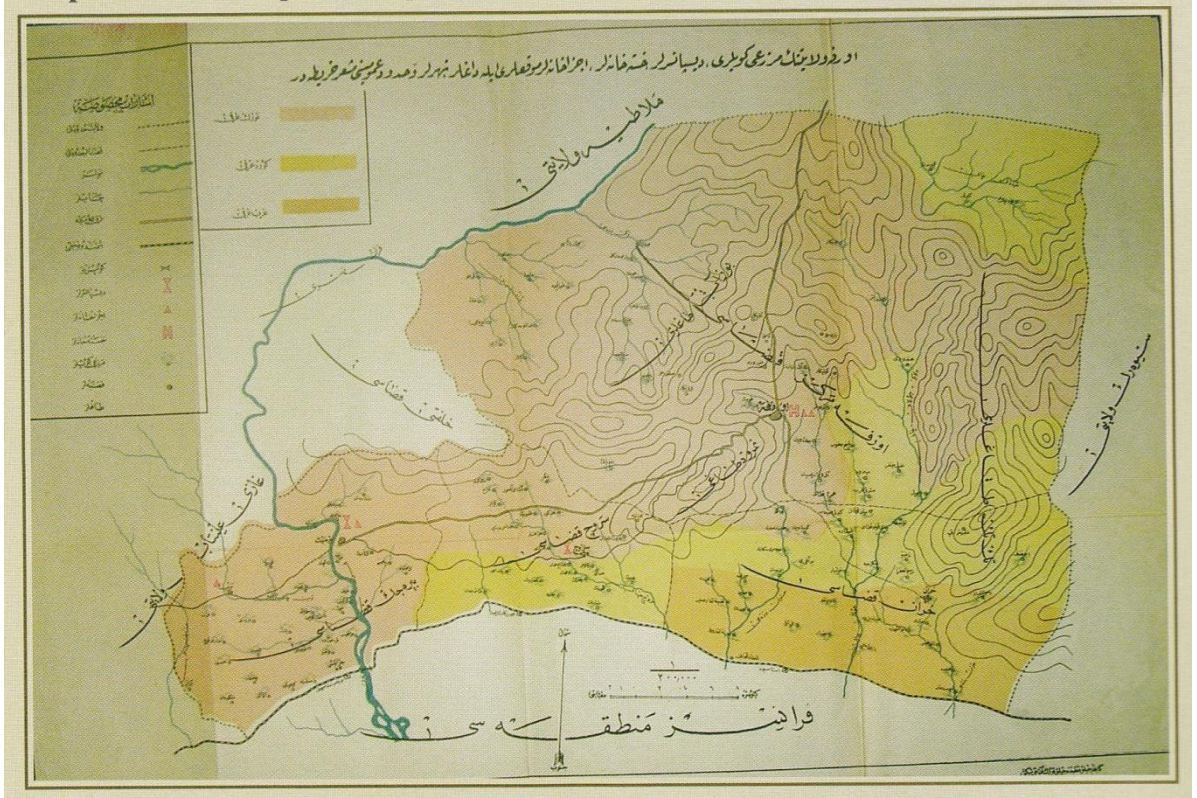
1839 Yılında Mısırlılar tarafından istila edilen kent dört yıl Mısır egemenliğinde kalır. 1865 Yılında tekrar Osmanlı egemenliğine geçen Urfa, önce Halep Vilayetine bağlanır, 1917 yılında bağımsız bir sancak olur.

Şekil 2. 4 Halep Vilayeti, Halep, Maraş ve Urfa Sancakları 1890 [5].

Osmanlı İmparatorluğunun I.Dünya Savaşından yenik çıkması üzerine, İngilizler 650 kişilik bir piyade birliğiyle Urfa'ya gelerek kenti işgal ederler [6]. Bir süre sonra da kent Fransızlara devredilir. İşgale karşı yapılan savaş ile 11 Nisan 1920 de kent yerel güçlerin mücadelesi sonucunda kurtarılır.

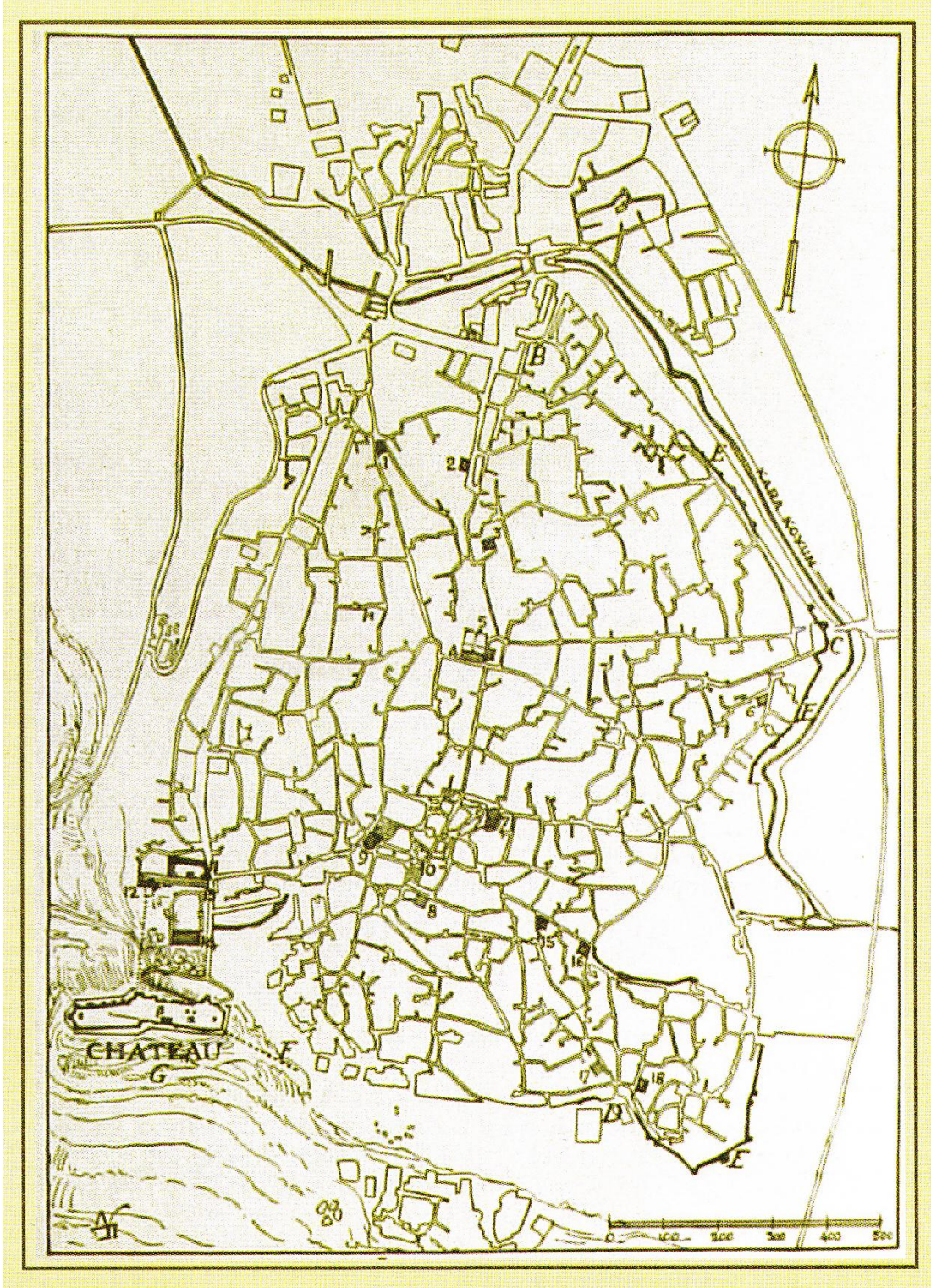
Urfa 20 Nisan 1924'te il yapılmış olup 1984 yılında çıkarılan bir yasa ile Milli Mücadele dönemindeki kahramanlıktan ötürü isminin önüne "Şanlı" eklenerek Şanlıurfa yapılmıştır [6].

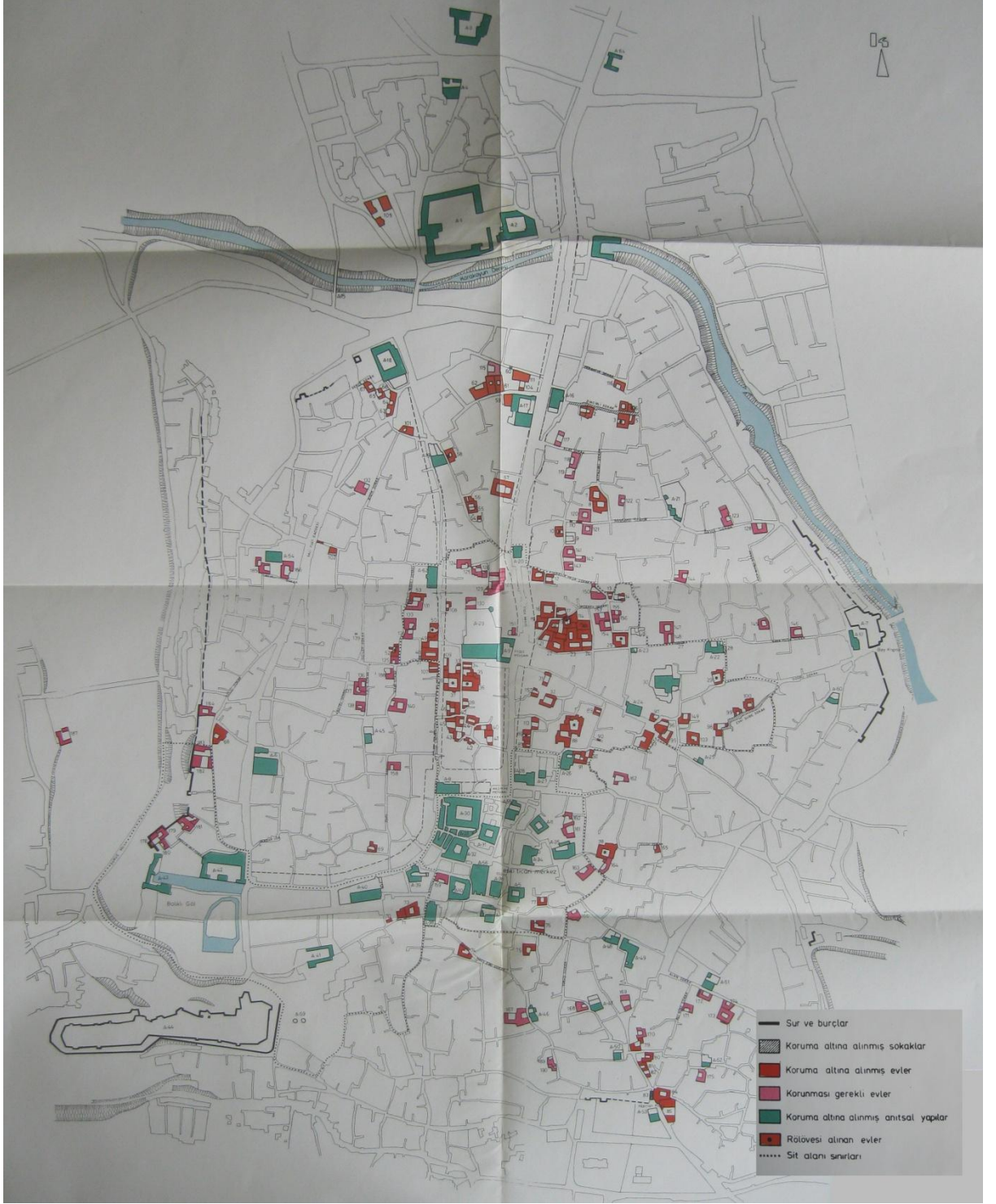
Şekil 2. 5 Urfa Vilayeti Siyasi Haritası 1925 [5].

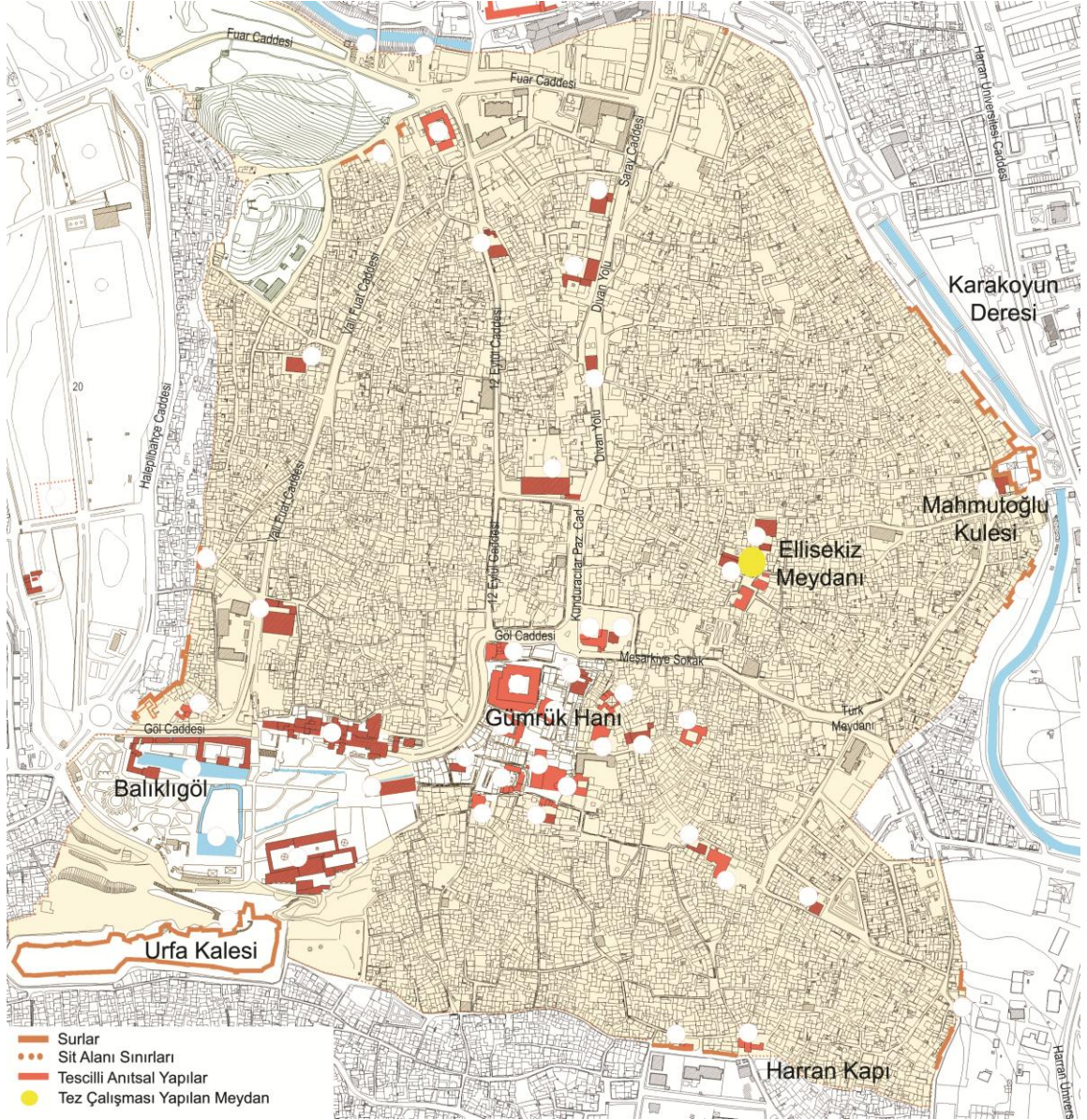
Şekil 2. 6 19.Yüzyıl başlarında kentin genel görünümü [1].

Şekil 2. 7 Albert Gabriel tarafından çizilen 1940 yılı şehir planı [5].

Şekil 2. 8 Urfa Şehir Planı [7].

Şekil 2. 9 Urfa Şehir Planı, kentte yer alan önemli yapılar ve çalışma alanı

Kale ve kenti çevreleyen surların, tarih boyunca ve günümüzde de olmak üzere eski kent dokusunu oluşturan bölgeleri içine aldığı anlaşılmaktadır. Bu surların büyük bölümünün yıkılmasına rağmen, surların izleri halen takip edilebilmektedir.

2.4 Eski Kent Dokusu

Urfa eski kent dokusu, güneyde kale, kuzeyde Karakoyun Deresi, batıda Suruç yolu, doğuda ise Akçakale yolu ile sınırlanmaktadır. Bu alanda 16 mahalle yer almaktadır. Bu mahallelerin; Çakeri Camisinin güney ve güneybatısı Yahudi, Nimetullah Camisinin doğusu, Akyüzler Evi civarı Süryani, Tıfıldır Tepesi ile kentin batı surlarından Vali Fuat

Caddesine kadar uzanan kısmı Ermeni ve 12 Eylül Caddesinden, kentin doğusunda yer alan Nimetullah Camisine kadar uzanan bölümü Müslüman mahallesi olarak ayrılmıştır [7]. Bu mahallelerden, Nimetullah Camii çevresinde Ellisekiz Meydanı, Bıçakçı Mahallesinde Bıçakçı Meydanı, Ulu Cami'nin doğusunda Yıldız Meydanı, Ulu Cami'nin kuzeydoğusunda Kara Meydanı yer almaktadır.

Kentin güneyinde yer alan Urfa Kalesi ve bu kalenin devamı niteliğinde olan surların çevrelediği alan eski kent dokusunu oluşturmaktadır. Kale surların güneybatı köşesinde yüksek bir tepe üzerine düzgün kesme taşlardan inşa edilmiş olup üzerinde korint başlıklı iki adet sütun bulunmaktadır. Doğu batı istikametinde uzanan dikdörtgen planlı kale düzgün kesme taşlardan inşa edilmiştir. Çevresi yaklaşık 800 metre uzunluğunda olup 25 burçludur [8].

Şekil 2. 10 Urfa Kalesi, (Şanlıurfa, Temmuz 2011)

Kalenin, şehir surlarının güneybatı köşesini oluşturan yüksek tepenin üzerine inşa edilmiş olması hem şehre hemde dışarıdan gelecek düşmanlara karşı savunma

sağlamıştır [9]. Kale, günümüzde savunma amacını yitirmesine karşın kentin hemen hemen yer yerinden görkemli bir şekilde görünen bir kent tacı niteliğindedir.

Kenti çevreleyen surlar ise 20.yy dan itibaren tahrip olmaya başlamış ve yıkılmıştır. Günümüze, Urfa şehir surlarından Harran Kapısı ve Bey Kapısı üzerinde yer alan Mahmutoğlu Kulesi ile yer yer duvar ve burç kalıntıları ulaşmıştır [1].

Şekil 2. 11 Harran Kapı (Şanlıurfa, Mayıs 2010)

Şekil 2. 12 Mahmutoğlu Kulesi, (Şanlıurfa, Mart 2011)

ŞANLIURFADAKİ MEYDANLAR VE ÖZELLİKLERİ

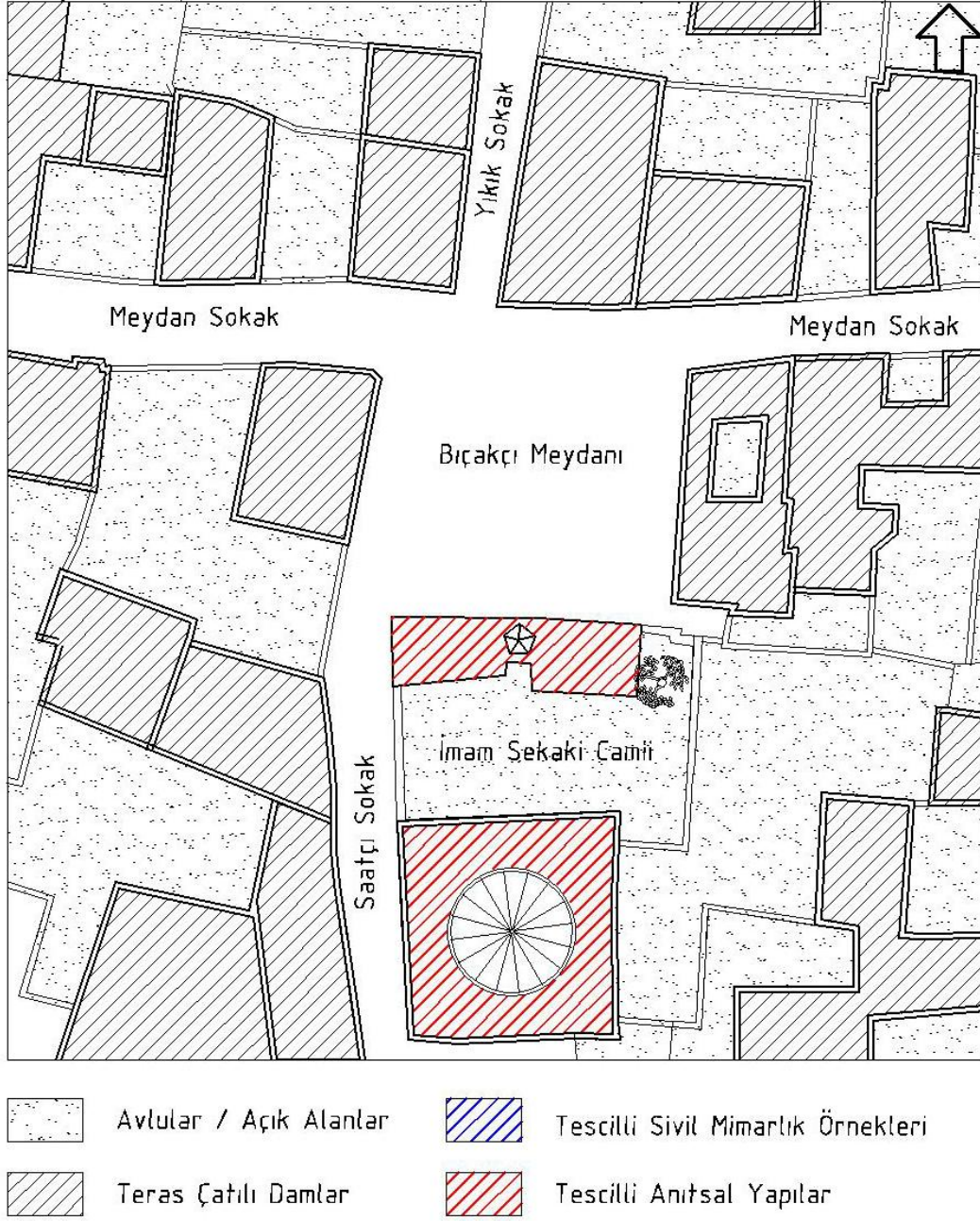
Bu bölümde Şanlıurfa kent merkezinde yer alan meydanlar incelenmiştir.

3.1 Bıçakçı Meydanı

Ulu Caminin batısındaki Rastgeldi Sokağı'ndan, güneye doğru Nabi ve Meydan sokaklarından Yıkık Sokak'tan geçilerek Bıçakçı Meydanı'na ulaşılır. Meydanda İmam Sekaki adında bir cami ile meydanı çevreleyen ve konut olarak kullanılan yapılar bulunmaktadır. Meydan adını, caminin adı olan ve "Bıçakçı" anlamına gelen "Sekkak" kelimesinden almıştır. Meydanın kuzeyinde Yıkık Sokak, doğusundan batısına devam etmekte olan Meydan Sokak ve güneyinde ise Saatçı Sokak yer almaktadır.

Meydanın silüetini oluşturan yapılar arasında en önemli yapı tescilli anıtsal özellikte bir yapı olan İmam Sekaki Camii'dir. Meydan çevresinde yer alan diğer yapılardan korumaya değer nitelikli bir yapı yoktur. Meydanın batısında yer alan yapı adası, koruma amaçlı imar planında "geleneksel dokunun izlerini taşıyan ancak niteliklerini kaybetmiş alanlar" olarak belirtilmektedir.

Meydan, günümüz şartları neticesinde otopark olarak kullanılmaktan kurtulamamıştır. Çevrede yer alan yapıların briket duvarlarla yapılmaları veya briket eklentilerin olması silüeti bozmaktadır.

Şekil 3. 13 Bıçakçı Meydanı'nın hâlihazır durumu ve analizi

Şekil 3. 14 Bıçakçı Meydanı'ndan görünüm ve İmam Sekaki Camii, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 3. 15 Bıçakçı Meydanı'ndan görünüm, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

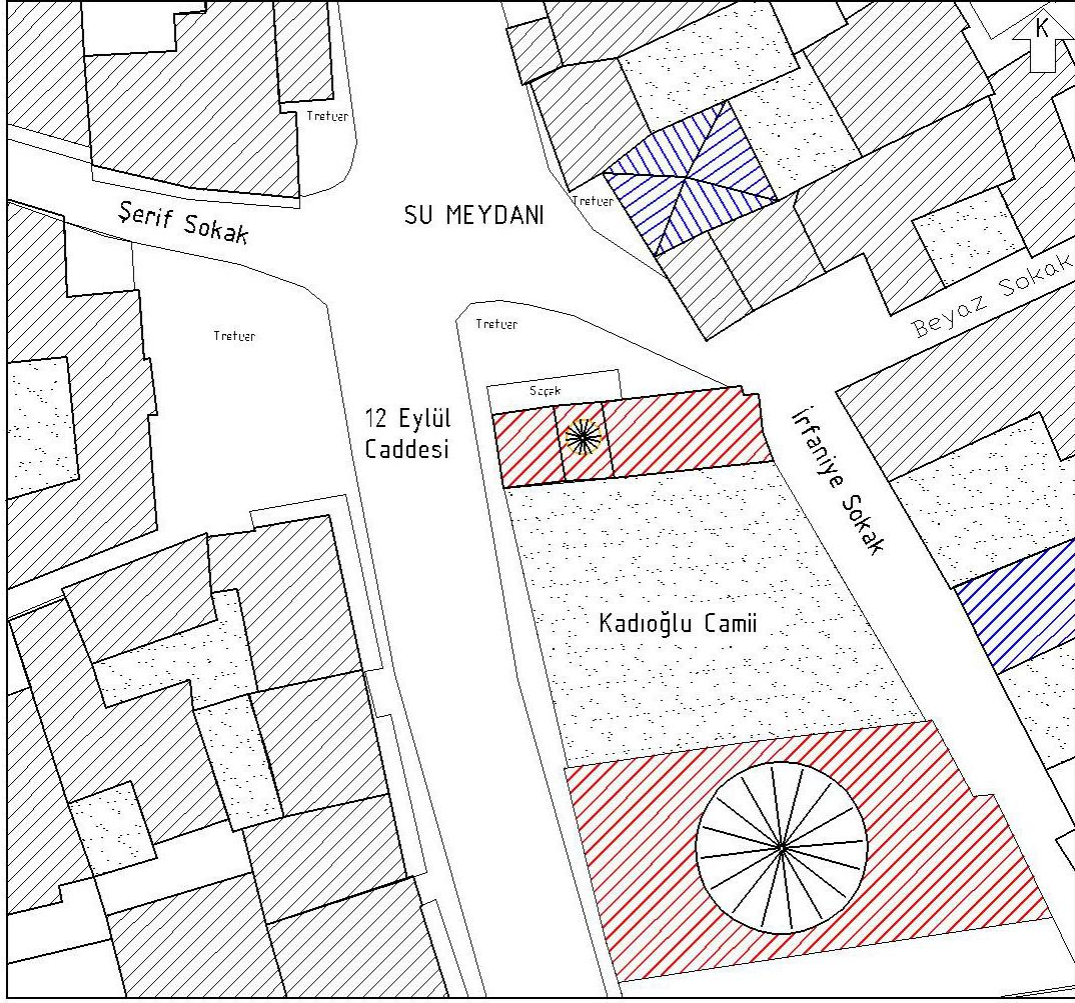

Şekil 3. 16 Bıçakçı Meydanı'ndan görünüm, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

3.2 Su Meydanı

Kadioğlu Cami'nin önündeki meydandır. Bu camiye ait çeşme ve su deposunda şehre gelen suların toplandığı, buradan bölüştürülerek dağıtıldığı sözlü kaynaklarda anlatılmaktadır. Meydanın ismini bu özelliğinden dolayı almıştır. 12 Eylül Caddesi bu meydandan geçmektedir ve trafiğin yoğun olduğu bir caddedir.

Meydanın güneyinde bulunan Kadioğlu Camii, tescilli anıtsal özellikte bir yapıdır. Meydanın doğu ve batı tarafında yer alan yapılar, 12 Eylül Caddesi üzerinde yer almaları neticesinde ticari işlevli yapılardır. Korumaya değer tescilli yapılar daha çok mahalle içlerinde yer almaktadırlar. Meydan yoğun bir trafik alanında kalmış, trafikle birlikte ticari fonksiyonların yoğunluğu sonucunda niteliklerini yitirmiştir.

	Avlular / Açık Alanlar		Tescilli Sivil Mimarlık Örnekleri
	Teras Çatılı Damlar		Tescilli Anıtsal Yapılar

Şekil 3. 17 Su Meydanı'nın hâlihazır durumu ve analizi

Şekil 3. 18 Su Meydanı'ndan görünüm, Kadioğlu Cami görünümü, (Şanlıurfa, Nisan2011)

Şekil 3. 19 Su Meydanı'ndan görünüm, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

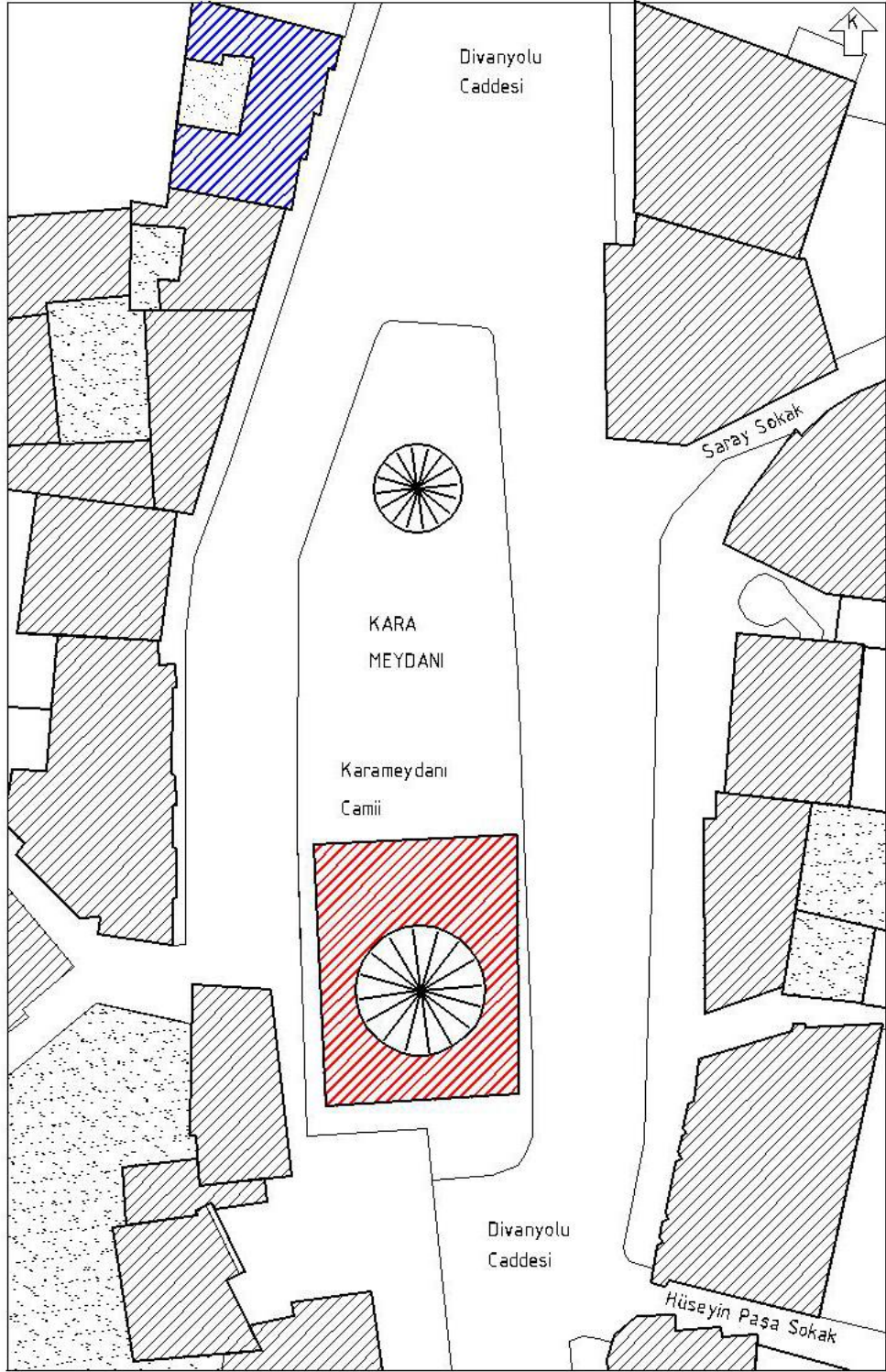
Şekil 3. 20 Su Meydanı'ndan görünüm, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

3.3 Kara Meydanı

Yıldız Meydanı ile PTT binası arasında kalan mevkide, Divanyolu Caddesi üzerinde Hüseyin Paşa Camii'nin önünde yer alan meydandır. Zeminin siyah bazalt taşlarla kaplı olmasından dolayı meydana Kara Meydanı isminin verildiği sözlü kaynaklarla rivayet edilir. Meydandan geçmekte olan Divanyolu Caddesi işlek bir cadde durumunda olup ve yoğun iş merkezlerinin çevrelediği bir caddedir. Bu durum sonucunda çevrede ticari fonksiyonlar yoğunudur.

Meydanda yer alan Hüseyinpaşa Camii tescilli anıtsal bir yapıdır. Meydanın kuzey batısında yer alan Hacı Hafızlar Evi (Devlet Güzel Sanatlar Galerisi olarak kullanılmakta) Urfa Evlerinin güzel örneklerinden biridir.

Meydanın içerisinde trafiğin yoğun olduğu bir caddenin geçmesi ve ticari yoğunluk neticesinde tarihi doku bozulmuştur.

	Avlular / Açık Alanlar		Tescilli Sivil Mimarlık Örnekleri
	Teras Çatılı Damlar		Tescilli Anıtsal Yapılar

Şekil 3. 21 Kara Meydanı'nın hâlihazır durumu ve analizi

Şekil 3. 22 Kara Meydanı'ndan görünüm, Hüseyinpaşa Cami önü (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 3. 23 Kara Meydanı'ndan görünüm, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

3.4 Yıldız Meydanı

Ulu Caminin doğusunda Divanyolu Caddesi üzerinde yer alan meydanın adıdır. Eski Paşa Yıldız Hamamı'nın 1958 yılında imar faaliyetleri nedeniyle yol açma amacıyla yıktırılmasından sonra açılan meydanın adıdır. Meydan, ismini yıktırılan Yıldız Hamamı'ndan almıştır.

Meydanı çevreleyen yapılardan en önemlisi Ulu Cami olup tescilli anıtsal mimarlık örneği bir yapıdır. Meydanın içerisinden geçen caddeyi çevreleyen 4-5 katlı betonarme apartmanlar göze çarpmaktadır. Trafik bu cadde üzerinde oldukça yoğun olup, tarihi dokunun bozulmuş olduğu görülmektedir.

Şekil 3. 24 Yıldız Meydanı'nın hâlihazır durumu

Şekil 3. 25 Yıldız Meydanı'ndan görünüm, Ulu Cami minaresi arkadan görünüyor (Şanlıurfa, Nisan 2011)

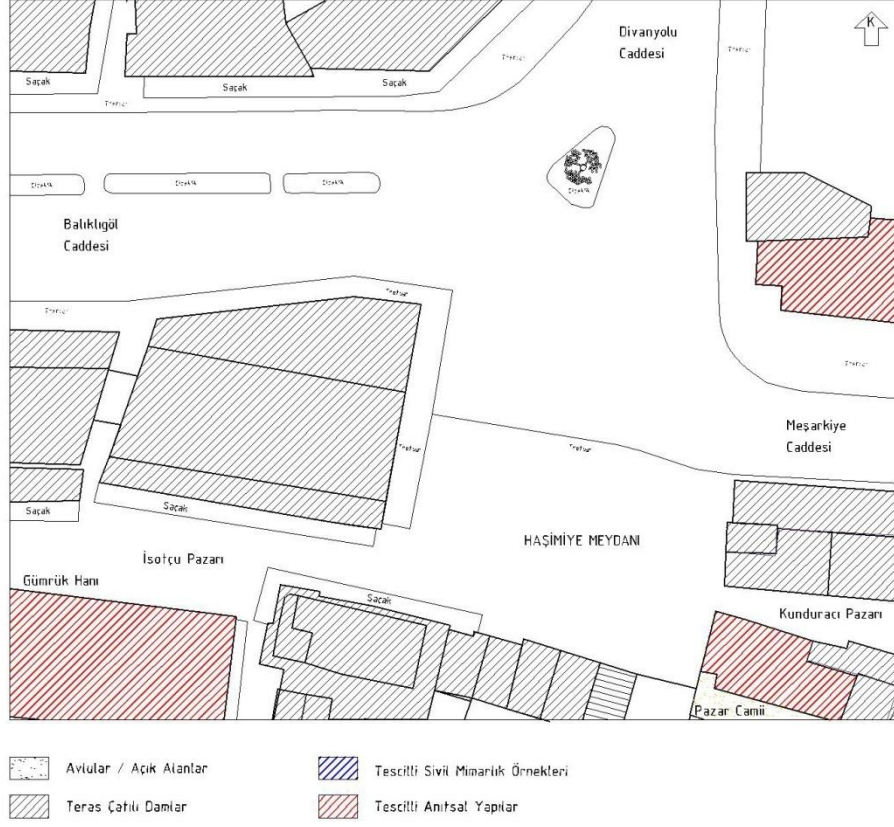
Şekil 3. 26 Yıldız Meydanı'ndan görünüm, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 3. 27 Yıldız Meydanı'ndan görünüşler, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

3.5 Haşimiye Meydanı

Tarihi kent merkezinde ve tarihi çarşıların olduğu bölgededir. Halk dilinde "Aşağı Çarşı" diye anılan bölgenin merkezidir. Attar Pazarı, İsoçu Pazarı, Koyuncu Pazarı, Kasap Pazarı, Gümrük Hanı ve Bedesten, Haşimiye Meydanı'nın yakın çevresinde bulunur. Çevresinde yer alan çarşılarından anlaşılacağı üzere çok yoğun ticari faaliyetlerin yaşandığı bir mevkidedir. Meydanın kuzey tarafında Divanyolu Caddesi ter almaktadır. Meydana çevreleyen Pazar Cami tescilli anıtsal özellikte bir yapıdır. Meydanı çevreleyen diğer yapılardan tescilli olan yoktur. Meydanın batısında yer alan betonarme yapı tarihi dokuya uymayan niteliksiz bir yapıdır. Meydanın güneyinde yer alan yapı cepheleri de düzensiz ve niteliksizdir.

Şekil 3. 28 Haşimiye Meydanı'nın hâlihazır durumu

Şekil 3. 29 Haşimiye Meydanı'ndan görünüm, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 3. 30 Haşimiye Meydanı'ndan görünüşler, Pazar Cami minaresi görünüyor, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 3. 31 Haşimiye Meydanı'ndan görünüşler, Pazar Cami minaresi görünüyor, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

3.6 Ellisekiz Meydanı

Bu meydan 5. Bölümde detaylı olarak incelenmiştir.

3.7 Meydanların Kentsel Açıdan Önemleri ve Şanlıurfa Meydanlarının Değerlendirilmesi

Meydan kelimesi kök olarak Arapçadan Türkçeye girmiştir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde: “1. Mekân, saha, 2. Yarışma, eğlence veya karşılaşma yeri, 3. Bulunulan yer ve çevresi, ortalık, 4. Fırsat, imkân veya vakit, 5. Mevlevi tekkelerinde ayin yapılan yer olarak [10] tanımlanmaktadır.

Mimarlık sözlüğünde ise “halkın toplandığı, çoğu binalarla çevrili, düz, açık ve geniş yer; alan” [11] olarak tanımlanmıştır.

Meydanlar, açık alan ve saha niteliğinde olup yarışma, eğlence, karşılama, alış veriş yeri gibi kamusal alanlar olarak kullanım karşılığı bulmaktadırlar.

Evlerin bir avlu etrafını kuşatmaları, ortak mekân oluşturma çabasının ilk ürünü olmuştur. İlerleyen dönemlerde, tüm kente hitap eden kent meydanlarının oluşturulması, avlu ile başlayan bu mekân yaratma sürecinin gelişimi olarak görülebilir [12].

Evlerde kapalı mekânlarda geçen faaliyetlere karşın, durma, dinlenme açık havadan faydalanma ve en önemlisi birlikte olmak için olarak avlu kullanımını ortaya çıkmıştır. Evin genişlemesi ve büyümesi de bu avlu etrafına eklenen odalar ve mekânlarla gerçekleşmiştir. Meydanlar ise avlunun, daha genişlemiş ve kentsel nitelik kazanmış daha büyük tipleridir.

Meydanlar, insanlara daha çok, durma olanağı veren, hareketliliği zorlamayan toplumsal mekânlardır. Kent dokusu içinde hareketin var olduğu dinamik mekânlarda sokaklar, durgun mekânlarda ise meydanlardır. Meydanların durulabilecek statik alanlar olmaları meydanlarda sosyal ve toplumsal çeşitli faaliyetlere olanak tanımıştır. Böylece meydanlar, kentin varoluş nedeni olan iletişim ve birlikte oluşun, bir yere bağlı oluşun, aidiyetin kendini ifade ettiği ve anlam bulduğu mekânlardır. Sokaklar ise bu meydanlara eklenen, genişlemeyi amaçlayan durgun olmayan alanları oluşturmuşlardır.

Meydanlar kentsel dokuda algılanan noktalar tanımlarken, aynı zamanda çevresinde ya da içinde kentsel işaretler bulundurarak da, kente ilişkin akılda kalır önemli bir imaj oluşturabilmektedir. Meydanlar, kentsel yaşam içinde sosyal ilişkiler için bir platform oluşturmaktadır. Sınıf, etnik köken, yaş ve cinsiyet ayrımı olmadan kente yaşayan herkesin kullanabildiği bu alanlarda toplumdaki farklı insanların bir araya gelebilmesi, iletişim açısından önemlidir. Kentteki farklı grupların ilişkiye girmesi, toplumsal yaşamın oluşması için gereklidir. İnsanlar bu mekânlarda, kendilerini, diğerlerini ve çevresini keşfedebilme olanağı bulur. Meydanlar, farklı düşüncelerin tartışılması için zemin oluşturarak, kentsel yaşam içerisinde politik bir rol de taşır. Bu yönüyle meydanlar, demokrasinin gelişimine katkı sağlamaktadır [12].

Şanlıurfa kent gelişimine baktığımızda gerek iklim gerekse sosyal kültürel ve dinsel inanışların etkisi sonucu meydanlara pek yer verilmemiştir. İslam kültüründe haberleşme, görüşme ve toplanma amaçlı aktiviteler daha çok camii çevresinde, cami avlusu, son cemaat yeri ve külliye yapıları ile sağlanmıştır. Kentin yaz aylarının çok sıcak olması sonucunda ise geniş ve boş alanlar oluşturulmamış ve hep dar sokaklar oluşturulmuş, ancak bu sokaklar arasında oluşan boşluklarla küçük meydancıklar ortaya çıkarılmıştır. Bu durumda kentte, mahalle ölçeğinde, insan boyutlarına yakın dolayısıyla daha insancıl meydanlar ortaya çıkmıştır. Ancak değişen yaşam şartları sonucu, iletişim ve birlikte oluşun, bir yere bağlı oluşun, aidiyetin kendini ifade ettiği mekânlar olan meydanlar, rant baskıları, yanlış imar planı kararları ve uygulamaları, yol açmalar veya genişletmeler sonucunda, doku ve niteliklerini kaybetmeye başlamış veya kaybetmişlerdir. Kent merkezinde yer alan Ellisekiz Meydanı bu etkilere maruz kalmış olmakla beraber, birçok özelliğini korumayı başarabilmiş tek meydan olarak karşımıza çıkmaktadır. Meydanın niteliğini koruyarak varlığını sürdürebilmesi, tarihi bir belge olmasının yanı sıra kentsel farkındalık ve kentsel hafıza bakımından da ayrıca bir öneme sahiptir.

ELLİSEKİZ MEYDANI

4.1 Ellisekiz Meydanı'nın Konumu ve Tarihi

Şanlıurfa İli'nin gelişim süreci değerlendirildiğinde, kente hâkim ve yüksek bir noktada yer alan, kent tacı niteliğindeki kale göze çarpar. Bu kale ile birlikte kentin savunmasına yönelik olarak inşa edilen kent surları, kentin korunmasını sağlayan önemli yapılardır. Kentle ilgili eski harita ve belgelerde söz konusu bu yapılar belirgindir. Kente hâkim bir kale ve bu kale içerisinde (iç kale) yer alan evler ve kalenin devamı niteliğinde surlar ile sur içerisinde yer alan yerleşmeler bulunmaktadır.

Ellisekiz Meydanı, sur içinde yer alan Kurtuluş Mahallesi konumlanmaktadır. Meydanın oluşumu ve tarihine ilişkin net ve kesin bir bilgi olmamasına rağmen, meydanda yer alan ve en eski yapılardan biri Nimetullah Cami'in kuzeyinde bulunan türbedeki yazıttan, "H. 927 (M. 1521) tarihinde, 16. Yy başlarında yapılmış olduğu" [13] anlaşılmaktadır.

Kurtuluş Mahallesi, Yıldız Meydanı'nın doğusunda yer alan Kazancı Bedih Sokağı'nın bitiminde yer alan, kültür varlığı tarihi yapılarla çevrili bir meydandır. Meydana yetişmeden sokağın kuzeyinde Nimetullah Cami yer almaktadır. Camiden sonra ulaşılan meydanda, Kurtuluş İlköğretim Okulu, Şeyh Saffet Tekkesi ve tescilli sivil mimarlık örneği yapılarla, yeni yapılmış betonarme yapılar bulunmaktadır. Meydanda, Orta Sokağa doğru gidince kuzeyde Sezerler Evi, güneyde ise Abacılar Evi yer almaktadır. Meydanın kuzey tarafında ise Recı çıkmazında Recı Kilisesi yer almaktadır. Meydanda yer alan Kurtuluş İlköğretim Okulunun yerinde eski bir hamam bulunduğu ve hamamda

Şekil 4. 33 Ellisekiz Meydanı'ndan görünüm, Kurtuluş İlköğretim Okulu cephesi, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 4. 34 Ellisekiz Meydanı'ndan görünüm, Şeyh Saffet Tekkesinin görünümü, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

4.2 Ellisekiz Meydanı'nın Değerleri

Madran ve Özgönül; korumaya yönelik “değer” kavramını, bir taşınmazın veya çevrenin kültür varlığı olarak tanımlanabilmesi için taşınması gerekli belli nitelikler olarak tanımlamaktadır. Tarihi doku ve yapılarda dikkate alınması gerekli değerleri; “süreklilik değeri, tarihsel değer, anı değeri, mitolojik değer, artistik ve teknik değer, özgünlük değeri, enderlik değeri, teklik değeri, grup değeri, çokluk değeri, homojenlik değeri, ekonomik değer, işlevsel değer, geleneksel değer, eğitim değeri, belge değeri” olarak belirlemektedir [14].

Kuban ise tarihi doku ve yapılarda korunacak değerleri; “estetik değer, tarihi belge değeri ve çevresel değer” olarak ayırmaktadır [15]. Ahunbay ise Koruma ölçütlerini; “tarihi belge ölçütü, zaman ölçütü, estetik değer ölçütü” olarak sınıflandırmaktadır [16].

Tarihi doku ve yapılarda korunacak değerler, esas olarak,

- tarihi belge olma değeri,
- zaman ölçütü (eskilik değeri) ve
- estetik değerlerden oluşmaktadır.

Ellisekiz Meydanı tarihi belge olma, eski olma ve yapılarında yer alan estetik değerler bağlamında değerlendirilecektir. Ayrıca meydan, tarihi dokusunu korumayı başarmış olmasının yanı sıra meydanı oluşturan yapıların çeşitliliği ve bu yapılarında korunmuş olmaları nedeniyle önemlidir. Ayrıca kentteki diğer meydanların niteliklerini kaybetmiş olmaları, korunabilen başka bir meydanın olmaması yine bu meydanın önemini ortaya çıkarmaktadır.

Tarihi Değer; Geçmişin yapı tarihini belgeleyen özelliklere sahip olmak ya da tarihi bir olguya tanıklık etmek olarak tanımlanmaktadır [15]. Meydanda yer alan yapılar, kendi dönemlerini belgeleyen yapılar olmalarının yanında meydanı oluşturan yapıların her birinin farklı dönemlerde yapılmış olmaları meydanın da gelişimini belgelemektedir. Meydana Ellisekiz Meydanı isminin verilmesi de, Kurtuluş İlköğretim Okulunun bulunduğu yerde bulunan eski bir hamamda çıkan yangında 58 kişinin ölmesi sonucunda gerçekleşmiştir.

Eskilik değeri; zamanın yıpratıcı etkisinden ve insanların verdikleri hasarlardan zarar görmeden günümüze ulaşabilme olarak tanımlanmıştır [16]. Ellisekiz Meydanı zamana rağmen dokusunu koruyabilmiş, insanların verdikleri zararlara rağmen günümüze ulaşabilmiştir. Bayındırlık ve imar faaliyetlerine rağmen, hızlı bir şekilde değişen dünya ve yaşam biçimine rağmen varlığını sürdürebilmiştir. Meydan bu anlamda değerli ve önemlidir.

Estetik değeri; kültür varlığının tasarımındaki anlayışı, teknik, yapısal ve süsleme özelliklerini, var olduğu dönemin ulaştığı düzeyi ve o dönem işçiliğinin kalitesini kapsamaktadır [14]. Ellisekiz Meydanında yer alan yapıların yapım teknikleri, süslemeleri, taş malzemenin kullanımındaki sanatsal ve estetik yaklaşımlar önemli ve değerlidir.

Şekil 4. 35 Ellisekiz Meydanı'ndan görünüm, Kurtuluş İlköğretim Okulu cephesi, taş işçiliği ve süslemeleri, (Şanlıurfa, Ekim 2011)

Şekil 4. 36 Ellisekiz Meydanı'ndan görünüm, Kurtuluş İlköğretim Okulu cephesi, taş işçiliği ve süslemeleri, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 4. 37 Ellisekiz Meydanı'ndan görünüm, Şeyh Saffet Tekkesi cephesi, taş işçiliği ve süslemeleri, (Şanlıurfa, Ekim 2011)

Şekil 4. 38 Ellisekiz Meydanı'ndan görünüm, Şeyh Saffet Tekkesi cephesi, taş işçiliği ve süslemeleri, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 4. 39 Ellisekiz Meydanı'ndan görünüm, Halil Felhan Evi cephesi, taş işçiliği ve süslemeleri, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

4.3 Ellisekiz Meydanını Oluşturan Yapılar ve Nitelikleri

Bu bölümde meydanı çevreleyen ve oluşturan yapılar incelenmiştir.

4.3.1 Meydanda Yer Alan Tescilli Yapılar

4.3.1.1 Kurtuluş İlköğretim Okulu

Yapı 264 ada 18 nolu parselde yer almaktadır. Ellisekiz Meydanı'nın güney tarafını sınırlamaktadır.

Halk arasındaki sözlü ifadelerde, bu yapının yerinde bir hamam bulunduğu ve hamamda çıkan bir yangın sonucunda elli sekiz kişinin öldüğü belirtilmiştir. Yapının yapım tarihi ile ilgili bilgi yoktur. Yapı üzerinde de yapı ile ilgili bir kitabe bulunmamaktadır. Ancak yapının Cumhuriyet Döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir. Yapı halen ilköğretim okulu olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4. 40 Ellisekiz Meydanı'ndan görünüm, Kurtuluş İlköğretim Okulu cephesi, taş işçiliği ve süslemeleri, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Kesme taşlar kullanılarak kargir sistemle inşa edilmiştir. Yapı zemin ve birinci katı olmak üzere toplam iki kattan oluşmuştur. Avlu etrafında “U” şeklinde oluşturulmuş bir plan şemasına sahiptir. Özgün durumunda taş kaplama olması gereken zeminlerde değişiklikler yapılarak, zeminler şap ile kaplanmıştır. Zemin katta yer alan mekânların tavanı çapraz tonoz ile inşa edilmiştir. Avluya bakan cephede zemin kat duvarları sağırdır. Ancak birinci kat cephesinde taş kolonlar ile revaklar oluşturulmuştur. Revakların arkasında da sınıflara geçişi sağlayan koridor bulunmaktadır. Yapının meydana bakan cephesinde ise zemin kat kotunda beş adet kemer algılanmaktadır. Bu kemerlerin içleri ise taş duvarlar ile kapatılmıştır. Meydana bakı veren cephenin birinci katında beş adet pencere ile bu pencerelerin etrafında yer alan süslemeli taş söveler bulunmaktadır. Meydan cephesinin hareketli ve süslü olmasına karşın Kebancı Sokağı cephesi oldukça sade tutulmuştur. Zemin katı boyunca duvarlar genellikle sağırdır. Birinci katta altı adet pencere yer almaktadır.

Şekil 4. 41 Kurtuluş İlköğretim Okulu Doğu Cephesi, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 4. 42 Kurtuluş İlköğretim Okulu zemin katta yer alan kantin, çapraz tonozlu tavanı, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Zemin katta kantin, avlu ve avlu içerisine sonradan ilave edilen tuvaletler yer almaktadır. Yapının birinci katına avludan taş basamaklı merdivenlerden çıkılarak ulaşılır. Bu merdivenin ortasında sahanlık ve sahanlığın iki tarafında da simetrik şekilde taş basamaklar yer almaktadır. Bu merdivenden sonra ulaşılan üst katta, iç taraf koridor, dış taraflar ise çoğunlukla sınıf olarak düzenlenmiştir. Sınıflardan koridora açılan kapılar ve pencereler bulunmaktadır. Koridor bölümünün tavanı ahşap kaplıdır. Sınıflarda ise mekânın yüksekliğini azaltmak amacıyla asma tavan yapılmıştır.

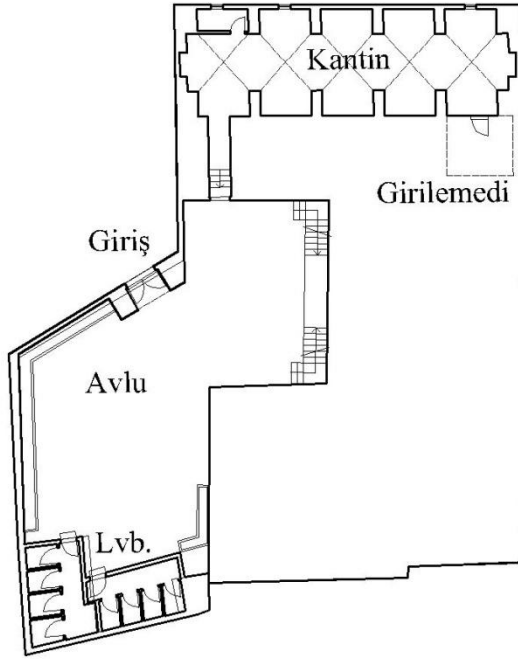

Şekil 4. 43 Kurtuluş İlköğretim Okulu birinci kata çıkan basamaklar, koridor ve sütunlar, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

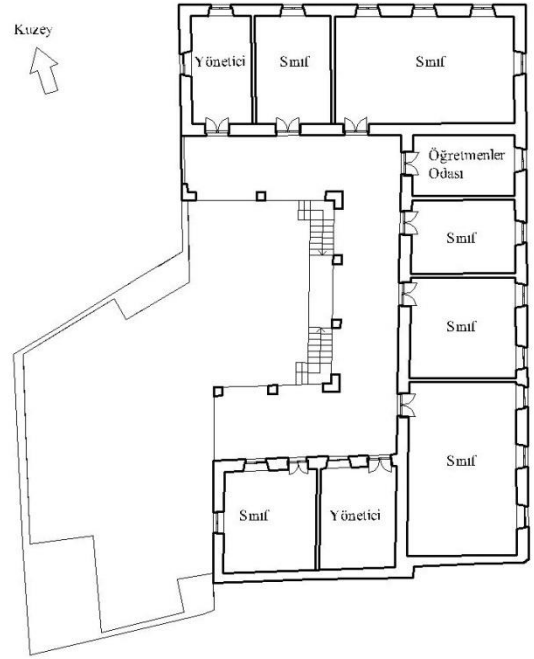
Yapı özgün plan şemasını ve cephe özelliklerini korumuştur. Ancak, artan nüfus nedeniyle yapının talepleri karşılayamaması, sınıf olarak kullanılan mekânların yetersiz kalması, yapı cephesindeki niteliksiz ekler (klima, demir korkuluklar, PVC yağmur suyu iniş boruları vb.) ,yapı bahçesine eklenmiş tuvaletler, koruma sorunları oluşturmaktadır.

Şekil 4. 44 Kurtuluş İlköğretim Okulu bahçesi ve ilave edilen ıslak hacimler, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Kurtuluş İlköğretim Okulu Zemin Kat Plan Krokisi

Kurtuluş İlköğretim Okulu Birinci Kat Plan Krokisi

Şekil 4. 145 Kurtuluş İlköğretim Okulu kat planları

4.3.1.2 Şeyh Saffet Tekkesi

Yapı 163 ada 1 nolu parselde Ellisekiz Meydanı'nın doğusunda yer almaktadır. Yapının, koruma kurulundaki tescil fişinden, 19.yy sonunda yapıldığını ve çeşmedeki kitabede H.1309 (Miladi; 1891) tarihinin yazılı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak tekke içerisinde yer alan "Muhammed Muhyiddin Türbesi üzerindeki tarih H.1210, M.1795'tir [17]. Yapının batı cephesinde yer alan çeşme üzerinde, "Şeyh Saffet tarafından yazılan manzum kitabesinde H.1309 (M.1891) tarihinde kendisi tarafından yapıldığı yazılıdır." [9]. Bu durum yapının, çeşitli onarımlar gördüğünü ve farklı dönemlerin izlerini taşıdığını göstermektedir.

Şeyh Saffet 1866 da doğmuş ve 1950 de vefat etmiştir. Mısırdaki tahsil görmüş ve Cumhuriyet Döneminde milletvekilliği yapmıştır [18].

Yapı tek katlıdır. Kesme taşlarla yığma yapı tekniğinde inşa edilmiştir. Yapıya batı cephede bulunan kemerli kapıdan girilir. Bu kapıdan avluya ulaşılır. Dikdörtgen planlı bu avludan diğer bölümlere geçilir. Zemin taş kaplı olan bu avlunun güneyinde bir oda, bir ibadet mekânı ve bir de mutfak bulunmaktadır. Avlunun kuzeyinde ise ortada eyvan ve bu eyvanın etrafında simetrik şekilde yer alan iki oda bulunmaktadır. Avlunun güney kısmında kubbe altında medrese yer almaktadır. Kubbe altında merkezi bir mekân ile bu mekândan localar şeklinde ayrılan daha küçük mekânlar oluşturulmuştur. Kible yönünde mihrap planlanmıştır. İbadethane ve medrese olarak kullanılmış olan bu mekânın batısında dikdörtgen planlı bir oda şeklinde türbe yer almaktadır. Türbenin meydana bakan cephesinde ise çeşme vardır.

Şekil 4. 46 Şeyh Saffet Tekkesi, yapının giriş kapısı, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

İbadethanenin doğusunda ise avludan ulaşılan bir mutfak bulunmaktadır. Beşik tonozlu tavanı olan bu mutfağın avluya açılan bir kapısı ve bir de penceresi bulunmaktadır. Duvarları fayans ile kaplanmıştır.

Şekil 4. 47 Şeyh Saffet Tekkesi, avludan ulaşılan mutfak mekanı, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 4. 48 Şeyh Saffet Tekkesi, kubbe altındaki ibadet ve derslik mekânları, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 4. 49 Şeyh Saffet Tekkesi, doğu cephesi, cephede yer alan bakkal ve çeşme, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Avlunun kuzeyinde ise ortada bir eyvan ve bu eyvanının iki tarafında odalar yer almaktadır. Bu mekânların tavanı ahşap mertekli döşeme ile oluşturulmuştur.

Şekil 4. 50 Şeyh Saffet Tekkesi, yer alan mekânlar, eyvan ve bitişiğindeki odalar, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Avluda sonradan yapılan, tuvalet, banyo ve abdest alma yerleri bulunmaktadır.

Şekil 4. 51 Şeyh Saffet Tekkesi, avluya ilave edilerek yapılmış olan ıslak hacimler, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Avlunun batı tarafında dama çıkmayı sağlayan taş bir merdiven bulunmaktadır.

Yapının güneybatı köşesinde meydana açılan bir dükkân vardır.

Tekkenin sokağa bakan cephesi genellikle sadedir. Kapı, pencere ve çeşme bölümleri süslü ve bezemeli yapılarak cepheye hareket ve zenginlik katılmıştır. Giriş kapısı yüksek sivri bir kemer içerisinde daha geride yer alacak şekilde oluşturulmuştur. Bu kapının her iki tarafında binek taşları yer almıştır. Yapının pencereleri yuvarlak kemerli olarak yapılmıştır. Meydana bakan cephede süslü ve bezemeli, üzerinde kitabesi bulunan bir çeşme (Şeyh Saffet Çeşmesi) yer almaktadır. Yine meydan cephesinde, Muhammed Muhyiddin Türbesi'ne ait kemerli bir pencere ile kitabe yer almaktadır.

Yapı günümüze kadar tekke ve medrese olarak kullanılmıştır. Ancak son birkaç yıl içerisinde kullanılmamış, şimdi ise geçici olarak öğrencilere kiralık olarak verilmiştir.

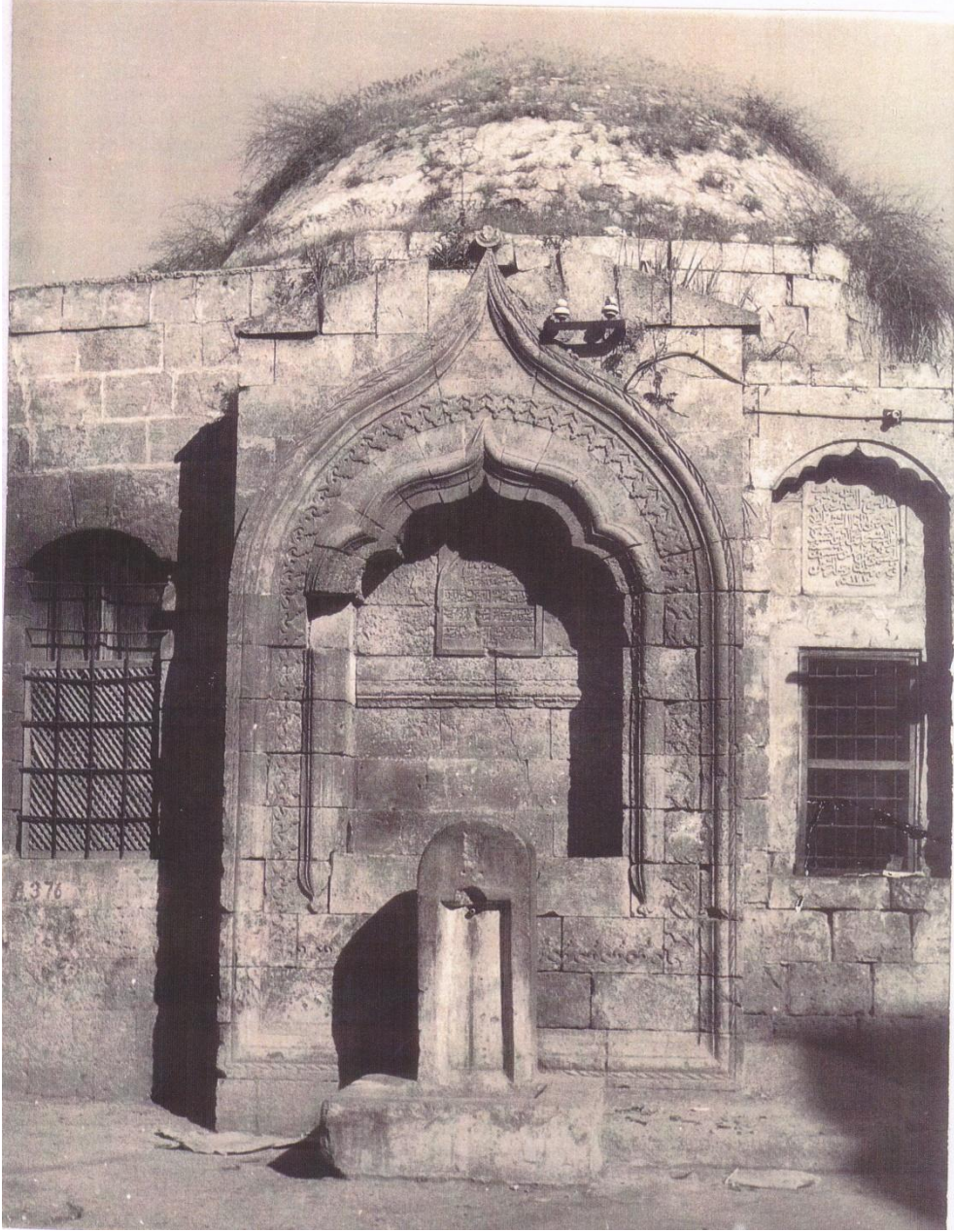
Şekil 4.52 Şeyh Saffet Tekkesi, kat planı

Yapının uygun bir fonksiyonla işlevlendirilmesi ivedilikle gereklidir. Yapının avlusuna eklenmiş ıslak hacimler yapı niteliğini bozmaktadır. Yapı cephesindeki ekler, (kablolar, elektrik sayacı, tabelalar vb) ve taş malzemedeki bozulmalar, yapı açısından ve tarihi çevre açısından problem oluşturmaktadırlar.

Şekil 4. 53 Şeyh Saffet Tekkesi'nin 1970'lerdeki durumu¹

¹ Mimar Cevher İlhan fotoğraf arşivi

Şekil 4. 54 Şeyh Saffet Tekkesi'nin 1970'lerdeki durumu¹

4.3.1.3 Halil Felhan Evi

158 Ada, 1 nolu parselde bulunan tescilli yapının üzerindeki kitabede yazılı olan H.1320 (Miladi 1902) tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Konut olarak kullanılan yapı düzgün kesme taşlarla yığma yapım tekniğinde inşa edilmiştir. Zemin ve birinci katı olmak üzere toplam iki katlıdır.

¹ Mimar Cevher İlhan fotoğraf arşivi

Şekil 4. 55 Yapının meydana bakan güney cephesi, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 4. 56 Yapının avlusu ve avluda sonradan yapılmış mekânlar, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Zemin katta bir avlu ve bu avlu etrafında odalar yer almaktadır. Meydana bakan kısımda yer alan bir oda dükkâna çevrilmiştir. Birinci katta ise eyvan ve odalar yer almaktadır.

Yapının batı kısmından, kemerli bir kapıdan geçilerek yapıya girilir. Bu kapı ile ulaşılan avlu ile diğer mekânlara ulaşım sağlanır. Avluda bir eyvan, dört oda, mutfak banyo ve tuvalet mekânları bulunmaktadır.

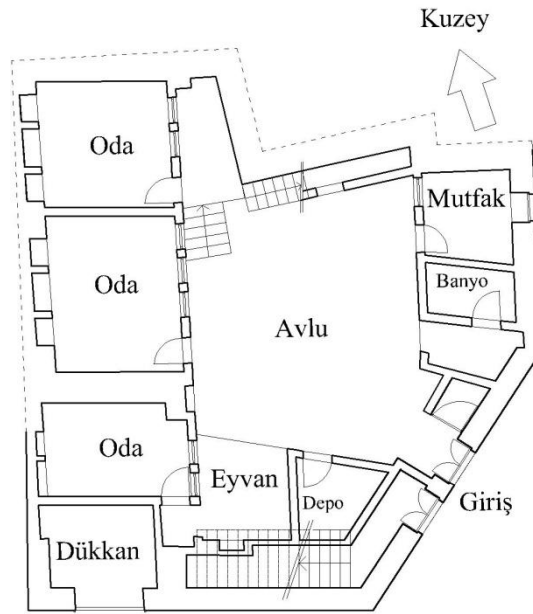
Yapıda sonradan açılmış olan diğer giriş kapısı ile birinci kata çıkılır. Birinci katta, yapı niteliğini bozacak şekilde betonarme saçaklar ilave edilmiştir.

Şekil 4. 57 Yapıya girişi sağlayan doğu cephedeki kapılar, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 4. 58 Yapının taş konsolları üzerine yapılan betonarme konsollar ve kirişler, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 4. 59 Halil Felhan Evi Zemin Kat Plan

Yapının meydana bakan güney cephesi zemin kat kısmında genellikle sağır ve sadedir. Ancak birinci katta yer alan etrafı söveli pencereler ile cephe zenginleştirilmiştir. Fakat cephede yer alan betonarme saçaklar briket duvarlar cephe niteliğini bozmaktadırlar. Yapıya girişin yapıldığı kapının üstü kemerlidir. Kemer üzerinde bitkisel taş motifler ile kitabe bulunmaktadır. Kitabede Arapça harflerle “maşallah 1320” yazılıdır. Yapının avlu cephesi ise yuvarlak kemerli kapılar, pencereler ve süslü taş konsollar ile oldukça gösterişlidir. Avluda da sonradan yapılmış betonarme konsollar cephe niteliğini bozmaktadır.

Yapı cephesinde yer alan yağmur suyu iniş boruları, elektrik kabloları ve sayaçları, betonarme ilaveler, briket parapetler, soba boruları ve dükkân kepenkleri yapı niteliğini bozmaktadırlar.

4.3.1.4 Abacılar Evi

Bu yapı ile ilgili ayrıntılı inceleme 6. Bölümde yer almaktadır.

4.3.2 Meydanda Yer Alan, Tescilli Olmayan Niteliksiz Yapılar

158 Ada 43 nolu parselde yer alan yapı betonarme karkas sistemle inşa edilmiş olup meydanın dokusunu bozan niteliksiz bir yapıdır. Yapı zemin kat ve üzerinde yer alan iki katla beraber üç katlı bir yapıdır. Meydana doğru konsol çıkımlarla balkonları bulunmaktadır. Zemin katta bir dükkân ile yukarı çıkan bir merdiven bulunmaktadır. Yapının kat yüksekliği, kapı ve pencere oranları, balkonları, renk ve malzeme özellikleri, briket eklentiler, borular ve dükkân kepenkleri meydanın tarihi dokusuna uymamaktadır.

Şekil 4. 60 Yapının meydana bakan güney cephesi, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

263 Ada 6 nolu parselde, tek katlı ve kesme taşlarla yığma yapım tekniğiyle yapılmış olan bu tescilsiz yapı ekmeek fırını olarak kullanılmaktadır. Fırının cephesinde demir camekânlar yer almaktadır. Duvar yüzeyi fayansla kaplıdır. Çapraz tonozlu kısımlara, briket duvarlar ve betonarme döşemeler ilave edilerek ek mekânlar oluşturulmuştur. Yapının cephesindeki demir camekân, duvar yüzeyindeki fayans kaplı duvarlar, betonarme giriş ve döşemeler, fırının bacası meydanının dokusuna aykırı unsurlardır. Tüm bu özellikleriyle söz konusu yapı meydanın dokusunu bozmaktadır.

Şekil 4. 61 Yapının meydana bakan doğu cephesi, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 4. 62 Yapının meydana bakan doğu cephesi, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

263 Ada 7 nolu parseldeki yapı, betonarme karkas sistemle inşa edilmiş olup, meydanın dokusunu bozan niteliksiz bir yapıdır. Yapı zemin ve üzerinde yer alan bir katla beraber toplam iki katlıdır. Zemin katta dört adet dükkân yer almaktadır. Bu dükkânların arkasında (doğusunda) yukarı çıkmayı sağlayan merdiven bulunmaktadır. Zemin kat ticari işlevle kullanılmakta olup üst katı konut olarak kullanılmaktadır. Yapı, malzeme özellikleri, doluluk boşluk oranları, renk uyumsuzluğu nedenleriyle meydanın dokusunu bozan bir yapıdır.

Şekil 4. 63 Yapının meydana bakan doğu cephesi, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

4.4 Ellisekiz Meydanı ile İlgili Saptanan Sorunlar

Meydanı oluşturan yapıların kendi bünyelerinden kaynaklanan sorunları meydanı olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca meydanın kullanımından kaynaklanan problemlerde tarihi meydan açısından olumsuzluklar oluşturmaktadır.

Bu nedenle, Ellisekiz Meydanı ile ilgili sorunlar, yapıların kendi bünyelerinden kaynaklanan sorunlar ve meydanın kullanımından kaynaklanan sorunlar olarak iki bölümde incelenmiştir.

4.4.1 Yapıların Kendi Bünyelerinden Kaynaklanan Sorunlar

Kurtuluş İlköğretim Okulu'nun Sorunları

Yapı özgün plan şemasını ve cephesini korumuştur. Ancak, artan nüfus nedeniyle yapının ilköğretim okulu olarak talepleri karşılayamaması, sınıf olarak kullanılan mekânların yetersiz kalması, yapı cephesindeki niteliksiz ekler (klima, demir korkuluklar, PVC yağmur suyu iniş boruları vb.) ,yapı bahçesine eklenmiş tuvaletler, yapı açısından koruma sorunları oluşturmakla beraber aynı zamanda meydanın genel durumunu da olumsuz etkilemektedir.

Şeyh Saffet Tekkesinin Sorunları

Yapının uygun bir fonksiyonla işlevlendirilmesi ivedilikle gereklidir. Yapı tescilli anıtsal özellikli bir yapı olması ve özgün işlevinin toplumsal nitelikte olmasından hareketle günümüz kullanımında da sosyal bir işlevle kullanılmalıdır. Yapının avlusuna eklenmiş ıslak hacimler yapı niteliğini bozmaktadır. Yapı cephesindeki ekler, (kablolar, elektrik sayacı, tabelalar vb) ve taş malzemedeki bozulmalar, yapı açısından ve tarihi çevre açısından problem oluşturmaktadırlar.

Abacılar Evi'nin Sorunları

Yapının kendi kaderine terk edilmiş olması, tinercilerin barınağı haline gelmesi, çöplük olarak kullanılması, meydan açısından problem oluşturmaktadır. (Bu yapı ile ilgili sorunlar 6. bölümde detaylı olarak incelenmiştir.)

Halil Felhan Evi'nin Sorunları

Yapıya ilave edilen ek mekânlar ve betonarme unsurlar yapının özgünlüğünü bozmakla beraber meydana bakı veren cephelerdeki niteliksiz ek ve uygulamalar meydan silüetini ve dokusunu bozmaktadır.

Meydandaki Betonarme Yapıların Tarihi Doku Açısından Oluşturdukları Sorunlar

Meydanı çevreleyen ve dolayısıyla meydanı oluşturan bu betonarme niteliksiz yapılar, meydanın silüetini ve dokusunu bozmaktadırlar. Ayrıca çoğunlukla ticari işlevli olarak kullanılmaları hem eşitsizlik hem de haksızlık yaratmaktadır. Bu durum nitelikli yapılarda da ticari faaliyetlere dönük plan değişimlerinin ortaya çıkmasına ve tarihi dokunun giderek bozulmasına neden olmaktadır.

4.4.2 Meydanın Kullanımından Kaynaklanan Sorunlar

Meydanı oluşturan yapıların geneli kamusal yapılardan oluşmaktadır. Ancak bu yapıların işlev olarak birbirleriyle ilişkili, birbirlerini tamamlayan fonksiyonlara sahip olmaması meydan açısından bir değer kaybıdır.

Böylesine nitelikli bir meydanın otopark olarak kullanılması hem duygusal anlamda hem de korumacılık anlamında üzüntü verici bir durumdur. Değişen dünya ve yaşam şartları otomobilleri hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Ancak bu durum meydanın otopark olarak kullanılmasını gerektirmez. Ayrıca araçlar hem meydanın görüntüsünü bozmakta ve hem de dar sokaklardan geçerken yayaları rahatsız etmektedirler.

Tarihi çevrede yaşayanların ekonomik durumlarının sıkıntılı olması sonucu yapıların sürekli bakımları yapılamamaktadır veya en az masrafla sorunu çözme amaçlı, yanlış uygulamalar yapılmakta ve bu durumda tarihi çevreye zarar vermektedir. Bakım, onarım ve sağlıklılaştırma için gerekli teknik ve maddi desteğin bulunmaması yine sorun olmaktadır.

Tarihi çevre kullanıcılarının, çevre ile manevi bağlarının ve ekonomik durumlarının yetersizliği ve tarihi çevrenin korunma ve yaşatılma gereğinin bilincinde olmamaları nedeniyle tarihi doku ve yapılar için gereken müdahaleleri yapmadıkları veya yanlış uygulamalarda buldukları gözlenmektedir.

Kültür varlığı tarihi bir yapının karışılacağı en büyük problem terk edilmesidir. Terk edilen yapıların bakımlarının yapılmaması zamanla yapı bünyesinde büyük problemlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Ayrıca terk edilmiş yapı, tinerici vb. başıboş kimselerin barınağı haline gelmekte, hem yapının korunması gerekli öğeleri tahrip edilmekte ve hem de çevre açısından bu kişiler, sorun oluşturmakta ve tehlike yaratmaktadırlar.

Meydanda yer alan ticari faaliyetlerin yetersiz ve niteliksiz oluşu da olumsuzluk yaratmaktadır. Bunun yanı sıra ticari faaliyetlere yönelik olarak yapılan değişiklikler, kültür varlığı yapıların bozulmasına neden olmakla birlikte, tarihi çevrenin dokusunun bozulmasına yol açmaktadırlar.

GELENEKSEL URFA EVLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

5.1 Geleneksel Urfa Evlerinin Plan Özellikleri

Geleneksel Urfa Evlerinin tasarımında etkili olan faktörler; iklim, büyük aile yapısı, mahremiyetin ön plana çıktığı sosyal yaşam ve bölgede yaygın olarak bulunan taş malzemedir. Tüm bu unsurlar ile köklü ve derin bir tarihi geçmişin birleşmesi, güçlü bir yapı kültürü oluşturmuştur. Bu kültür içerisinde Urfa Evleri oldukça önemlidir.

Urfa'da sıcak iklim etkisiyle, doğu batı aksında, dar sokaklar oluşturulmuştur. Bitişik nizamda birbiri içine giren evlerin, yüksek ve sağır zemin kat duvarları ile kabaltılar (sokağın üzerinin, tonozla kapalı olduğu ve tonozun üzerinde evin veya odaların yer aldığı geçiş bölümü) ve sokakların dar oluşu yaz aylarında kısmen de olsa sokağa gölge düşmesi sağlanmıştır.

Şekil 5. 64 Yorgancı Sokaktan görünüm, taş duvarlar, süslemeli konsollar ve kabaltı, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Geleneksel Urfa evlerinde sıcak ve kurak iklimin etkisi ve kış mevsiminin kısa sürmesinden dolayı uzun ve yüksek sıcaklıkların yaşandığı yaz mevsimine yönelik önlemler alınmıştır. Evin odak noktasında yer alan avlu etrafında, yarı açık ve kapalı mekânlar oluşturulmuştur. Kuzeye yönlendirilen yazlık kullanıma yönelik mekânları ile güneye yönelen kışlık kullanım amaçlı mekânlar planlanmıştır. Yazlık kullanıma yönelik olarak kurgulanan damlar, yaz aylarında yatma amaçlı kullanılmakla beraber kışa hazırlanan yiyeceklerin kurutulduğu işlevsel açık alanlardır.

Urfa Evleri genellikle avlu kotunun altında yer alan zezembe (kiler), zemin kat ve birinci kat olmak üzere genellikle iki katlıdır. Geleneksel Urfa Evlerinin tamamında en az bir avlu bulunmaktadır. Harem ve Selamlık bölümlerinin bulunduğu evlerde ise birbirine bağlanan iki avlu vardır. Selamlık bölümünde; selamlık avlusu, develik (ahır), helâ, oda ve eyvanlar, harem bölümünde; harem avlusu, servis mekânları, tandırlık (mutfak), develik, helâ, kilerler (zezembe), gezenek, eyvan ve odalar bulunur.

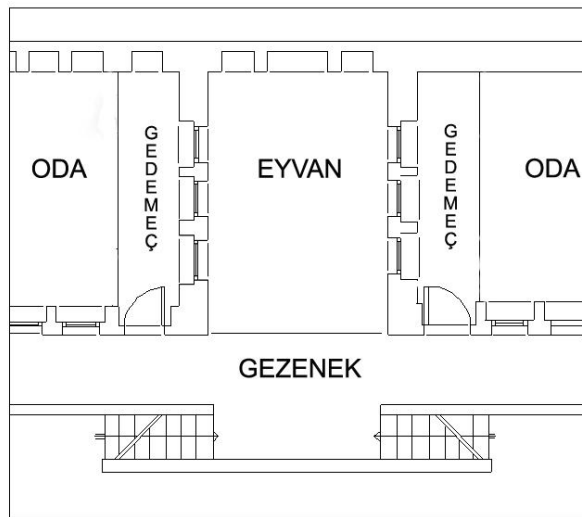
Selamlık Avlusunu; Eve gelen konukların karşılandığı ilk kısımdır. Bu avlu harem avlusuna nazaran daha küçüktür. Etrafında develik, oda, eyvan ve helâ bulunur. Bu avludan harem avlusuna geçiş sağlanır.

Develik; yapıda hayvanların barındığı ahır kısmıdır.

Harem avlusunu; Evlerin en önemli birimidir. "Hayat" olarak adlandırılan avlu yaşamın geçtiği tüm mekânların merkezinde yer alan açık bir mekândır. Ortasında taş bir su havuzu ile nar veya turuncgillerden ağaçların yer aldığı bir çiçeklik bulunur. Su kuyuları da avluda yer alan önemli unsurlardandır. Avlu ile yapıdaki tüm birimlere ulaşım sağlanmaktadır.

Gezenek; birinci kata çıkışta merdivenden sonra gelen ve kattaki diğer mekânlara ulaşımın sağlandığı yaklaşık bir metre eninde genellikle konsol şeklinde çalışan açık bölümdür.

Eyvan; İki oda arasında yer alan üç tarafı kapalı avluya bakan cephesi açık olan eyvan, Urfa evlerinin en önemli ögesidir. Kuzeye bakan eyvanlar yazlık eyvan, güneye dönük olanlar ise kışlık eyvanlardır. Açık mekân olan avludan kapalı mekân olan odalara geçişi sağlayan yarı açık bir birimdir. Odalar arasında simetri oluşturacak şekilde yer alması ve eyvan kemerinin bezemeli ve süslü olması avlu cephesini zenginleştirmektedir.

Şekil 5. 65 Şahap Bakır Evi, avludan çıkılan merdiven, gezenek, eyvan, gedemeç ve oda ilişkisi

Şekil 5. 66 Şahap Bakır Evi, avludan çıkılan merdiven, gezenek, eyvan, gedemeç ve oda ilişkisi, (Şanlıurfa, Eylül 2011)

Odalara kapı eninde ve odanın dar kenarı boyunca uzanan ayakkabıların çıkarıldığı “gedemeç”ten girilir [1]. Gedemeçte eşyaların konulmasına olanak sağlayan nişler bulunur. Üstteki nişlerin alt kısmında gedemeç bölümünün içerisinde “testilik” yer alır.

Şekil 5. 67 Abacılar Evi, Köşk mekanında yer alan testilik, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Odalarda eşyaların saklanması ve sergilenmesine yönelik nişler oluşturulmuştur. Vitrin şeklindeki ahşap ve cam kapaklı nişlere “camhane” denilmektedir.

Şekil 5. 68 Faruk Subaşı Evi, Odada yer alan niş ve camhaneler, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Odanın zemini gedemeçten 15-20 cm yüksektir. Odaların tavanı genellikle çapraz olup yüksektir. Köşk denilen başodalarda ahşap tekne tavanlar da bulunmaktadır. Odaların eyvana ve avluya bakan basık kemerli üç veya dört penceresi bulunmaktadır. Bu pencerelerin üst kısmında daha küçük boyutlu “ışık takaları (pencereleri)” yer almaktadır.

Zerzembe; avlu kotunda daha aşağıda bodrum katta yer alan kışlık yiyeceklerin saklanıp depolandığı kiler işlevli mekânlardır. Tavanları beşik veya çapraz tonozludur.

Tandırılık (mutfak); evin en önemli servis mekânlarından biridir. Avluda yer alan tandırılık yemek hazırlama ve pişirme eylemlerini karşılayacak şekilde planlanmıştır.

Damlar; avlu gibi açık mekânlar olan damlar, sıcak yaz aylarında geceleri yatmak için yoğun şekilde kullanılırlar. Kışlık yiyeceklerin hazırlanması ve kurutulması işlemleri de damlarda yapılmaktadır. Damların zemini, genellikle tonoz örtüler üzerinde toprak veya taştır. Damların etrafı zikzak olarak kesilmiş taş veya demircağ adı verilen metal korkuluklarla çevrilidir.

5.2 Geleneksel Urfa Evleri'nde Yapım Tekniği ve Malzeme

Bölgede kalkerin bolca bulunuşu ve işlemeye elverişli olması aynı zamanda sıcak iklim şartlarına karşı izole edici olması nedenleri ile mimarinin temel malzemesi olmuştur. Kentin hemen batısında yer alan taş ocakları günümüzde de aktiftirler.

Yığma sistemle inşa edilen Urfa evlerinde taşıyıcı duvarlar, her iki yüzde 25 cm. kalınlıkta kesme taş "nahit" ve aralarında 20–40 cm.lik boşluk moloz taş "hampara" ile doldurularak oluşturulmaktadır. Duvar kalınlıkları 70–100 cm arasında değişmektedir. Taşların herbir sırasına "kor" denilmektedir. Taşların birbirine değen yüzlerinde oluk açılmakta ve bu oluktan şerbet verilmektedir. Taşlar arasındaki derzlerde ise bağlayıcı harç olarak, küfeki taşı tozu, kireç ve su karışımından elde edilen "kül kireç" kullanılmaktadır. Duvarların üzeri sıvasızdır. Sadece odaların içi ve tavanı kendir sıvalıdır. Bu siva, kendir lifi, kireç, kül ve su karışımından elde edilmektedir [7].

Taş ustaları yaptıkları işin cinsine göre üç gruba ayrılırlar. Taşı ocaktan blok olarak çıkaran ustalara "taşçılar", istenilen boyuta getiren ve kabasını alan ustalara "yonucular", hazırlanan taşı yapıda kullanan ustalara da yapıcılar denir [13].

Zemin kaplamaları "nahit" olarak adlandırılan kesme taştan yapılmaktadır. Taşların ebatları, 25–35 cm eninde olup boyları değişkendir. Kalınlıkları ise 5–8 cm arasında değişmektedir.

Mekânların tavanları beşik tonozlu veya çapraz tonozludur. Bazı mekânlarda ahşap mertekli döşeme de görülür. Bu döşemelerin üzerinde toprak veya nahit kaplı damlar yer almaktadır. Bu damların toprak bölümlerinin her yıl "loğ" denilen yuvarlak ve ağır taşlarla sıkılaştırılması gerekmektedir.

Bazı Urfa Evleri'nde, köşk veya başoda olarak adlandırılan odaların kırma çatı ile yapıldığı görülmektedir. Bu çatılar çinko levhalarla ya da alaturka kiremit ile kaplanırlar.

Urfa Evleri'nde taş malzemedden sonra en çok kullanılan malzeme ahşaptır. Avlu ve odaların kapı kanatlarında, pencere kepenk ve sövelerinde, tavan kaplamalarında ve başodaların duvarlarında ahşap malzeme kullanılmıştır [7].

5.3 Geleneksel Urfa Evlerinin Cephe Özellikleri

Urfa Evleri dini inanışların etkisiyle harem ve selamlık bölümleri olacak şekilde planlanmışlardır. Bununla birlikte mahremiyet ön planda tutularak, içe dönük düzenlemeler yapılmış ve özellikle zemin katta sokak cephelerinde yüksek sağır duvarlar inşa edilmiştir.

Avlu cepheleri, doluluk boşluk oranları ile profilli taş merdiven ile gezenekte yer alan taş konsollar ile eyvanın süslemeli kemeri ile pencerelerin üzerindeki kuş takaları ile oldukça hareketlidir.

Kapılar, sokaklardan evlere girişin sağlandığı, görkemli giriş kapıları, evlerin zemin katta dışarı açılan tek açıklıklarıdır. Bu kapılar "tek çenetli" (tek kanatlı), "çift çenetli" (iki kanatlı) ve "enikli" (büyük kapı içerisinde yer alan küçük kapı) kapılar olarak üçe ayrılırlar. Ahşap malzeme ile yapılan kapıların dış yüzü çinko veya sac kaplıdır. Kapıların alınlıklarında zengin taş süslemeler yapılmıştır.

Oda kapıları, tek ya da çift kanatlı ve genellikle basık kemerlidir. Süsleme açısından sade kapılar olduğu gibi süslemeli ahşap kapılar da bulunmaktadır.

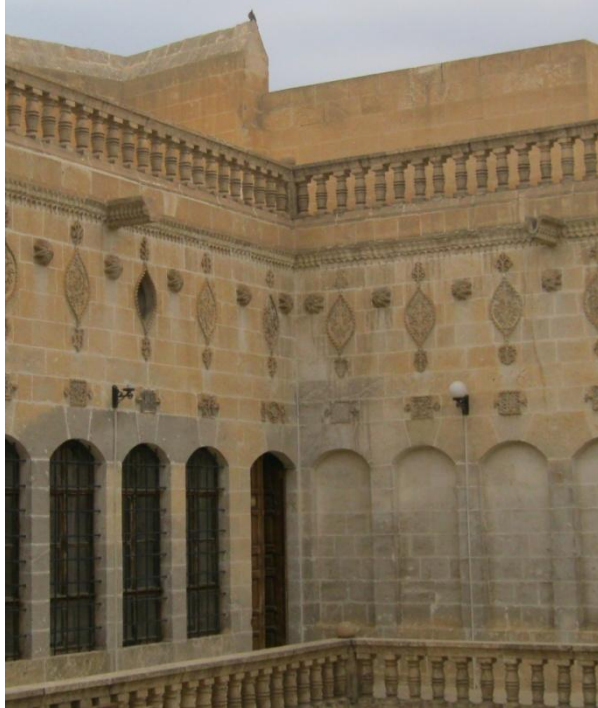
Şekil 5. 69 Faruk Subaşı Evi, Oda kapısı, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Pencereler; zemin kattaki pencereler sadece avluya bakarken, birinci kattakiler avluya veya sokağa bakabilirler. Eyvanın yanındaki odalarda, hem avluya hemde eyvana açılan pencereler bulunmaktadır. Odalarda üçerli veya dörderli sıralar halinde yer almaktadırlar. Enleri 70-80 cm arasında boyları ise enlerinin iki ile üç katı arasında değişmektedir. Pencerelerin üzerinde “ışık takaları” yer almaktadır. Pencerelere “taka” adı verilmektedir. Genellikle ışık takalarının veya gezenek konsollarının arasında, kuşların yuva yapması için sağır pencereler şeklinde “kuş takaları” bulunmaktadır.

Şekil 5. 70 Şahap Bakır Evi, taş korkuluklar, konsollar, kuş takaları, ışık takası, kapı ve pencereleri ile avlu cephesi, (Şanlıurfa, Eylül 2011)

Çörtenler, damlarda biriken suların uzaklaştırılması için taş malzeme ile yapılmış mimari elemanlardır.

Şekil 5. 71 Şahap Bakır Evi, Bitki motifleri, rozetler ve çörtenler, (Şanlıurfa, Eylül 2011)

Kemerler, Geleneksel Urfa evlerinde eyvan, kapı, pencere, servis mekanları, revak ve nişlerde bulunan kemerler, yuvarlak, basık, yarım, ve sivri, kemerler olarak değişik tiplerde yapılmışlardır.

Merdivenler, avlunun önemli öğelerindendir. Genellikle profilli taşlarla yapılmışlardır. Taş basamaklar, üst üste getirilerek ve duvar içerisine gömülerek oluşturulmuşlardır. Genişlikleri 80-110 cm. arasında değişmektedir. Avlu kısmında altta kalan basamakların iç kısımları değerlendirilmiş niş kuş takası odunluk ve helâ gibi mekânlar oluşturulmuştur.

Şekil 5. 72 Faruk Subaşı Evi, Taş merdiven, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Şekil 5. 73 Faruk Subaşı Evi, Taş basamak profili, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Korkuluklar, damların veya gezenek etrafında yer alan taş veya metal korkuluklar bulunmaktadır. Lokmalı, zigzag, dilimli ve boğumlu şekillerde taş korkuluklar yapıldığı görülmektedir. (Şekil 5.7)

Havuzlar, sıcak iklim etkisindeki Urfa Evlerinde, yaşamın odağı olan avlunun değişmez parçasıdır. Avlunun ortasında, kare, dikdörtgen, elips, dilimli veya sekizgen şekillerde yer alabilmektedirler.

Şekil 5. 74 Şahap Bakır Evi, Avluda yer alan taş su havuzu, (Şanlıurfa, Eylül 2011)

Konsollar, taşların birbiri üzerinde kaydırılması ile basamak şeklinde oluşturulmuşlardır. Sokak veya avlu cephesine hareket katan önemli mimari öğelerdir. Konsol eni 60-80 cm arasında değişmektedir. Düz veya gönyeli olarak oluşturulan konsollar bulunmaktadır.

Şekil 5. 75 Yorgancı Sokak'tan taş konsol görünümüleri, (Şanlıurfa, Eylül 2010)

Taş süslemeler, taş malzemenin işleme kolaylığı sayesinde, geleneksel Urfa evlerinde yaygın olarak görülmekte ve ev sahibinin gelir seviyesine göre zenginleşmektedir. Taş süsleme olarak, kornişler, rozetler, rozaslar, kabaralar, madalyon ya da daire çerçevesi bitki motifleri, çerçevesiz bitki motifleri görülmektedir [7]. (Şekil 5.7 ve Şekil 5.8)

Şekil 5. 76 Şahap Bakır Evi, Eyvan duvarında yer alan taş işlemler, (Şanlıurfa, Eylül 2011)

Urfa sokaklarının dar olmasına rağmen, açılan bir kapıdan girilen Urfa evlerinin genişliği ve avlunun yarattığı ferahlık ile, dar sokak-geniş ev tezatı oluşmaktadır. Bununla birlikte, evlerin sokak cephelerinin genellikle sağır olmasına karşın avlu cephelerinin hareketliliği yine ayrı bir tezat oluşturmaktadır. Bu enteresanlık, hayret duygusunu oluşturmakta ve merak edilmeyi arttırmaktadır. Bu durum, Urfa Evlerinin köklü ve başarılı bir mimariye sahip olduğunun da göstergesidir.

Urfa Evleri, Güneydoğu Anadolu'nun bezeme açısından en zengin örnekleridir. Ağır, birkaç kat profilli konsollar, küçük kemer sıralarından oluşan kornişler, camsız, değişik

biçimlerdeki kafa pencerelerinin (taka) bezemesel taş oyma kafesleri, pencereler üzerindeki kuş evleri (kuş takası), gezenek korkulukları, pencere kemerleri, sağır duvarları süsleyen madalyonlar, demir parmaklıklar ve korkuluklar, kapı tokmakları, yapı içinde kapıların ahşap oymaları ve ahşap pencere kepenkleri, zengin bir geleneğin ürünleridir [19].

ABACILAR EVİ TESPİTİ VE TANIMLAMASI

6.1 Abacılar Evi'nin Konumu

Abacılar Evi, Şanlıurfa Belediyesi sınırları içerisinde, Kurtuluş Mahallesi Kebancı ve Mısır Sokakları üzerinde 230 Ada 1ve 2 nolu parselde yer almaktadır. Yapım yılı kesin olarak bilinmemekle beraber, çocukluk yılları bu evde geçmiş olan Hikmet Abacı ile yapılan görüşmeler sonucunda, kendisinin bu evde yaşayan 11. Göbekten nesil olduğunu belirtmiştir. Bu durumda evin 18. yüzyılda var olduğu anlaşılmaktadır. Hikmet Abacıdan alınan bilgilere göre bu ev Süryaniler tarafından inşa edilmiş ve uzun bir süre Süryaniler tarafından kullanılmıştır.

Yapı kentin sit alanı içerisinde yer almasına rağmen yakın bir zamana kadar tescillenmemiş, 25.01.2010 tarihinde Şanlıurfa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 1020 sayılı kararı ile tescillenmiştir. Kent için hazırlanmış ve 1992 yılında koruma kurulunca kabul edilmiş olan, koruma amaçlı imar planında, ise yapının bulunduğu alan "geleneksel kent dokusunun izlerini taşıyan ancak niteliğini yitirmiş yapıların yoğunlaştığı alanlar" şeklinde belirtilmiştir.

6.2 Abacılar Evi'nin Plan Özellikleri

Abacılar Evi, içerisinde bulunduğu arsanın genellikle çeperlerini kullanmış, orta kısımlarda ise avlu oluşturacak şekilde konumlanmıştır. Parselin batısında Kebancı Sokak ve kuzeyinde Mısır Sokak yer almaktadır.

Şekil 6. 77 Abacılar Evi Genel Görünümü, Şanlıurfa (Ş.K.T.V.K.B.K,Tescil fişi, Ocak 2010)

Yapı zemin kat ve birinci kat olmak üzere toplam iki kattan oluşmaktadır. Zemin kat yaklaşık 770 m²'lik taban oturum alanına sahip olup, toplam 10 odadan oluşmaktadır. Bu odalar arasında iki avlu yer almaktadır.

Yapıya giriş batı cephede bulunan 2.26 x 3.15 m boyutlarındaki ahşap bir kapı ile yine batı cephede yer alan 2.28 x 1.13 m boyutlarındaki kapı boşluğundan (ahşap kapısı yok), ZK -02 nolu avluya girilerek sağlanır. ZK-02 Nolu avlu yapının diğer odalarına ve kısımlarına ulaşmayı sağlamaktadır. ZK-02 Nolu avlu zemini kesme taştandır. Ancak yapının birçok yerindeki yıkıntılar nedeniyle avluda taş ve toprak yığınları bulunmaktadır. Bu avludan, kuzeyde yer alan ve yıkıntılar nedeniyle girilemeyen, zerezme mekânlarına ulaşım ile zemin katta yer alan ZK -13 nolu avluya, ulaşım sağlanmaktadır. Yine bu avludan ZK-01 nolu mutfak mekânına ve ZK-18 nolu hol mekânına ulaşılmaktadır.

Şekil 6. 78 Abacılar Evi'ne Kebancı Sokaktan Girişin Yapıldığı Kapı, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-01 Nolu mutfak mekânına ZK-02 nolu avludan ulaşılmaktadır. Mutfak 2.96x2.98 m boyutlarında kare planlıdır. Avlu ile direk irtibatlı olup zemini kesme taş kaplı ve tavanı beşik tonozludur. Batı duvarında tandır (ocak) yer almaktadır. Kuzey beden duvarında ise 0.46x0.64m boyutunda bir niş bulunmaktadır. Duvar yüzeyindeki taş malzemede parça kopmaları ve yer yer derz boşalmaları göze çarpmaktadır. Yine duvar yüzeylerinde duman lekeleri bulunmaktadır.

Şekil 6. 79 Mutfak mekânının avludan görünüşü, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Şekil 6. 80 Mutfak mekânının duvarları ve bozulmalar, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-02 Nolu avlu yapıya asıl girişin sağlandığı ve hemen hemen tüm mekânlara ulaşımın sağlandığı alandır. Urfa evlerinde önemli bir unsur olan avlu-hayat denilen kısım

burasıdır. Bu avludan, ZK-13 nolu avluya, ZK-01 nolu mutfağa ve zeminde yer alan dört oda ile ZK-18 nolu hole bu mekândan ulaşılmaktadır. Zemini taş olmasına rağmen yıkıntılarla dolmuştur. İçerisinde bir su kuyusu da yer almaktadır.

Şekil 6. 81 ZK-02 Nolu avlunun görünümü, (Şanlıurfa, Kasım 2010)

ZK-03 ve ZK-04 Nolu mekânlar çapraz tonozların altında yer alan yarı açık bir mekândır. Tonozları taşıyan ayaklar ve tavanda yer alan çapraz tonoz bulunmaktadır. Bu kısımda yapıdan kopan taşarın oluşturduğu yıkıntılar ve yapıya atılmış olan çöpler bulunmaktadır.

Şekil 6. 82 ZK-03 Nolu mekânın görünümü, yıkıntılar ve çöpler, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-05 nolu mutfağa ZK-14 nolu avludan ulaşılır. Zemini taş olup tavanı çapraz tonozludur. Tonozlar altında yarı açık bir mekândır. Cephelerinde tonoz ayakları ve tonozun oluşturduğu kemerler yer almaktadır. Mekân ZK-14 nolu avluya direkt olarak açılmaktadır. Batı duvarında tandır-ocak yer almaktadır. Tandıra bitişik bir niş bulunmaktadır.

ZK-06 Nolu banyo mekânı, briket duvarlar ve betonarme bir döşeme ile sonradan yapılmış muhdes bir mekândır. ZK-05 nolu mutfak mekânı içerisinde yer almaktadır.

Şekil 6. 83 ZK-05 Nolu mekânın görünümü ve yapıya sonradan eklenen ZK-06 nolu banyo, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-07 Nolu odaya ZK-14 nolu avludan 0.87x2.05m boyutundaki bir kapı boşluğundan girilerek ulaşılır. Giriş kapısının bulunduğu kısımda 1.53x1.18m boyutunda bir gedemeç bulunmaktadır. Oda 4.06x3.84m boyutlarında kare planlıdır. ZK-10 nolu avluya bakan 0.73x1.70cm boyutlarında iki penceresi bulunmaktadır. Kuzey tarafında avluya açılan bir kapı bulunmaktadır. Güneyinde de ZK-08 nolu zerbemeye açılan bir kapısı bulunmaktadır. Odanın güney ve doğu duvarlarında nişler yer almaktadır. Güneyde iki adet niş ile batı beden duvarında üç adet niş vardır. Batı beden duvarında yer alan ortadaki nişin iç yüzey duvarında, bitişik yapının penceresi ve demir korkuluğu görülmektedir. Odanın zemini kesme taştan olup tavanı çapraz tonozludur. Kapı ve pencerenin kasa-kanat ve doğramaları yoktur. Bu odanın kuzey beden duvarına bitişik, niş şeklinde duvar içerisinde oluşturulan bir boşlukta su kuyusu yer almaktadır. Bu odanın üzerinde 1K-04 nolu köşk yer almaktadır. Yine bu odanın üzerinde taş süslemeli konsollar bulunmaktadır.

Şekil 6. 84 ZK-07 Nolu mekânın avludan görünümü ve taş konsollar, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-08 Nolu mekâna ZK-14 nolu avludan 0.83x1.67m boyutlarındaki kapı boşluğundan geçilerek ve ZK-07 nolu odadan 1.58x0.86 boyutlardaki kapı boşluğundan geçilerek ulaşılır. Bu mekân ZK-07 nolu mekâna servis sağlayan bir zezembe niteliğindedir. Zemin topraktır. Mekânın batı duvarında ZK-10 nolu avluya açılan 0.42x0.75 m ebatlarında bir pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin yanında da 0.42x0.40 ebatlarında bir niş bulunmaktadır. Mekânın tavanı beşik tonozlu olup tonoz yüzeyi sıvalıdır ancak sıvada dökülmeler oluşmuştur ve yer yer örümcek ağları da göze çarpmaktadır.

Şekil 6. 85 ZK-08 Nolu mekânın görünümü, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-09 nolu odaya ZK-14 nolu avludan geçilerek ulaşılan ZK-12 nolu revaktan 0.96x2.20 m boyutlarındaki kapı boşluğundan geçilerek ulaşılır. Bu kapının her iki tarafında 0.75x172 m boyutlarında birer pencere boşluğu bulunmaktadır. Kapı ve pencerelere ait doğramaları, kasa ve kanatları yoktur. Kapı ve pencere boşluğu üzerinde 15x15 cm ebatlarında ahşap hatıllar geçmektedir. Mekânın kuzey duvar yüzeyi kesme taştandır. Oda zemini keme taştandır. Bu odada hiç niş yoktur. Odanın tavanı beşik tonoz olup yüzeyi çimento esaslı sıva ile sıvanmıştır. Odanın kuzey doğu köşesinde yaklaşık 1.30m derinliğinde hazine bulma amaçlı kazı yapıldığı görülmektedir. Bu noktada yapının temeli görülmektedir. Kesme taşların üzerine oturan yaklaşık 5 sıra 20cm boyutlarında kaba yonu taş bulunduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 6. 86 ZK-09 Nolu mekânın görünümü, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Şekil 6. 87 ZK-09 Nolu mekânında hazine arama amaçlı yapılan kazı neticesinde ortaya çıkan yapı temeli, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-10 Nolu bu mekâna, ZK-13 nolu avludan ulaşılan ZK-11 nolu revakların olduğu kısımdan 0.92x2.20 m boyutlarındaki kapı boşluğundan geçilerek ulaşılır. Kapı boşluğundan sonra gedemeç yer alır. Gedemeç zemini oda zemininden yaklaşık 0.10 m daha düşük kottadır. Odanın zemini kesme taştandır. Duvarları kesme taştandır. Tavanı çapraz tonozludur. Odanın ZK-11 nolu revak kısmına bakan kuzey duvarında 0.75x1.70 m boyutlarında kapı ile simetrik iki penceresi vardır. Bu iki pencerenin ve kapının üzerinde 15x15cm boyutlarında ahşap hatıllar yer almaktadır. Odanın doğu beden duvarında 0.72x1.32m boyutunda iki niş ve bu nişlerin arasında 1.69x2.40 boyutlarında bir niş yer almaktadır. Odanın batı duvarında da aynı boyut ve şekillerde nişler yer almaktadır. Batı duvarda yer alan 1.69x2.40 boyutları nişten, yapı ile bitişik komşu yapının briket duvarı görülmektedir. Bu nişin iç yüzeyindeki dolgu malzemeleri olan toprak ve taş malzeme zemine dökülmüştür. Bu oda da yer yer duman lekeleri göze çarpmaktadır. Sıvalı olan yüzeylerde sıvaların döküldüğü görülmektedir.

Şekil 6. 88 ZK-10 Nolu mekânın görünümü, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Şekil 6. 89 ZK-10 Nolu mekânın görünümü, bozulmalar ve duman lekeleri, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-11 ve ZK-12 nolu revaklar sırasıyla ZK-13 nolu avlu ve ZK-14 nolu avluya yönelmektedirler. ZK-11 Nolu revaktan ZK-10 nolu odaya ulaşılmaktadır. Bu revaklar ile ZK-13 ve ZK-14 nolu avlu arasında sonradan örülen muhdes taş bir duvarla bu mekânlar ikiye bölünmüş durumdadır. ZK-12 nolu revak kısmından ZK-09 nolu odaya ulaşmaktadır. ZK-12 nolu revak ise ZK-14 nolu avlu ile irtibatlıdır. ZK-13 nolu avlunun arasında yapılan bölücü duvar burada avluya ve devamında yer alan revakları ikiye bölünmüştür. ZK-11 ve ZK-12 nolu revakların bir bütün olduğu anlaşılmaktadır. Bu revak kısmında 0.22x0.94m boyutlarında kesme taştan toplam üç ayak bulunmaktadır. Zemini kesme taştan olup tavan çapraz tonozludur. Revakın batı duvarında, kapatılmış bir kapı izi yer almaktadır.

Şekil 6. 90 ZK-11 ve ZK-12 Nolu revakların görünümü ve avludaki muhdes duvar, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-13 Nolu avlu, ZK-02 Nolu avlunun devamı niteliğinde olup ZK-02 nolu avludan yaklaşık 1 m daha aşağıda yer almaktadır. Bu avludan ZK-16 nolu hole ve ZK-11 nolu revak kısmına ulaşılmaktadır. Avlunun doğu tarafında sonradan yapılmış muhdes bir duvar bulunmaktadır. Bu avluya ZK-15 nolu odanın cephesi bakmaktadır. Avluya bakan üç penceresi ve bu pencerelerin ortasındaki pencerenin üst kısmında bir tepe penceresi yer almaktadır. Bu pencerenin üzerinde ise dört adet taş rozet bulunmaktadır.

Şekil 6. 91 ZK-13 Nolu avlu, avluya bakan pencereler ve pencerelerin üzerindeki taş rozetler, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-14 nolu avluya, ZK-13 nolu avludan ulaşılmaktadır. Bu iki avluyu, sonradan yapılan muhdes kaba yonu bir taş duvar ayırmaktadır. Bu avludan, ZK-12 nolu revak ile ZK-08 nolu zerzembeye ve ZK-07 nolu oda ile ZK-05 ve ZK-04 nolu mekânlara ulaşım sağlanmaktadır. ZK-07 Nolu odanın cephesi bu avluya bakmaktadır. Üç pencere ve bir niş bu cephede yer almaktadır. Döşemenin bittiği kısımda süslemeli taş konsollar yer almaktadır.

şekil 6. 92 ZK-14 Nolu avlu, avluya bakan pencereler ve niş. Pencerelerin üzerindeki taş konsollar, (şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-15 Nolu odaya ZK-13 nolu avludan ulaşılan ZK- 16 nolu holden ulaşılmaktadır. Girişinde 0.91 x 2.01 m boyutlarındaki kapı boşluğu bulunmaktadır. Kapı kasası ve kanadı yoktur. ZK-13 nolu avluya bakan 1.60 x 0.70 m boyutlarında ve yan yana üç penceresi ile bu pencerelerin daha üst kısımlarında yer alan 0.70 x 0.70 m boyutlarında bir penceresi bulunmaktadır. Odanın batı duvarında diğerlerinden daha altta yer alan 0.50 x 0.50 m boyutlarında iki niş ve bunların üzerinde simetrik şekilde konumlanmış 0.68 x 1.30 m boyutlarında iki niş ile bunların arasında yer alan 1.18 x 2.10 m boyutlarında bir niş bulunmaktadır. Güney duvarda ise 0.67 x 1.40 m boyutlarında iki

niş ile bu nişler arasında yer alan 1.77 x 2.30 m boyutlarında bir niş yer almaktadır. Odanın zemini kesme taştandır. Ancak yapıda oluşmuş yıkıntılardan dolayı zemin oldukça bozuk bir durumda ve taş, toprak yığınlarıyla doludur. Duvarları kesme taştan olup nişlerde yüzeyler sıvalıdır. Ancak bu sıva zamanla özgün olmayan çimento esaslı sıva ile değiştirilmiş olup, birçok yerde dökülmüş ve bozulmuştur. Mekânın tavanı çapraz tonozla örtülüdür. Tonozun orta noktasında süslemeli bir kilit taşı yer almaktadır. Yapının beden duvarlarındaki sıvalar dökülmüştür. Yapı beden duvarlarını oluşturan kaba yonu taşlar ile bu taşlar arasında dolgu vazifesini gören toprak malzeme duvarlarda görülmektedir. Bu malzemeler yer yer yıkılarak nişlerin içini doldurmuş ve yer yer zemine doğru yıkılmışlardır.

Şekil 6. 93 ZK-15 Nolu oda ve bu odada yer alan nişler, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Şekil 6. 94 ZK-15 Nolu odanın döşemesinde yer alan kilit taşı, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-16 Nolu hole ZK-13 nolu avludan geçilen 0.95x1.95 m boyutundaki kapı boşluğundan geçilerek ulaşılmaktadır. Bu mekân ZK-15 nolu odaya girişi sağlayan bir hol durumundadır. Kuzey beden duvarından 0.58x1.25 m boyutlarından iki niş ve bu iki nişin arasında 1.53x2.20 m boyutunda bir niş yer almaktadır. Batı duvarında ise 0.58x0.92 m boyutlarında bir tek niş yer almaktadır. Bu nişin iç yüzeyi yıkılmıştır. Beden duvarını oluşturan kaba yonu taşlar ile dolgu olarak kullanılan toprak malzeme görülmektedir ve bunlar dışarıya doğru yıkılmışlardır. Yine bu nişin üst noktasında 15cm boyutlarında ahşap hatıllar görülmektedir. Bu nişlerin beden duvarı ile birleştiği kısımlar tamamen yıkılmıştır. Güney duvarı çimento esaslı sıva ile sıvanmıştır. ZK-15 nolu mekâna girişi sağlayan kapıya ait pervaz bulunmaktadır. Ancak bu pervaz özgün olmayıp sonradan takılmıştır. Yapının tavanı beşik tonozludur ve yüzeyi çimento esaslı sıva ile sıvanmıştır.

Şekil 6. 95 ZK-16 Nolu holün ve kısmen yıkılmış olan nişin görünümü, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-17 Nolu kilere, ZK-18 nolu holden ulaşılmaktadır. 2.15x2.25m boyutlarında kare planlı bir mekândır. ZK-18 nolu hole açılan bir penceresi ve kapısı bulunmaktadır. Zemin şap ile kaplanmış olup duvarları taştandır. Tavanı beşik tonozdur. Kapı ve pencere doğramaları yoktur. Doğu beden duvarında ZK-02 nolu hol ile bitişik olan duvarında yıkılmalar oluşmuştur.

ZK-18 Nolu hole, ZK-02 nolu avludan ulaşılmaktadır. Bu mekânın zemini şap kaplı olup duvarı taştandır. Tavanı ise beşik tonozludur. ZK-17 nolu kilere geçiş buradan sağlanmaktadır. Güney duvarında yıkıntılar oluşmuştur ve bu bölümde bitişik yapının briket duvarları görülmektedir. Batı duvarında ise kapatılan bir kapı izi yer almaktadır. Sokağa doğru açılan bu kapı üzerinde Urfa yapılarında yapılan taş konsol izlerini hatırlatmaktadır. Bu izler, üstte yer alması muhtemel mekânları belirtmektedir.

Şekil 6. 96 ZK-18 Nolu holün ve kapatılmış olan kapının içeriden görünümü, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Şekil 6. 97 ZK-18 Nolu holün ve kapatılmış olan kapının dışarıdan görünümü ve taş konsollar ve izleri, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

ZK-19 ve ZK-20 nolu mekânlar, ZK-01 nolu mutfak mekânına sonradan briket duvarlar ilave edilerek oluşturulan mekânlardır. ZK-19 Nolu kilere ZK-01 nolu mutfaktan ulaşılan ZK-20 nolu holden ulaşılır. 1.40x2.20m boyutlarında dikdörtgen planlıdır. Batı beden duvarında 0.35x0.76m boyutunda bir niş yer almaktadır. Zemin kesme taş olup tavanı beşik tonozdur. ZK-20 Nolu hol, ZK-01 nolu mutfak ile bitişiktir. Zemin kesme taş, tavanı beşik tonozludur. Doğu beden duvarında 0.37x0.58m boyutlarında bir niş vardır.

Şekil 6. 98 ZK-19 Nolu kilerin görünümü, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Şekil 6. 99 ZK-20 Nolu holün görünümü, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Birinci katta yer alan 1K -01 nolu alanda yıkıntılar yer almaktadır. Buradaki duvar izlerinden burada iki odanın olduğu anlaşılmaktadır. Yıkıntılar bu alanı tamamen doldurmuştur. Bitkilenmeler oluşmuştur.

Şekil 6. 100 1K-01 Nolu alanın görünümü, duvar izleri, bitkilenmeler, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

1K-02 nolu dam kısmına 1K-03 nolu terastan ulaşılır bu kısım ile zemin katta yer alan ZK-05, ZK-04, ZK-03 ve ZK-06 nolu mekânların üstüdür. Zemini toprak olup bitkilenmeler görülmektedir. Kuzey tarafında döşemenin bir kısmı yıkılmıştır. Kuzey doğu tarafında döşemede yırtık oluşmuştur.

Şekil 6. 101 1K-02 Nolu damın görünümü ve bitkilenmeler, zeminde yer alan ZK-04 ve ZK-05 nolu mekânların girişi, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

1K-03 nolu teras bölümüne zemin kattan taş bir merdivenle çıkılarak ulaşılır. Bu terastan 1K-04 nolu köşk mekânına geçiş ile 1K-05 ve 1K-06 nolu damlara ulaşım sağlanır. Zemini toprak olup, bitkilenmeler oluşmuştur.

Şekil 6. 102 1K-03 Nolu terasın görünümü, solda taş merdiven ve merdiven çıkışında yer alan teras, (Şanlıurfa, Kasım 2010)

1K-04 nolu oda evin başodası, köşk niteliğindedir. 1K-04 Nolu odaya girişte gedemeç bulunmaktadır. Bu mekân 1K-03 nolu terastan 0.95x2.36m boyutlarında bir kapı ile ulaşılır. Kapının sağında ve solunda 0.82x1.62m boyutlarında birer pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin ve kapının üzerinde 0.66x0.44m boyutlarında üç pencere yer almaktadır. Bu pencerelerin üzerinde tüm duvar boyunca taş bezeme bulunmaktadır. Bu mekânın üzeri kırma çatılıdır. Bu mekân 5.96x3.93m boyutlarında dikdörtgen planlıdır. Zemin ile duvarlar kesme taştandır. Tavan 15cm boyutlarında yuvarlak kesitli ahşap merteklidir. Mekânın batı cephesinde 0.84x1.96m boyutlarında beş adet penceresi bulunmaktadır. Odanın doğu duvarında ise bir birinden farklı boyutlarda 4 niş ile güney duvarında simetrik bir şekilde üç niş yer almaktadır. Bu nişlerin kenarında özgün ahşap pervazlardan birkaç parça bulunmaktadır. Odanın zemini ve duvarları kesme taştandır. Duvarlarda yer yer duman lekeleri vardır.

Şekil 6. 103 1K-04 Nolu köşkün dışarıdan görünümü, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Şekil 6. 104 1K-04 Nolu köşk mekânı ve nişler, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Şekil 6. 105 1K-04 Nolu köşk mekânı, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

1K-05 nolu dam ZK-11,ZK-12,ZK-10,ZK-09 nolu mekânların üzerinde yer alan damdır. Bu damdan 1-06 nolu dama geçiş sağlandığı anlaşılmaktadır. Zemini toprak olup kuzeyindeki bitişik yapı duvarı kısmen briket kısmen ise kaba yonu taştandır. Batı tarafındaki bitişik yapının duvarı ise brikettendir. Zeminde yıkıntılar vardır ve toprak döşemede bitkilenmeler oluşmuştur. Buranın bakımının yapılmamış olması nedeniyle, alt kısımdaki tonozlarda nem ve rutubet sorunları ortaya çıkmıştır

Şekil 6. 106 1K-05 Nolu dam, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

1K-06 nolu dama, 1K-05 nolu damdan birkaç basamakla çıkılarak ulaşıldığı yapıdaki izlerden anlaşılmaktadır. Bu döşemenin altında kuzey doğu tarafındaki beden duvarında yıkılmalar oluşmuştur. Batı tarafında cumba izleri olması bu kısımda bir odanın varlığını göstermektedir. Bu damın zemini toprak olup zeminde bitkilenmeler oluşmuştur.

Şekil 6. 107 1K-06 Nolu dam, bitkilenmeler ve alttaki beden duvarlarındaki yıkıntılar, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

1K-07 nolu dama ZK-02 nolu avludan taş bir merdivenle çıkılarak ulaşılmaktadır. Damın zemini kesme taştandır. Bu döşeme zemindeki ZK-01, ZK-19 ve ZK-20 nolu mekânların üzerinde yer almaktadır.

Şekil 6. 108 1K-07 Nolu dam, bitkilenmeler ve dama çıkan taş merdiven, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Yapının belgelenmesine ve sorunların tespit edilmesine yönelik olarak, ayrıntılı rölöve çizimleri Ek – B de yer almaktadır.

6.3 Yapım Tekniği ve Malzeme

ZK-09 Nolu mekânda define bulma amacı ile yaklaşık 1.40m derinliğinde kazı yapılmıştır. Bu noktada temeli oluşturan 5 sıra kaba yonu taş ile blokaj yapıldığı ve bu taşların arasında da toprak malzeme ile sıkılaştırma yapılmıştır. Temel üzerine, duvarlar, yığma kargir yapım tekniğinde yapılmışlardır. Yapının tüm beden duvarları kargir sistemle inşa edilmiştir. Duvarların yapımında, mekân hiyerarşisine göre kesme taş veya moloz taş kullanılmıştır. Oturulan ve yaşamın geçtiği odalarda ve köşk benzeri önemli mekânlarda kesme taş kullanılırken, daha az kullanılan ikincil öneme sahip

mekânlarda (zerzembe, develik, depo vb.) moloz taş kullanılmıştır. Kullanılan kesme taşlar 25 x 25 cm en ve yüksekliğinde, boyu değişken olarak kullanılmışlardır. Duvar kalınlığı 60 cm ile 100 cm arasında değişiklik göstermektedir. Bu kalınlığın iki yüzünde 25 cm lik kesme taş kullanılırken, aradaki boşluk ise moloz taş ve toprak ile doldurulmaktadır. Yine bu duvar kalınlığının içerisinde niş ve camhane olarak kullanılan boşluklar oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu boşluklar yapıda hafiflemeyi ve malzeme tasarrufu sağlamanın yanı sıra mekân içerisinde dolap vazifesi görecek alanların oluşturulması sağlanmaktadır.

Şekil 6. 109 ZK-09 Nolu mekânında hazine arama amaçlı yapılan kazı neticesinde ortaya çıkan yapı temeli, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Bu nişlerin üzeri genellikle tek taş lento ile geçilmesine karşın kapı ve pencere boşluklarını geçmede 15 cm kalınlıklı ahşap hatıllar bulunmaktadır.

Şekil 6. 110 ZK-15 Nolu mekânda yer alan nişler, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Şekil 6. 111 ZK-09 Nolu mekânda yer alan kapı ve pencerelerdeki ahşap hatıllar, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Yapıda taş malzemenin çoğunlukla kullanıldığı görülmektedir. Eni ve yüksekliği 25 cm boyutunda ve boyu değişken olarak kesme taşlar kullanılmıştır. İkincil öneme sahip mekânlarda ve dolgu yapılması gereken yerlerde dolgu amaçlı olarak ise kaba yonu taş kullanılmıştır.

Yapıda nişlerin etrafında pervaz şeklinde veya dolap oluşturacak şekilde ahşap kullanıldığı yapıdaki izlerden anlaşılmaktadır. Kapı ve pencerelerde ahşap kullanılmış olmasına rağmen, yapıda bu öğelere ait kayda değer bir mimari eleman bulunamamıştır. Sadece yapıya girişin sağlandığı enikli büyük kapı ayakta ve yerindedir.

Ahşap ile mertekli döşeme oluşturulduğu 1-04 nolu köşk mekânında görülmektedir. Bu mertekler üzerinde ahşap dikme ve merteklerle çatı oluşturulmuştur.

Bu çatı üzerinde ise çatı örtüsü olarak kurşun malzemenin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yapıda sonradan ilave edilen mekânlarda ise briket malzemenin ve çimento esaslı malzemelerin kullanıldığı görülmüştür.

Çatı Örtüsü

Yapıda duvarları oluşturan beden duvarları üzerinde oluşturulan çapraz veya beşik tonozlu mekânların üzerindeki çatılar çoğunlukla, düz dam çatılı olup zeminleri taş ve topraktır. Mekânlar yaşamın sık geçtiği oda ve benzeri mekânlar ise tavan çapraz tonozlu, eğer mekânlar, depo ve zerkembe olarak kullanılan mekânlar ise tavanları beşik tonozlu olup üzerleri düz damdır. Bu oluşumun nedeni, çapraz tonozun beşik tonozla oranla mekâna zenginlik ve ferahlık katmasından dolayıdır. Bu nedenle daha önemli mekânlar çapraz tonozlu örtüyle yapılmışlardır.

Şekil 6. 112 Teras çatılı düz damlar, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Yapıda sadece 1-04 nolu köşk mekânının tavanı ahşap mertekli döşeme olup, üzerinde kırma çatı yer almaktadır. Ahşap dikme ve aşıkların üzerinde özgün olarak kullanıldığı görülen kurşun çatı örtüsü bulunmaktadır. Zaman içerisinde bazı kısımlarında teneke kaplamalar yapıldığı görülmektedir. Ahşap dikme ve merteklerde yer yer yıkılmışlardır.

Şekil 6. 113 Kırma çatılı tek bölüm, köşk mekânı, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Yapıda kullanılmış olan malzemeler incelenirken, yapıda kullanılan malzemeler tespit edilerek çeşitli renkli gösterimlerle rölöve çizimleri üzerinde belgelenmiş ve değerlendirilmiştir. (Bakınız Ek – C)

6.4 Abacılar Evi'nin Cephe Özellikleri

Dini inanışların etkisi sonucu mahremiyet duygusunun önemsenmesi ile dışa kapalı, içe dönük cephe düzenlemeleri Urfa evlerinin belirgin özelliklerindedir. Bunun sonucunda Urfa evlerinin sokak cepheleri genellikle yüksek ve sağır bir duvardan ibarettir. Zemin kattaki sokak cephelerinde tek açıklık oldukça görkemli yapılmış olan kemerli giriş kapılarıdır. Urfa evlerinin sade olan sokak cephelerine karşın avlu cepheleri oldukça zengin ve süslemelidir.

Abacılar Evinde de Urfa evlerinin taşıdığı bu özellikler belirgindir. Sade, sağır ve yüksek duvarla çevrili yapıya, görkemli bir kapıdan girilmektedir.

Şekil 6. 114 Abacılar Evi'ne Kebancı Sokaktan Girişin Yapıldığı Kapı, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Yapının sokağa bakan cepheleri sadedir. Bu rağmen avluya dönük cepheler ise oldukça süslü ve gösterişlidir.

Kapılar, pencereler, revaklar, rozetler, silmeler ve taş konsollar Abacılar Evi cephe kompozisyonunu oluşturan mimari öğelerdir.

Kapılar ve Pencereler

Kapı ve pencere boşlukları bazen düz taş bir lento ile bazen de kemerli bir lento ile sonlandırılmışlardır. Kapıların genişlikleri 80-100 cm ve boyları ise 1.80m ile 2.00m arasında değişmektedir. Avluya bakan dış cepheleri iç kısımlarına göre daha itinalıdır.

Şekil 6. 115 Düz taş lento ile oluşturulmuş kapı ve pencere boşlukları, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Şekil 6. 116 Kemerli kapı ve pencere boşlukları, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Pencereler ise kapıların yanında yer alarak, ikişer ve üçer sıra olarak yerleşmişlerdir. Bazen ise kapı ile simetrik olacak şekilde kapının sağında ve solunda yer almaktadırlar. Enleri genellikle 70–80 cm civarındadır.

Bazı bölümlerde pencerelerin hizasında üst kısımda kuş takaları veya havalandırma takaları yer almaktadır. (Şekil 6.40 ve 6.41)

Şekil 6. 117 Köşk mekânında yer alan pencereler ve havalandırma takaları, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

Revaklar

Yapının avluya bakan cephesinde sadece ZK-11 nolu mekânda revak bulunmaktadır. Kesme taşlarla yapılmış ayakların kemerle tamamlanması ve iç kısmında tonoz oluşturulması suretiyle revak oluşturulmuştur. (Şekil 6.14 ve 6.31)

Rozetler

Yapının duvarında ZK-15 nolu odanın avluya bakan cephesinde beş adet rozet bulunmaktadır. Bu rozetler kesme taş üzerinde sekizgen hatlarda oluşturulmuş yıldız veya bitki motifli rozetlerdir. (Şekil 6.40)

Silmeler

Kesme taş duvar cephesinin, bitiminden önceki taş sırasının alt sırasında, bezemeli taş silmeler bulunmaktadır. Bu silmelerle cephe daha gösterişli olmakta ve duvarın üst kısmının bitişi hazırlanmaktadır. (Şekil 6.42 ve Şekil 6.41)

Konsollar

Konsollar Urfa evlerinin cephelerini süsleyen en önemli mimari öğeleridir. Taşların birbiri üzerinde basamak şeklinde kaydırılması ile 60-70 cm eninde taş konsollar oluşturulmaktadır.

Yapıda ZK-14 nolu avluya bakan bölüm ve ZK-07 nolu odanın üzerinde yer alan bölümde konsol bulunmaktadır. Burada beden duvarı içerisine geçmiş şekilde ve birbiri üzerinde, duvardan dışarı doğru uzayacak şekilde iki taş bulunmaktadır. Bu taşlarında üzerinde 47 x 96 cm boyutlarında tek parça bezemeli ve süslemeli taş bulunmaktadır. Bu taşın da üzerinde döşemeyi oluşturan taşlar, bitişte silmeli olacak şekilde yer almaktadırlar.

Şekil 6. 118 Konsollar; birbiri üzerindeki iki taş ve onların üzerinde yer alan süslemeli tek parça taş ve bitiş silmesi, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

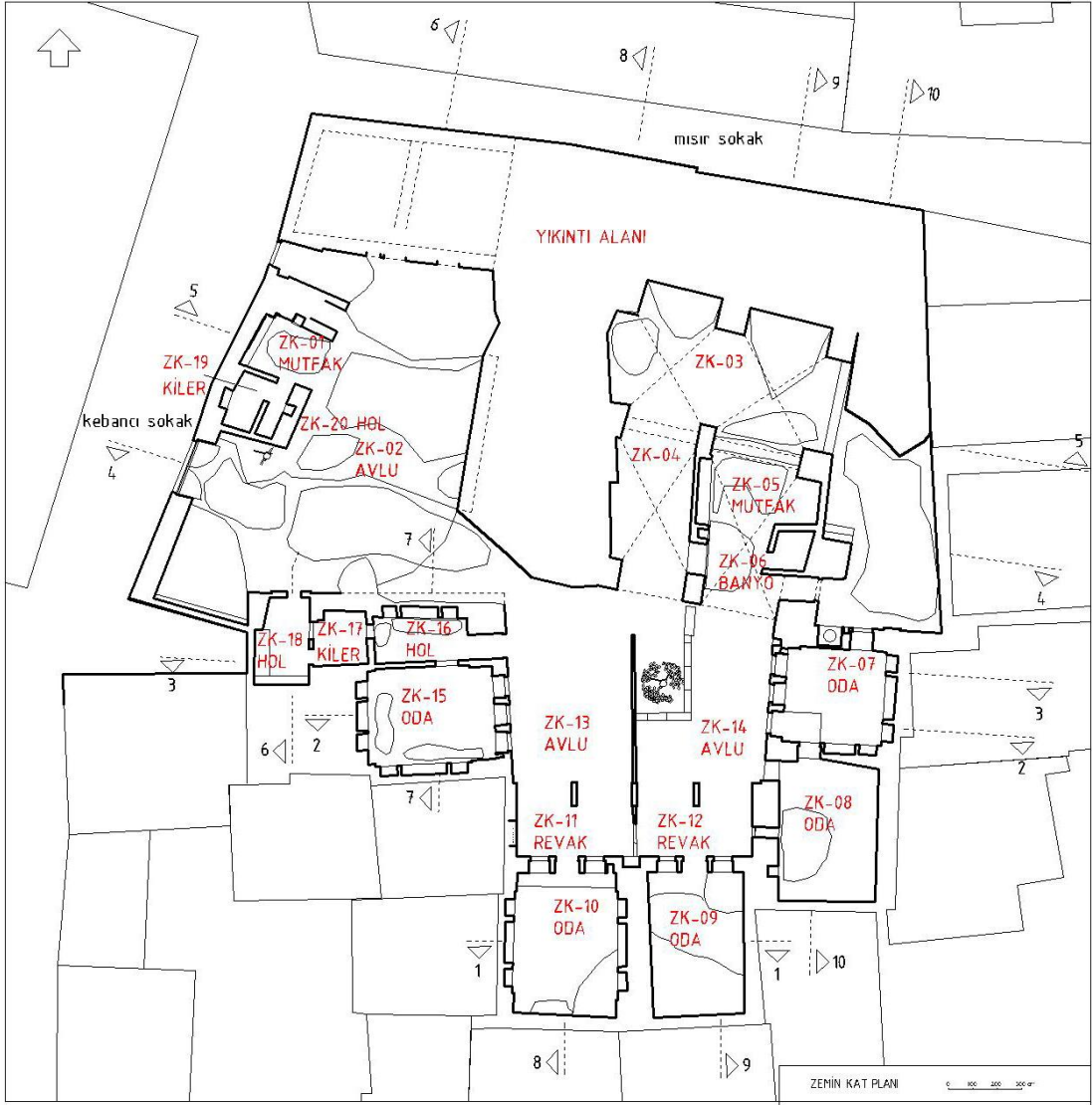
Yapının batı cephesinde ise taş konsolun bir kısmı ve devamı niteliğindeki bir bölümü kalmıştır. Bu konsol izlerinin olması, üstte yer alan bir mekânın varlığını belirtmektedir.

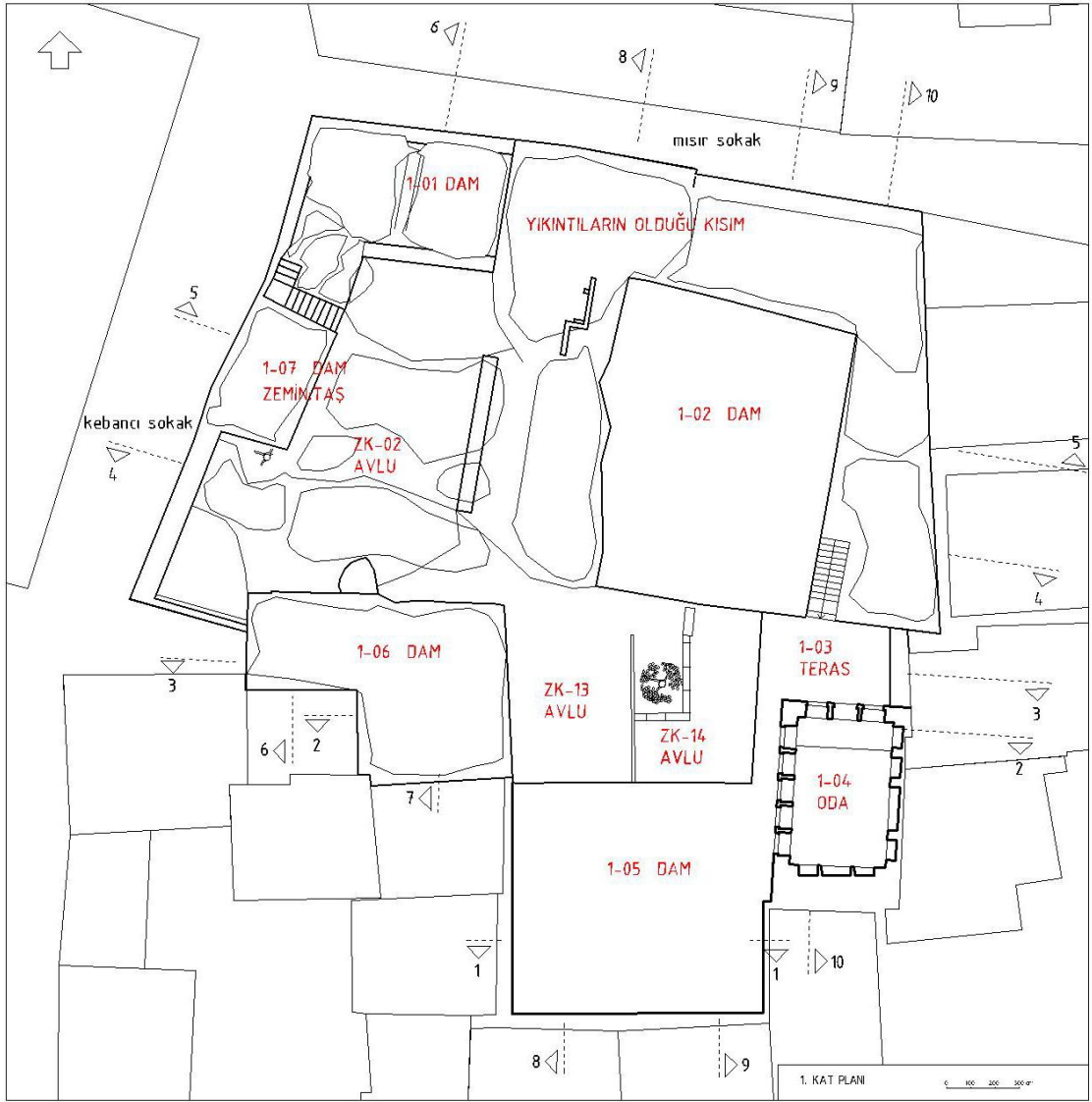
Şekil 6. 119 Batı cephede yer alan konsol izleri, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

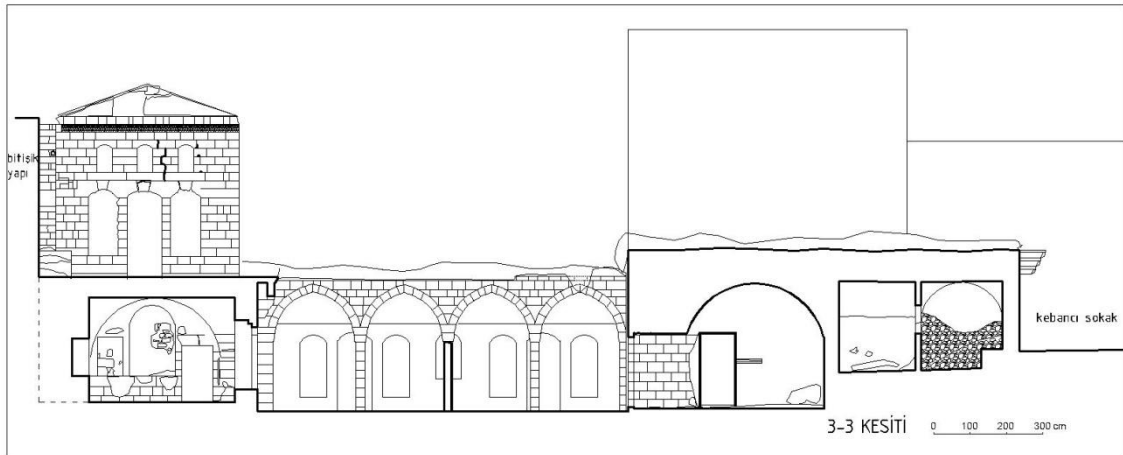
Şekil 6. 120 Batı cephede yer alan konsol, (Şanlıurfa, Nisan 2009)

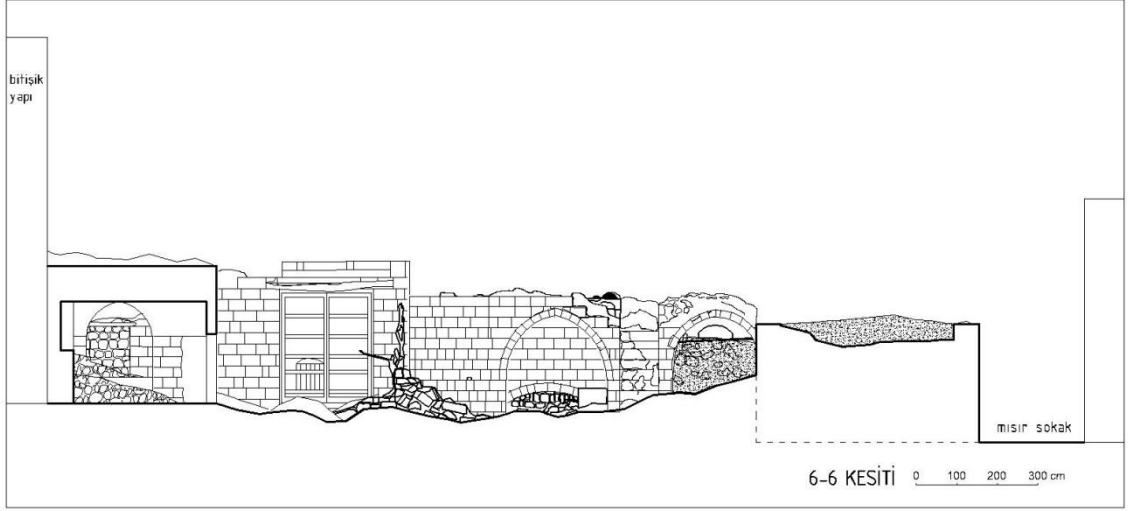
Şekil 6. 121 Abacılar Evi zemin kat planı

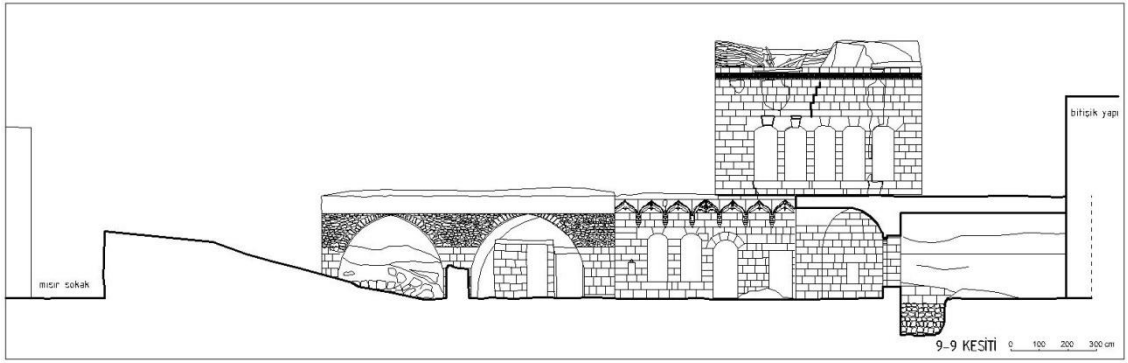
Şekil 6. 122 Abacılar Evi birinci kat planı

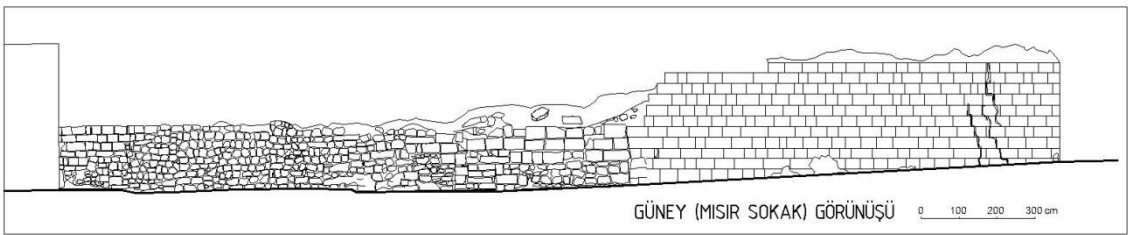
Şekil 6. 123 Abacılar Evi kesit

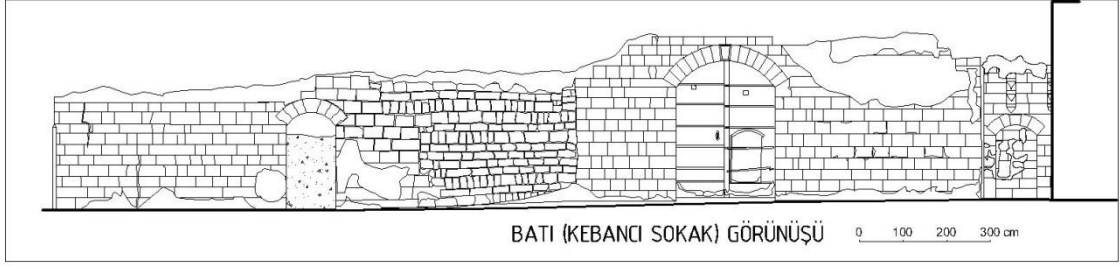
Şekil 6. 124 Abacılar Evi kesit

Şekil 6. 125 Abacılar Evi kesit

Şekil 6. 126 Abacılar Evi görünüş

Şekil 6. 127 Abacılar Evi görünüş

6.5 Yapıda Yer Alan Değişim ve Bozulmalar

Yapıdaki bozulmaların oluşumuna bakıldığında temel olarak iki kaynaktan oluşan değişim ve bozulma görülmektedir. Birincisi insanların neden olduğu, ikincisi ise doğal nedenlerle oluşan bozulmalardır.

6.5.1 İnsan kaynaklı değişim ve bozulmalar

Bu yapıya yapılan en büyük haksızlık yapının terk edilmiş olmasıdır. Değişen şartlar neticesinde, yeni yapılan betonarme apartmanlara geçilmiş ve yapı terk edilmiştir. Bu tür yapıların karşılaştıkları en büyük sorun işlevsiz kalmaları ve terk edilmeleridir. Yapı, terk edildiğinden hiçbir bakımı yapılmamış, dolayısıyla çeşitli sorunlar zamanla birikerek yapının mimari öğelerinin yıkılmasına ve yok olmasına neden olmuştur. Taş veya topraktan oluşan damlarda, her yıl düzenli olarak bakım yapılması gerekirken, bu yapıda, bakım yapılmamıştır.

Yağmur sularının bozulan bir çatı kaplaması veya deresinden dolayı binadan hızla uzaklaştırılmaması, yosun ve otların gelişmesine uygun ortamı hazırlar. Bozuk olan ayırntı çevresinde yosunlar yerleşir, ahşap çatı ve döşemelerde mantarlar gelişir. Ciddi hasarların başlangıcı olabilecek bu bozulmaların sürekli bakımla giderilmesi gerekir [16].

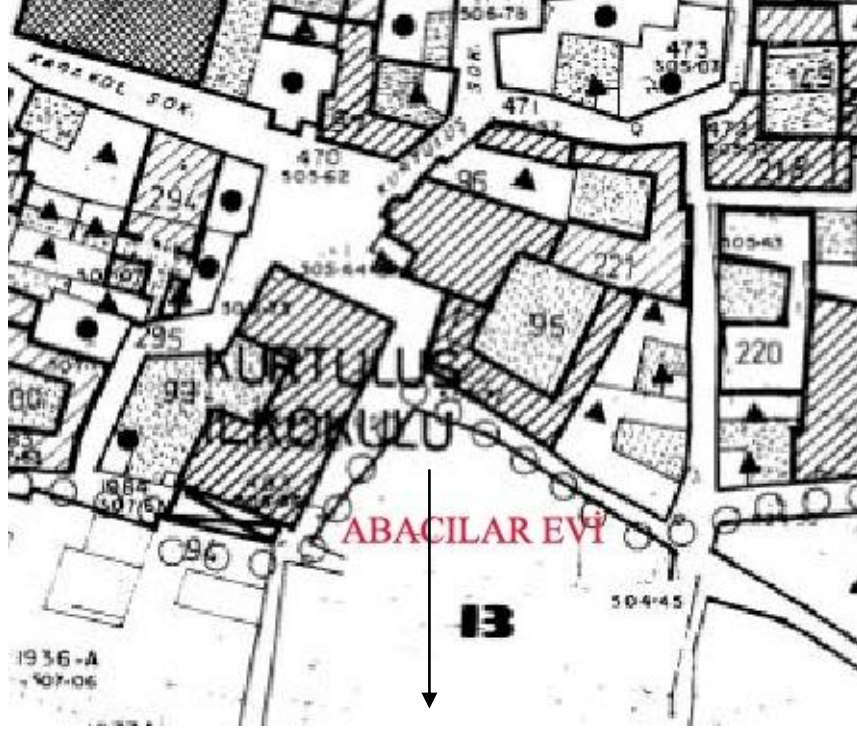
Damlarından su alan yapının iç mekânlarında, su ve neme bağlı olarak sıva dökülmeleri, rutubet, böceklenme oluşmuştur. Damlarda ise bitkilenmeler meydana gelmiştir. Suya ve bitkilenmeye dayanamayan yapının bazı bölümlerinde beden duvarları yıkılmıştır. Yapının birinci katında yer alması gereken odalar yıkılmıştır. Zemin katta yer alan zerkembe mekânlarının döşemeleri yıkılmıştır. Terk edilen yapıdaki kapı ve pencere

doğramaları sobalarda yakılma amacıyla sökülerek alınmıştır. Terk edilen yapı tinerlerinin barınağı haline gelmiş, bazı odalarda ateş yakılarak yapıya zarar verilmiştir. Define bulma amacı ile kazılar yapılmış ve yine yapı zarar görmüştür. Çevredekilerin yapıyı çöplük olarak kullanması yine yapıya zarar vermiştir.

Yapıda kullanıcılar tarafından ilave edilerek briket duvarlarla banyo yapılmıştır. Fakat bu tür müdahaleler genel olarak yapıya zarar vermemişlerdir ve özgün plan şemasını bozmamışlardır ve farklı malzeme ile yapılmış olmalarından dolayı ek oldukları belirgin olmuştur.

Yapının bir kısmı aynı adada 15 parselde bulunan yapıya verilmiştir. Bunun neticesinde bitişikte yapı yapılmış ve bu yapıya ait mimari öğeler ve mekânlar yok edilmiştir.

Tüm bu etkenlerin oluşumunda hiç kuşkusuz koruma bilicinin yetersiz olmasının ve yasal eksikliklerin olmasının da payı vardır. Yapı, 1992 yılından önceki koruma amaçlı imar planında sit alanı dışında yer almasına karşın, 1992 yılında hazırlanmış ve bölge koruma kurulunca onaylanmış koruma amaçlı imar planında ise niteliğini kısmen veya tamamen kaybetmiş yapı statüsünde gösterilmiş ve yine tescillenmemiştir. Yapı ancak 2010 yılında tescillenerek koruma altına alınmıştır. Yapının tescillenmemesi yapı ile ilgili koruma politikalarının uygulanmasının da gecikmesine neden olmuş ve yapıdaki bozulmaların artmasına neden olmuştur.

Şekil 6. 128 Koruma Amaçlı İmar Planında Abacılar Evi B lejanti ile tanımlanmış durumda (B Lejanti ise “ geleneksel kent dokusunun izlerini taşıyan ancak niteliğini yitirmiş yapıların yoğunlaştığı alanlar” olarak tanımlanmıştır.)

6.5.2 Doğal nedenlerle meydana gelen ve bozulmalar

Yapı zaman içerisinde bakımının da yapılmaması nedeniyle damlardan su almıştır. Bu su tonozlardan geçerek mekânın iç kısımlarına kadar tesir etmiş ve iç mekânda nem ve rutubet oluşturmuştur. Bununla beraber sıvalarda dökülmeler oluşmuştur.

Dış kısımlarda bitkilenmeler oluşarak kökleri yapının beden duvarları içerisinde ilerleyerek yapıya zarar vermiştir. Suya ve bitkilenmeye dayanamayan beden duvarları kısmen veya tamamen yıkılmak zorunda kalmışlardır.

Yağmur sularının yüzeyden akarken yaptıkları aşındırıcı etki de, özellikle kolayca aşınan taşlarla yapılmış anıtlarda önemli hasarlara yol açabilir. Suyla ilgili olan don olayı da anıtları tahrip eden önemli etkenlerden biridir. Çatlaklara giren su donduğunda kama etkisi yaparak çatlakların büyümesine, büyük parçaların kopmasına yol açar. Bakımsızlık, dikkatsizlik, kötü detaylandırma gibi etkenlerle birleşen don, düzeltilmesi güç ve çoğu kez pahalı olan kayıplara neden olmaktadır[16]. Suyla ilgili olan don olayı da anıtları tahrip eden önemli etkenlerden biridir. Çatlaklara giren su donduğunda çatlakların büyümesine, büyük parçaların kopmasına yol açmaktadır.

Taş malzeme de yer yer çatlaklar oluşmuştur. Yine taş malzemede yüzey kayıpları meydana gelmiştir.

Yapının birinci katında, 1-04 nolu mekân dışındaki tüm odalar yıkılmışlardır.

Yapıda oluşan bozulmalar incelenirken, yapıda meydana gelen bozulmalar tespit dilerek çeşitli renkli gösterimlerle rölöve çizimleri üzerinde belgelenmiş ve değerlendirilmiştir. (Bakınız Ek – D)

ABACILAR EVİ'NİN RESTİTÜSYONU

Yapıyı oluşturan mekânların büyük bir kısmının, yapının mevcut halinden izlenebiliyor olmasına rağmen birçok mekân yıkıntı altında kalmıştır. Yapının birinci katını oluşturan birçok mekânda yıkılmış durumdadır.

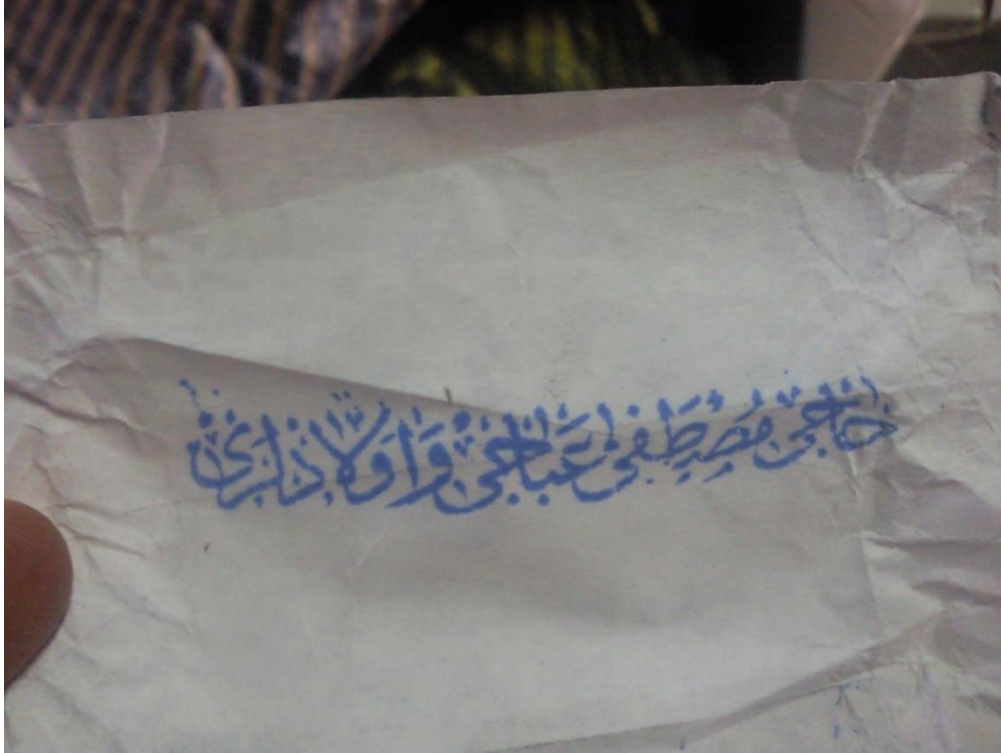
Yapıyı oluşturan duvarlar, döşemeler, kapı ve pencere boşlukları ve konsollar, yapıdaki izler sayesinde takip edilebilmektedir. Ancak özgün kapı ve pencere doğramaları ile nişlerde dolapları oluşturan ahşap doğramalar bulunmamaktadır. Birinci katta damların etrafını çevreleyen korkuluklarda yoktur.

Yapının restitüsyonuna ilişkin, rölöve verileri değerlendirilmiş, yapıdan gelen izler takip edilmiş ve yapının eski maliklerinden olan Hikmet Abacı ile görüşülerek yapının özgün hali ile ilgili bilgiler alınmıştır.

Hikmet Abacı bu evde büyüyen kendisinin ailenin 12. göbekten bir ferdi olduğunu, daha önceleri ise burada Süryanilerin oturduğunu belirtmiştir. Kendilerinin Ramazan oğulları Türk Beyliklerinin bir kolundan olan Hacı Şeyhozadelere geldiklerini belirtmiştir. Hikmet Abacı'nın büyük dedesi Hacı Mustafa Abacı olup, abacılık (elbiseçilik) ile uğraşmasından dolayı kendisine "abacı" lakabı verilmiş, Cumhuriyet Dönemi'nde soyadı kanunu ile beraber bu lakap soyadı olarak kalmıştır.

Şekil 7. 129 El yapımı olan ve Hikmet Abacıya büyük dedesinden kalan bir “aba” ,
(Şanlıurfa, Kasım 2010)

Şekil 7. 130 Hacı Mustafa Abacının Mührü ¹, (Şanlıurfa, Kasım 2010)

¹ “Hacı Mustafa Abacı ve Oğulları” yazmaktadır.

Yapının özgün hali alınan sözlü bilgilerin, yapıdan gelen izlerle karşılaştırılması ile oluşturulmuştur. Yapıda bulunmayan kapı ve pencere doğramaları ile korkuluklarla ilgili olarak Urfa evleri incelenerek karşılaştırmalı çalışma ile yapının özgün hali projelendirilmiştir.

ZK-01 Mahzen; Bu mekân yapıdan gelen izlerle rölöve ve analizlerin değerlendirilmesi ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde restitüye edilmiştir.

Bu mekân mahzen olarak kullanılmıştır. Bu mekâna ZK-21 nolu avludan iki basamak inilerek ulaşılmaktadır. Zemini ve duvarları taştan olup tavanı çapraz tonozludur. ZK-21 nolu avluya bakan bir penceresi bulunmaktadır.

ZK-02 Zerzembe; Bu mekân yapıdan gelen izlerle rölöve ve analizlerin değerlendirilmesi ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde restitüye edilmiştir.

Bu mekân evin zerzembe / kiler bölümüdür. Yiyecek ve içeceklerin bozulmadan saklanması amacıyla depolandığı mekândır. Bu mekâna ZK-21 nolu avludan iki basamak inilerek ulaşılmaktadır. Zemini ve duvarları taştan olup tavanı çapraz tonozludur. ZK-21 nolu avluya bakan bir penceresi bulunmaktadır.

ZK-03 Ahır; Bu mekân yapıdan gelen izlerle rölöve ve analizlerin değerlendirilmesi ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde restitüye edilmiştir.

Bu kısım evin ahır kısmıdır. Ahır kısmına giriş Mısır Sokaktan ahşap bir kapıdan sağlanır. Bu kısmın zemini taş ve toprak olup duvarları taştandır ve tavanı çapraz tonozludur. Bu mekânın batı köşesinde bir rampa ve tünel ile ZK-26 nolu samanlık, yemlik mekânına ulaşılır. Bu tünel ZK-03 ile ZK-26 nolu mekânları birbirine bağlanmaktadır.

Şekil 7. 131 Yemlik bölümünden ahır bölümüne geçişin yapıldığı tünel, (Şanlıurfa, Kasım 2010)

ZK-04 Helâ; Bu mekânın varlığı, yapıdan gelen izlerle, rölöve ve analizlerin değerlendirilmesi ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde tespit edilmiştir. Yapının en kuzeydoğu köşesinde avluya yönelik olarak duvarları taştan olan bir helâ mekânıdır.

ZK-05 Avlu; Bu kısım diğer mekânlara ulaşımı sağlayan üstü çapraz tonozla örtülü yanları ise açık olan bir mekândır. Bu alandan ZK-04 nolu helâ ile ZK-09 nolu siperlik mekânına ulaşım sağlanır. Yine bu kısımdan taş bir merdivenle üst kata çıkılır.

ZK-06 Develik; Bu kısım ZK-03 nolu mekân ile birbirine bağlı develik ve ahır olan kısımdır. Mekânın doğu kısmı ZK-05 nolu avluya yönelmektedir.

ZK-07 Mutfak; Bu mekân yapıdan gelen izlerle restitüye edilmiştir. Bu kısım mekânda yer alan tandır/ ocak ögesinden anlaşılacağı üzere evin mutfak bölümüdür. Duvarları kesme taştan ve tavanı çapraz tonozludur. Zemini taş kaplıdır. Burada briket duvarla eklenti olarak yapılan banyo mekânı yapının özgün halinde burada değildir.

ZK-08 Develik; Bu mekân ZK-06 ve ZK-03 nolu develik mekânlarının devamı niteliğinde olup, bu bölümde develik olarak kullanılmaktadır. Duvarları kesme taştan ve tavanı çapraz tonozludur. Zemini taş kaplıdır.

ZK-09 Siperlik; Bu mekân yapıdan gelen izlerle rölöve ve analizlerin değerlendirilmesi ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde restitüye edilmiştir. Sözlü kaynaktan elde edilen bilgi neticesinde bu mekânın evin savunmasına yönelik bir siperlik mekânı olarak kullanılmıştır. Avluya yönelik 0.20 x 0.25 boyutlarında 3 adet siperlik boşluğu bulunmaktadır. Duvarları ve zemini kesme taştan olup tavanı çapraz tonozludur.

ZK-10 Oda; Bu mekâna ZK-05 nolu avludan ulaşılacağı gibi ZK-18 nolu avludan da ulaşabilmektedir. ZK-18 nolu avluya bakan iki adet penceresi bulunmaktadır.

ZK-11 Zerzembe; Bu mekân ZK-10 nolu mekânın zerzembesi, kileri durumunda bir mekândır. ZK-12 nolu revak kısmına açılan bir penceresi ve ZK-18 nolu avluya açılan bir kapısı ile ZK-10 nolu odaya açılan bir kapısı bulunmaktadır.

ZK-12 Revak; Bu kısım ZK-14 nolu oda ile ZK-13 nolu odanın giriş kısımlarında yer alan revak bölümüdür. Kesme taştan üçayak üzerinde çapraz tonozlu örtüsü olan bir revaktır.

ZK-13 Oda; Bu mekâna ZK-12 nolu revaktan ulaşılan, revağın güneyinde yer alan bir odadır. Zemini ve duvarları taştandır. Tavanı beşik tonozludur. Revak kısmına açılan iki adet penceresi bulunmaktadır.

ZK-14 Oda; Bu odaya da ZK-12 nolu revaktan ulaşılmaktadır. Zemini ve duvarları taştandır. Tavanı çapraz tonozludur. Revak kısmına açılan iki adet penceresi bulunmaktadır.

ZK-15 Zerzembe; Bu mekân yapıdan gelen izlerle rölöve ve analizlerin değerlendirilmesi ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde restitüye edilmiştir. Sözlü

kaynaktan elde edilen bilgi ve yapıdaki izlerin değerlendirilmesi sonucu bu kısımda bir zerkembe / kiler bölümü olduğu anlaşılmaktadır. Bu mekân ZK-12 nolu revaktan açılan bir kapı ile ulaşılmaktadır. Bu mekân ZK-14 nolu odanın zerkembesi niteliğindedir. Zemini ve duvarları taştandır. Tavanı beşik tonozludur.

ZK-16 Oda; Bu mekâna ZK-18 nolu avludan ulaşılan ZK-17 nolu giriş holünden geçilerek ulaşılır. Bu odanın zemini ve duvarları taştan olup tavanı çapraz tonozludur. ZK-18 nolu avluya bakan üç adet penceresi vardır.

ZK-17 Hol; Bu mekân ZK-16 nolu odaya ulaşımı sağlayan bir giriş holüdür. Kuzey tarafındaki beden duvarında üç adet niş bulunmaktadır.

ZK-18 Avlu; Bu alan yapının en önemli kısımlarından biri olan hayat ,(avlu) bölümüdür. Evdeki birçok fonksiyonun geçtiği alandır. Bu mekân aynı zamanda sirkülasyonu sağlayan en önemli mekândır. ZK-07, ZK-08, ZK- 10, ZK-11, ZK- 12, ZK-13, ZK-14, ZK-15 ve ZK-17 nolu mekânlara buradan ulaşılmaktadır. Bu avlunun ortasında 1.50 m x 1.50 m boyutlarında taş bir havuz bulunur.

ZK-19 Giriş; Kebancı Sokaktan yapıya girişin sağlandığı bölümdür. Giriş kapısını üzerinde taştan yapılmış bir cumba yer almaktadır. Zemini ve duvarları taştan olup tavanı çapraz tonozludur. Bu mekânda kemerli bir geçiş ile ZK-21 nolu avluya geçilir.

ZK-20 Helâ; Helâya ZK-21 nolu avludan ulaşılmaktadır. Duvarları kesme taştandır.

ZK-21 Avlu; Bu alan yapının en önemli kısımlarından biri olan hayat, (avlu) bölümüdür. Kebancı Sokaktan 2.26 x 3.30 m boyutlarında ahşap bir kapıdan avluya girilmektedir. Bu avludan diğer avlu ve diğer mekânlara ulaşım sağlanmaktadır. Evin su ihtiyacını gideren bir su kuyusu da bu avluda bulunmaktadır.

ZK-22 Mutfak; Bu mekân ZK-21 nolu avluya açılan bir mutfak mekânıdır. Tavanı beşik tonozlu olup duvarları ve zemini taştandır. İçerisinde bulaşık ve çamaşır yıkamak amacıyla küllerin toplandığı bir küllük bulunmaktadır.

ZK-23 Giriş; Bu mekân Kebancı Sokaktan girişin sağlandığı bir başka giriş bölümüdür. Tavanı beşik tonozlu olup bu kısımdan ZK-24 nolu helâya giriş sağlanmaktadır.

ZK-24 Helâ; Bu mekânın varlığı, yapıdan gelen izlerle, rölöve ve analizlerin değerlendirilmesi ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde tespit edilmiştir. Yapıya Kebancı Sokak'tan girişin yapıldığı kısımda bir helâ bulunmaktadır.

1K-01 Oda; Bu mekân yapıdan gelen izlerle, rölöve ve analizlerin değerlendirilmesi ile sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde restitüye edilmiştir. ZK-21 nolu avludan taş bir merdivenle çıkılarak 1-04 nolu gezenek mekânına ulaşılır. Buradan ulaşılan 1-02 nolu eyvandan 1-01 nolu odaya ulaşılır. Bu odanın mısır sokağa bakan iki penceresi ve ZK-21 nolu avluya bakan dört penceresi ve 1-02 nolu eyvana bakan iki penceresi bulunmaktadır. Batı beden duvarı ile kuzey beden duvarlarında birer niş yer almaktadır. Zemini ve duvarları kesme taştan olup tavanı ahşap mertekli döşemedir.

1K-02 Eyvan; Bu mekân yapıdan gelen izlerle, rölöve ve analizlerin değerlendirilmesi ile sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde restitüye edilmiştir. 1K-01 Nolu oda ile 1K-03 nolu oda arasında yer eyvandır. Mısır sokağa bakan bir penceresi bulunmaktadır. Zemini ve duvarları kesme taştan olup tavanı ahşap mertekli döşemedir.

1K-03 Oda; Bu mekân yapıdan gelen izlerle, rölöve ve analizlerin değerlendirilmesi ile sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde restitüye edilmiştir. Bu mekâna 1K-02 nolu eyvandan ulaşılmaktadır. Kare planlı bir oda olup Mısır Sokağa ve eyvana yönelik ikişer penceresi bulunmaktadır. Kuzey ve doğu beden duvarlarında birer niş vardır. Zemini ve duvarları kesme taştan olup tavanı ahşap mertekli döşemedir.

1K-04 Gezenek; Bu kısım 1K-01, 1K-02, 1K-03 ve 1K-06 nolu mekânlara ulaşımı sağlayan bir geçiş mekânıdır. ZK-21 nolu avlu tarafında demircağlar bulunmaktadır. Bu mekândan çıkılan beş adet basamakla 1K-06 nolu dam mekânına ulaşılır.

1K-05 Dam; Bu kısım zeminde yer alan ZK-03, ZK-06, ZK-07 ve ZK-08 nolu mekânların üst kısmıdır. Zemini topraktır. Bu nedenle her yıl onarımı ve loğlaması yapılarak kış aylarına hazırlanması sağlanır.

1K-06 Dam; Zemini kesme taşlarla kaplı bu mekânın etrafında demircağlar bulunmaktadır. Yaz aylarında, akşamları oturmak ve kurulan ahşap tahtlar üzerinde yatmak için kullanılan önemli bir mekândır.

1K-07 Teras; ZK-05 nolu avludan taş bir merdivenle çıkılarak ulaşılır.1K-08 nolu Köşk mekânına ulaşım buradan sağlanır. Zemini taş kaplıdır. ZK-18 nolu avlu tarafında demircağları bulunmaktadır.

1K-08 Köşk; 1K-07 nolu terastan ulaşılır. Evin köşk denilen en önemli odasıdır. Batı beden duvarında dört adet penceresi ile kuzey beden duvarında kapı ile simetrik şekilde iki penceresi bulunmaktadır. Doğu beden duvarında dört adet niş ile güney beden duvarında üç adet niş bulunmaktadır. Tavanı ahşap mertekli döşeme olup bu döşeme üzerinde kırma çatı yer almaktadır. Duvarları kesme taştandır.

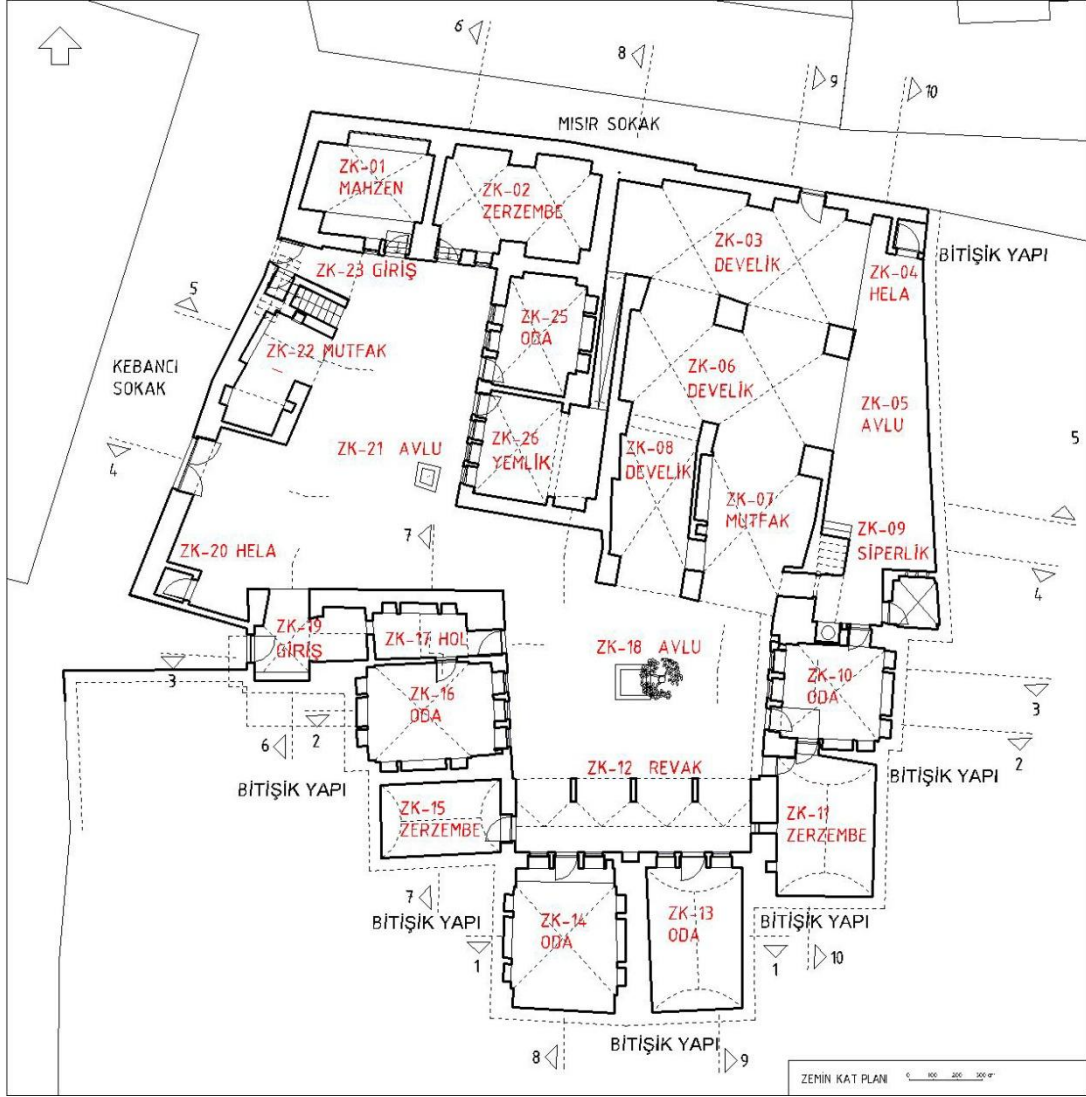
1K-09 Dam; 1K-07 nolu terastan ulaşılan bu alanın zemini topraktır. Bu nedenle her yıl bakımının yapılarak, toprağın sıkışması sağlanarak, kış aylarında su alması engellenmeye çalışılır. Sözlü kaynaktan elde edilen bilgi neticesinde kuzey tarafında avluya doğru taş parapetler bulunmaktadır.

1K-10 Teras; Bu mekâna 1K-09 nolu damdan üç basamak çıkılarak ulaşılır. Bu terastan 1K-11 Nolu odaya ulaşım sağlanır. Terasın etrafı “demircağlarla” çevrilidir.

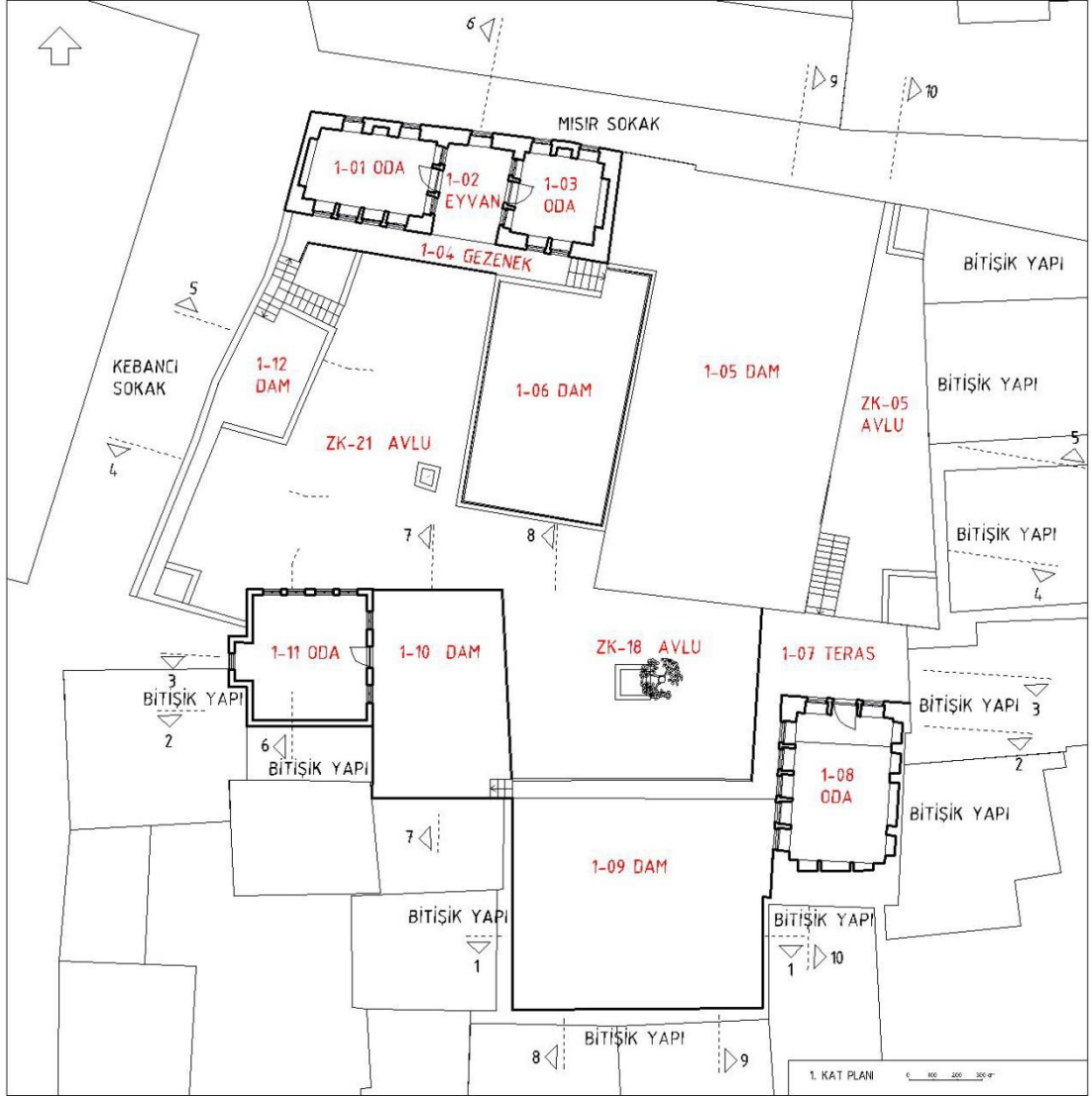
1K-11 Oda; Bu mekân yapıdan gelen izlerle, rölöve ve analizlerin değerlendirilmesi ile sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde restitüye edilmiştir.

Bu mekânın, Kebancı Sokağa yönelen ve ZK-19 nolu mekâna girişi sağlayan kapı üzerinde yer alan bir cumbası bulunmaktadır. Kuzey beden duvarında avluya bakan dört penceresi ile batı tarafında kapı ile simetrik iki penceresi bulunmaktadır. Zemini ve duvarları kesme taştan olup tavanı ahşap mertekli döşemedir.

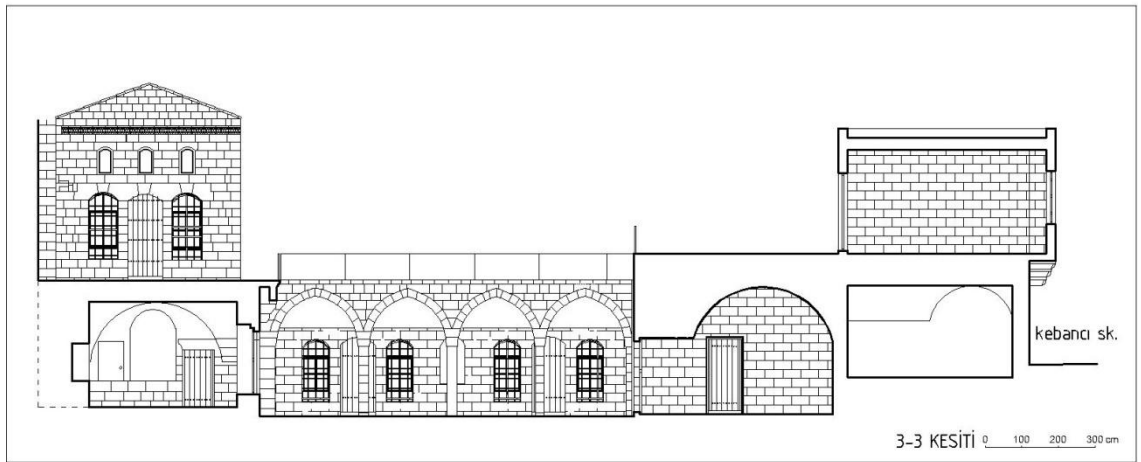
1K-12 Dam; Zeminde yer alan ZK-22 nolu mutfak üzerinde yer alan damdır. Zemini taş kaplıdır.

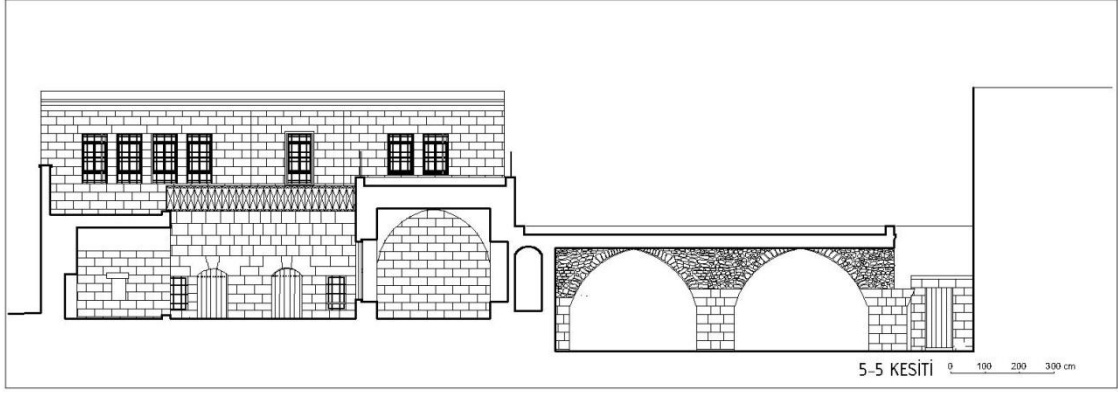
Şekil 7. 132 Abacılar Evi zemin kat planı, restitüsyon

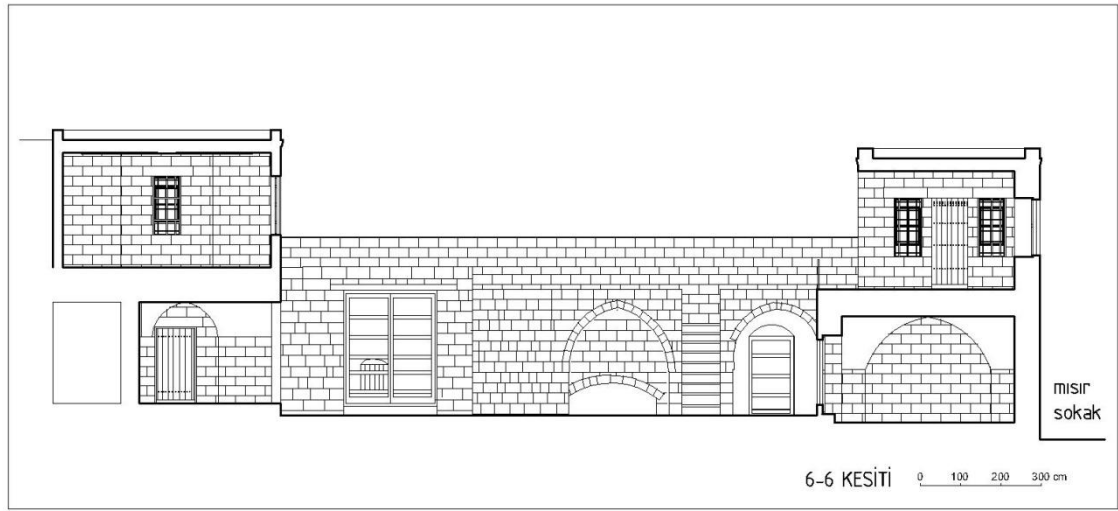
Şekil 7. 133 Abacılar Evi birinci kat planı, restitüsyon

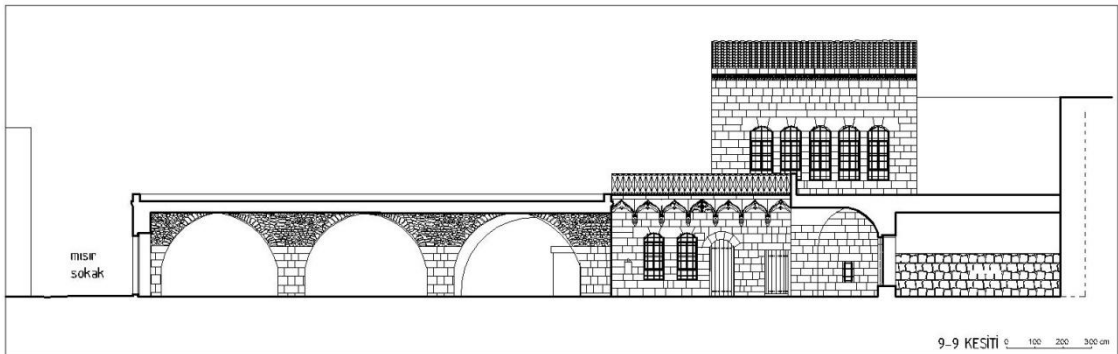
Şekil 7. 134 Abacılar Evi, kesit restitüsyon

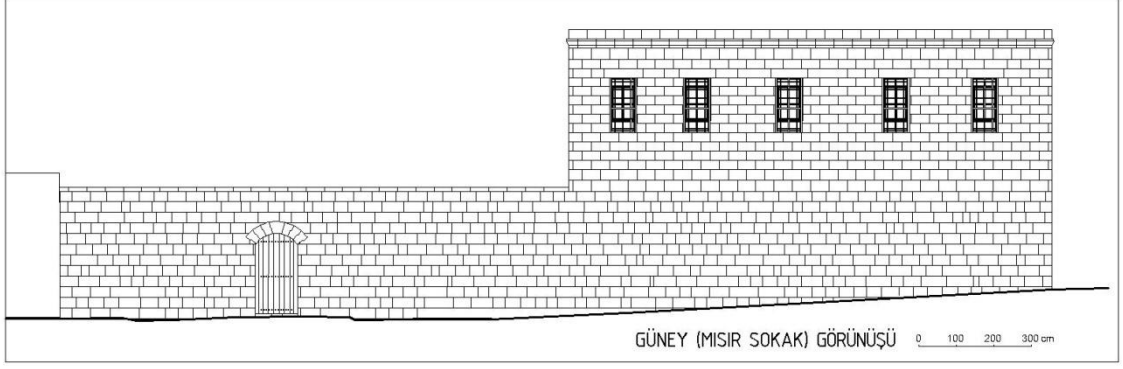
Şekil 7. 135 Abacılar Evi, kesit restitüsyon

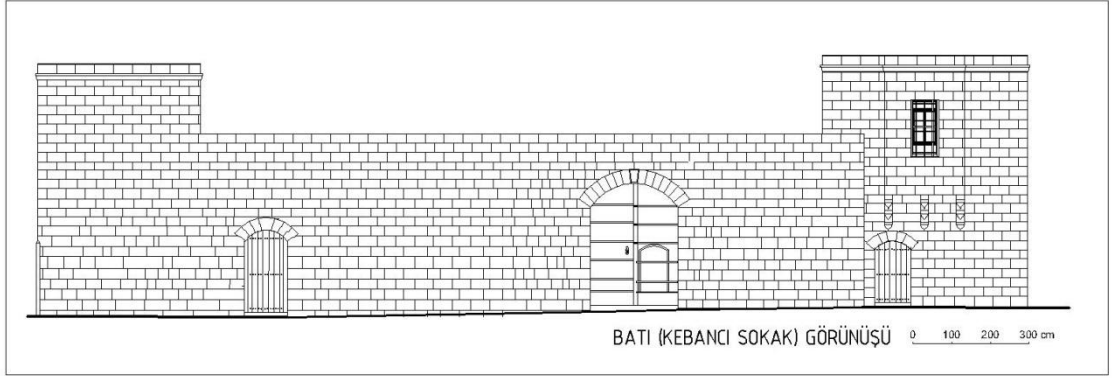
Şekil 7. 136 Abacılar Evi, kesit restitüsyon

Şekil 7. 137 Abacılar Evi, kesit restitüsyon

Şekil 7. 138 Abacılar Evi, görünüş restitüsyon

Şekil 7. 139 Abacılar Evi, görünüş restitüsyon

Yapının restitüsyon çizimleri Ek – E' de yer almaktadır.

ABACILAR EVİ İÇİN RESTORASYON ÖNERİSİ

8.1 Restorasyon Yaklaşımı

Restorasyon projesinin hedefi, yapının korunmasına yönelik olup yapının mevcut durumunun sağlamlştırılması, izlerinin ortaya çıkartılması ve korunarak gelecek nesillere iletilmesi ve yapının, periyodik olarak bakımının yapılarak bir daha restorasyona ihtiyaç duymadan varlığını sürdürebilmesini sağlamaktır.

Yapının yok olmasını önlemeye yönelik yapıyı yeniden inşa etme ve kesin veriler olmadan büyük oranda yenilemeye dayalı bir yaklaşım, yapının korunması gerekli niteliklerinin yok olmasına neden olacaktır. Burada amaç ikinci bir Abacılar Evi inşa etmek değil, yapıyı niteliklerini koruyarak görünür ve anlaşılır bir hale getirmek ve geleceğe aktarabilmektir.

Hazırlanan rölöve, tarihi araştırmalar, karşılaştırmalı çalışmalar, Restitüsyon ve değerlendirmeler dikkate alınarak Abacılar Evi ve yakın çevresine ait uygulama kararları üretilmiştir. Bu amaçlar neticesinde belirlenen genel ilkeler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir;

- İç mekânsal bütünlük ve taşıyıcı sistem dengesini yeniden sağlamak amacıyla gerekli görülen yerlerde tamamlama yapılmalıdır. Restorasyon projesinde belirtilen yerlerde, ZK-01 ve ZK-02 nolu mekânlar ile ZK-24 nolu odanın duvarları, mevcut iz ve kalıntılar üzerinde tekrar yapılarak tamamlanacaktır.

- Tamamlamalar gerekli olan en az düzeyde yapılmalı ve kaynak olarak yalnızca yapıdaki iz ve kalıntılar ile yapı içi karşılaştırmalı çalışmalar kullanılmalıdır.
- Yapıdaki hiçbir iz ve kalıntı yok edilmemeli ve korunmalıdır.
- Restorasyon aşamasında yapılan her türlü müdahalenin izleri mutlaka belli edilmelidir.
- Yapı içinde özellikle yıkıntıların olduğu kısımlarında kazılar yapılarak buradaki duvarlara ait izler ortaya çıkarılmalıdır. Bu kısımların tekrar rölövesi alınmalı ve fotoğraflanarak belgelenmelidir.
- Yapıdaki fiziksel bozulmaların nedenleri ortadan kaldırılmalı ve bozulan kısımlar özgün yapım teknikleri ile onarılmalıdır.
- Yapıyı yağmur suyuna karşı koruyacak önlemler alınmalı su yalıtımına yönelik güncel malzemelerle yalıtım yapılmalıdır.
- Yapının üzerinde, avlusunda ve yakın çevresinde büyüyen köklü bitkiler temizlenmelidir.
- Bu süreç içerisinde yapıda çıkabilecek bilgiler nedeniyle restorasyon projesi değişime açık olup bilgiler doğrultusunda güncellenmeli ve gerekli duyulan değişiklikler yapılmalıdır.
- Aydınlatma, günümüz detaylarıyla yapılmış modern elemanlarla sağlanmalıdır. Bunlar dış mekânlarda kullanılan türden seçilmeli, avluda ve yapı dışında yer almalı, yapıya monte edilmemelidir.
- Tefriş elemanları sade ve birbirleri ile ve yapı ile uyumlu olmalı, günümüz malzeme ve detayları kullanılarak ve işlevsel olmaları sağlanmalıdır.

8.2 Fiziksel Müdahaleler

Yapı içerisine çökmüş olan beden duvarları ve üst örtüler, yapılacak kazı ve araştırmalar neticesinde izlerin ortaya çıkarılmasının ardından izler takip edilerek özgün yapım tekniği ile tekrar yapılacaktır.

Yeri, malzemesi, boyutları ve formu kesin olarak bilinen elemanlar aynı malzeme ile görsel farklılık yapılarak tamamlanacaktır. Bu şekilde sadece uzmanların değil, herkesin bu kısımlarda tamamlama yapıldığını anlaması sağlanacaktır.

Varlığı bilinen ancak boyutları, formu ve detayları ile ilgili bilgi eksikliği olan elemanlar plan şeması, işlev veya mekân özelliği gereği yerine konulma ihtiyacı varsa tamamlanacaktır. Ancak güncel malzeme ile üretilip güncel detaylar kullanılacak ve geçmişe ait hiçbir imaj verilmeyecektir. (Eskiden kullanılmış olan süslemeli demircağlarla korkuluk yapılması yerine alüminyum ve cam kullanılarak güncel malzeme ile mimari gerekliliğin giderilmesi gibi.)

Yeri malzemesi ve boyutları bilinen ancak formu ve detayları bilinmeyen kapı ve pencere doğramaları, geleneksel Urfa Evleri'nde kullanılan ahşap malzeme ve detayları ile tekrar yapılmalıdır.

Abacılar Evi ve yakın çevresinde yapılacak olan müdahaleler; kazı ve belgeleme, sağlamlaştırma, tamamlama, temizlemedir.

8.2.1 Kazı ve Belgeleme

Öncelikle yapıda yıkıntıların olduğu kısımlarında bilimsel kazılar yapılmalı burada bulunan duvarlara ait izler ortaya çıkarılmalıdır. ZK-01, ZK-02, ZK-03 ve ZK-24 Nolu mekânlardaki yıkıntı ve çöpler kaldırılmalı ve ortaya çıkan izlerin rölövesi alınmalı ve fotoğraflanarak belgelenmelidir. Temizlik ve kazı sonucu ortaya çıkacak yapıya ait taşlar numaralandırılarak toplanmalı, belgelenmeli ve daha sonra yerine koyulmak üzere depolanmalıdır. Bu kazılardan elde edilen bütün sonuçlar, restorasyon projesinde kullanılmak üzere değerlendirilerek, projede gerekli görülen değişiklikler yapılmalıdır.

8.2.2 Sağlamlaştırma

Sağlamlaştırma, yapının tehlike arz etmeden kullanım konforunu barındıracak şekilde güvenli olmasının sağlanmasıdır.

Sağlamlaştırma, yapının zemininde, taşıyıcı sisteminde ve malzemesinde sağlamlaştırma olacak şekilde üç gruba ayrılmaktadır [16].

Abacılar Evin'de, taşıyıcı sistemde ve taş malzemelerinde sağlamlaştırma yapılmalıdır.

ZK-10 Nolu mekândan ZK-11 nolu mekâna geçişin sağlandığı kapı boşluğu üzerinde yer alan çatlak taş lento çıkarılarak aynı boyuttaki yenisi ile değiştirilmelidir.

ZK-22 Nolu mutfağın avluya bakan doğu cephesindeki duvarda oluşan yüzey kayıpları çürütme yöntemiyle onarılmalıdır. (Çürütme Yöntemi; bozuk taşların duvar yüzeyinden çıkarılarak yerine sağlam taşların konulmasıdır.)

Şekil 8. 140 Hızanoğlu Camii, taş malzemede çürütme işlemi yapılması, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

Şekil 8. 141 Hızanoğlu Camii, taş malzemede çürütme işlemi yapılması, (Şanlıurfa, Nisan 2011)

1-05 Nolu damın zemininde yer alan tonoz içerisindeki eksik kısım tamamlanmalıdır.

1-08 Nolu okuma salonunun kuzey ve batı cephelerinde yer alan yüzey kayıpları çürütme yöntemiyle, çatlaklar ise dikiş atma yöntemiyle onarılmalıdır. (Dikiş Atma Yöntemi; Çatlakları olduğu duvar yüzeylerinde, çatlağın olduğu bölgedeki taşların çıkarılıp daha büyük boyutlu yeni taşlarla değiştirilmesidir.)

Kebancı Sokak'tan yapıya girişin yapıldığı kapı boşluğu üzerinde, duvar yüzeyindeki yüzey kayıpları çürütme yöntemiyle giderilmelidir.

Yapının batı ve güney cephelerinde yer alan çatlaklar dikiş atma yöntemi ile yüzey kayıpları ise çürütme yöntemiyle onarılmalıdır.

Yapıda, tonoz iç yüzeylerinde ve duvar yüzeylerinde, sıva dökülmelerinin olduğu kısımlarda, bozulmuş olan sıvalar tamamen sökülmeli ve özgün sıva ile tekrar sıvanmalıdır.

Çatıdaki toprak dolgu kaldırılarak tonozlar açığa çıkarılmalı, gerekli sağlamlaştırılmalar yapıldıktan sonra yapıya estetik ve kimyasal olarak zarar vermeyecek çağdaş malzemelerle su yalıtımı yapılmalıdır.

8.2.3 Tamamlama (Bütünleme)

Bir bölümü hasar görmüş, ya da yok olmuş yapı ve öğeleri ilk tasarımlarındaki bütünlüğe kavuşturacak biçimde geleneksel ya da çağdaş malzeme kullanılarak tamamlama işlemine bütünleme denilmektedir [16].

Abacılar Evi'nin strüktürel sisteminde ve görsel bütünlüğünde denge sağlanabilmesi amacıyla bazı yapı elemanlarının tamamlanması gerekmektedir. Ancak tamamlamalar yapıdaki mevcut iz ve kalıntılardan ve yapı içindeki karşılaştırmalı çalışmalardan elde edilen bilgilere göre yapılmalı ve faraziyelere dayalı hiçbir tamamlama yapılmamalıdır. Duvarlarda eksik olan taşlar, bağlayıcı harçların analizi yapılarak aynı harçla ve duvardaki derz hizaları dikkate alınarak tamamlanmalıdır.

Yapıya yeni katılacak taş malzemelerde görsel etkinin bozulmaması için renk, form ve boyut değişikliği yapılmamalı ancak bu malzemeler taş ocağından yeni çıkacağı ve fabrika kesimi olacağı için günümüzde yapıldığının anlaşılması sağlanmış olacaktır.

ZK-01, ZK-02, ZK-03 ve ZK-24 Nolu mekânlardaki duvar izleri, kapı ve pencere boşlukları takip edilerek, duvarlar tamamlanmalı kapı ve pencere boşlukları muhafaza edilmelidir. Bu mekânların yıkılmış olan çatı örtüleri, tonoz yapım tekniği ile tekrar yapılmalıdır.

ZK-17 ve ZK-19 Nolu mekânların beden duvarlarındaki yıkılmaların ve geniş yüzey kayıplarının olduğu kısımlarda taş duvar tamamlanarak sağlamlaştırma yapılmalıdır.

1-08 Nolu okuma salonunun çatısı, restorasyon projesinde belirtilen şekilde yapılarak çatı örtüsü alaturka kiremitle kaplanmalıdır.

8.2.4 Temizleme

Anıtların ve kentsel sitlerin genel etkisini bozan, tarihi ve estetik değer taşımayan eklerden arındırılması işlemidir [16].

ZK-07, ZK-18, ZK-19 ve ZK-22 Nolu mekânlarda yer alan, yapıya sonradan eklenmiş briket duvarlar kaldırılmalıdır.

Yapı içinde, çatısında ve dışında temizlik kazısı yapılarak yıkıntılar ve çöpler kaldırılmalıdır.

Yapının yakın çevresinde, çatısında ve duvar yüzeylerinde yapıya zarar veren bitkiler temizlenmeli kimyasal yöntemlerle kurutulmalıdır. Bitki temizliği yapılan bölgelerde, bitkilerin altında oluşan topraklar temizlenmeli ve köklerinin zarar verdiği kısımlar onarılmalıdır. Bitkilerin tekrar çıkması kimyasallar kullanılarak engellenmelidir.

Duvar yüzeylerinde oluşmuş olan bitkilenmeler, kirlenmeler, duman lekeleri, çimento harçlı sıvalar taş malzemeye minimum müdahale ile en az zarar verecek şekilde temizlenmelidir.

Yapının restorasyonuna yönelik çizimler Ek – F’ de yer almaktadır.

8.3 Yeni İşlev, Abacılar Evi’nin İşlevlendirilmesi ve Ellisekiz Meydanı İle Birlikte Değerlendirilmesi

İlk işlevleri yitirmiş olan kültür varlığı yapılarla ilgili olarak Venedik Tüzüğü’nün 5. Maddesinde;

“Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bir kullanma arzu edilebilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir” denilmektedir.

Abacılar Evi’nin günümüz şartlarında konut olarak kullanılması mümkün görünmemektedir. Bu nedenle yapının işlevi değiştirilmelidir.

Yapıya yeni işlev verilirken, yapının mekânsal özellikleri ve mimari tüm öğeleri, süslemeleri ve detayları korunmalıdır. Önerilen yeni işlev, bu anlamda yapıyı zorlamamalıdır. Yeni işlev için önerilecek teknik donanım ve detayları yapıya zarar vermeyecek şekilde tasarlanmalıdır.

Kültür varlığı yapılar, yapıldıkları zamandan günümüze kadar geçirmiş oldukları dönemleri anlatan, bir veya birçok dönemin tasarım, sanat, mimarlık anlayışını anlatan, sosyal ve kültürel durumu belgeleyen müze niteliğinde yapılardır. Önerilen yeni işlevin, yapının kendisini sergilemesine izin verecek nitelikte olması gerekmektedir.

Yapıda yer alan mekân kurgusu, avlu (açık mekân), tandır ve mutfak (yarı açık mekân), odalar ve diğer bölümler (açık mekân), yeni işlevle birlikte daha fazla kapalı alan oluşturma düşüncesi ile bozulmamalı ve değiştirilmemelidir.

Yapıya yapılacak müdahaleler, yapıya zarar vermeden geri alınabilir nitelikteki müdahaleler olmalıdır.

Yapıya yüklenecek işlev, yapı çevresi ile de uyumlu olmalı ve çevre ile beraber çalışacak birbirlerini tamamlayacak fonksiyonda olmalıdır.

Elde edilen tüm veriler, yapının günümüzdeki yapısal durumu, çevresel gereksinimleri ve yapının programı da değerlendirilerek; yapının mahalle ölçeğinde, günlük okuma salonları, geçici güncel ve periyodik sergileri, kütüphane, internet evi ve seminer alanları barındıran bir **kültür merkezi** olarak kullanılması önerilmiştir.

Yapıya söz konusu işlev nedeniyle zorlama yapılmayacak ve mekânlar nitelikleri değiştirilmeden kullanılacaklardır.

Yapının, her iki sokakta yer alan kapıları açık tutularak, yayaların kafeterya ve avludan, sokaktan geçer gibi geçmesi sağlanacak, avluda yer alan güncel ve değişken sergileri takip etmeleri kolaylaştırılarak, yaşayan bir yapı olması sağlanacaktır. Yapının hem kendisini sergilemesi ve hem de güncel sergileri sergilemesi ile bölgede yaşayanların tarihi çevre bilincini oluşacak ve güncel faaliyet, sergi ve etkinlikleri takip edebilmeleri de mümkün olacaktır. Yapıda yer alan açık ve yarı açık mekânlarda, oturma alanları ve kafeterya bölümleri yer alacak ve bu mekânlar gerektiğinde seminer alanları olarak kullanılabilir.

Yapıya yüklenecek işlev, yapı çevresi ile de uyumlu olmalı ve bu anlamda Ellisekiz Meydanı ile birlikte, birbirlerini tamamlayan fonksiyonlara sahip olunmalıdır. Ellisekiz Meydanının potansiyelleri değerlendirilerek, kullanıcı odaklı, sosyal, kültürel ve toplumsal içeriklerle birlikte, çevredeki sakinleri içine alan ve gereksinimlerini karşılayan bir koruma uygulaması gerçekleştirilmelidir. Bunlara yönelik olarak, yapıların kendi bünyelerinden kaynaklanan sorunlar ortadan kaldırılmalı ve işlevlerine yönelik öneriler sunulmalı ve meydanın sorunları ile kullanım problemleri de düzeltilmelidir.

Meydanda yer alan yapıların işlevlerine yönelik öneriler;

1-Kurtuluş İlköğretim Okulu

Yapının ilköğretim okulu olarak ihtiyaçları karşılayamaması ve mekânlarının yetersiz oluşu, buna karşın meydanla birlikte değerlendirildiğinde turizm potansiyelinin ön plana çıkmasıyla butik otel olarak kullanılması önerilmiştir. Bu amaçla var olan mekânlar kullanılmalı ve yapıyı zorlayacak ilave mekân eklenmesi yoluna gidilmemelidir. Ayrıca yapının zemin katında yer alan ve meydana bakan kemerlerin iç duvarları açılarak meydanla birlikte çalışan bir kafeterya olması meydanı canlandırma açısından önemlidir. Bu durum meydanda yer alan sosyal, ticari ve kültürel faaliyetlerin artmasına ve gelişmesine yol açacaktır.

Şekil 8.142 Yapının zemin katında, tonozların içine örülmüş olan taşıyıcı olmayan duvarların kaldırılması ve duvarlar kaldırılarak meydanla bütünleşen bir kafeterya önerilmesi (Şanlıurfa, Ekim 2011)

2-Şeyh Saffet Tekkesi

Yapı tekke veya medrese olarak işlevini yitirmiştir. Yapıya yeni işlev önerilirken; yine çevrenin turizm potansiyeli de değerlendirilerek, yapının ilk işlevi ile uyumlu olacak şekilde, çevredeki diğer fonksiyonları da tamamlayıcı nitelikte, hat, ebru ve tezhip sanatlarının eğitiminin verildiği, bir sanat evi olarak işlevlendirilmesi önerilmiştir. Burada yapılacak eserler, Abacılar Evinin bir kültür merkezi olarak işlevlendirilmesi sonucunda, Abacılar Evinde sergilenecektir. Böylece meydanda Kurtuluş İlköğretim Okulunda konaklayan yerli ve yabancı turistler, bu sanat evini gezebilecek, söz konusu

sanatsal etkinliklere katılabilecek ve daha sonra eserlerin sergilendiği Abacılar Evinde eserleri satın alabileceklerdir.

3-Halil Felhan Evi

Yapının mevcut durumu ile konut olarak işlevini sürdürmesi nedeniyle yapıda aynı işlevin sürdürülmesi önerilmiştir. Ancak yapıya ilave edilen betonarme ve briket eklerin kaldırılması ve yapı bünyesinde yer alan bozulmaların giderilmesi gerekmektedir.

4-158 Ada 43 nolu parsel ve 263 Ada 7 nolu parselde yer alan betonarme yapılar

Söz konusu yapıların tarihi çevre ile uyumsuzluğunun, (kat yükseklikleri ve kat sayıları, renk, doku ve cephe düzensizliği) değerlendirilmesiyle, yapıların kaldırılması ve yerlerine iki katlı çevre ile uyumlu yapılar yapılması önerilmiştir.

Şekil 8. 143 263 Ada 7 nolu parsel ile 158 Ada 43 nolu parselde bulunan yapılar

Yapının ekmek fırını olarak kullanılmasından hareketle, meydandaki yapılara önerilen fonksiyonlara (butik otel, sanat evi, kültür merkezi) yönelik olarak, yapının tüm bu işlevleri tamamlaması açısından mahalli yemeklerin yapıldığı bir restoran olarak kullanılması önerilmiştir. Böylece, Kurtuluş İlköğretim Okulunun butik otel olarak kullanılması ile ortaya çıkan ve otelde yer alması beklenen yeme içme eylemlerini karşılanması da sağlanmış olacaktır. Bu amaçla, yapıdaki mekân yetersizliğini de aşmak amacıyla ve tarihi çevredeki yapıların iki katlı olması da değerlendirilerek, yapıya bir kat

ilavesi yapılmalıdır. Yapı cephesinde düzenlemeler yapılmalı ve çevre ile uyumlu bir cephe ortaya çıkarılmalıdır.

Önerilen bu işlevlerle ile birlikte meydanın tamamının birbirini tamamlayan fonksiyonlara sahip, yaşayan bir tarihi çevre olması sağlanacaktır.

Meydanın kullanımına yönelik olarak yapılacak uygulamaların başında, araç girişinin yasaklanması gelmektedir. Ancak belli saatlerde araçların meydana giriş çıkışlarına izin verilmelidir. Meydana bakan yapı cephelerinde düzenlemeler yapılarak, taş malzeme ortaya çıkarılmalı, yüzey temizlikleri yapılmalıdır. Cephelerde yer alan niteliksiz ekler (kablo, metal tabela, klima, lamba vb.) kaldırılmalıdır.

SONUÇ

Kentlerde yer alan tarihi çevreler, geçmişteki sosyo- ekonomik yapı, yaşam felsefesi, sanatsal duyarlılığa ilişkin detayları yansıtan; yaşam şartlarının, geleneklerinin yapım tekniklerinin hızla değiştiği bir dünyada, eski insanların-atalarımızın nasıl bir çevre içinde yaşadıklarını gösteren, mimarı yaklaşımlarına ve yaratıcıklarına ilişkin ipuçları veren ve yaşam biçimlerinin anlaşılmasını sağlayan, kentlerin adeta kimlikleridir. Ancak birer kültür objesi olarak görülen bu eserlerin ve çevrelerin, toplumun gözünde değerlerini kaybettiklerini, gereken itinaı görmedikleri ve ayrıca ekonomik olarak da kaynak kaybına uğradıklarını üzülenek görmekteyiz. Bunda; günümüz toplumunun hızlı üreten ve çabuk tüketen yaşam alışkanlıklarının ve teknolojik imkânların getirdiği kolay yapım tekniklerinin de etkisi yadsınamaz. Artık bu eserlerin fiziksel olarak mevcudiyetlerine ihtiyaç kalmamış gibidir, bu eserlere tamamen külfet olarak bakılmaktadır. Oysa kültür varlıkları, toplumsal farkındalığın oluşturulması, toplumsal hafıza ve kültürel kimliğimizin korunması ve gelecek nesillere aktarılması bakımından çok önemlidir. Bu bakımdan toplumun bilinçlendirilmesi ve söz konusu yapılar ile kullanıcıların manevi olarak bütünleşmesinin sağlanması gerekmektedir. Ayrıca bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik olarak tüm kamu kurum ve kuruluşlarının bir arada çalışabilmeli, projeler, halkında benimsemesi sağlanarak hayata geçirilmelidir. Yapılacak restorasyonlar ile kullanıcıların projeyi benimsemesine, korumanın teknik boyutları kadar önem verilmeli; restorasyon bilimsel, teknik ve sosyal boyutları ile bütün olarak ele alınmalıdır. Korunması gerekli kültür varlığı söz konusu bu eserlere

yönelik, sosyal içerikli yeni bakış açılarının geliştirilmesi, bu eserlerin fiziksel olarak devamını sağlayabilmek için hayati derecede önemlidir.

Korumada devamlılığın sağlanması açısından tüm birimlere ve yapılara, birbirleriyle ve sosyal çevreyle uyumlu işlevlerin verilmesi, Ellisekiz Meydanı ve Abacılar Evinin çevresi ile bir bütün halinde, sürdürülebilir korunmasının sağlanması açısından önemlidir.

Şanlıurfa ili kent merkezinde yer alan, kamusal nitelikli birçok yapıyı bir arada barındıran ve korunabilmiş tek meydan olan Ellisekiz Meydanının korunmasına ve yine meydana yer alan bir kültür varlığı olan Abacılar Evinin meydanla birlikte bir bütün olarak korunmasına yönelik hazırlanan bu tez çalışmasının, teorik ve pratik anlamda bir katkı sağlamasının yanı sıra konu ile ilgili çalışan tüm araştırmacılara katkı sağlaması umut edilmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] Kürkçüoğlu, A.C., Akalın, M., Kürkçüoğlu, S.S. ve Güler, S.E. (2002). Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir, İkinci Baskı, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, Ankara.
- [2] Güler, S.E. (2004). Urfa Tarihi, Şanlıurfa Dersanesi Kültür Yayınları, Şanlıurfa.
- [3] Çelik, B. (2008). Arkeolojide Urfa, Şanlıurfa Valiği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğu Yayınları, İstanbul.
- [4] Çelik, M., Yıldırım, R., Gündüz, Ş. ve Yaşar, Ş. (2007), Edessa'dan Urfa'ya 1. Cilt, Atılım Üniversitesi Türkiye Tarih Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 1, Ankara.
- [5] Kürkçüoğlu, A.C. (2008). Şanlıurfa 1850-1950 Fotoğraflarla Zaman, Mekan, İnsan, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, Şanlıurfa.
- [6] Güler, S.E. (2004). Urfa Tarihi, Şanlıurfa Dersanesi Kültür Yayınları 1, Şanlıurfa.
- [7] Akkoyunlu, Z. (1989). Geleneksel Şanlıurfa Evlerinin Mimari Özellikleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara .
- [8] Kürkçüoğlu, A.C. ve Sarıfakıoğulları, H. (2002). Adım Adım Şanlıurfa, Şanlıurfa Valiliği Kültür ve Turizm Yayınları, Ankara.
- [9] Kürkçüoğlu, A.C. (1995). Şanlıurfa da Canlanan Tarih, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, Ankara.
- [10] Türk Dil Kurumu, Meydan Kelimesinin Anlamı www.tdk.gov.tr, 28.11.2011
- [11] Hasol, D. (1979). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğu, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul.
- [12] Şahin, B.E. (2006). Meydanların Kentsel Yaşama Katkısı Üzerine Bursa'da Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- [13] Alper, M. (1987). Urfa'nın Mekansal Yapısı Türk İslam Mimarisindeki Yeri ve Önemi, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- [14] Madran, E. ve Özgönül, N. (2005). Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- [15] Kuban, D. (2000). Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, YEM Yayınları, İstanbul.
- [16] Ahunbay, Z. (2007). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM Yayınları, İstanbul.
- [17] Karakaş, M. Şanlıurfa Kitabeleri, Dal Yayıncılık, Şanlıurfa.
- [18] Kurtoğlu, M. Kültür Şehri Urfa, Şanlıurfa Valiği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- [19] Kuban, D. (2007). Osmanlı Mimarisi, YEM Yayınları, İstanbul.

EK-A

ELLİSEKİZ MEYDANI ÇİZİMLERİ

EK-B

ABACILAR EVİ RÖLÖVE ÇİZİMLERİ

EK-C

ABACILAR EVİ MALZEME ANALİZİ

EK-D

ABACILAR EVİ BOZULMA ANALİZİ

EK-E

ABACILAR EVİ RESTİTÜSYONU

EK-F

ABACILAR EVİ RESTORASYONU

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Seydi YÜZGÜL
Doğum Tarihi ve Yeri : 20/04/1981 Şanlıurfa
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : seydiyuzgul@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Y. Lisans	Mimarlık	Yıldız Teknik Üniversitesi	2011
Lisans	Mimarlık	Yıldız Teknik Üniversitesi	2007
Lise		Şanlıurfa Lisesi	1999

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2008 – Devam ediyor.	İdealist Mimarlık	Mimar

Projeler

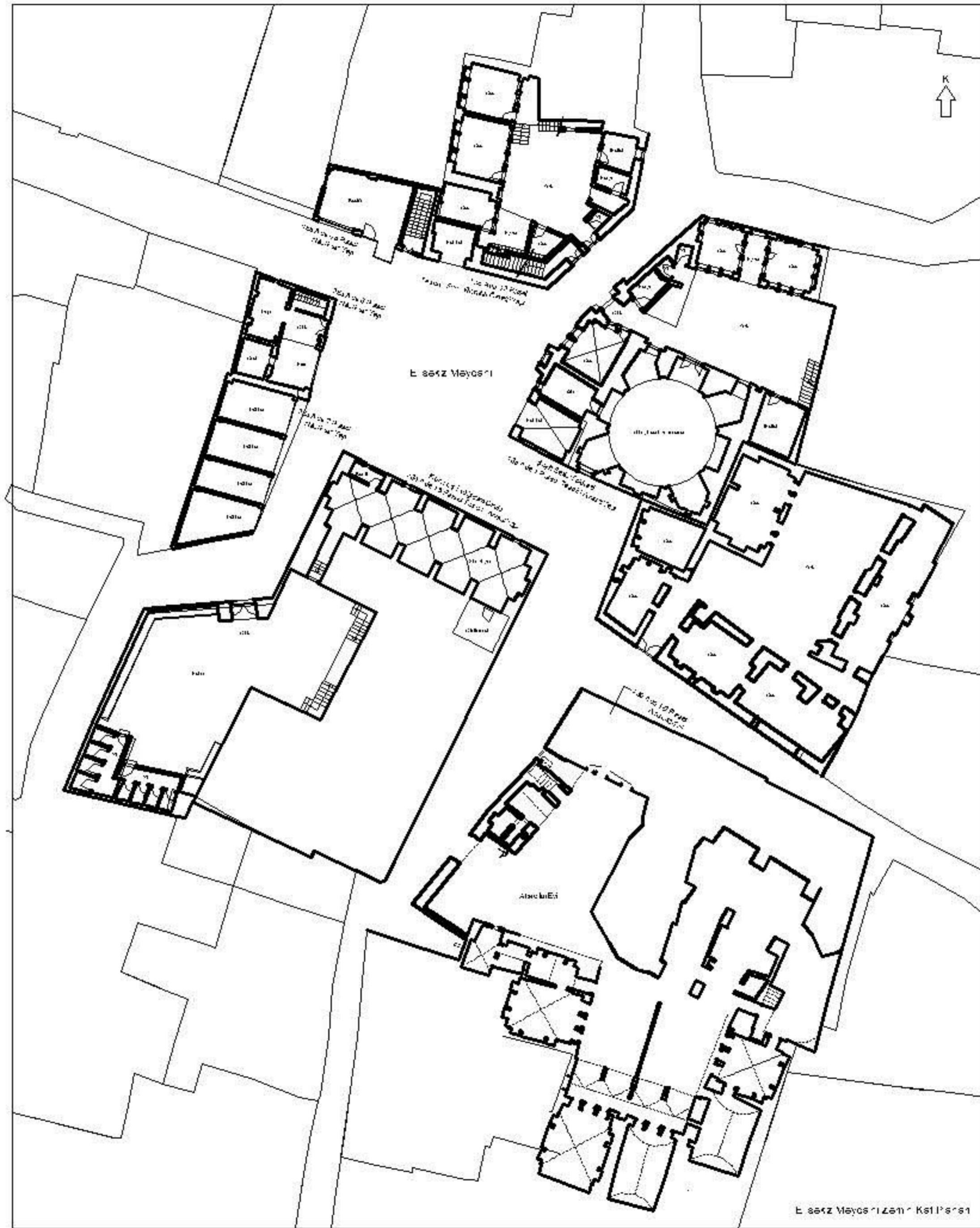
1. Harran Kümbet Evleri Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri, Harran, Şanlıurfa.
2. Mahmutoğlu Kulesi Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri, Şanlıurfa.
3. Şurkav Vakfı Tarihi Urfa Evi Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri, Şanlıurfa.
4. Doğu Surları Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri, Şanlıurfa
5. Sokak Sağlıklaştırma Projeleri, Şanlıurfa.
6. Ramazan Çetin Evi Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri, Midyat, Mardin.
7. Şehmus Kaplan Evi Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri, Midyat, Mardin.

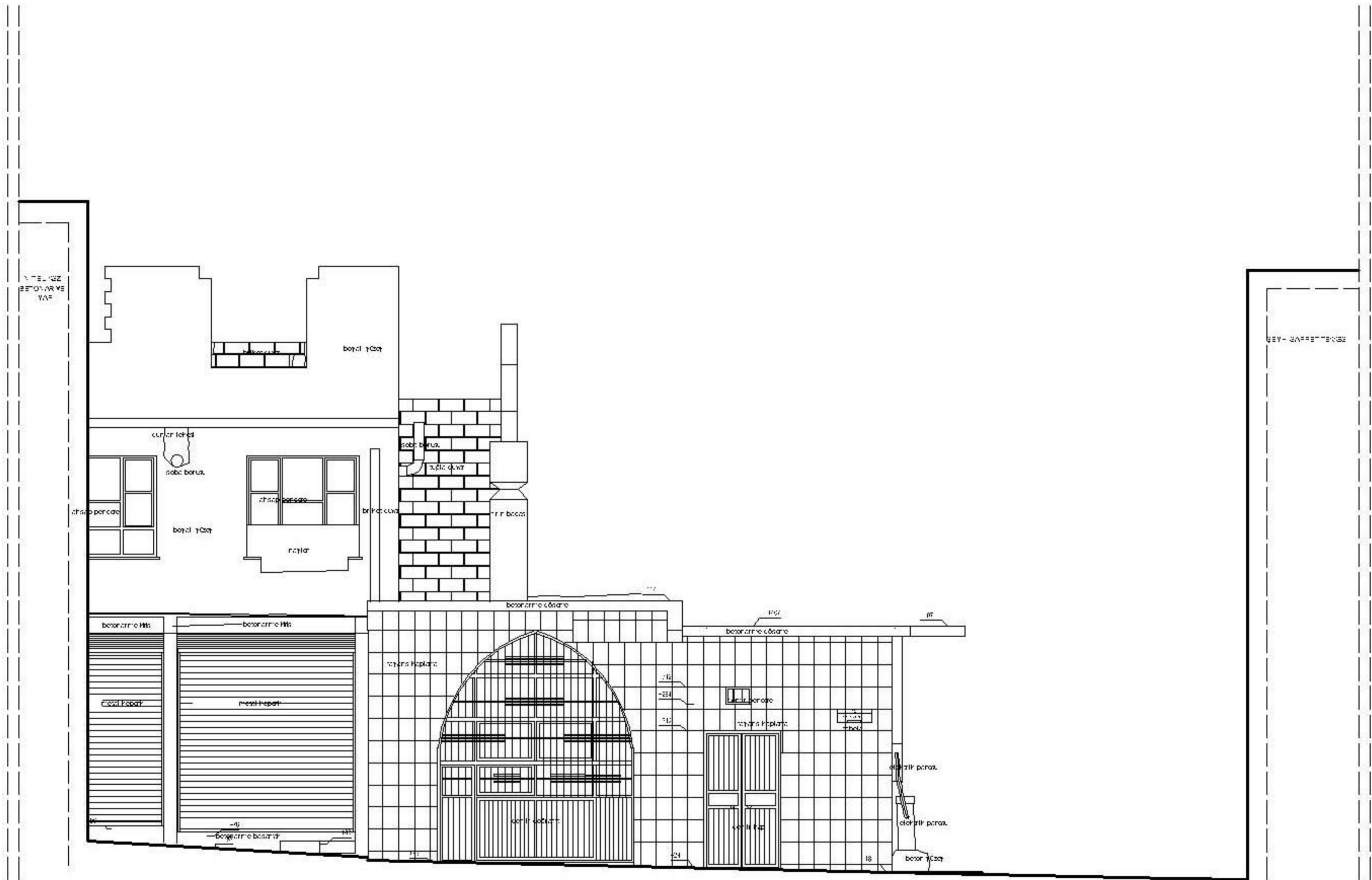
ÖDÜLLERİ

1. Şanlıurfa Doğu Surları Restorasyon Projesi, Tarihi Kentler Birliği Proje Ödülü

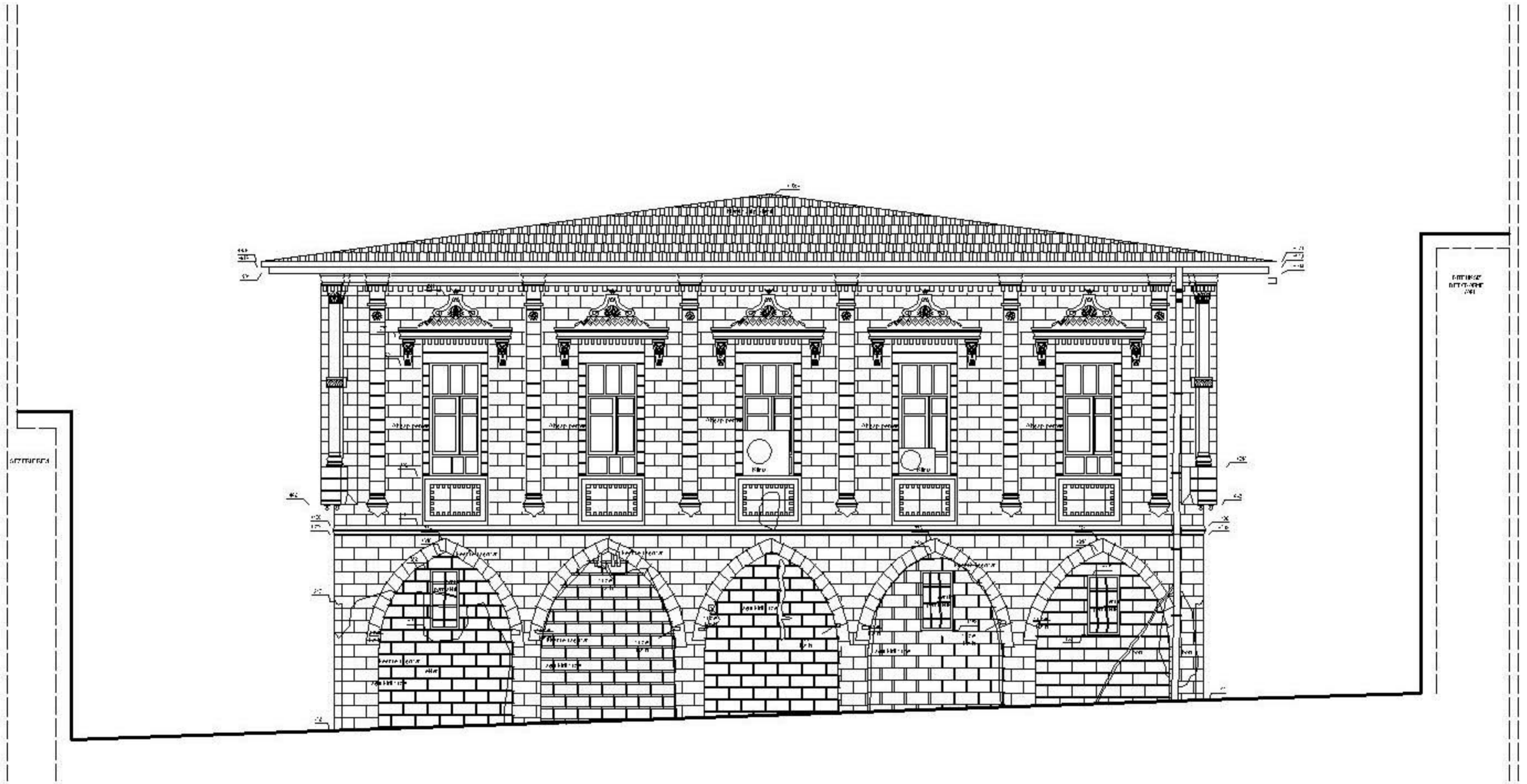
EK-A

ELLİSEKİZ MEYDANI ÇİZİMLERİ

ELLİSEKİZ MEYDANI
BATI KESİT-GÖRÜNÜŞÜ
0 100 200 300 cm

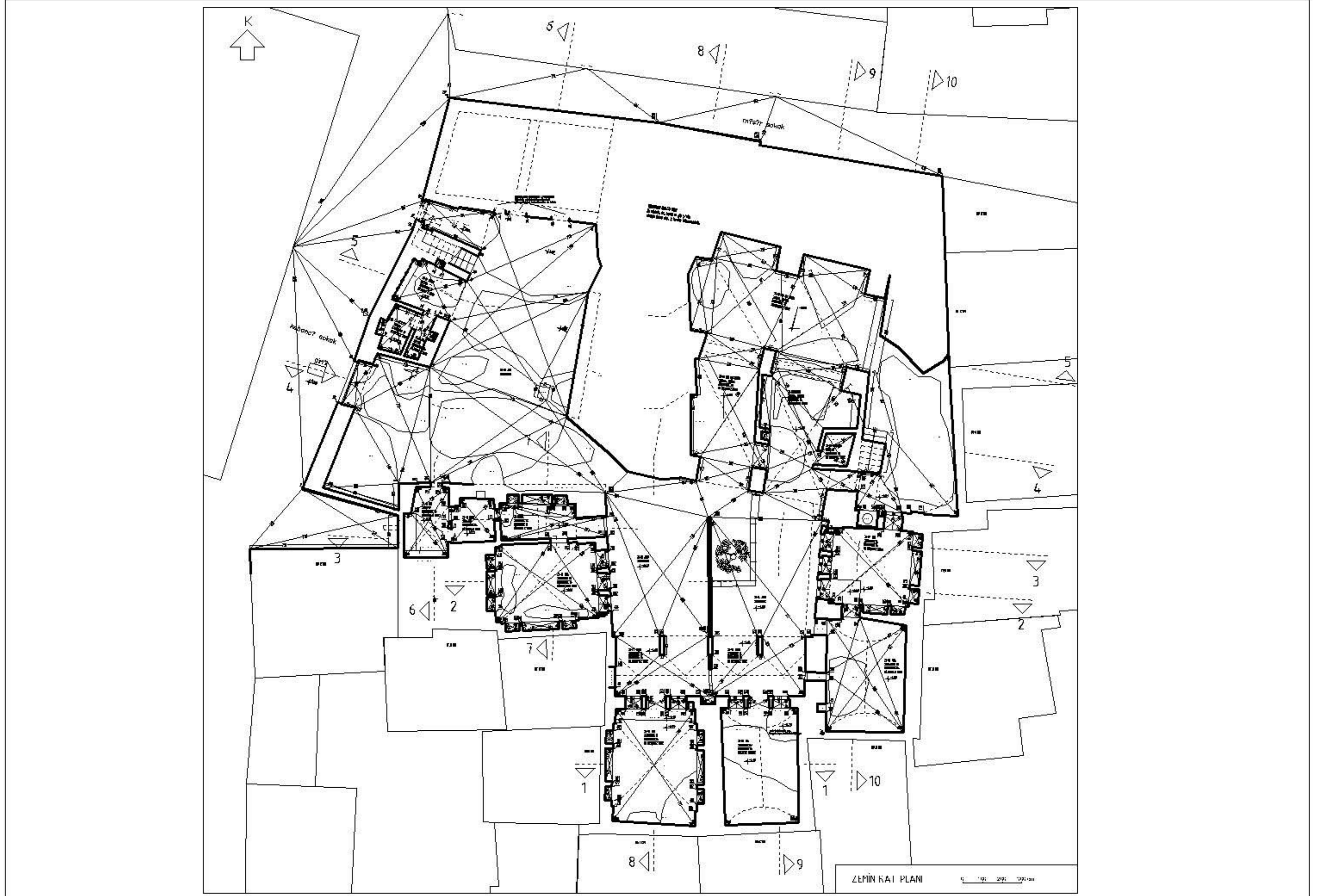

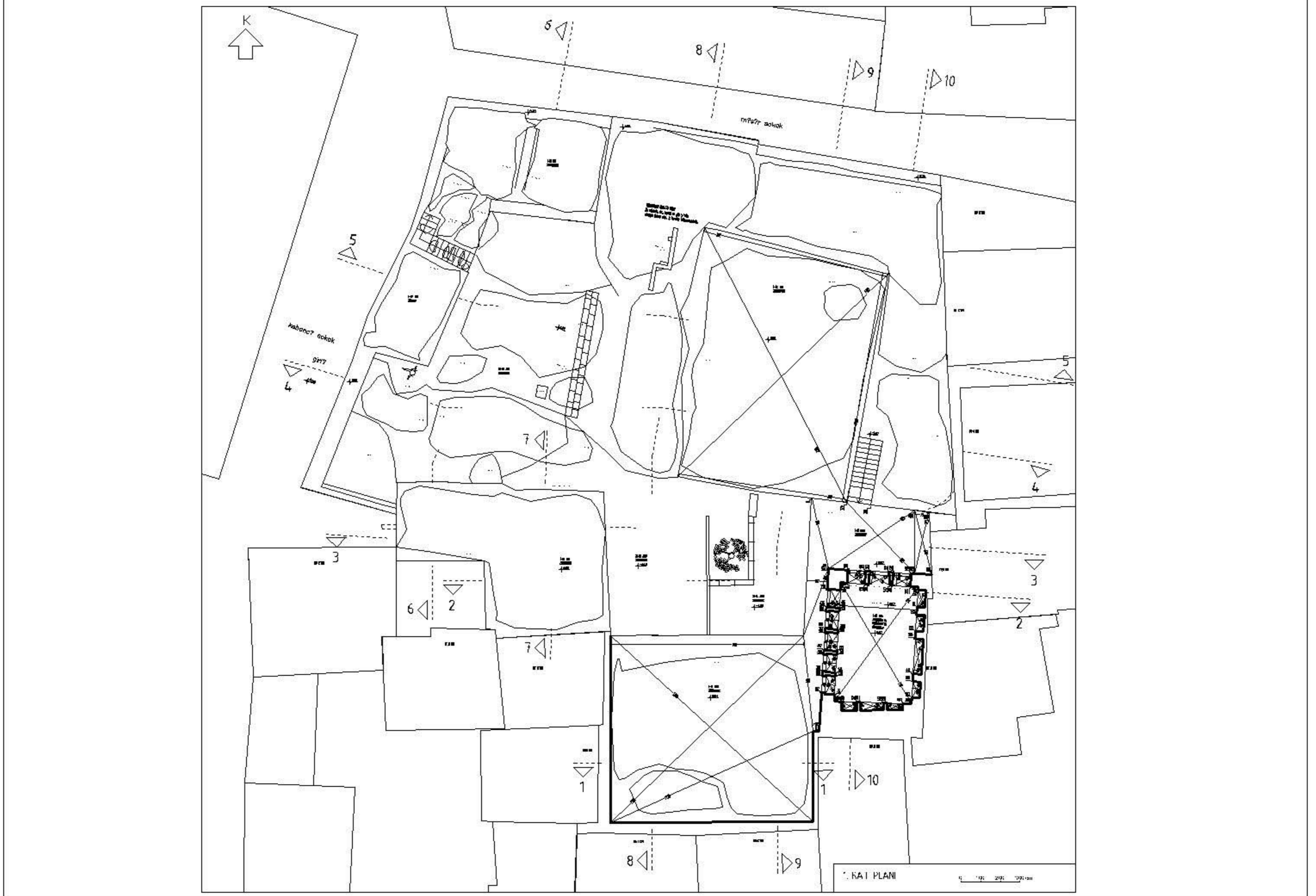
0 100 200 300 cm

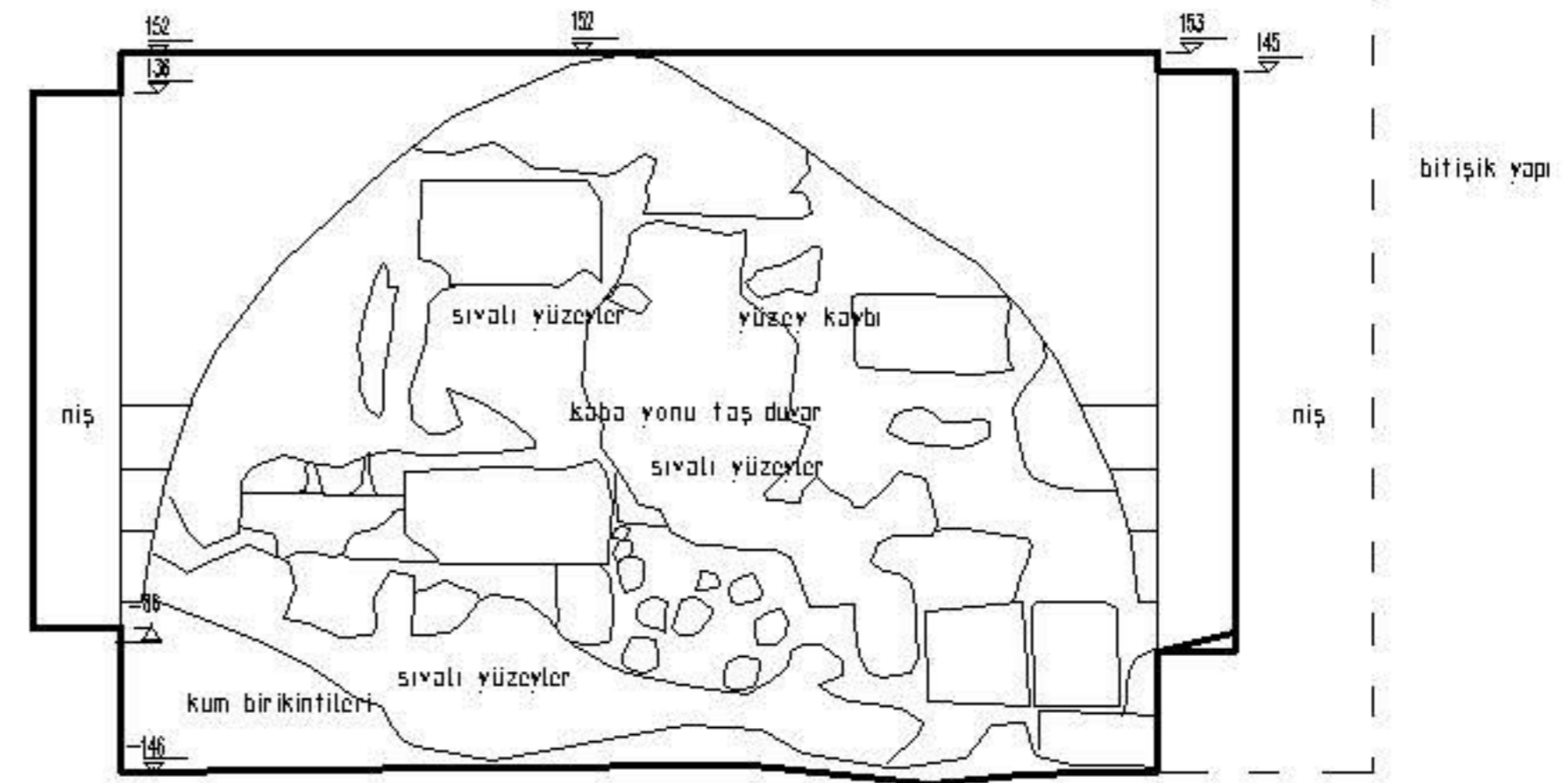
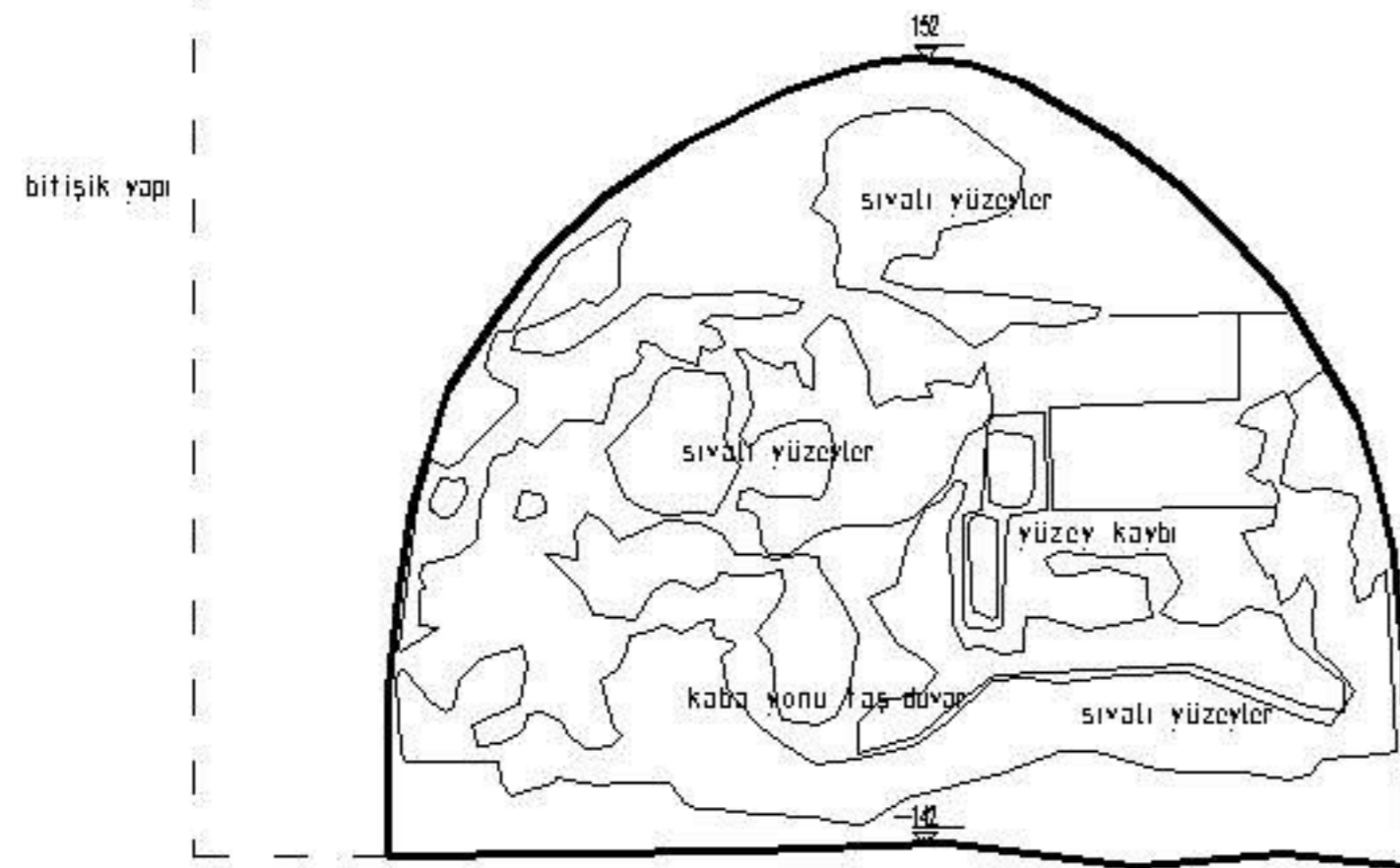
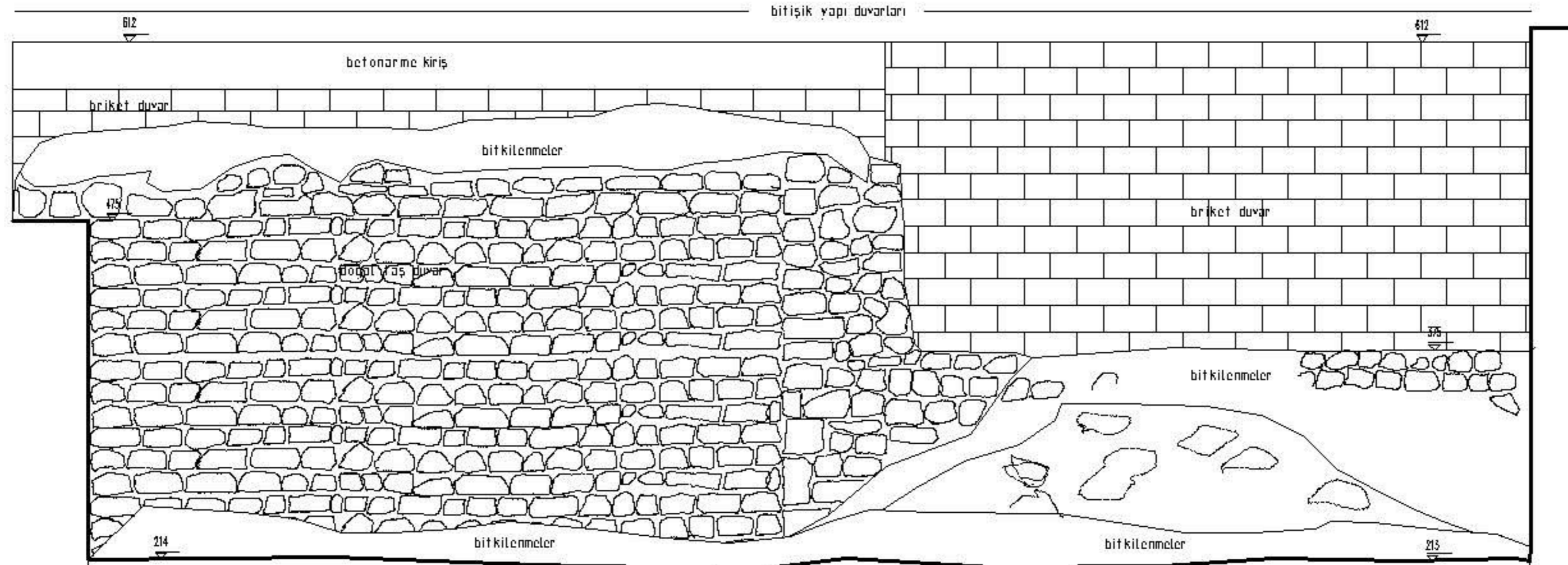
ELLİSEKİZ MEYDANI
GÜNEY KESİT-GÖRÜNÜŞÜ

EK - B

ABACILAR EVİ RÖLÖVE ÇİZİMLERİ

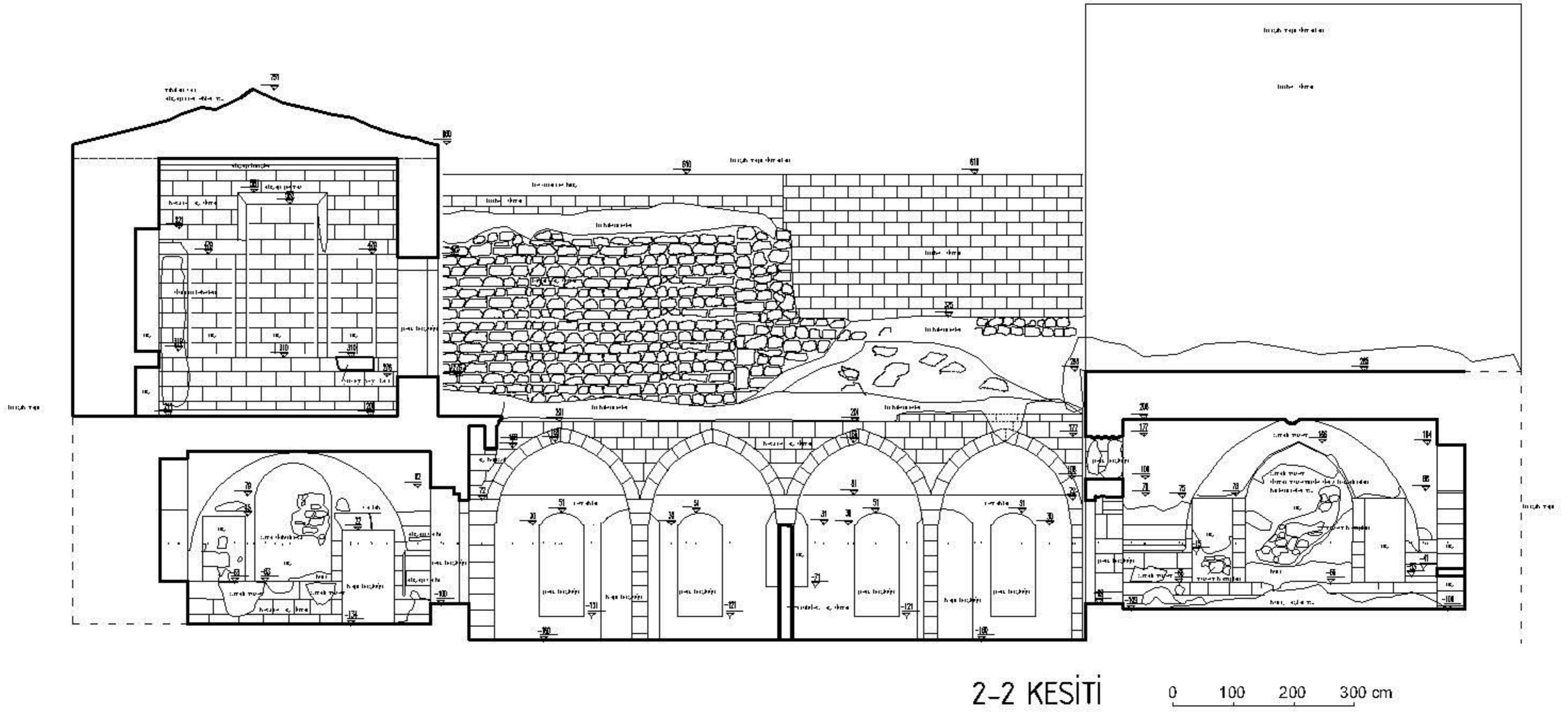

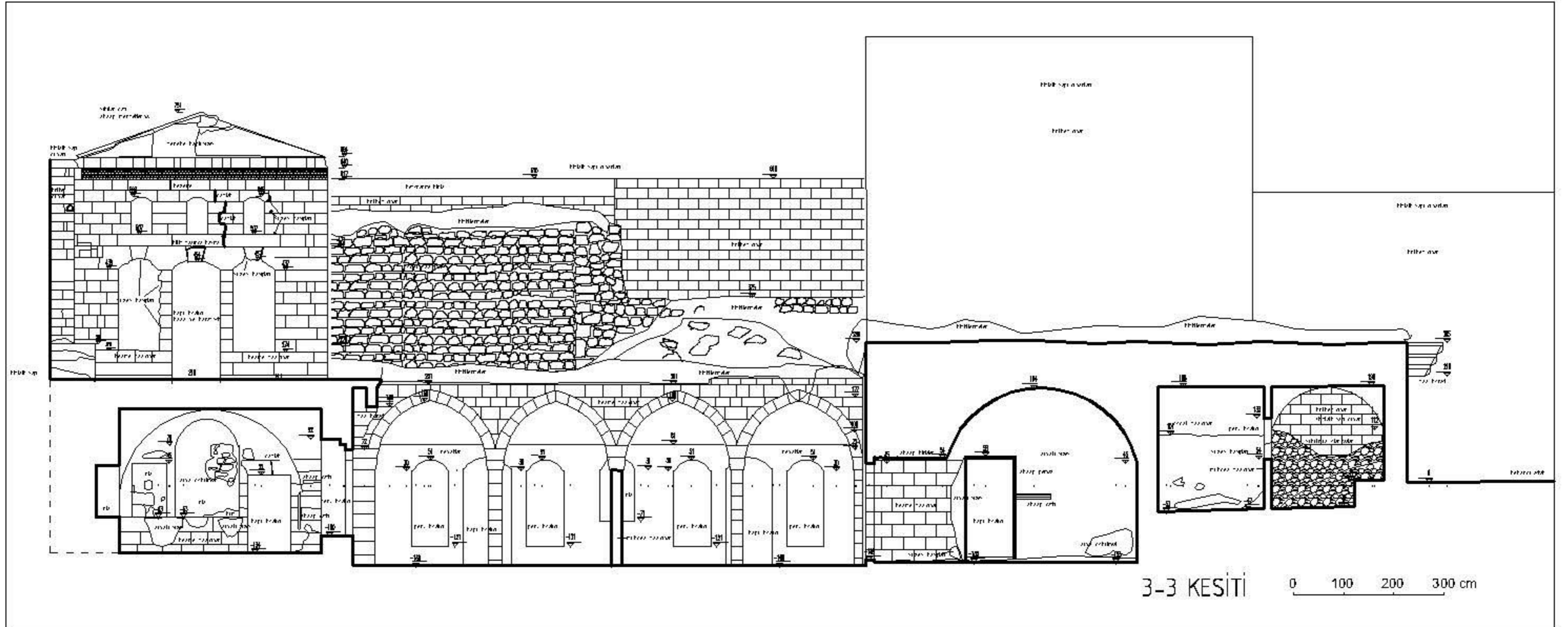

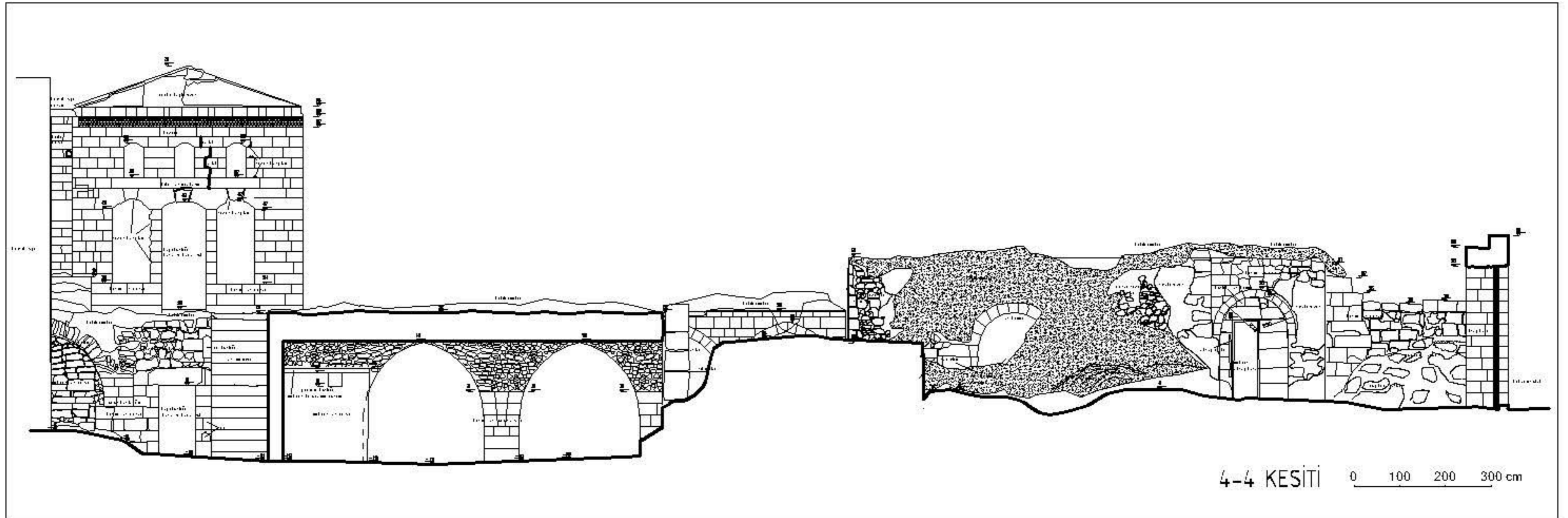

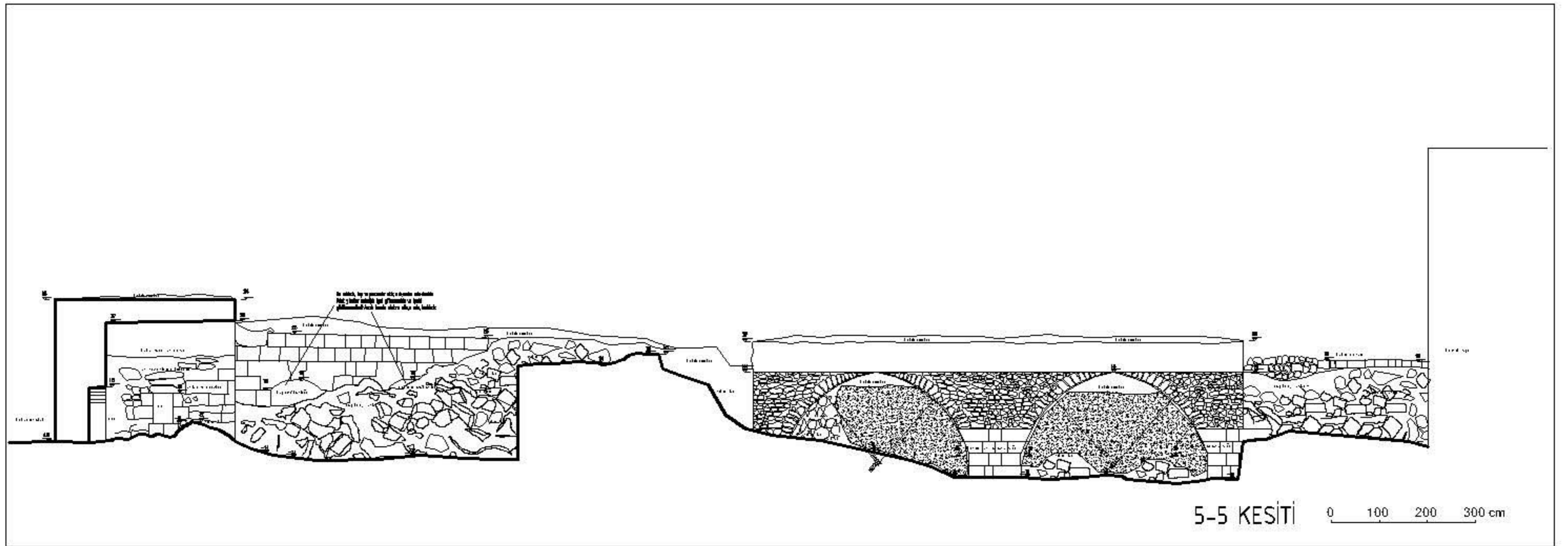
1-1 KESİTİ

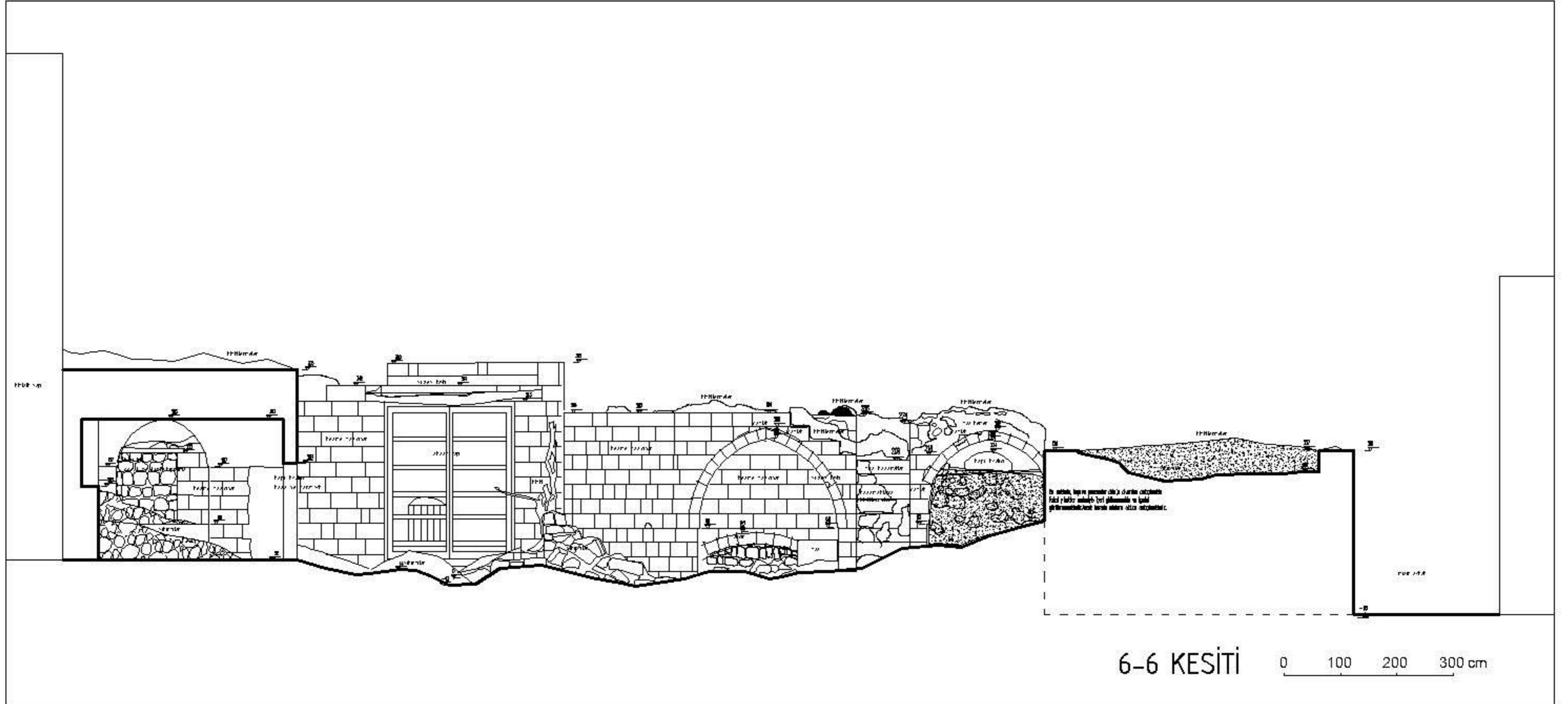
0 100 200 300 cm

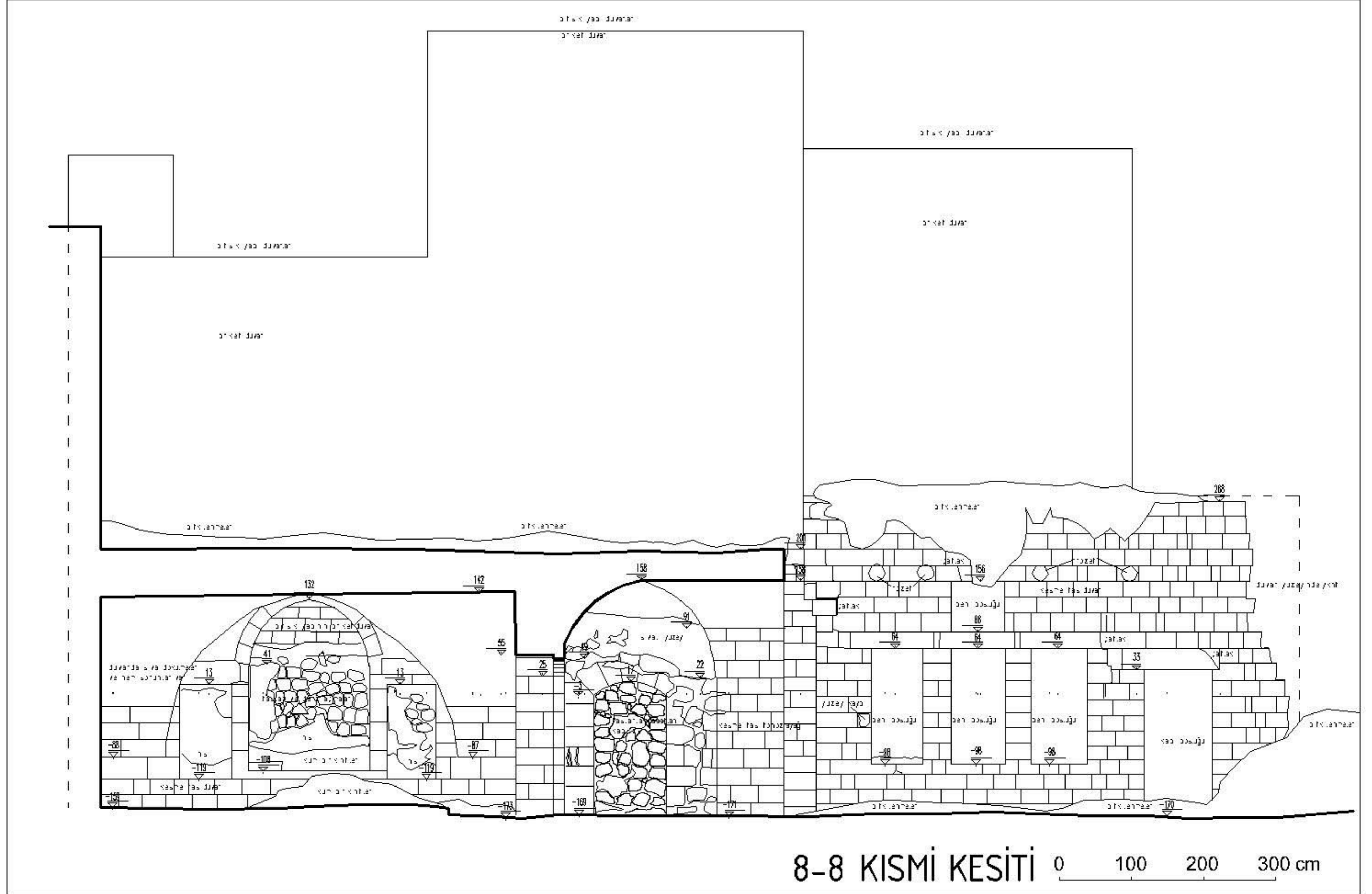

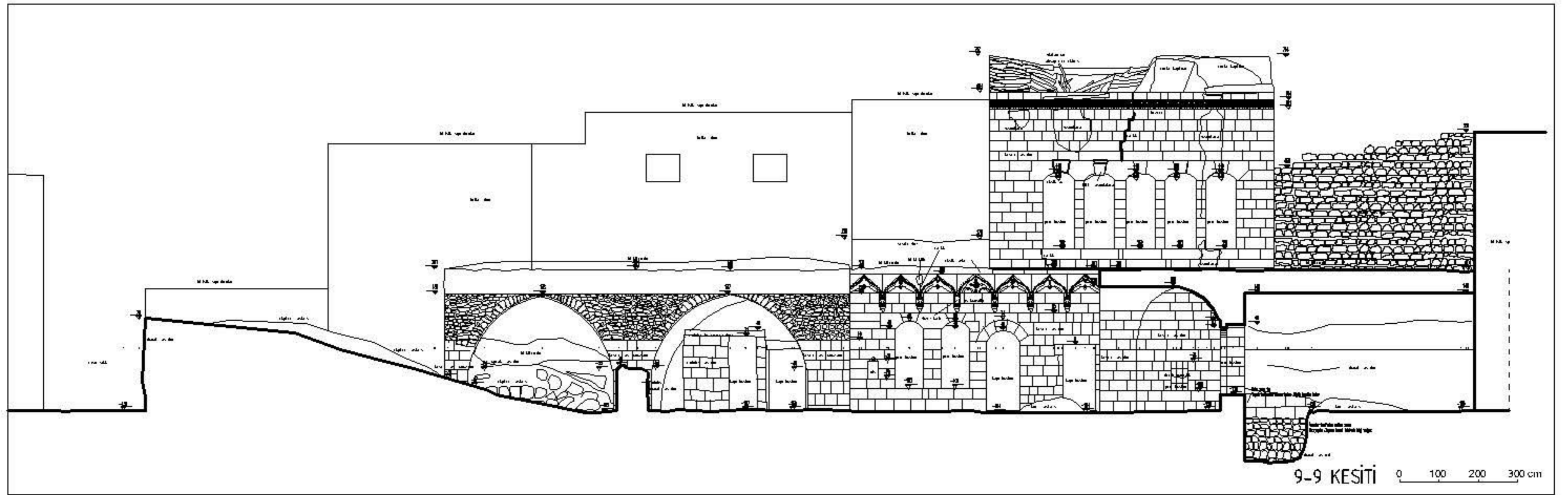

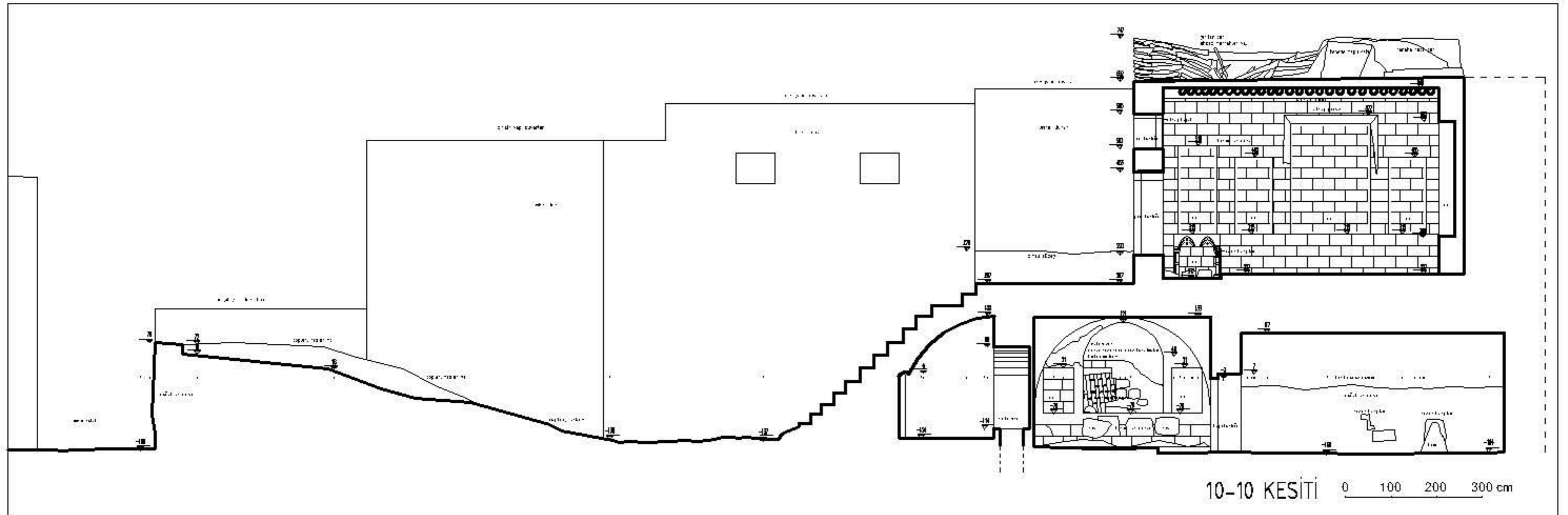

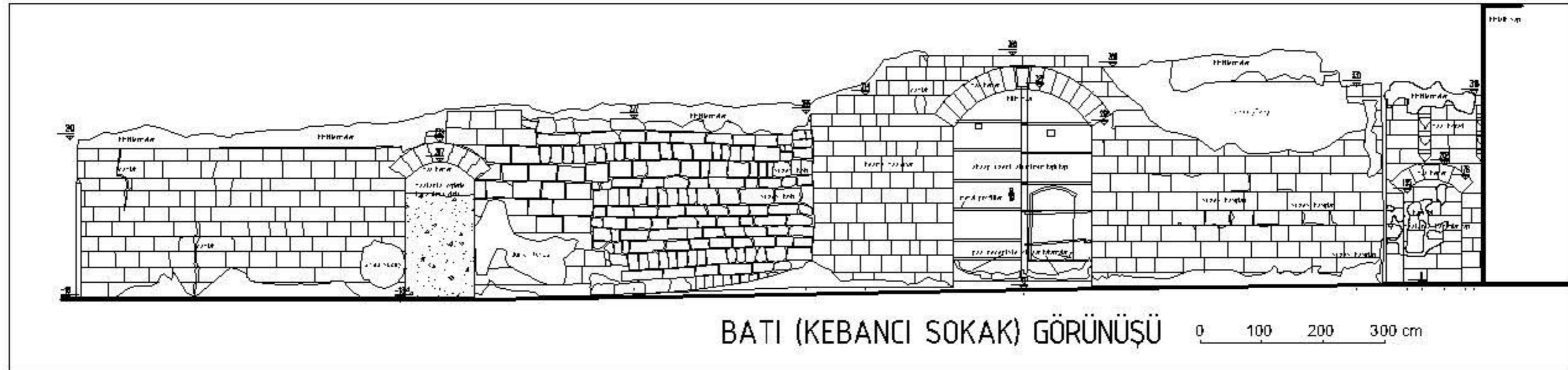
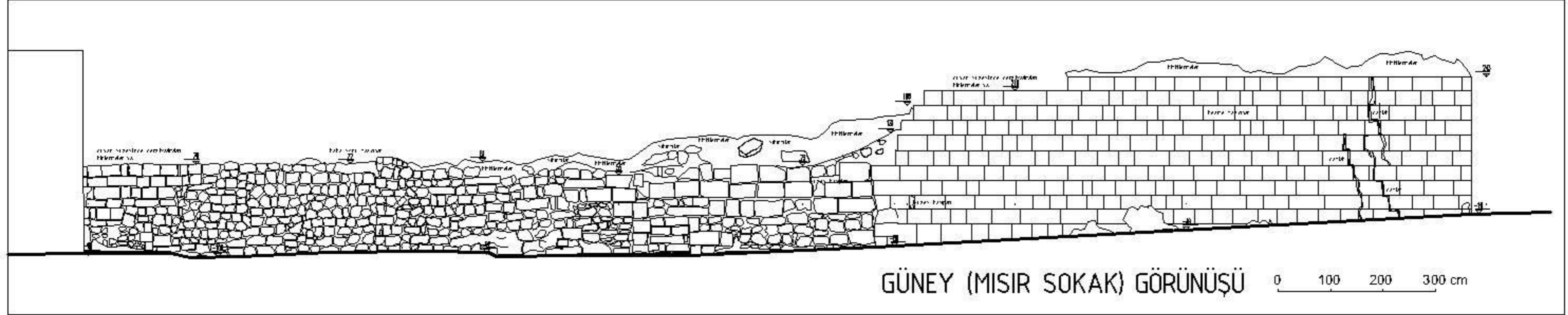

8-8 KISMİ KESİTİ 0 100 200 300 cm

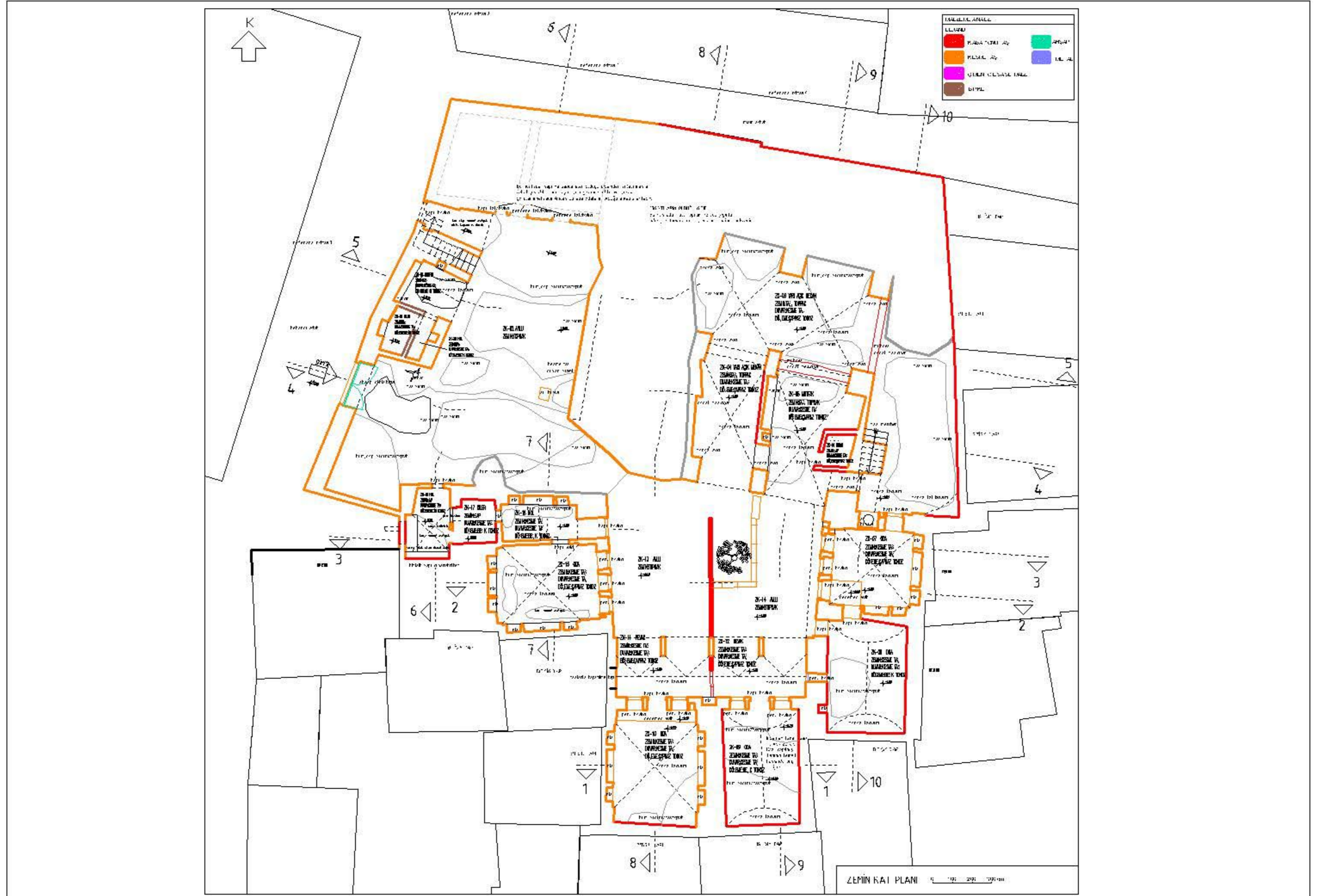

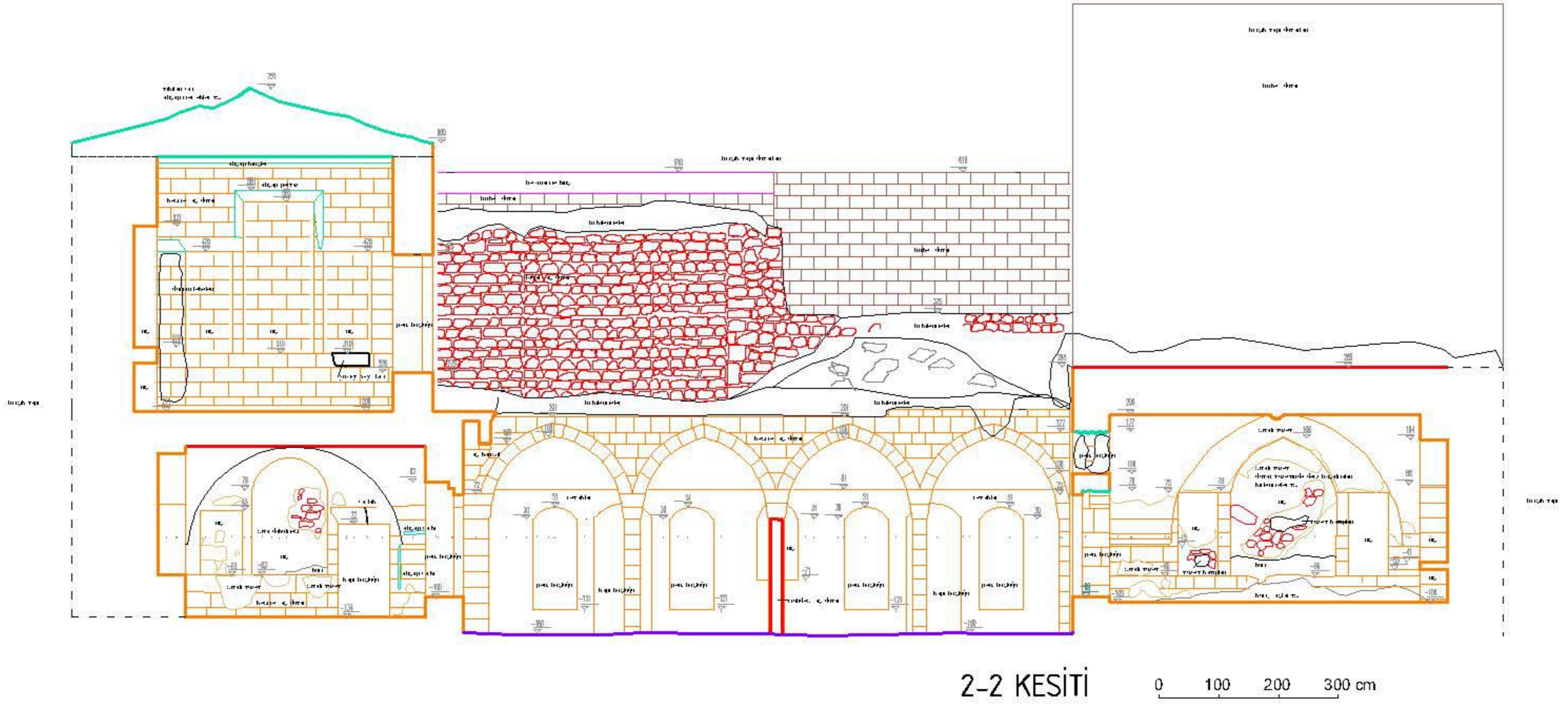

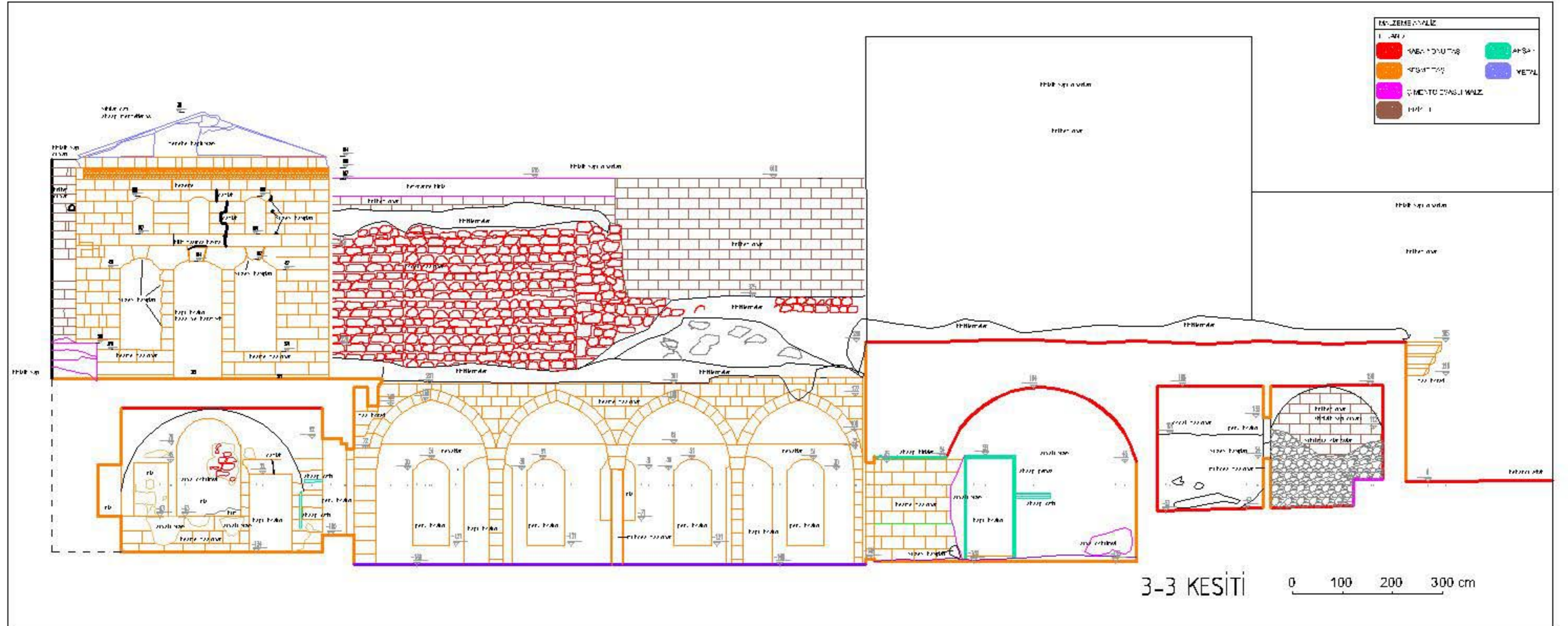
EK - C

ABACILAR EVİ MALZEME ANALİZİ

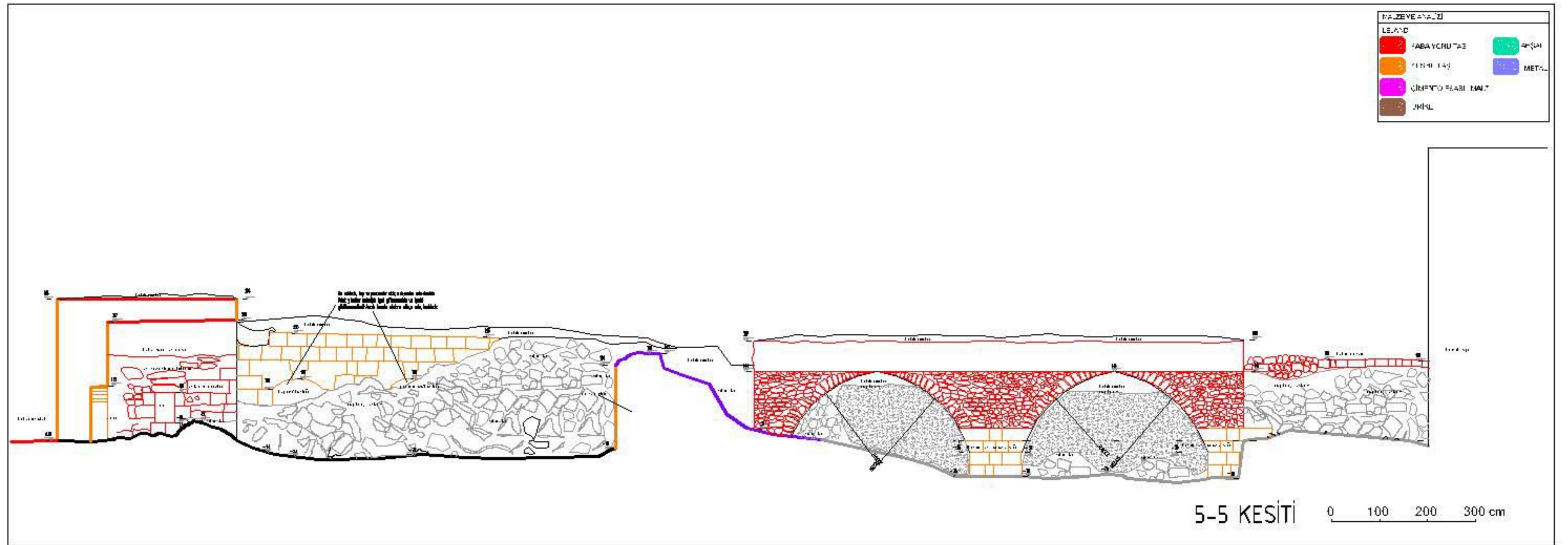

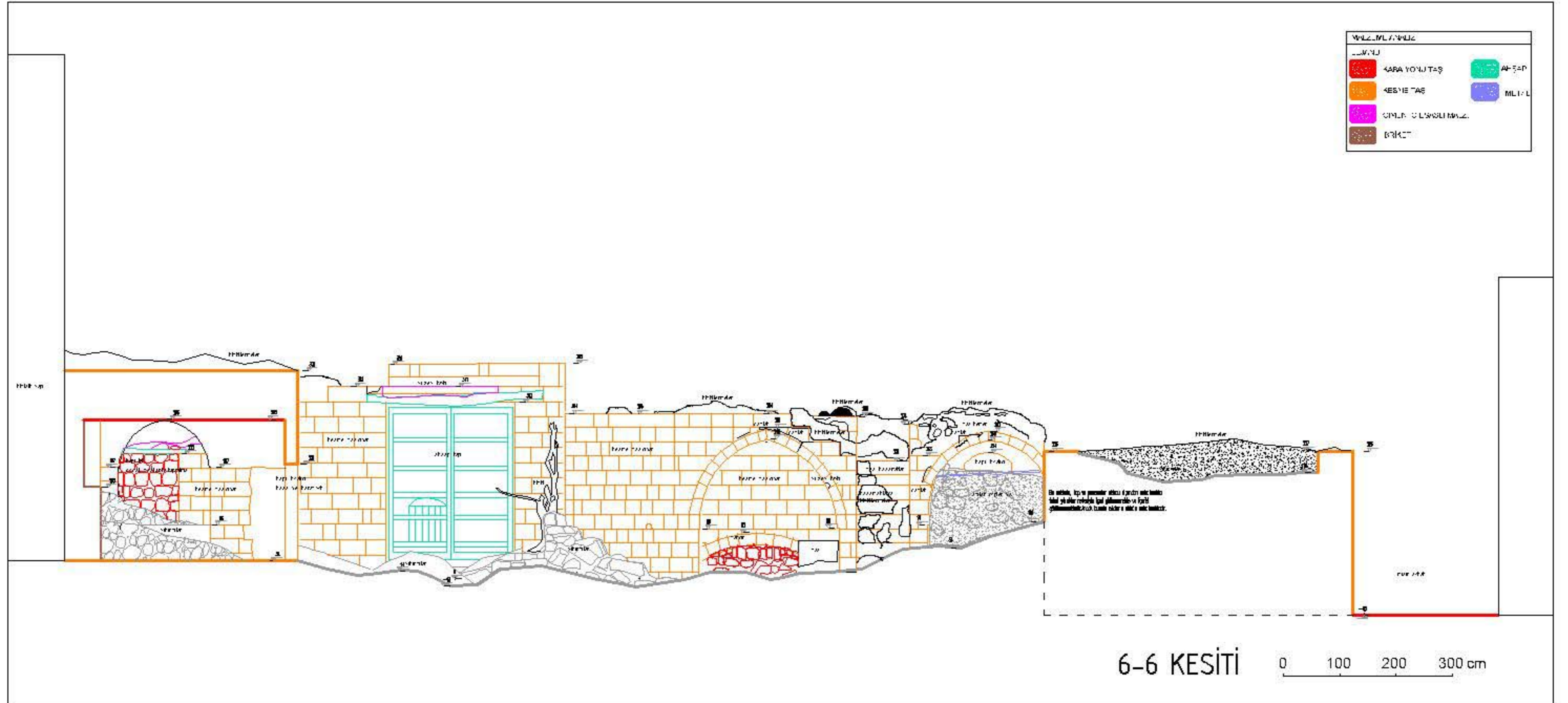
MALZEME ANALİZİ	
F.İARU	
 KABA YÖNÜ TAŞ	 AHŞAP
 KİSİMİ TAŞ	 METAL
 ÇİMENTO ESASLI MALZ.	
 BRİKET	

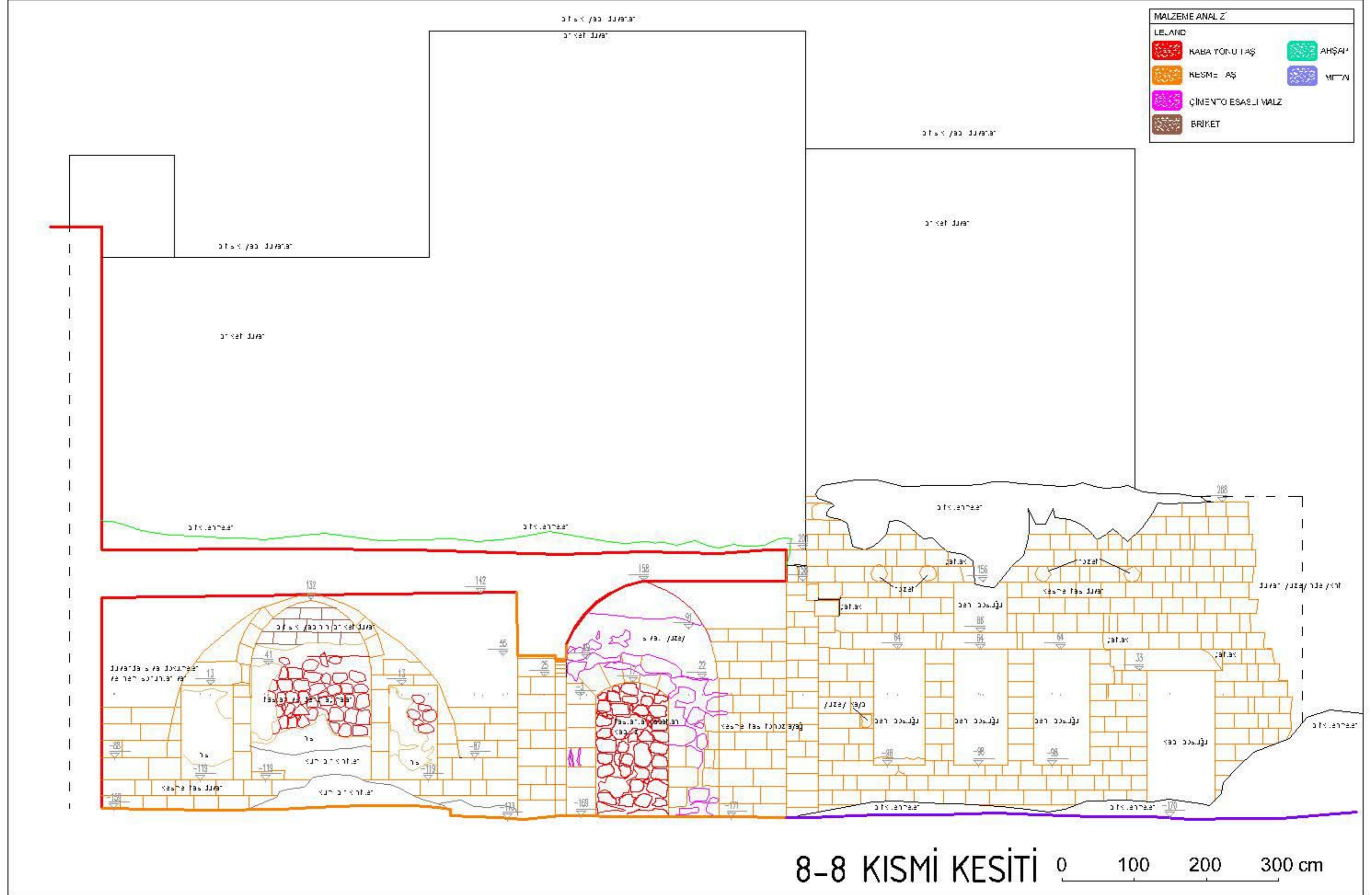

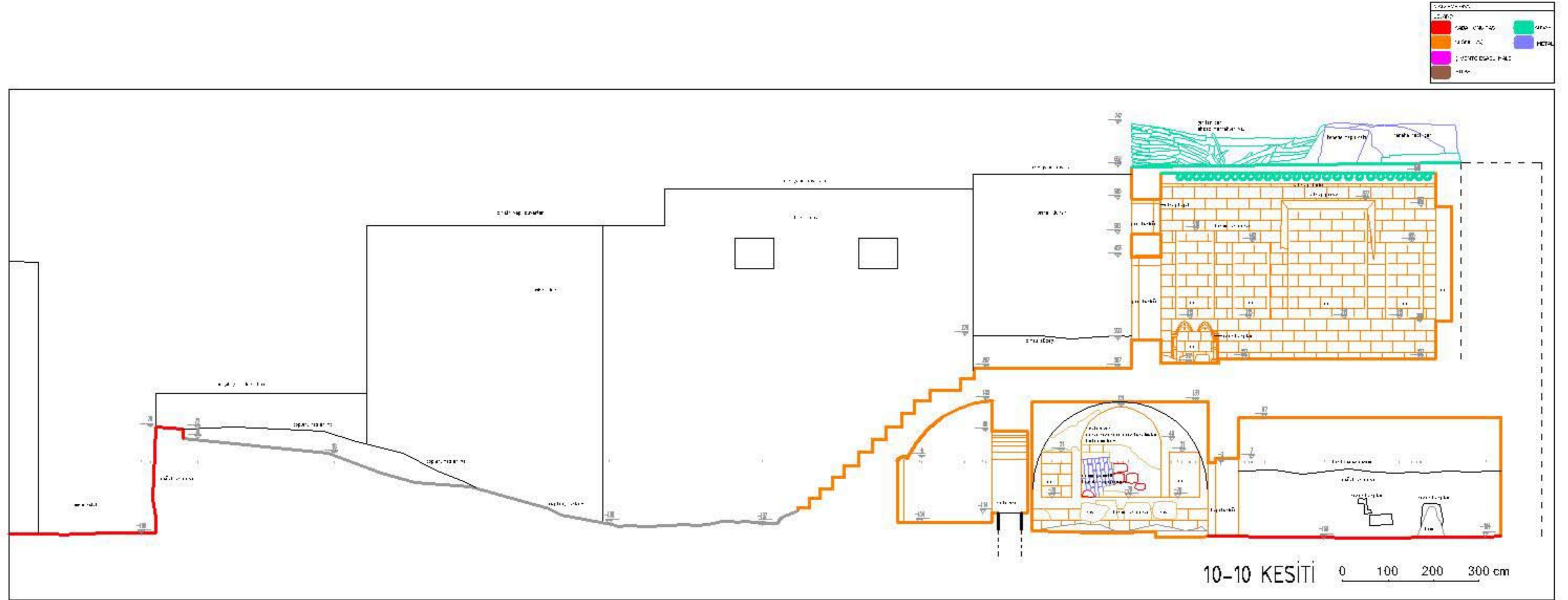

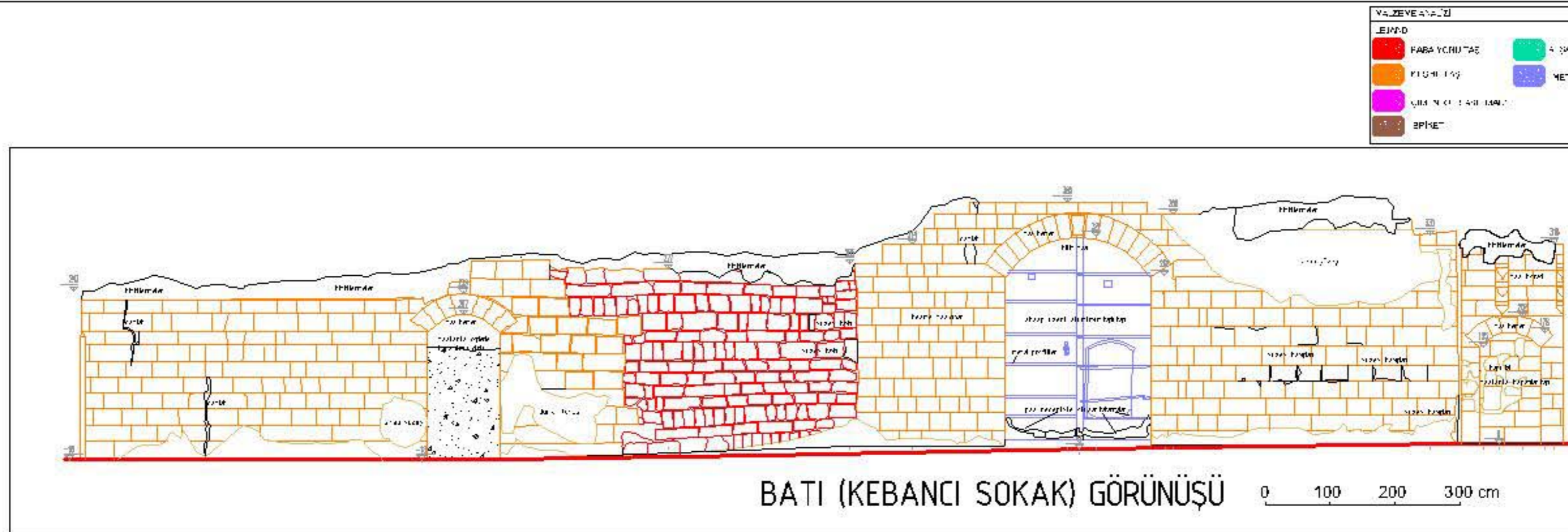
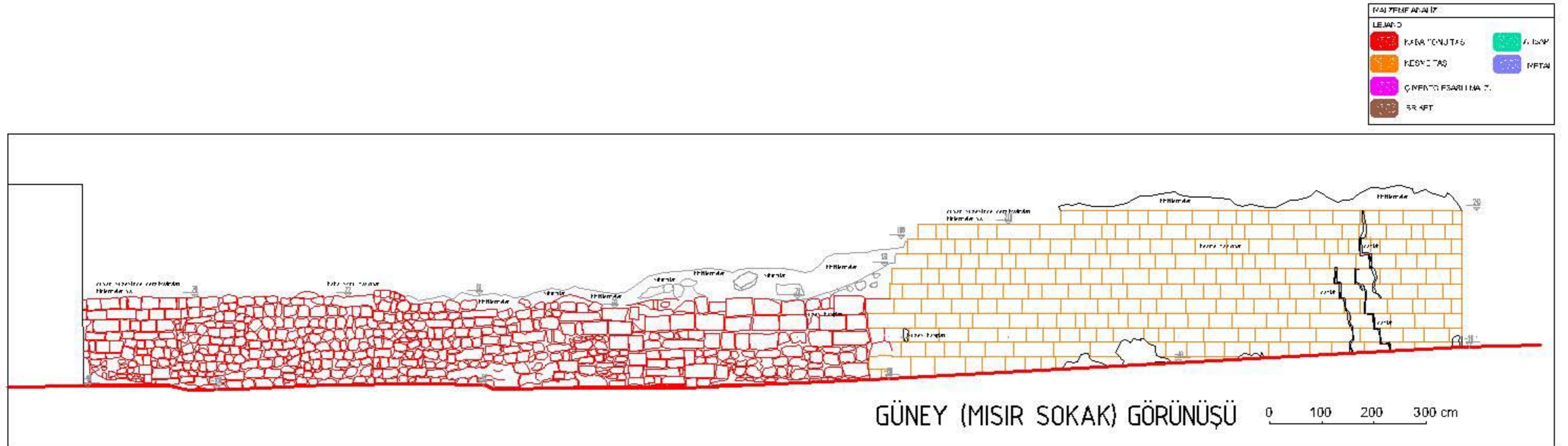

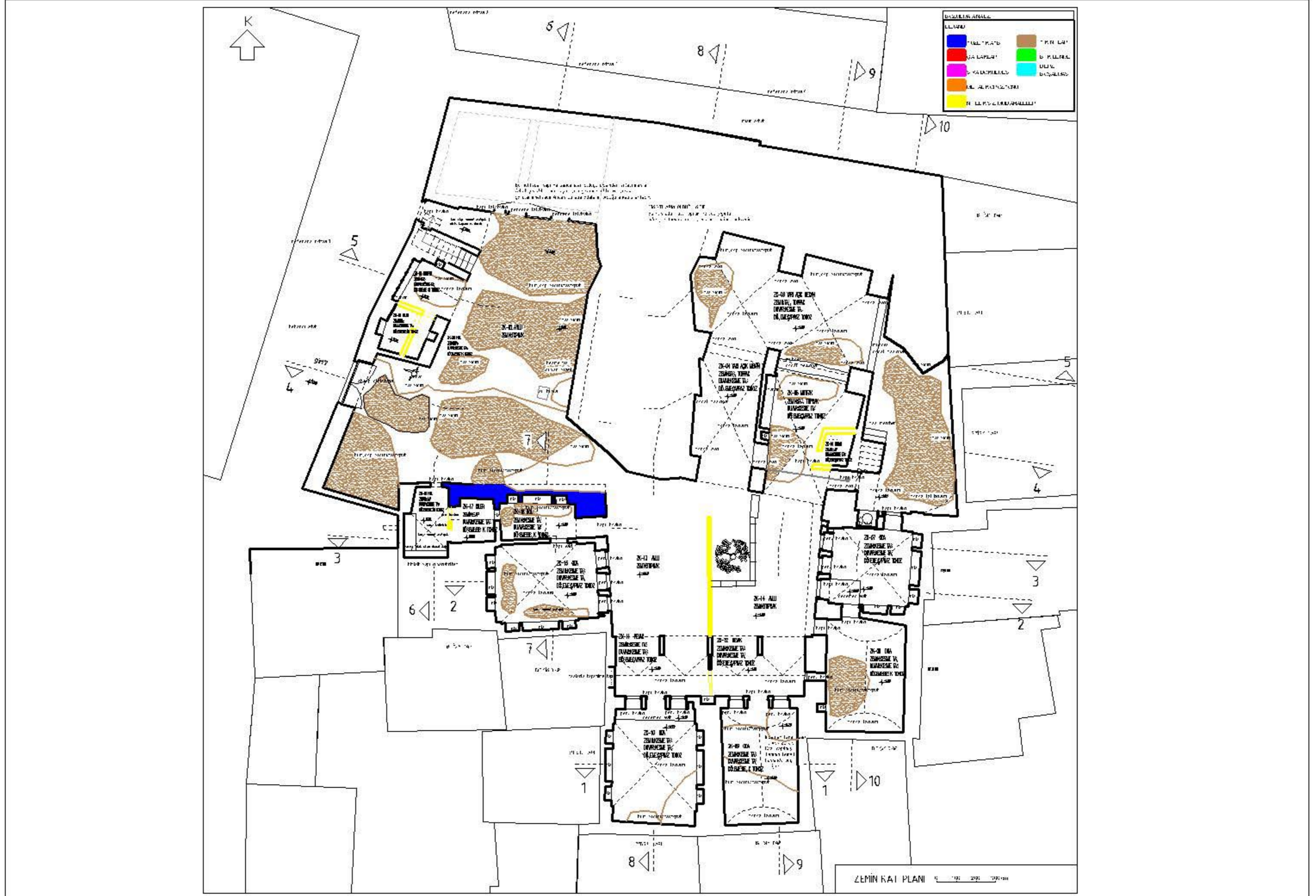

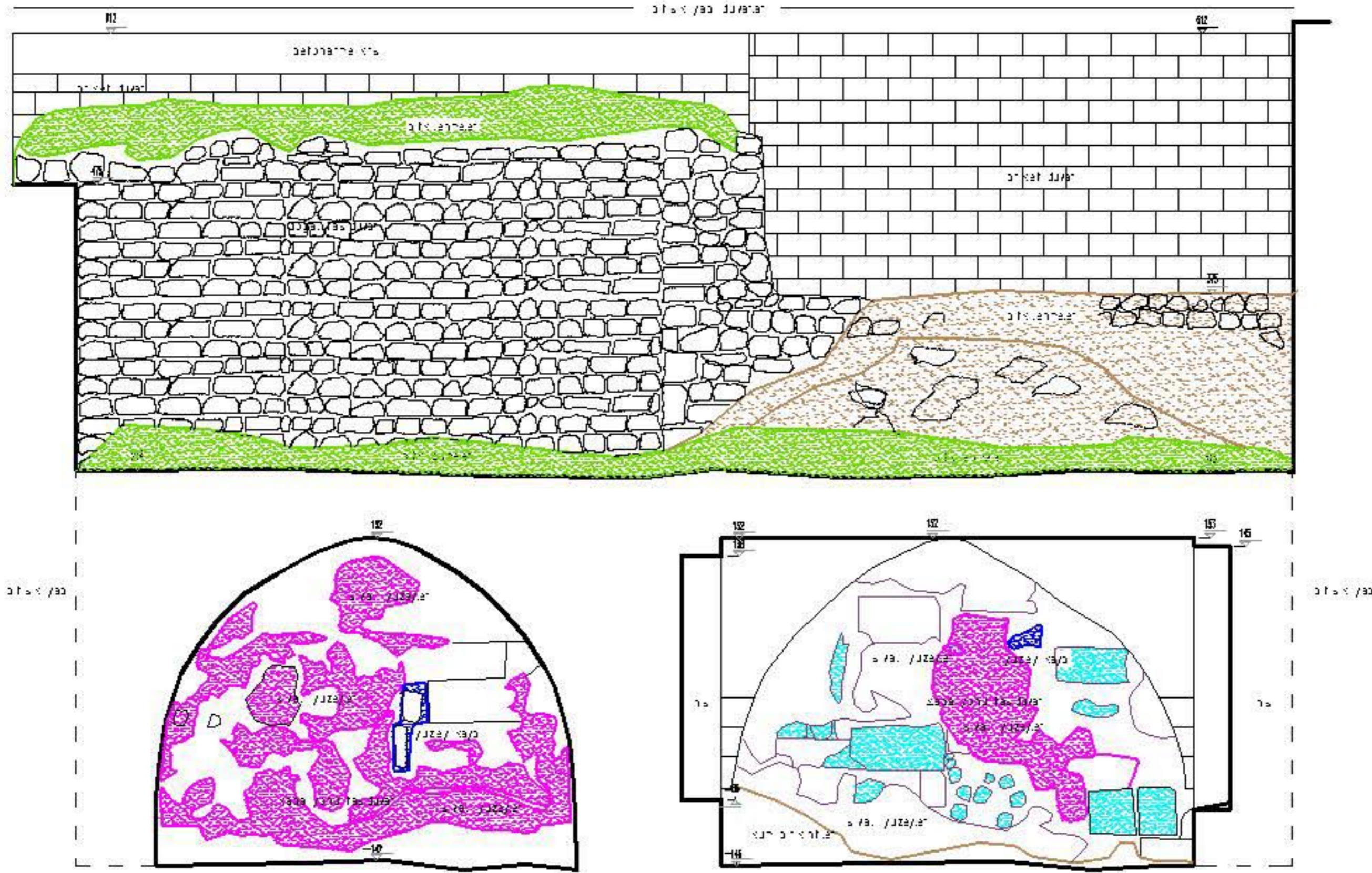
EK - D

ABACILAR EVİ BOZULMA ANALİZİ

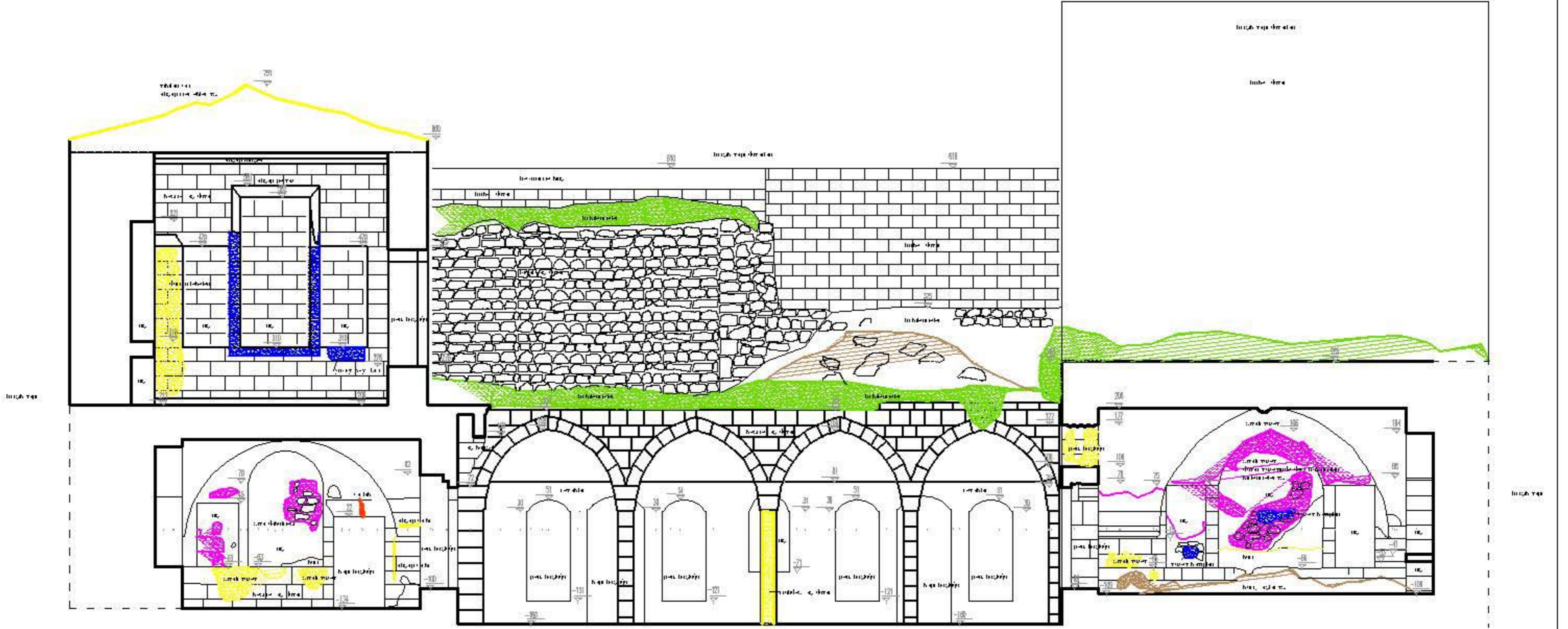
BOZULMA ANALİZİ	
...	...
YÜZELİ KİTAP	YERLİ KİTAP
YERLİ KİTAP	YERLİ KİTAP
YERLİ KİTAP	YERLİ KİTAP
YERLİ KİTAP	YERLİ KİTAP
YERLİ KİTAP	YERLİ KİTAP

1-1 KESİTİ

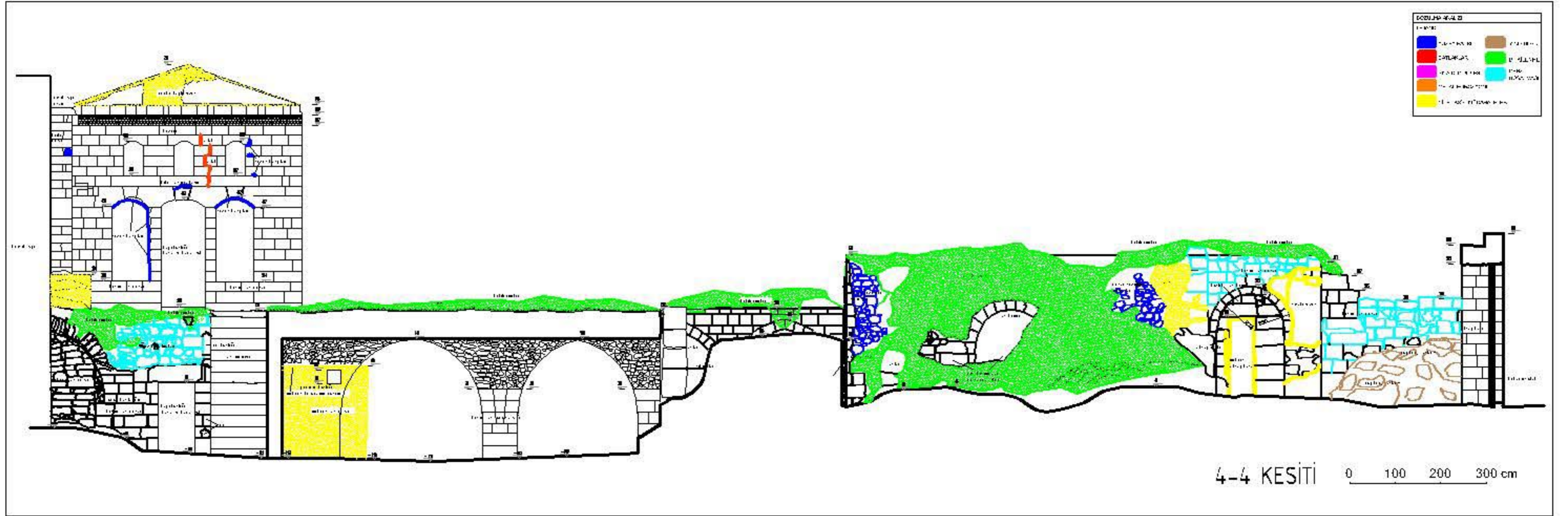
0 100 200 300 cm

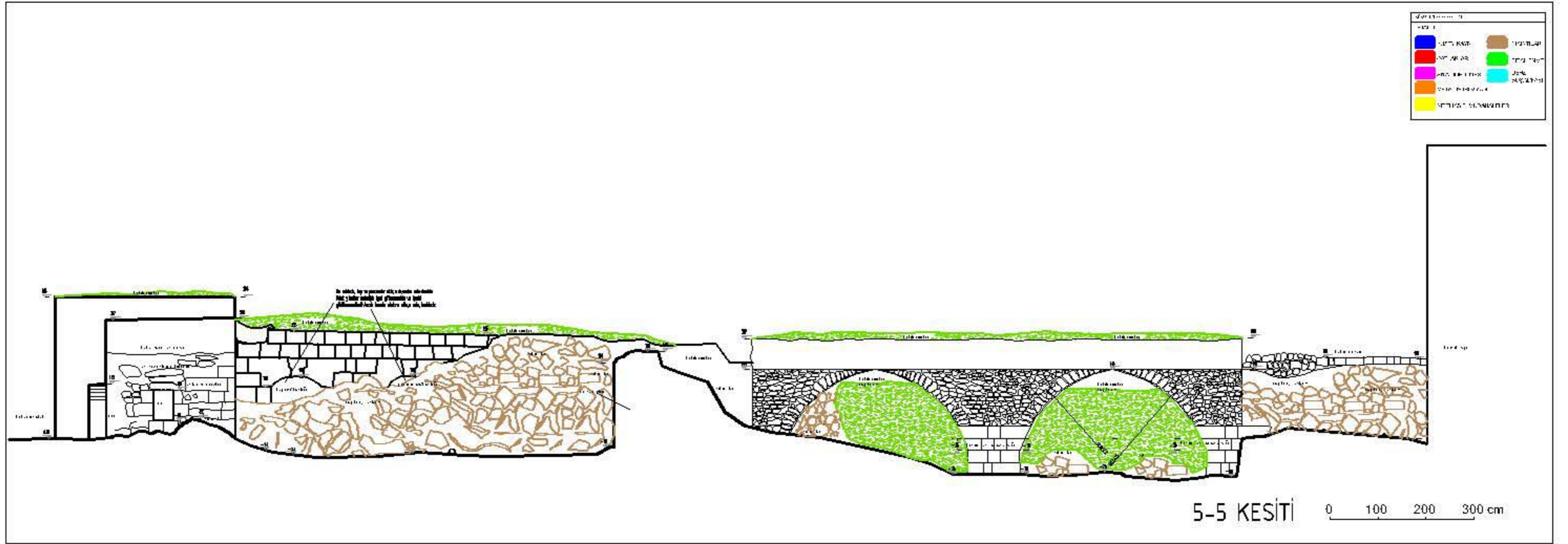
BOZULMA ANAHTIRI	
LEMLER	
■	YERLİK KİLİMLER
■	ÇATI KİLİMLERİ
■	EMER, DOĞRU KİLİMLER
■	YETKİLİ KİLİMLER
■	YERLİK KİLİMLER
■	YERLİK KİLİMLER
■	KİLİMLER
■	BOZULMASI

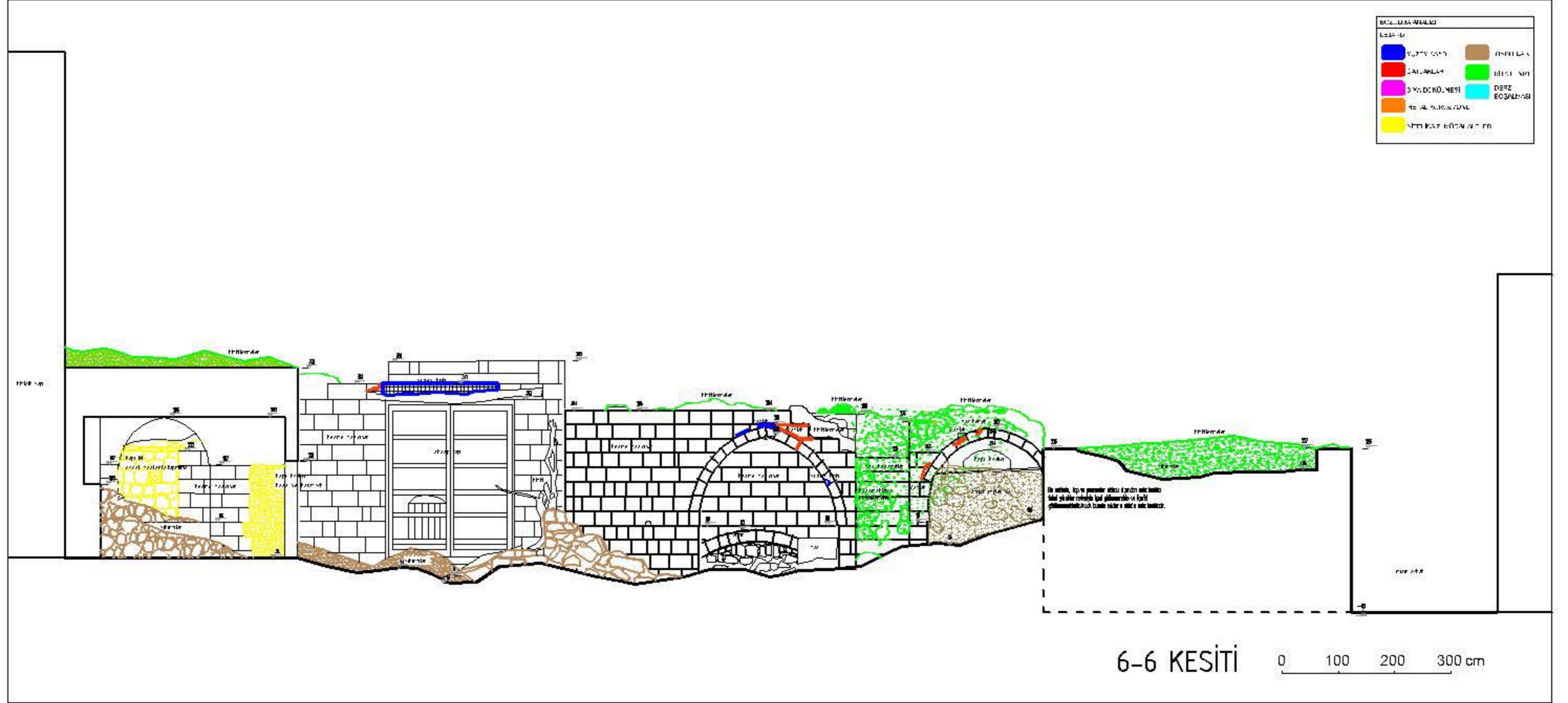

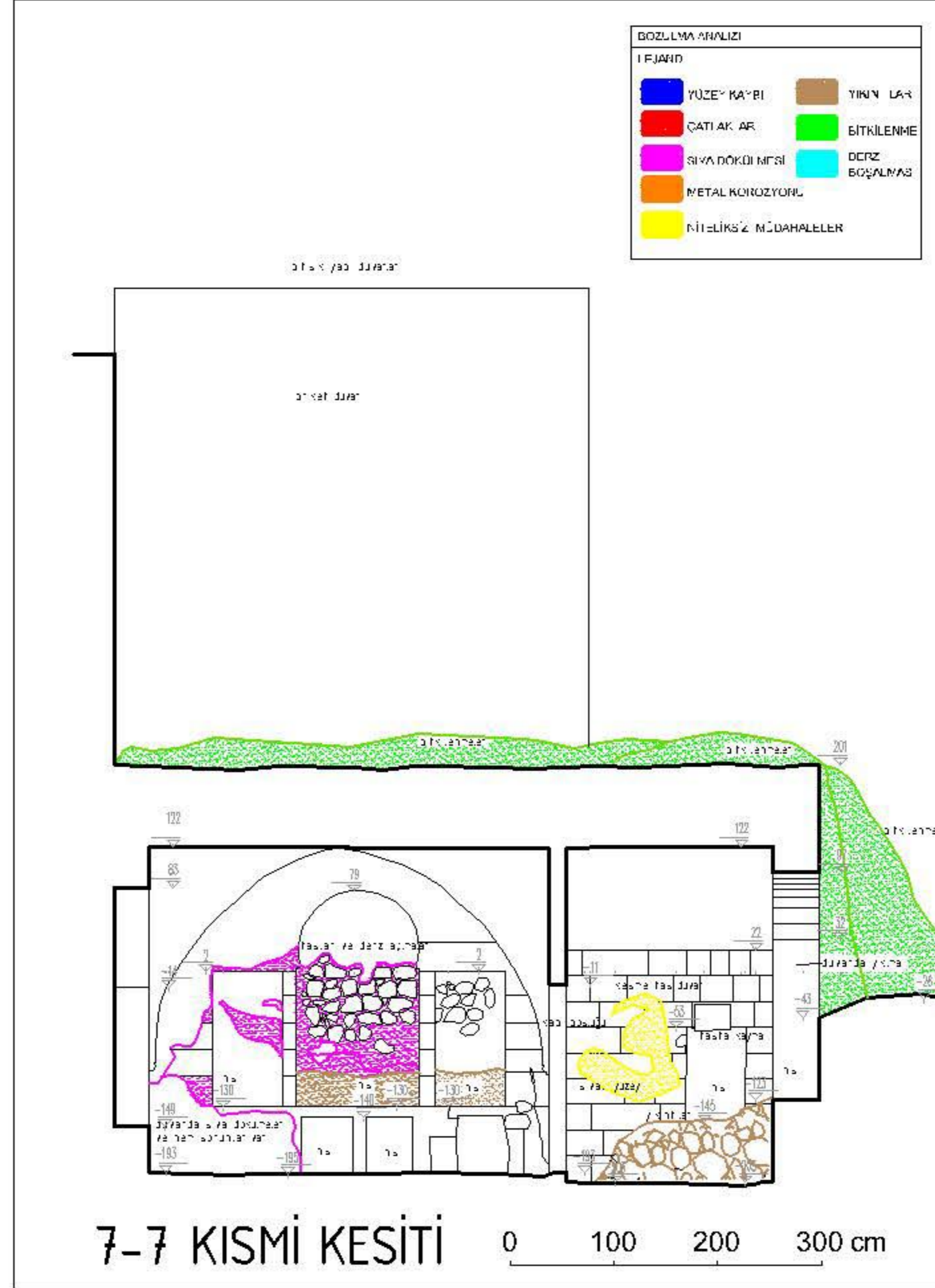
2-2 KESİTİ

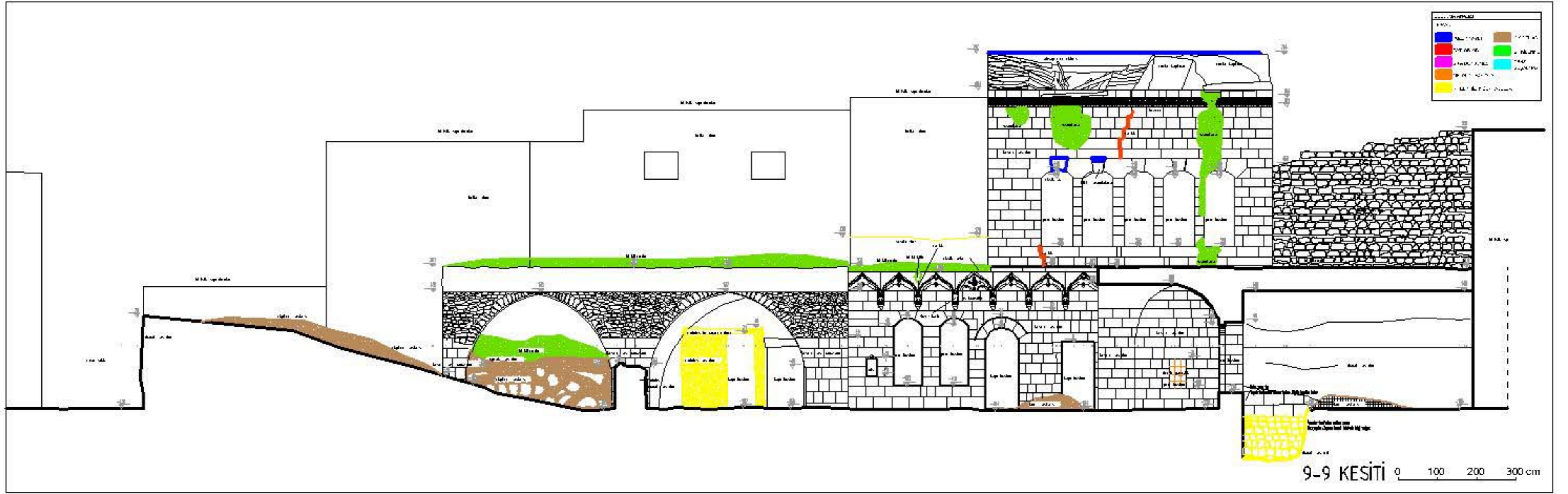
0 100 200 300 cm

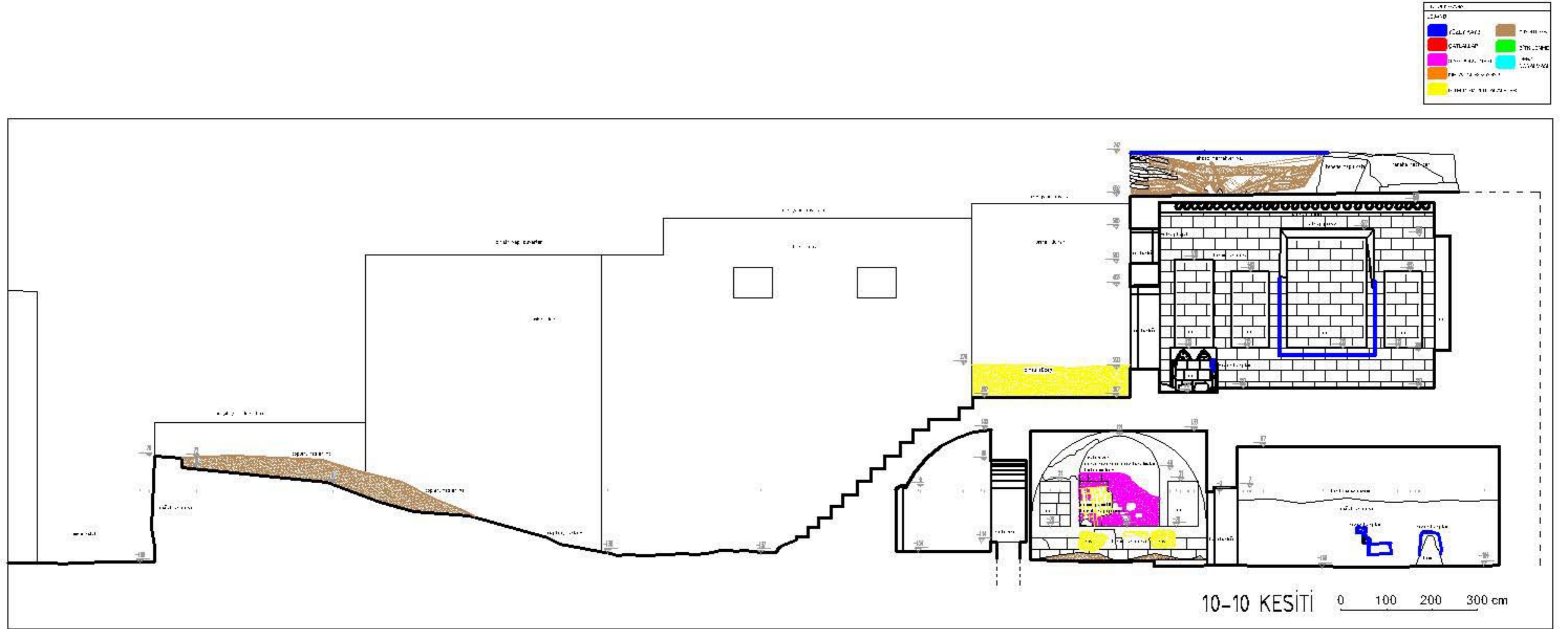

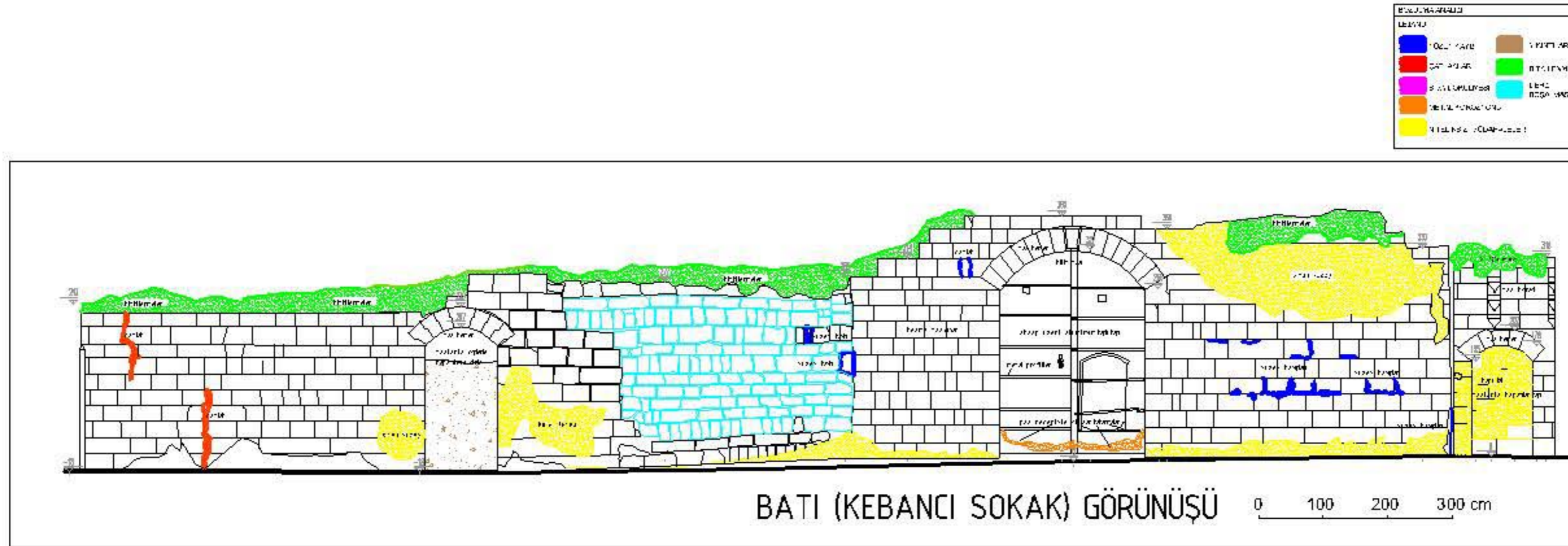
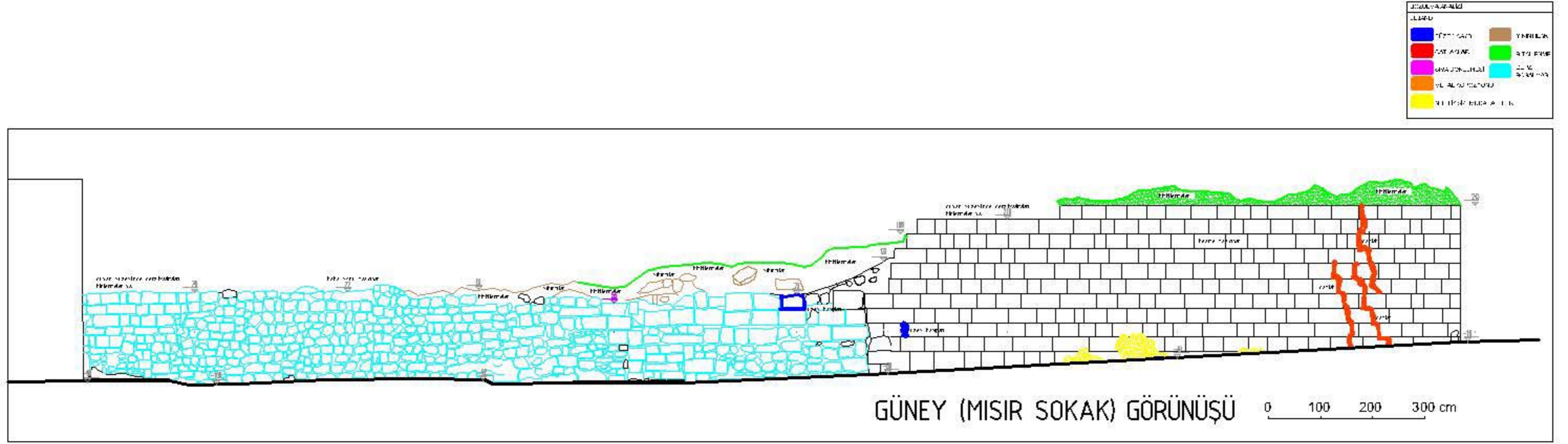

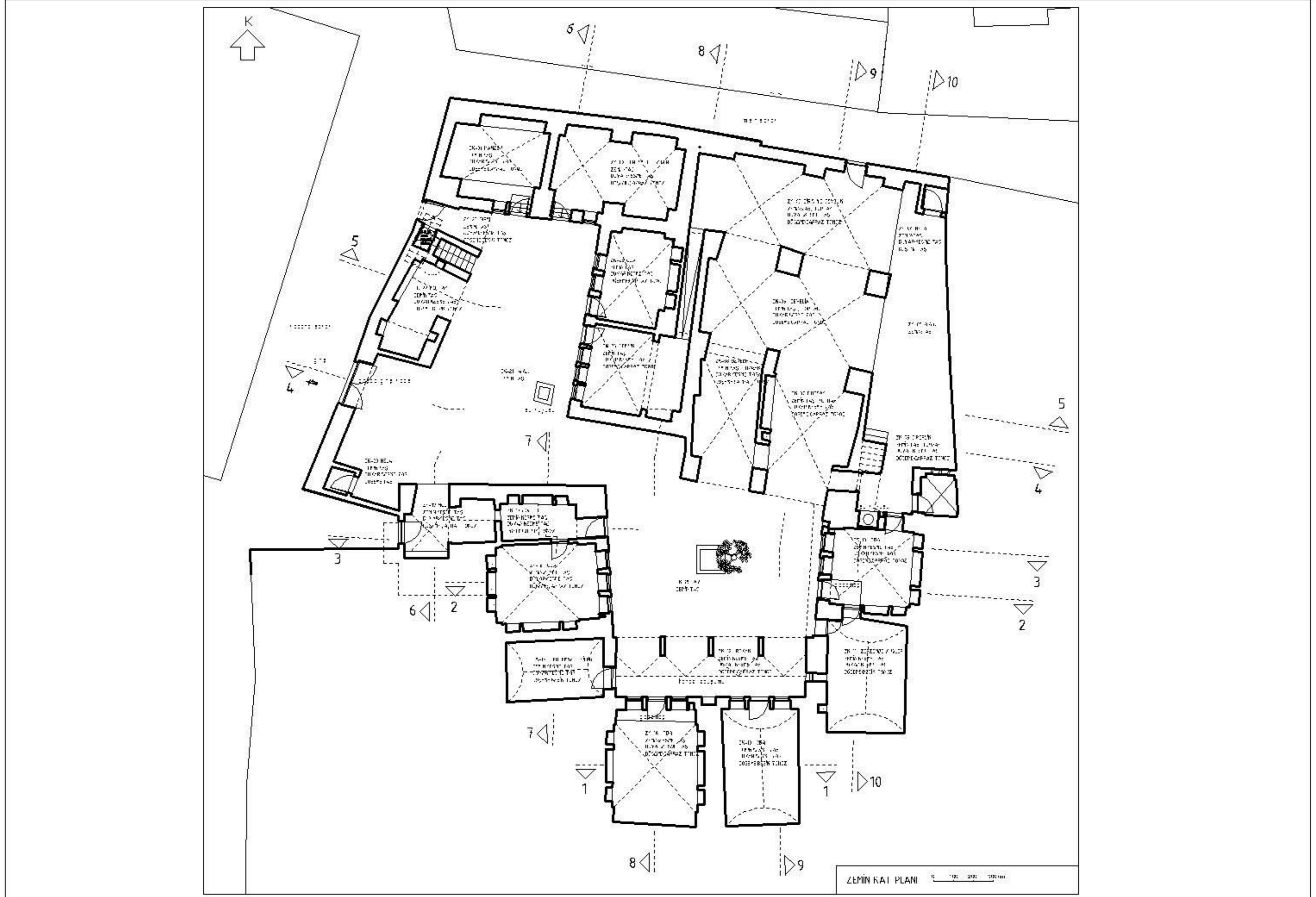

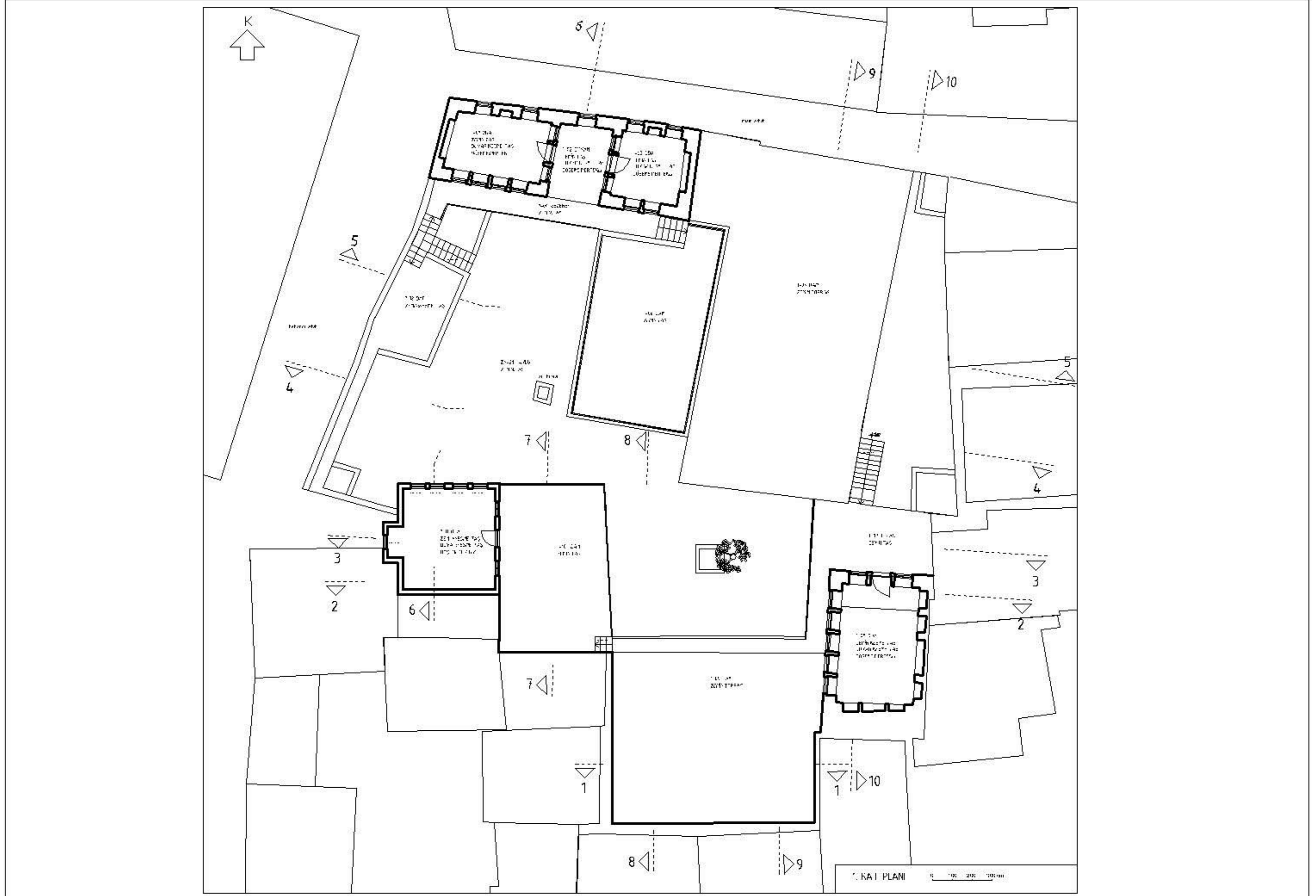

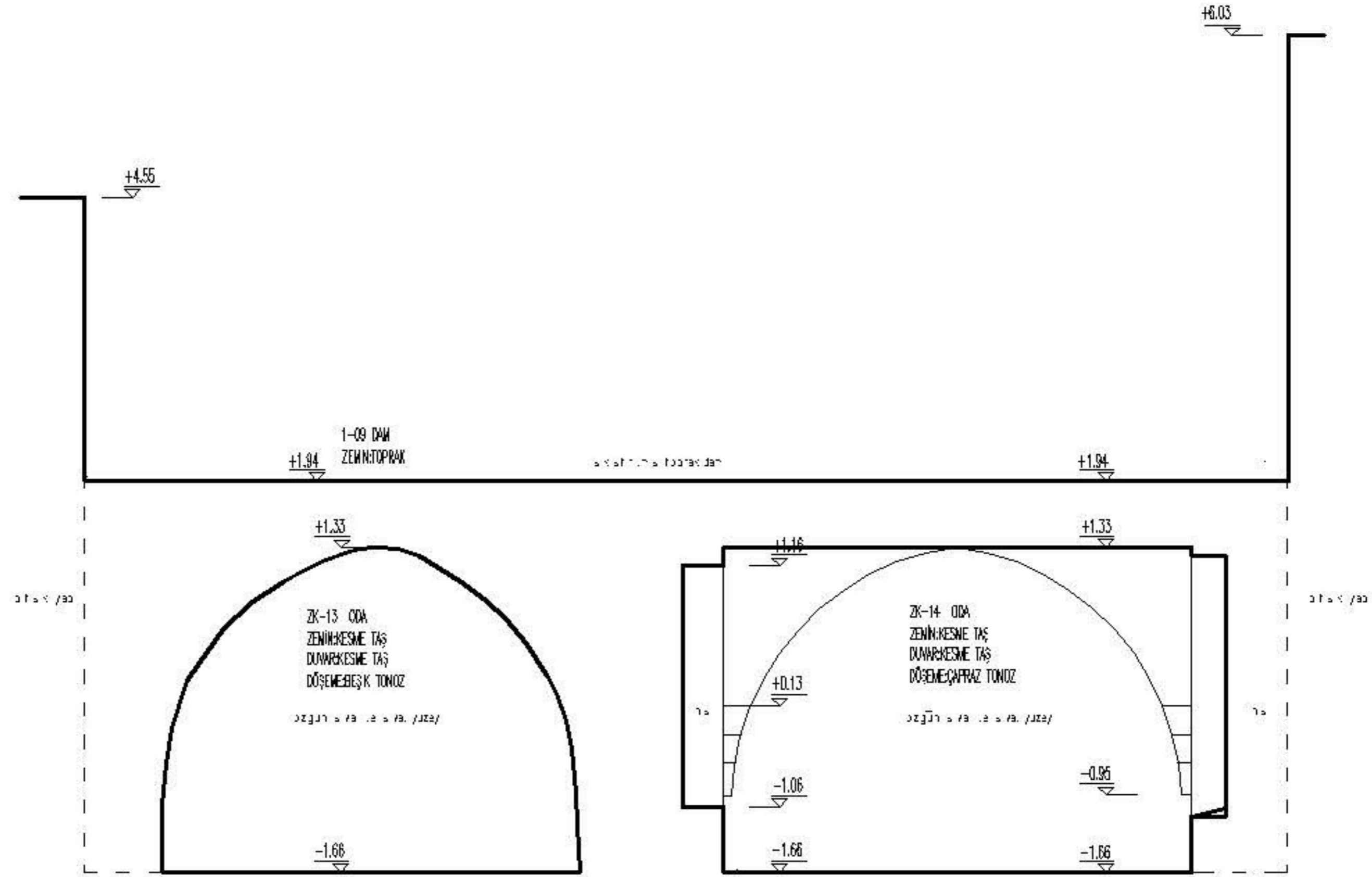

EK - E

ABACILAR EVİ RESTİTÜSYONU

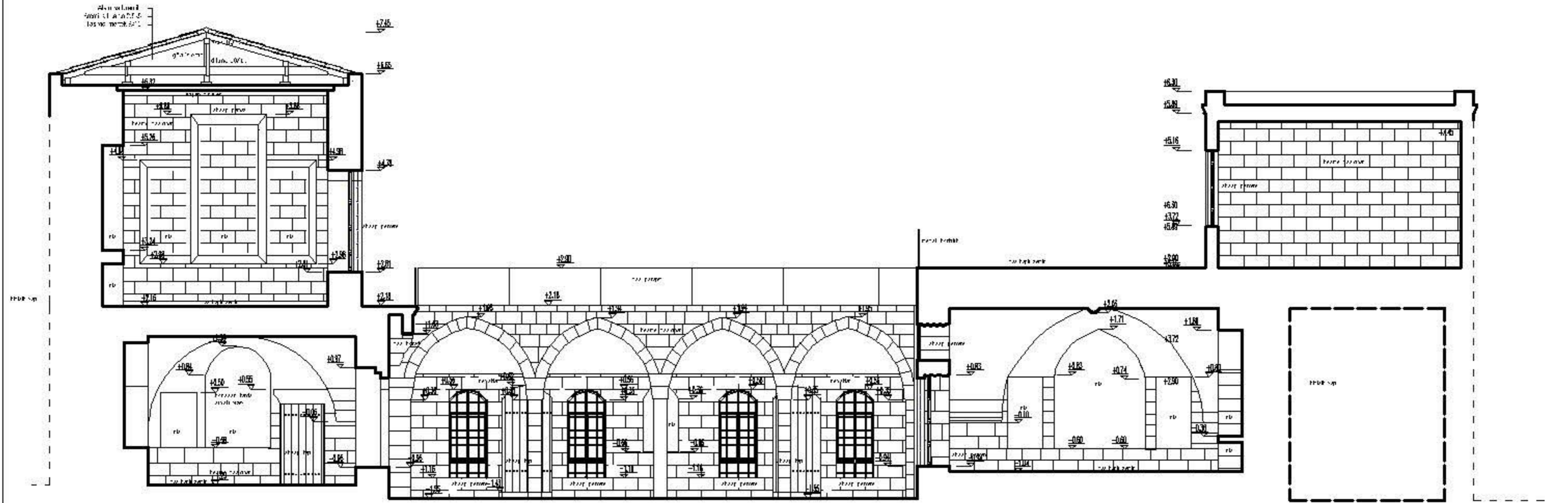

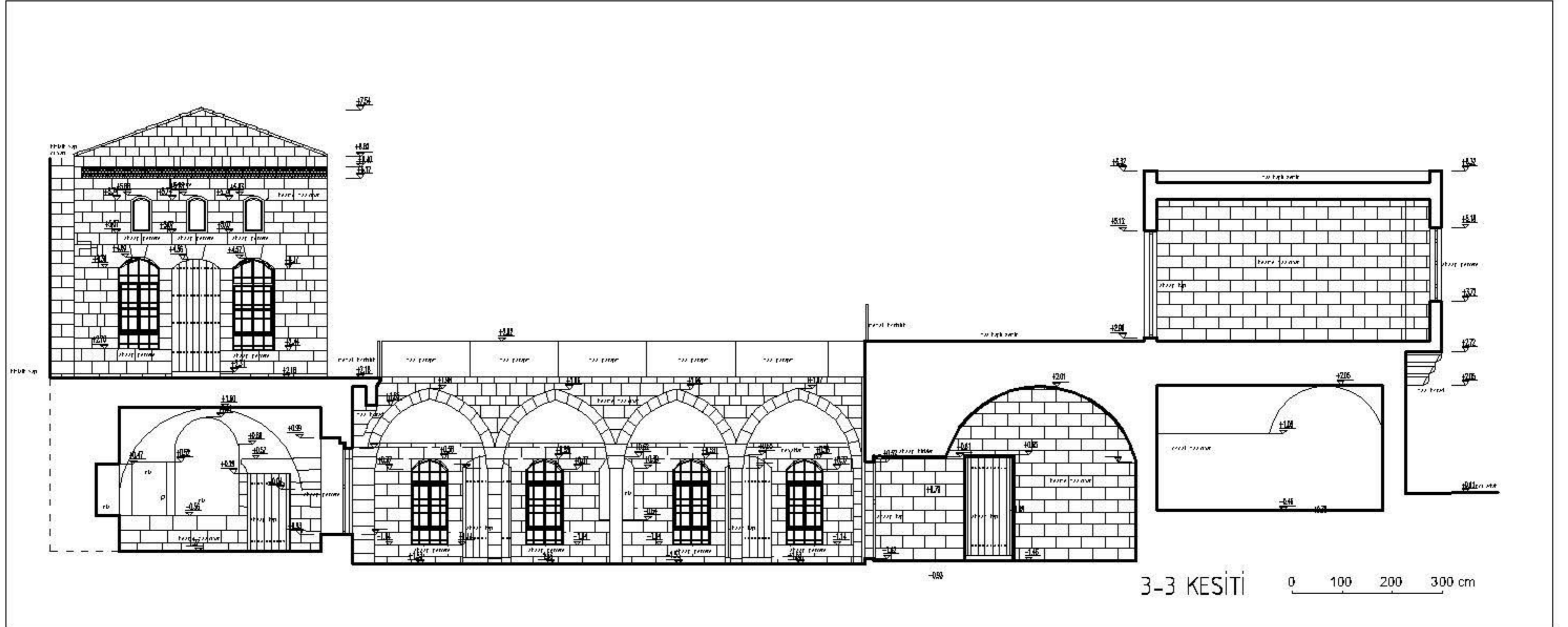
1-1 KESİTİ

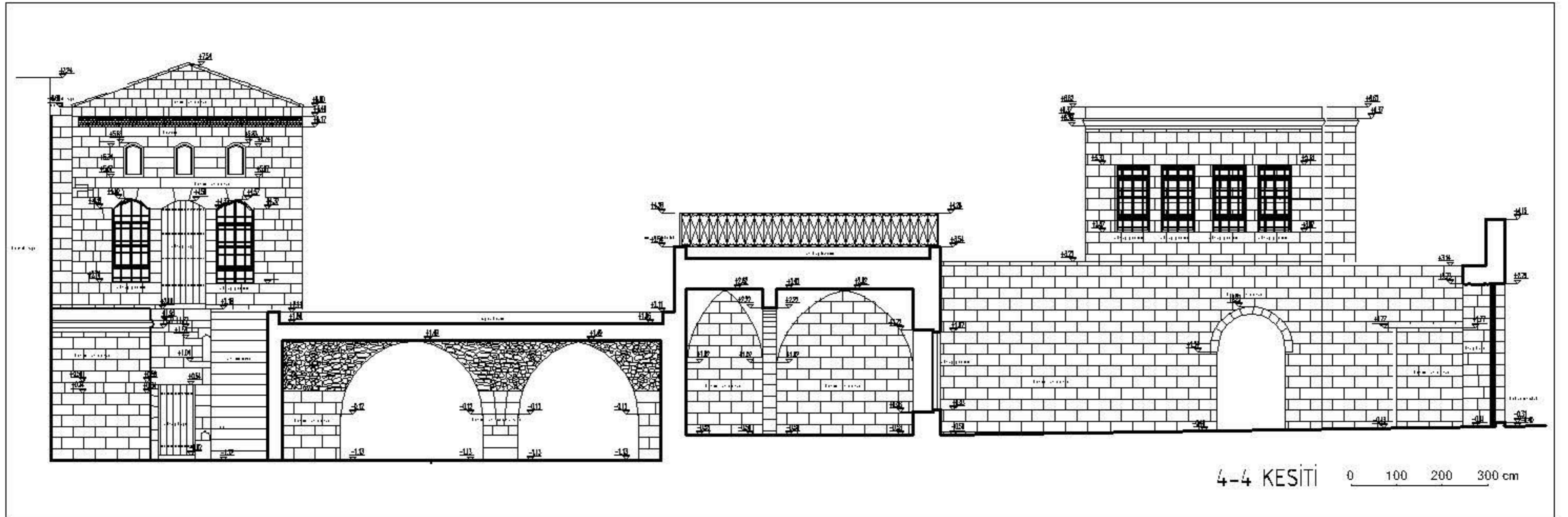
0 100 200 300 cm

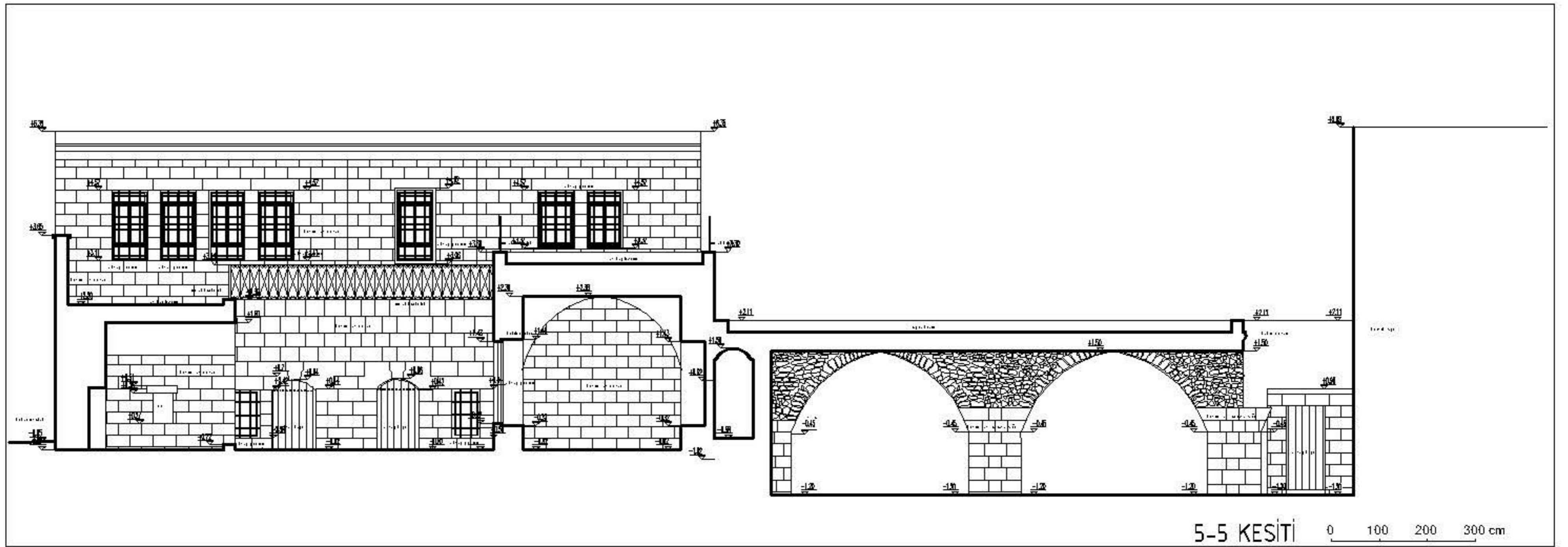

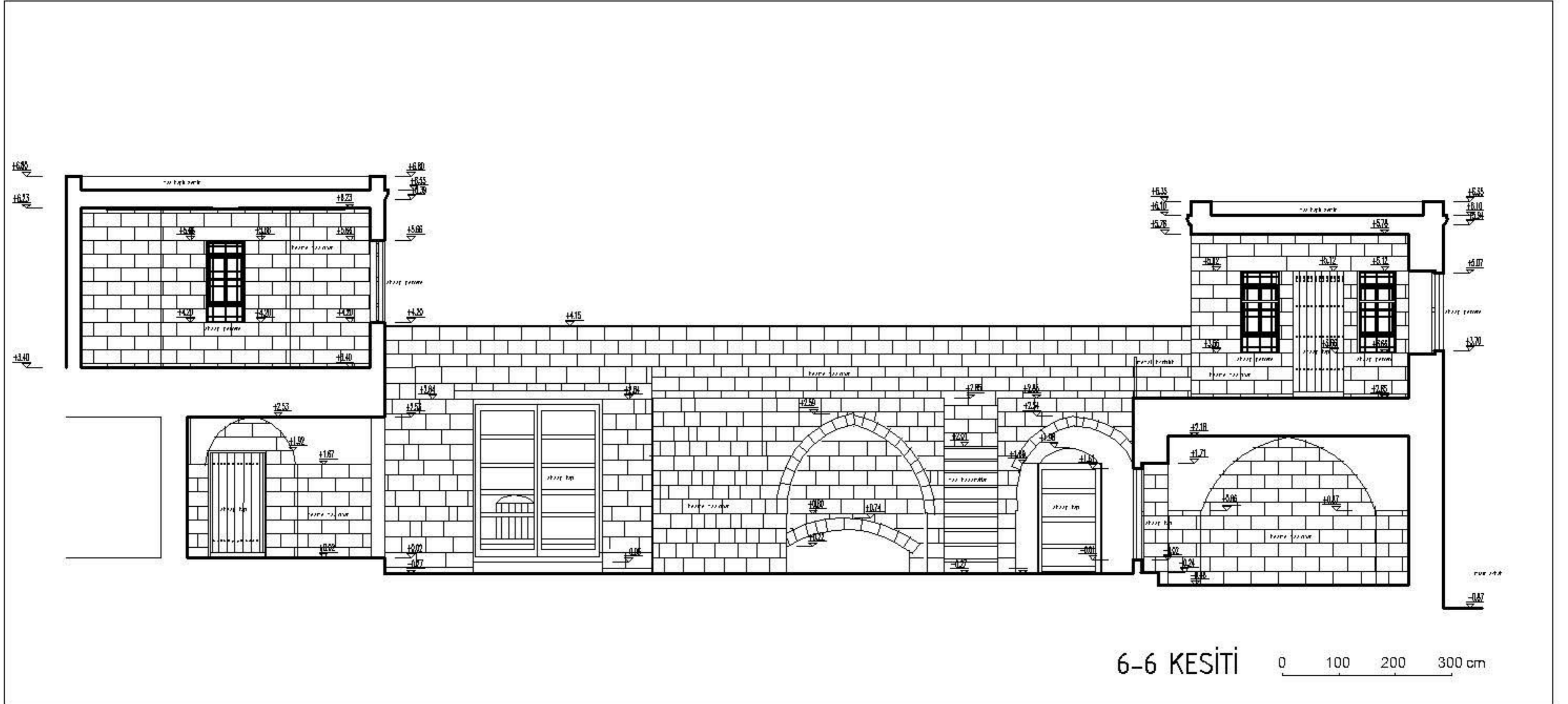
2-2 KESİTİ

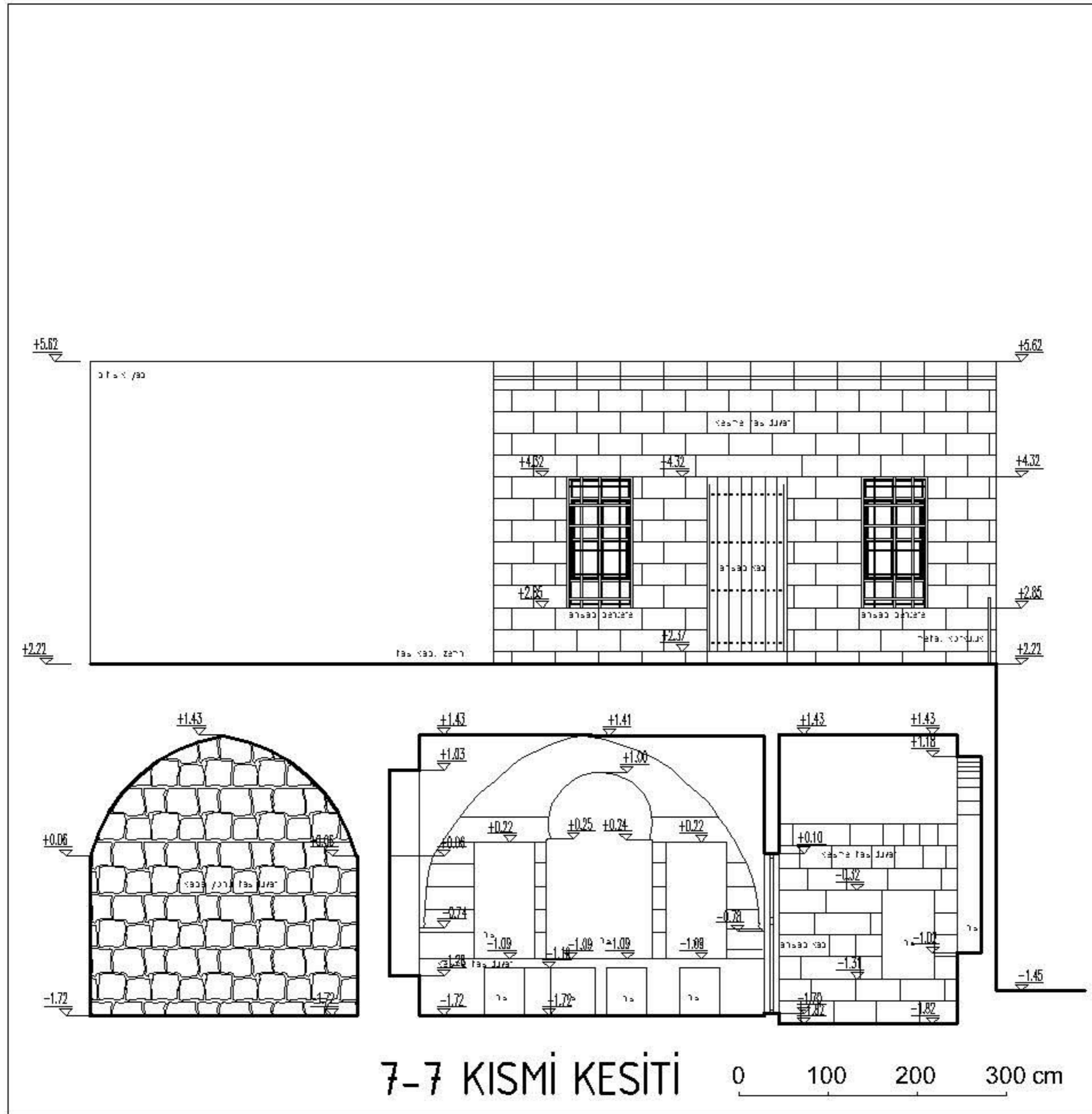
0 100 200 300 cm

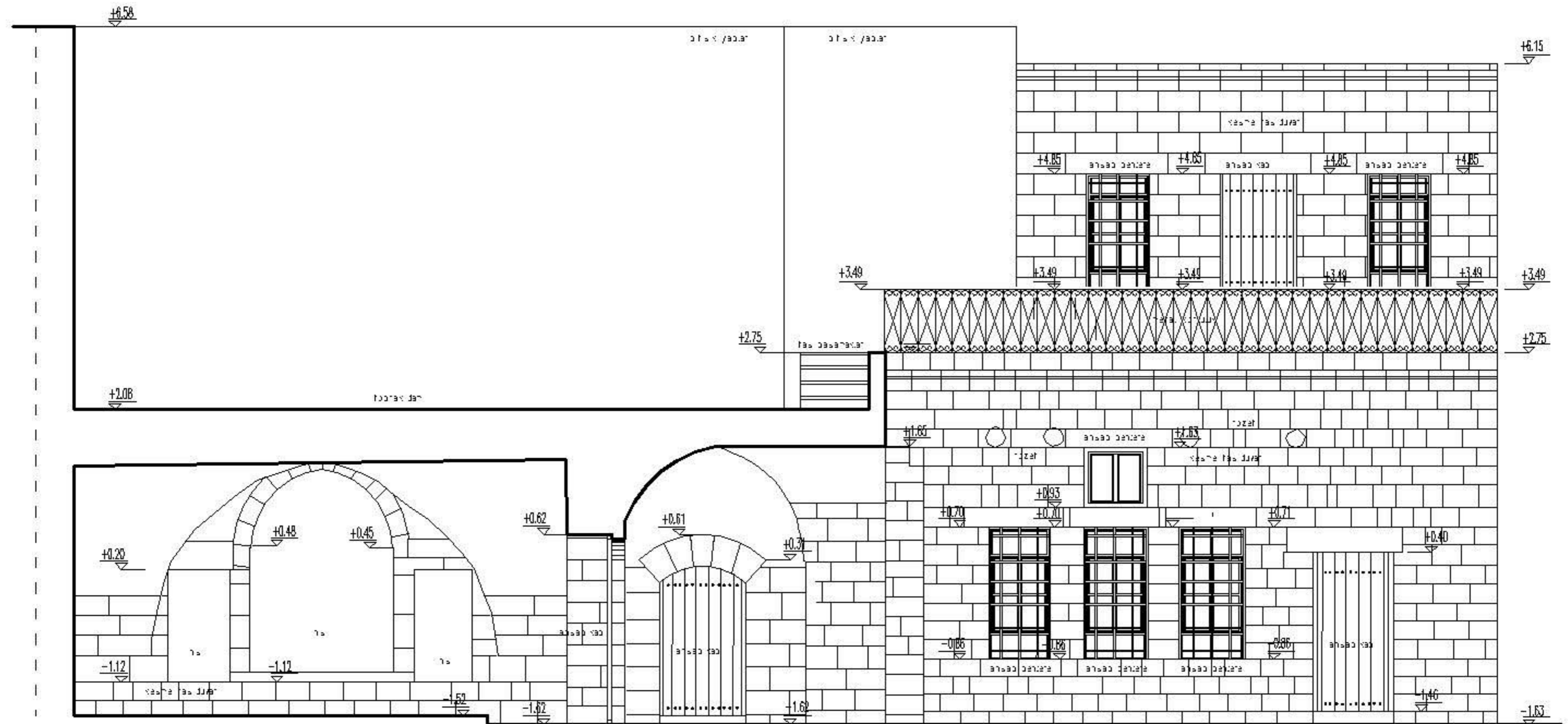

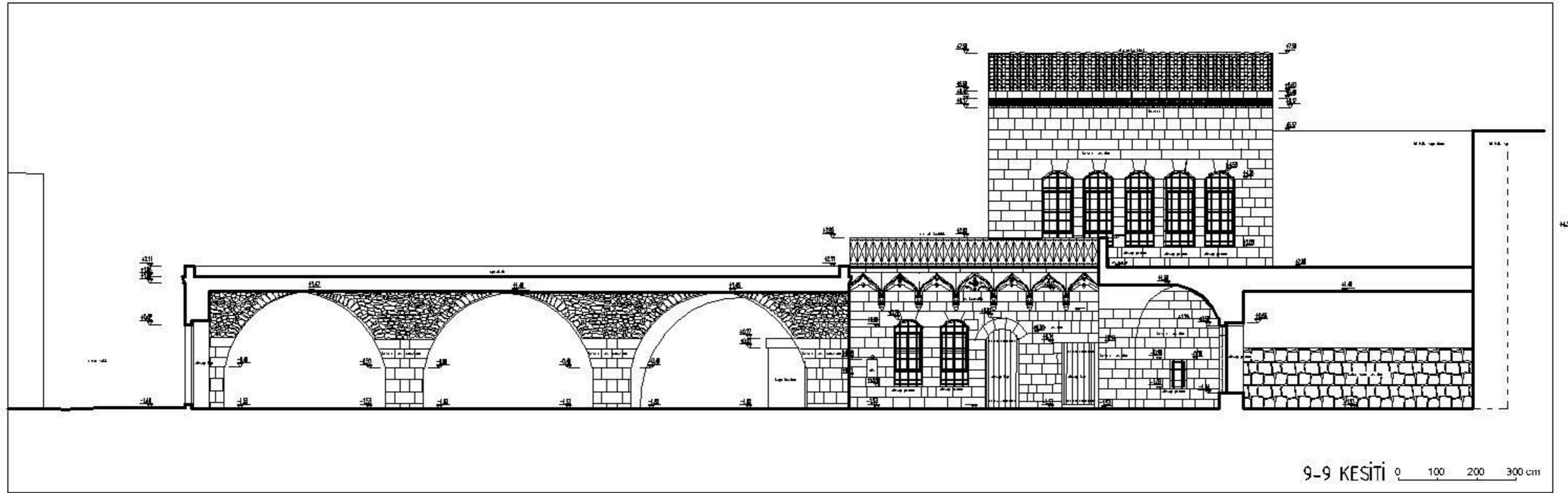

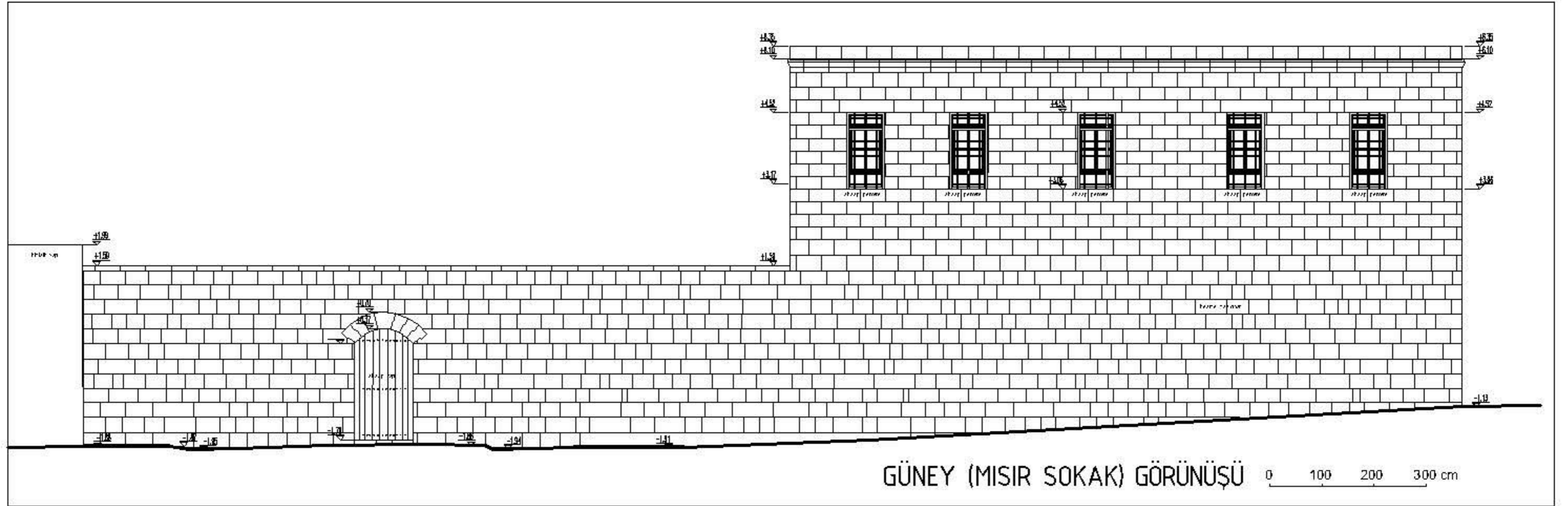

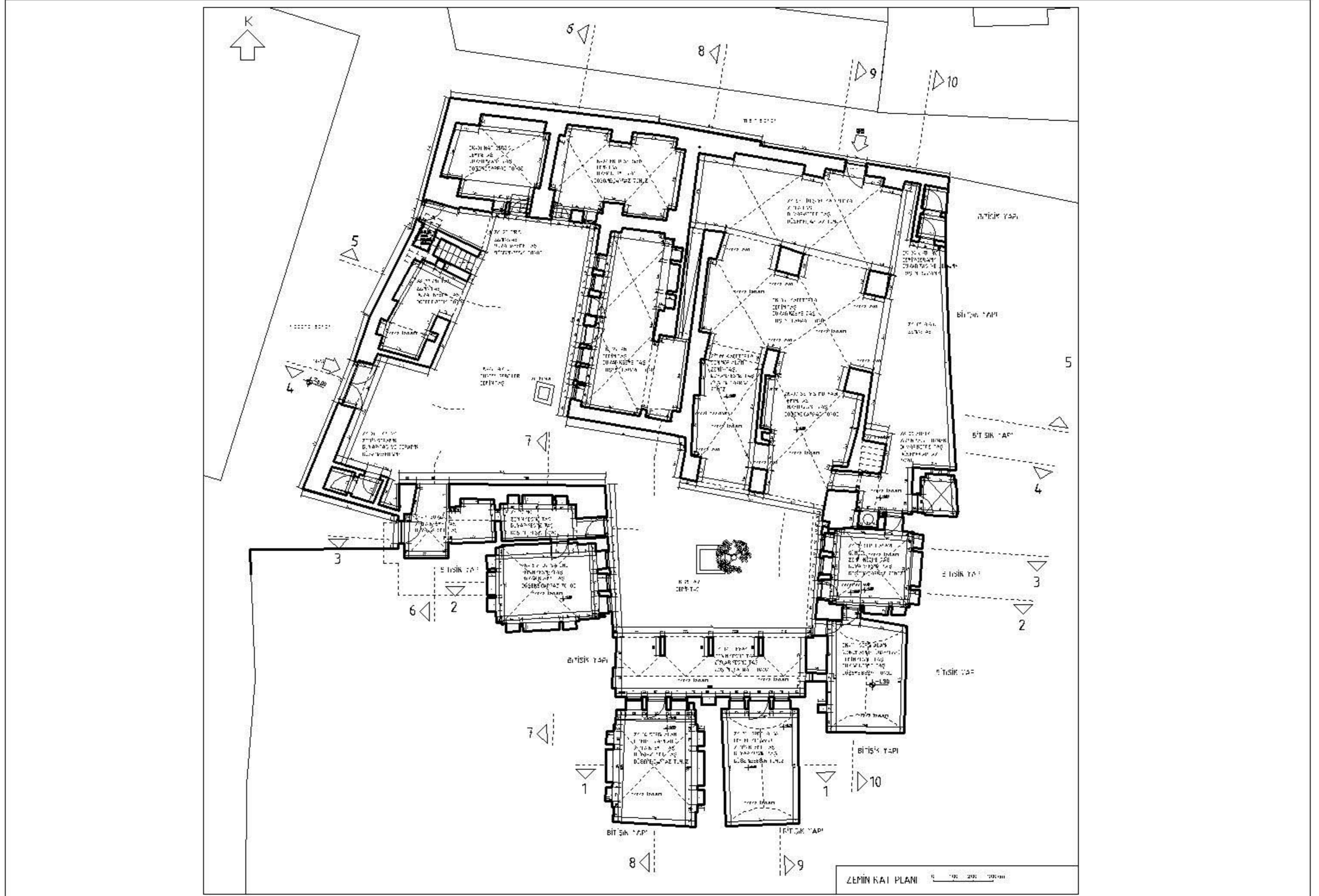
8-8 KISMİ KESİTİ 0 100 200 300 cm

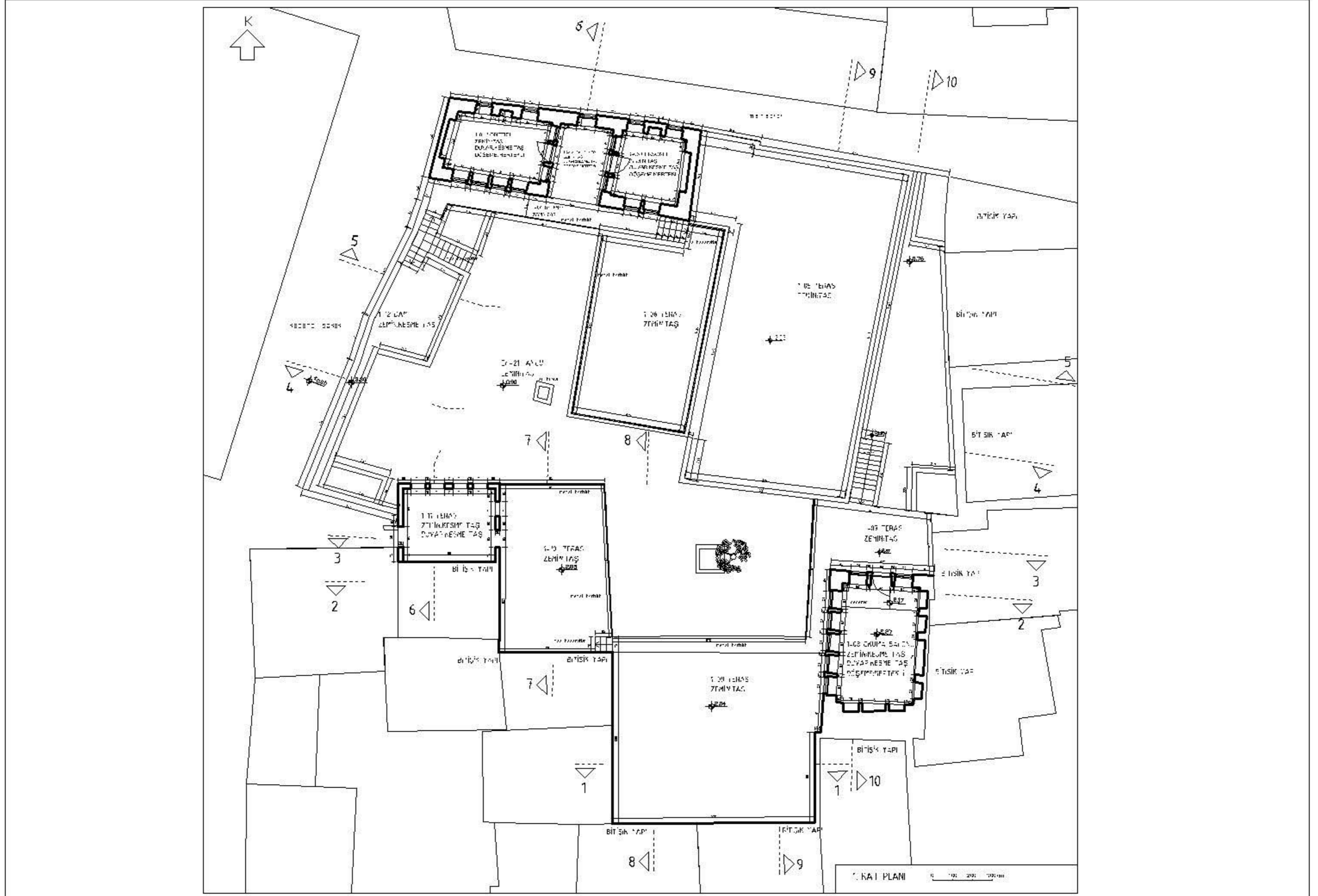

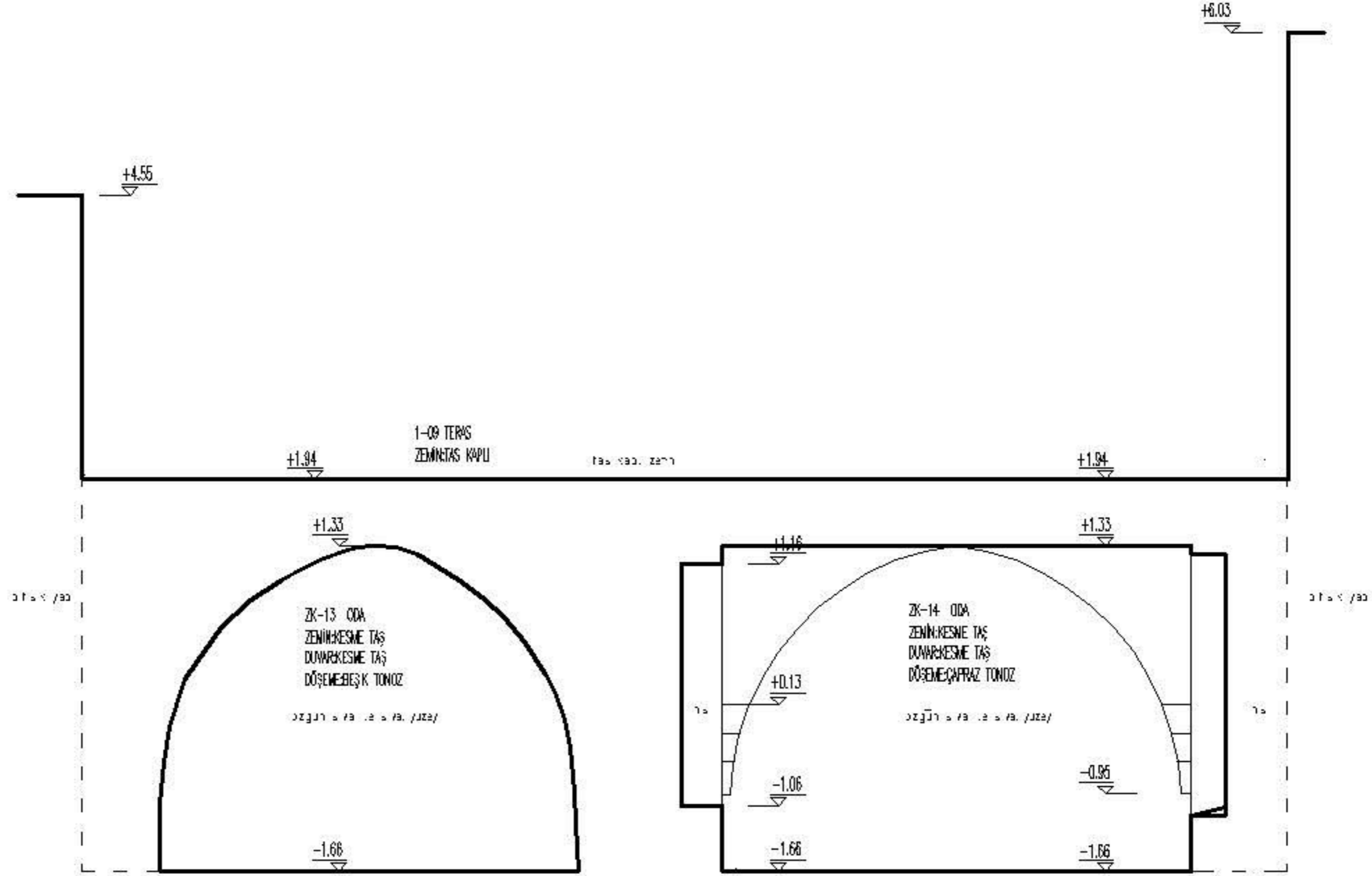

EK - F

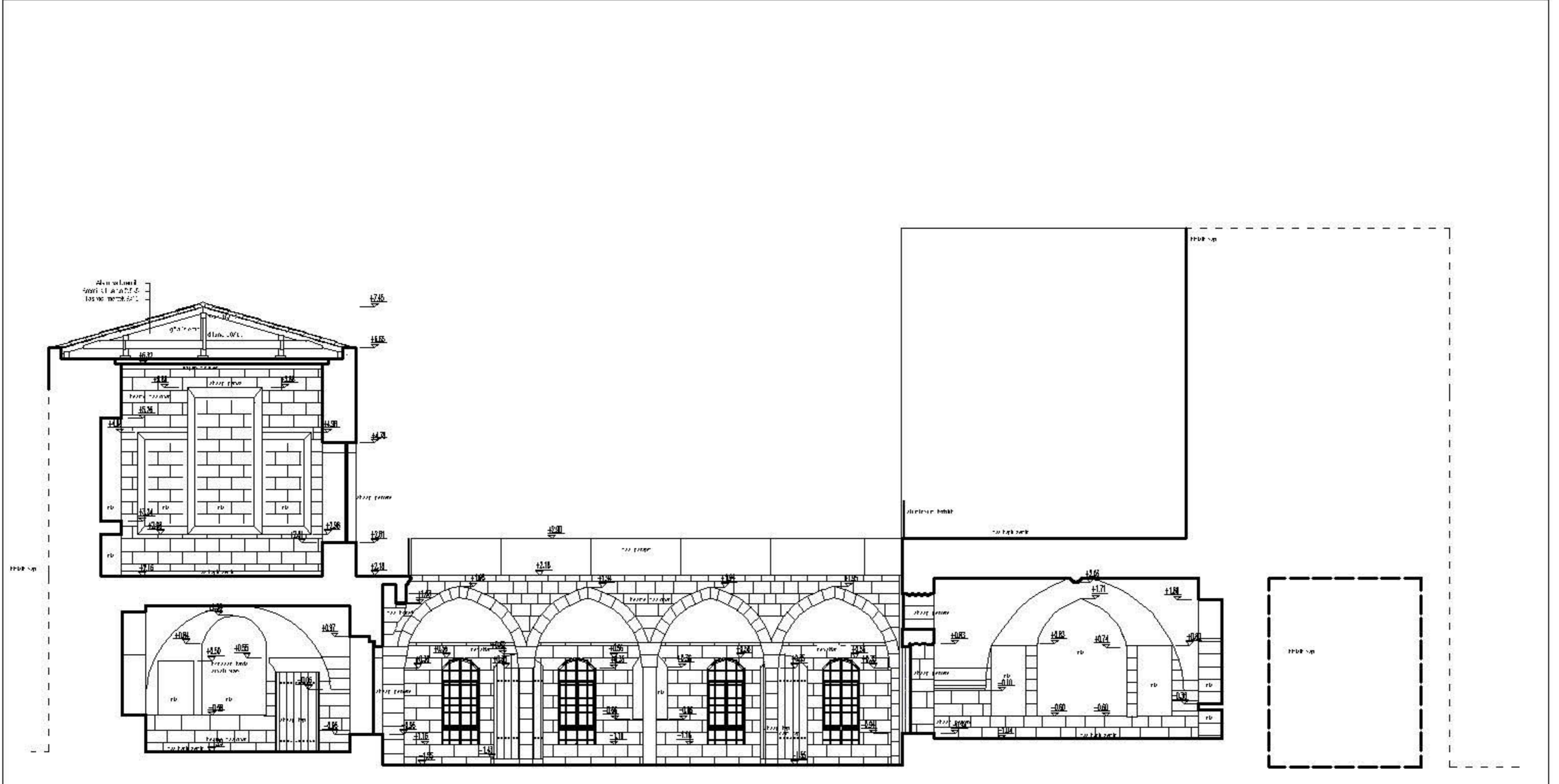
ABACILAR EVİ RESTORASYONU

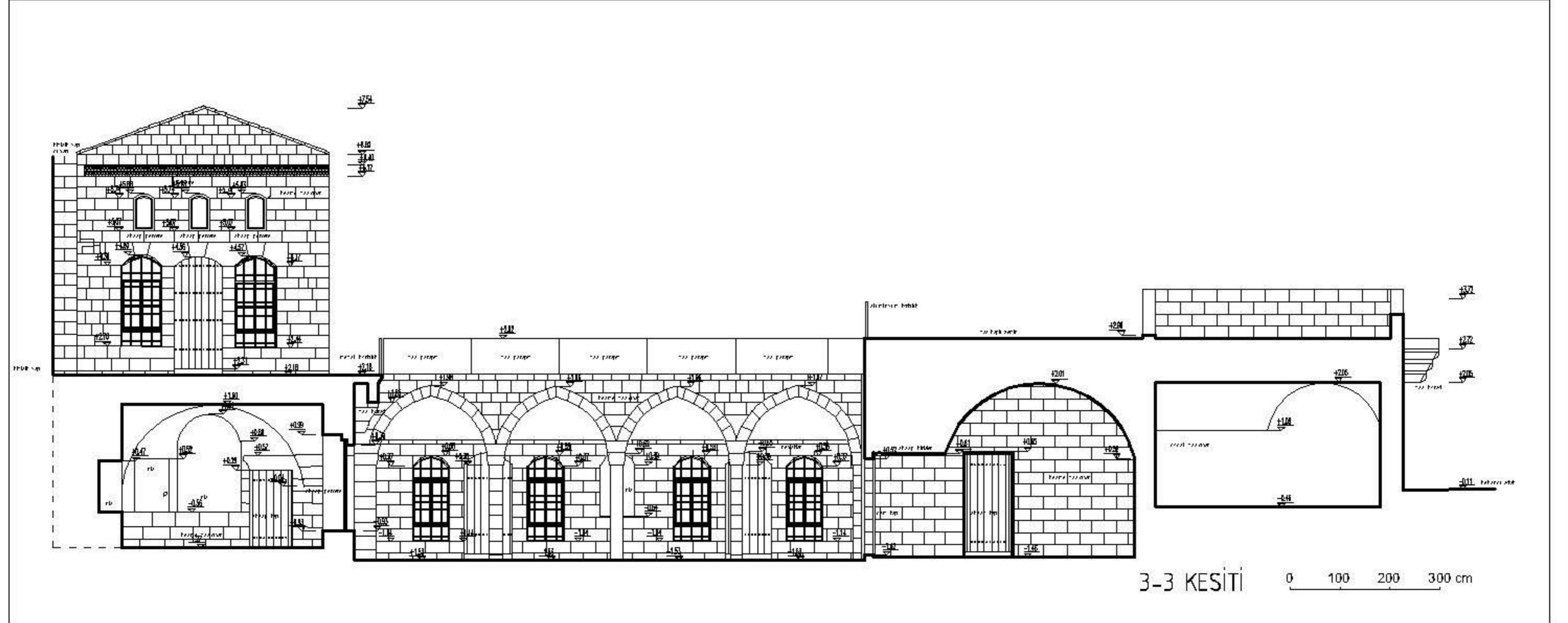

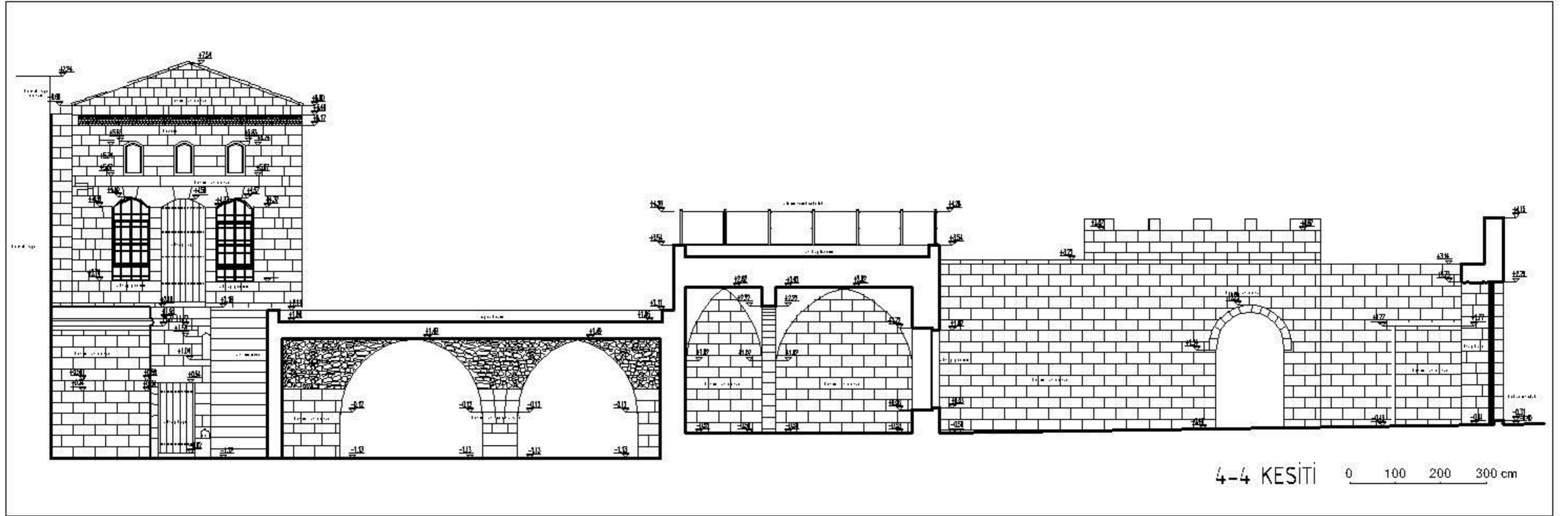
1-1 KESİTİ 0 100 200 300 cm

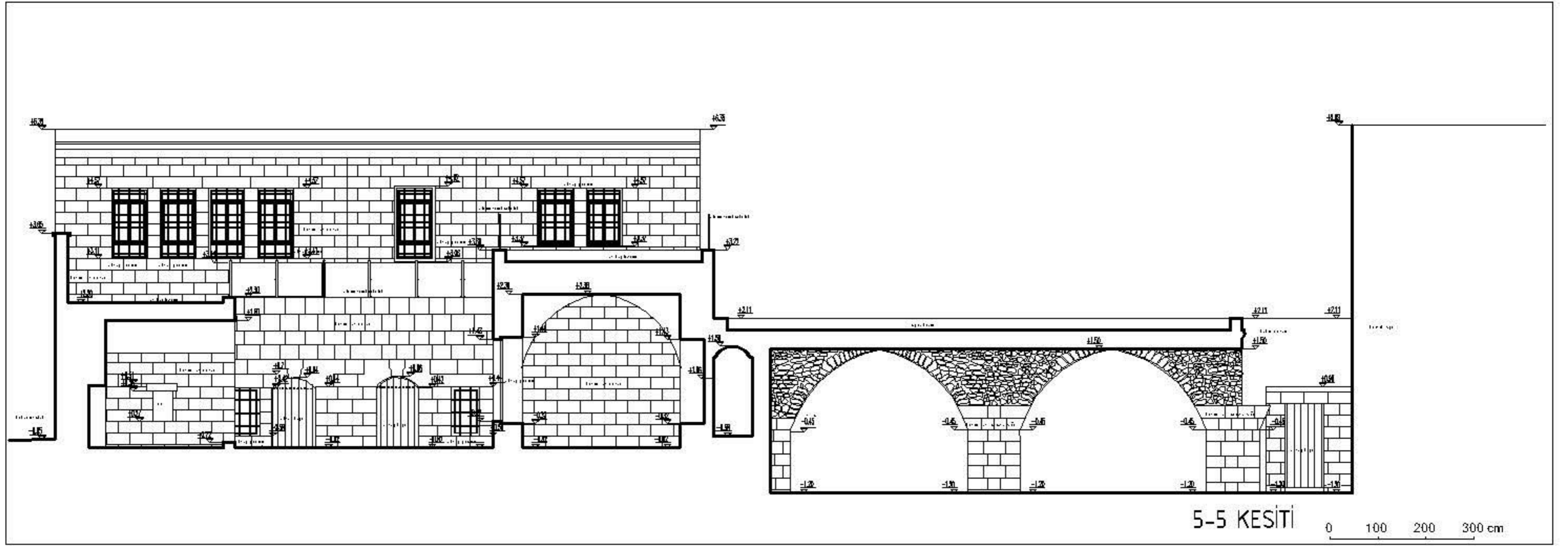

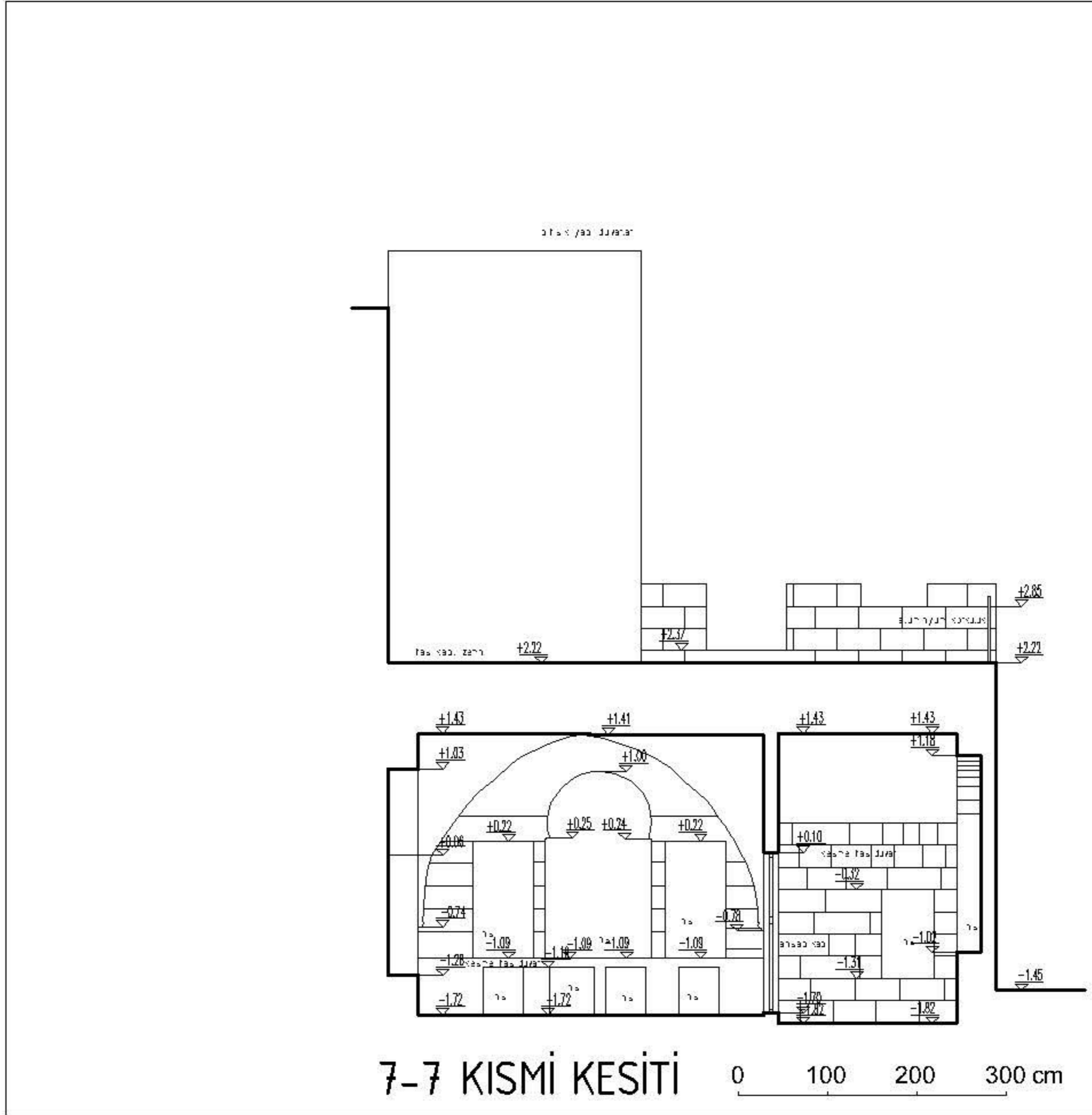
2-2 KESİTİ

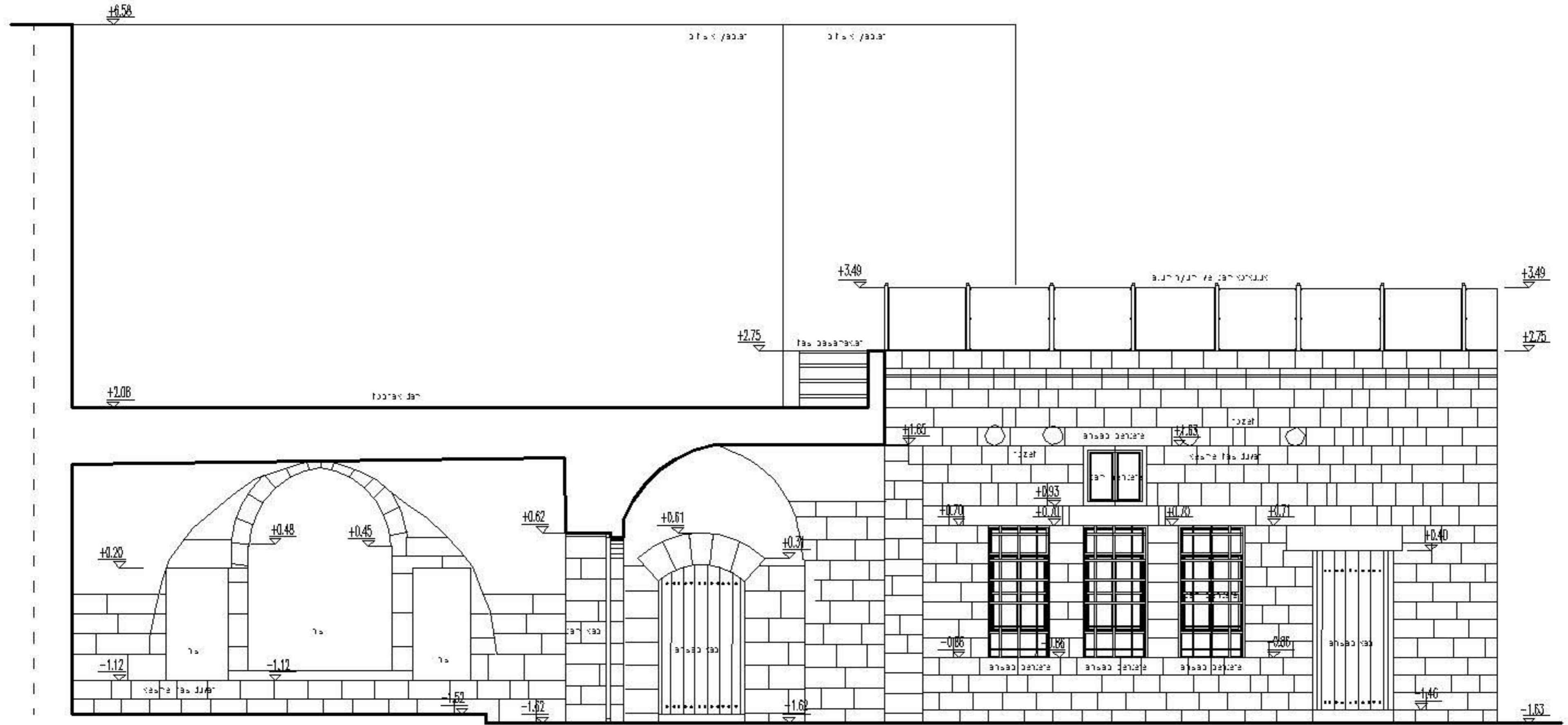
0 100 200 300 cm

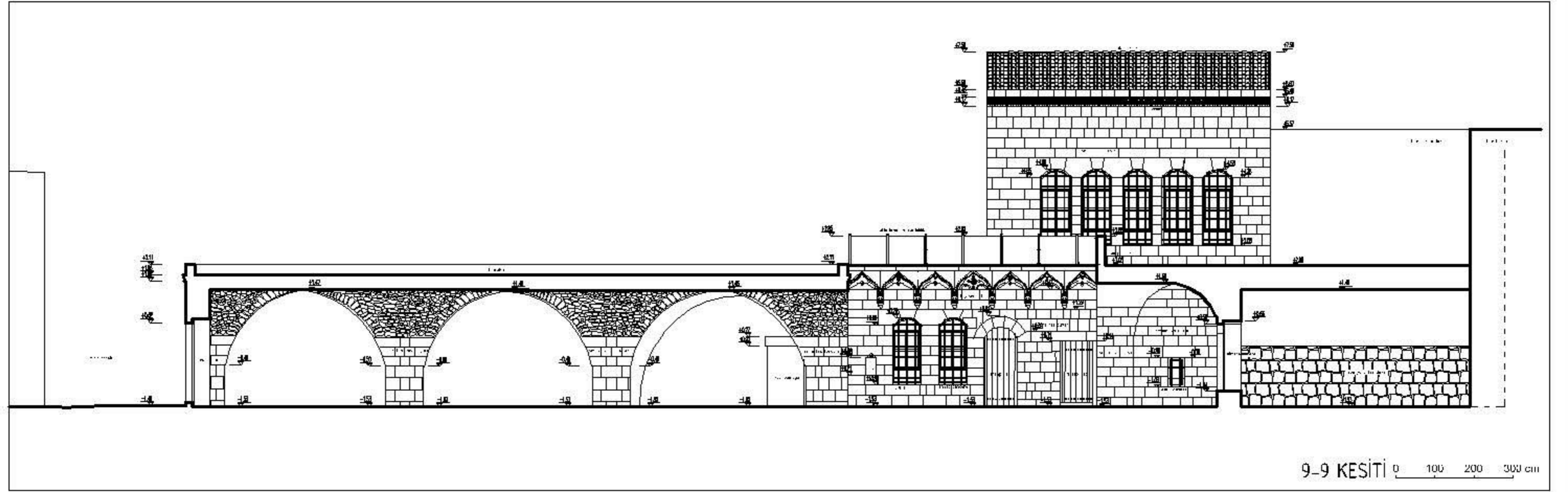

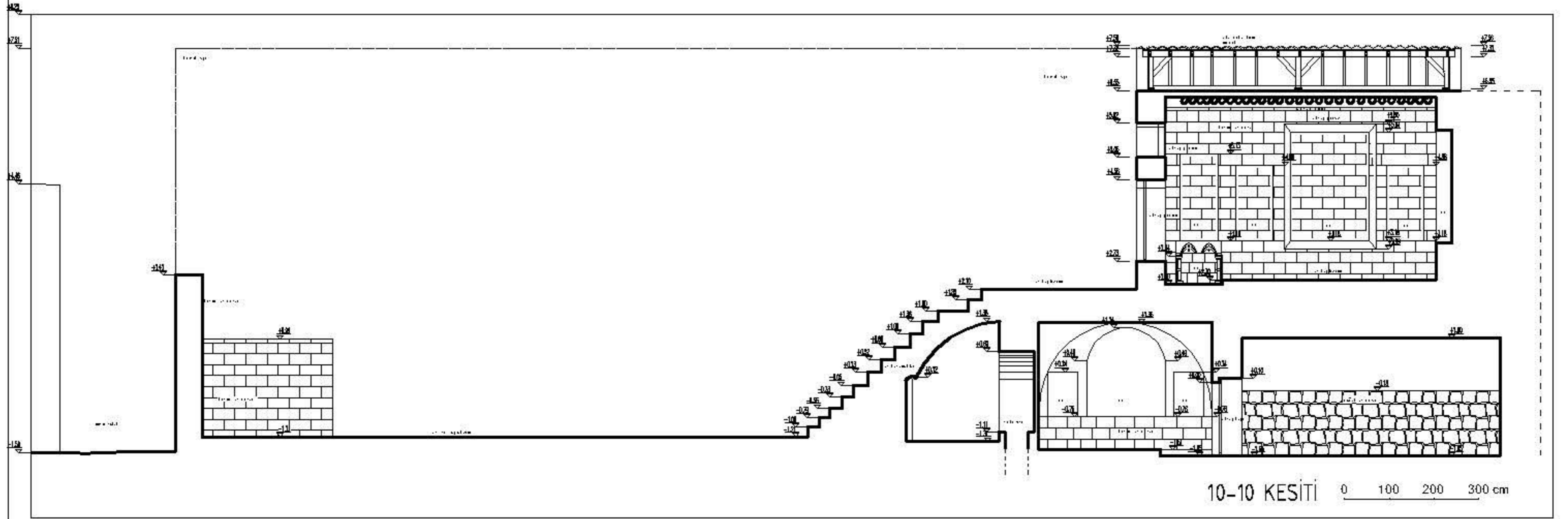

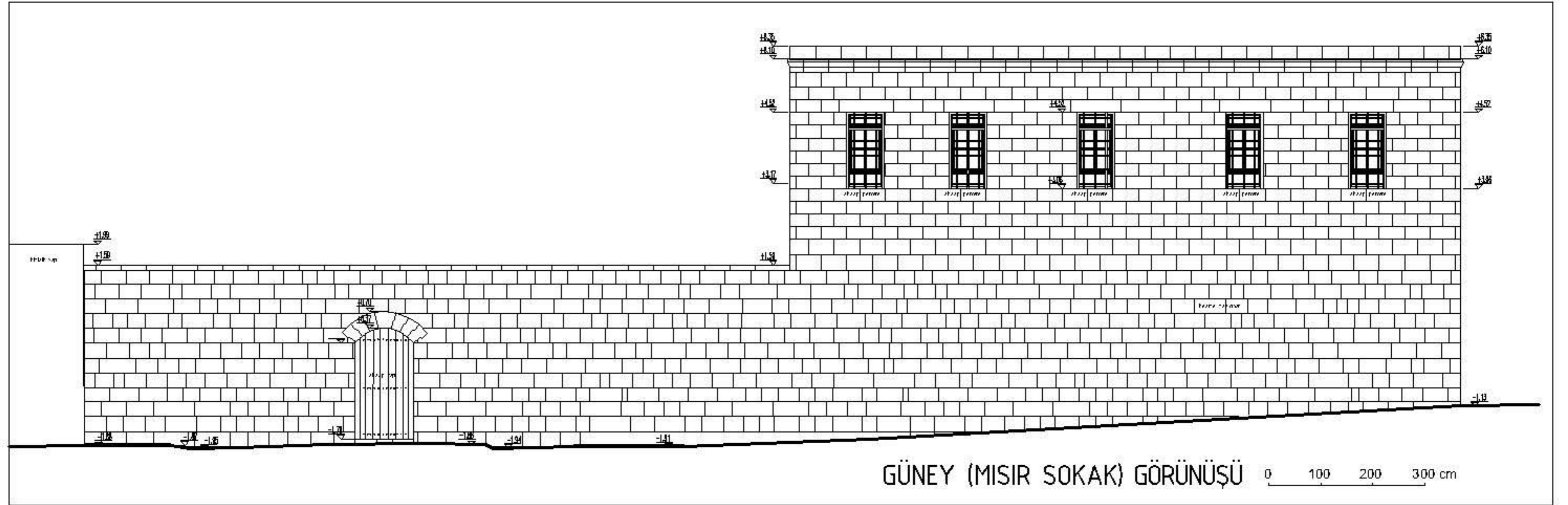

8-8 KISMİ KESİTİ 0 100 200 300 cm

GÜNEY (MISIR SOKAK) GÖRÜNÜŞÜ 0 100 200 300 cm

